

KAFİRLERE FAYDA VEMEZ	9
Yüce Meali:	9
Tefsiri:	9
Kâfirlere Cevâp	9
Mâl ve Evlât	9
Kâfirlerin Hayırları	9
Kâfirlerin Harcama Sebepleri	10
Kâfirlerin İnfâkları.....	10
Kâfirlerin İnfâkları.....	10
İslâm'a Mâni Olmak	11
Zorbaların Harcamaları.....	11
Hesâbta Dört Şey	11
Allah Rızâsı İçin Amel	11
Ne Güzel Buyurmuşlar:	12
Hikâye	12
Ne Güzel Buyurmuşlar:	12
Allah Yolunda Harcama	12
Allahın Oğlunun Malı.....	13
Kanaatkar Hayat	13
Efendimizin Sevenlerine Duası	13
Dost Edinmeyin.....	13
Bitâne Kelimesi	13
Onlar Sizi Sevmiyorlar	14
Parmak İsrırmaları	14
Öfkenizle Ölüň	15
Allah Kalblerdekini Bilir	15
Kâfirlerin Dil Uzatmaları.....	16
Ne Güzel Buyurmuşlar:	16
Sır	16
Zahire Aldanma	16
Denemeden Güvenme.....	16
Arkadaş.....	17
Câhil İnsana Karşı	17
Sabır.....	17
Hikâye (Sabır)	17
Kötülüğe İyilik.....	18
Sohbetin Şartları	18
Hikâye (Sabır)	18
Efendimizin Vasiyeti	18
Selef-i Sâlihinin Ahlakları	18
Nefs-i Emmâre Ehli.....	18
İLAHÎ NUSRET	19
Yüce Meali:	19
Tefsiri:	19
UHUD HARBİ	19
Hazret-i Âişe (r.a.).....	19
"Mekaaid," Kelimesi	20
Uhud Savaşı İçin İstişare	20
Uhud'a Hareket	21
Okçulara Tenbih	21
Münafıkların Ayrılması	21
Savaşta Bulunanlar	22
Münafıkların Hâli	23
Hikâye (Tevekkül).....	23
Hikâye (Tevekkül).....	24
Tevekkülde İbrahim Aleyhisselâm	24
Tevekkül ve Zikir Ehli.....	24
Tevekkül Ve Sebepler	25
Bedir Savaşındaki İlâhî Nusret	25
Ezille.....	25

Bedir Savaşında Müslümanlar	25
Bedir Harbinde Müşrikler.....	25
Bedir Harbinde Sancaktarlar.....	26
Bedirde İlâhi Yardım	26
Melekler.....	26
Nusret Allâh'dandır.....	27
Göklerin ve Yerin Sahibi.....	27
Rahmet Etmek	28
Allah Günahları Bağışlar	28
Efendimiz (s.a.v.)'ı Ağlatan Haber	28
Hikâye (İmân Zafiyeti).....	28
Hikâyeden Çıkan Ders.....	29
Kalbi Tasfiye Etmek.....	29
Kalbin Cilâsı Nedir?	29
Kalbin Devası	29
FAİZ.....	30
Yüce Meâlî:	30
Tefsiri:	30
Faizin Katlanması	30
İmâm-ı Âzam'ı Korkutan	30
İtaat.....	30
Lealle ve Asâ Kelimeleri	31
Faizciler mel'ûndurlar	31
İnsanın Gözünü Toprak Doldurur.....	31
Hırs ve Kanaat	32
Faizci	32
Faizde Hile-i Şer'iyye	32
Faiz İmana Zarar Verir	32
Tevekkül Eden.....	32
Zulüm	33
CENNETE KOŞUN.....	33
Yüce Meali:	33
Tefsiri:	33
Cennet Şu An Vardır	33
Müttekilerin Sıfatları	34
İhsanın Yolları	34
Zararı Defetmek.....	34
Uhrevî Zararı Defetmek.....	34
Bağışlayanların Ecirleri	35
Muhabbetullah	35
İhsan Ve Kötülük.....	35
Hikâye (Af).....	35
Dile Sahip Olmak Lazım	35
İyilikte Acele	36
Ne Güzel Buyurmuşlar:	36
Ne Güzel Buyurmuşlar:	36
Cehennemden Sakındırma	36
İşâret Edilen Manâ.....	36
Tevbe	37
Günaha İsrâr	37
Takva Ehli İçin	38
Mağfirete Çağrı	38
Şeytanı Ağlatan Âyet-i Kerime	38
Günahın Sonra Namaz	38
İbâdetde Cimrilik.....	39
Amelsiz Cennet	39
Gemi Karada Yürümez.....	39
Zâlimlerin Farkı.....	39
İman Esastır	39
Hikaye (Tevbe).....	40

Edeb.....	40
GEÇMİŞTEN DERS ALMAK	40
Yüce Meali:	40
Tefsiri:	40
Eski Kavimlerden İbret Almak.....	41
Peygamberleri Yalanlayanlar.....	41
Akıbet Mü'minlerindİR	41
Akıbetten Korkmak	42
Efendimiz (s.a.v.)'ın Çok Okuduğu Dua.....	42
İşârî Manâlar	42
Nasihat ve Öğütler	43
İnananlar Üstündürler	43
Alınan Bir Yara Gevşeklik Verip Yıldırımamadır.....	43
Kâfirlerin Galip Gelmesi	44
Mü'minlerin Başarılan	44
Müminlerin Mağlûbiyeti.....	45
Mübtelâ Müminlere Olursa.....	45
Tevilât-ı Necmiyyeden Tasavvufî Manâlar	45
Hikâye (Marifetullah)	46
Cihâd Etmeden Cennet	46
İlmi İlâhi	46
Cennet İçin iki Amel.....	47
Savaşı Temenni Edenler	47
Şehâdeti Temenni	47
Dünya ve Âhiret Saadeti.....	47
Sevginin Ölçüsü.....	48
Başarının Anahtarı	48
Saadetin En Büyüğü	48
Ârifin Sıfatları	48
Hikâye (Tevekkül).....	48
Kalbi Mevlâ ile Tutmak.....	49
Muhammed (s.a.v.).....	49
Yüce Meali:	49
Tefsiri:	49
Sebeb-i nüzul	49
Sahabenin Dehşete Kapılması	51
Hazret-İ Fâtıma (r.a.)mn Üzüntüsü.....	51
Kıyamet	52
Te'vilât-ı Necmiyyeden.....	52
Ölüm Allah'ın İzniledir.....	52
Ölüm ve Hayat.....	53
Çalışan Mahrum Edilmez	53
Şükredenler Mükâfatlandırılır	53
Niyetler	53
Amellerde Niyet	53
Dinin Yükselmesi İçin	54
Kısmetten Başkası Olmaz.....	54
Niyetin Önemi	54
Niyet Hâlis Olmalıdır	55
Cesur Olmanın Sırrı.....	55
Hikâye (Allah'a tam güven).....	55
Hikâye (kalbi düzeltmek)	55
Peygamberlerle Beraber Savaşan Erenler.....	56
Erenlerin Duası.....	56
Güzel Duaya Güzel Kabul	57
İmtihanın Sim	57
Hikâye (Asaf b. Berhavanın Tevbesi)	58
KAFİRLERE İTAAT ETMEYİN.....	58
Yüce Meali:	58
Tefsiri:	59

Münafıklar Kâfirdirler	59
Mevlâ Allâhtır	59
Kâfirlere Korku	59
Kalbler Allah'ın Elindedir.....	60
Nefs-i Emmâreye Galebe.....	60
Üç Âfât	60
Hikâye (Nefse karşı)	61
Allah'ın Vaadi Haktır.....	61
Sebeb-İ Nüzul.....	61
"Hattâ"	62
Îlâhî Nusret ve Zaferin Sebepleri.....	63
Hezîmetin Sebepleri	63
Allah Sevgisi	63
Hikâye (Ebû Bekir r.a.ı Yükselten)	64
Sır ve Kalbe Sahib Olunmalıdır.....	64
Halilüllâh	64
Evliyanın Sıfatları.....	65
Yüce Meali:	65
Tefsiri şerifi:	65
Münafıkların İtirazları	66
Allah Bağışladı	67
Günah İşlenmeseydi... ..	67
Şeytanın Gücü Yetmez	67
Hikaye (Şeytan)	68
Şeytanın Korktuğu Şey.....	68
Hikâye (Şeytan ve tevbe).....	68
İblisin Mesleği	69
Kâfirlerin Hasreti	69
Hayat ve Ölüm.....	70
Şehâdetin Mükâfatı.....	70
Kâfirlerin Topladıkları.....	70
Dönüş Allah'adır.....	70
İbâdetde İnsanlar Üç Kısımdır.....	71
Hikâye (ibâdetde niyet)	71
Hikâye (ibâdetde niyet)	71
Dünyadan ve Âhiretten Yüz Çevirmek.....	72
Cihâdda Ölen İle Evinde Ölen.....	72
İnsanî Münâsebetler.....	72
Katı Kalb	72
Afv ve Hoşgörü	73
Meşveret	73
Azimet ve Tevekkül.....	73
Tevekkül.....	73
Kavl-i Leyyin.....	73
Yumuşaklık.....	74
Peygamberlerin Gönderilmesi	74
İnsanları Celbetmek	74
Âlimler ve Şeyhlerin Ahlâkı	75
Hikâye (Yumuşak muamele)	75
Tevîlât-i Necmiyyeden	75
Nusret ve Hezelân.....	76
Tevekküle Mâni Olan	76
Hikâye (Tevekkül).....	76
Nefse Karşı Yardım.....	77
Beytûlmala İhanet.....	77
Gulul	77
Okçulara Bir Cevab	77
Başka bir Rivayet	78
Beytümâle Hıyanetin Cezası.....	78
Hıyanet Ehli.....	78

Amelin Karşılığı	79
Allah'ın Rızası	79
Mesiyir Ve Mercî'	79
Allah Katında Dereceler	79
Peygamberler Masumdurlar	79
Cennet Ehli Dört Sınıftır.....	80
Cennette Dört Makam	80
Amellerin Fazileti	80
Bir Anda Birçok İbâdet.....	81
Gündüz ve Gecenin Seslenmesi.....	81
Peygamberimiz	81
Yüce Meali:	81
Tefsîr-i Şerîfi:	82
Ebü Tâlib'in Hutbesi	83
Sancağının Altında	83
Kureyşlilerin Nurları.....	83
Abdûlmattalib'in Rüyası	83
Hikâye (Halka Hizmet).....	84
Vasıl Olmak İçin Şart	84
Sa'dî Şîrâzî (k.s.) ne güzel buyurmuşlar:	84
İMTİHAN DÜNYASI	84
Yüce Meali:	84
Tefeîr-I Şerîfi:.....	85
İlmi Bir İnceleme	85
Emre İtaatsızlıktandır	85
Mü'minle Münâfık'ın Tefriki	85
Münafıklar	86
Ölümün Sebebi	87
Hikâye (Dünya malı)	87
Dünyaya Meyi	88
ŞEHİDLERİ ÖLÜ ZANNETMEYİN	88
Yüce Meali:	88
Tefsîr-i Şerîfi:	88
Kâşânî (r.h.) Buyurdular:	88
İlmi Tetkik	89
Şehidlerin Müjdesi.....	89
Şehidlerin Müjdesi.....	89
Şehidlerin Hayatı	90
Beden ve tnsan Aynı Şeylerdir	90
Ruh'un Cesede Sirayeti.....	90
Kabir Azabına Delâlet	90
Sebeb-i Nüzul	90
Şehidlerin Diri Olduğu	91
Şehidlerin Fazileti.....	92
Efendimiz (S.A.V.) Hazretleri Buyurdular:	92
Şehidler Hayırlı Varlıklardır.....	92
Kıyamet Günü Sancakları.....	92
Lideriyle Çağırılacak	93
Kabirleri Ziyaret	93
Hakikat Kılıcı İle Ölüm	93
Şehidler İki Sınıftır	93
Cennetlerin Mertebeleri	93
Uhud Şehidleri.....	94
Dünyada Olanlar Misâl Aleminde	94
Futuhât Hizmetleri	94
ALLAH KORKUSU	95
Yüce Meali:	95
Tefsîr-i Şerîfi:	95
İlmi bir Tetkik.....	95
Yaralı Sahabeler ve	95

Küçük Bedir Gazvesi.....	96
Mü'minlerin İmanı Arttı	97
Küçük Bedirde.....	97
Allah'ın Rızâsına Tabi Oldular	97
Kârlı Ticâret.....	98
Şeytan Dostlarını Korkutur.....	98
Korkunun Kısımları.....	98
Fenaya Ermek.....	98
Halil (Dostluk) Makamı.....	99
Mâsivâ'nın Üzerine	99
Allâh'dan Gayrisi	99
Dört Tekbir	99
Hikâye (kabir).....	99
Kulluğun Hakikati	99
Şiâr-ı İslam	100
KAFİRLERİN ÇALIŞMASI SENİ ÜZMESİN	100
Yüce Meali:	100
Küfre Hizmet Edenler.....	100
İman ile Küfrü Satın Alanlar	101
İstidrâc	101
İlmî Bir Tetkik.....	101
Hayırlı İnsan, Şerli İnsan?	102
Zenginlik	102
Çokluk	102
Nimetler.....	102
Nefis İlgili.....	102
Nefsi Azıtan Şeyler.....	103
Dünya Yakışmaz	103
Dünya ve Âhiret	103
İbret Al	104
Namaz.....	104
Oruç.....	104
Meali:.....	105
Tefsîr-i Şerifi:	105
Hikâye (Haram lokma)	105
Teveşşül (Resûlullah'a).....	106
Tabi Olmak.....	106
Cehennem Denizi	106
Nasihât.....	106
Mezar'dakilerin İsteği	107
Müminle Münâfıkın farkı	107
Cimrilik ve Zekat.....	107
Yüce Meali:	107
Cimrilik	108
Cimrilik Nedir?.....	108
Mâlî İbâdetler	108
Dünya Sevgisi.....	109
Zekâtı Verilmeyen	109
Zekâtı Verilmeyen Hayvanlar.....	109
Zekâtı Vermeyenler	110
Zekât Bir Kaledir	110
Zekât Vermeyenin Namazı	110
En Büyük Hazine.....	110
Yahudilerin Küstahlığı	111
Sebeb-i Nüzul	111
Günahsız Kula Azab	112
İşâri Manâlar.....	113
İstidâd	113
Ömürlerine Göre Kullar.....	114
Sidd ü Samimiyet	114

Ömrü Az Olanların Okuyacakları Dua	114
Allah'a Yönetememek	114
Ömür Beyhude Gidiyor	115
Kurban Nedir?	115
Kurbanın Kabul Yolu	115
Yahudilerin İftiraları	116
Zübur kelimesi	116
Kitab	116
İş'ârî Manâlar	116
Müfsidlerle Sohbet Etme	117
Hikâye (Dünya Sevgisi)	117
Tekzîb ve İnkârın Kaynağı	118
HER NEFİS ÖLÜMÜ TADACAKTIR	118
Yüce Meali:	118
Tefsiri Şerifi:	118
Defin	118
Kabir'de Nimet ve Azab	119
Cehennem ve Cennet	119
Dünya Hayatı	119
Cennet	119
İbâdet	120
CEHENNEM	120
Cehennem Pahalı Cennet Ucuzdur	121
Kalbin Makamı	122
Cennete Girmeye Sebep	122
Ruhların Kısımları	122
Tasavvufî Manalar	123
İmtihan Dünyası	123
Eziyetler	123
Sabır ve Takva	124
Kötülüğe Kötülük	124
Kötülüğe İyilik	124
Ahlâkın Büyüğü	124
Ahlâkın Temeli	125
Sevginin Kaynakları	125
Rahmet İçin Gönderildi	125
Tasavvufî Manâlar	125
ALİMLERDEN ALINAN AHİDLER	126
Yüce Meali:	126
Tefsîr-i Şerifi:	126
Hakkı Gizlemek	127
İlim Ehlinin Vebali	127
Hikâye (İlmi gizleme)	128
Anlatılmayan Bir ilim	128
ilmi Gizleyenler	128
İlim Adamları	128
Hikâye (dünyalık)	129
Tasarruf Allah'ındır	130
Sebeb-i Nüzul	130
Övülmek İstenmek	130
Görünmeyen Yüz	131
İtiraf	131
Bâtıl Şeylerle Övünmek	131
Arif Kimdir?	132
Sahte Şeyh	132
Dünya Ehlinin İbâdeti	132
İbâdetin Tadı	132
Ölümlerle Oturmak	133
TEFEKKÜR	133
Yüce Meali:	133

Tefsîr-i Şerifi:	133
Sebeb-i Nüzul	134
İbret	134
Elbâb Nedir?	134

KAFİRLERE FAYDA VEMEZ

Yüce Meali:

Küfredenler, her halde onların ne malları, ne evlatları kendilerini Allahtan kurtaracak değildir. Onlar ashab-ı nârdır; hep onda kalacaklardır.¹¹⁶

Bu dünya hayatında yapmakta oldukları masrafın meseli, bir rüzgâr meseline benzer ki, onda kavurucu bir soğuk var; nefislerine zulmeden bir kavmin ekinine sataşmış da onu mahvetmektedir... Ve onlara Allah zulmetmemiştir ve lâkin kendilerine zulmediyorlardı.¹¹⁷

Ey o bütün iymân edenler! Ağyarınızdan yâr tutmayın. Sizi şaşırtmakta kusur etmezler, sarpa sarmanızı arzu ederler-. Görmüyor musunuz buğzlan ağızlarından taşmakta? Sinelerinin gizlediği ise daha büyüktür. İşte size âyetleri açık bildirdik, aklederseniz.¹¹⁸

Ha! Sizler öyle kimselersinizdir ki, onları seversiniz, onlar ise bütün kitaba iymân ettiğiniz halde sizi sevmezler; hem yüzünüze geldiler mi "Âmenna, derler ve تنها kaldılar mı gayızlarından aleyhinizde parmaklarını ısırlılar. De ki:

-"Gayzmizla ölün!" Her halde Allah bütün sinelerin künhü-nü bilir.¹¹⁹

Size bir iyilik dokunursa fenalarına gider, başınıza bir mu-sîbet gelirse, onunla ferahlanırlar ve eğer siz sabırlı olur ve iyi korunursanız, onların hileleri size hiçbir zarar vermez; çünkü Allah onları kendi amelleriyle kuşatmıştır.¹²⁰¹

Tefsiri:

"Muhakkak ki o küfredenler," Kendisine iman etmesi vacib olan şeyleri inkâr edenler. "Elbette onları kurtaracak değildir. Elbette onlardan def edemez. (Ne def edemez?) "Ne malları, ne evlatları kendilerini Allah'tan,"

Allâhü Teâlâ hazretlerinin azabından, (Neyi?)

Kendisinden basit bir şey veya korumada bir şey, demektir. ²

Kâfirlere Cevâp

Bu kavli-i şerîf. bütün kâfirlere bir cevâbtır. Kâfirler, mâl ve evlâd ile övünüyorlardı.

"Ve dediler ki: 'Biz malca da daha çoğuz, evlatça da ve biz azab olunmayız.'³

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini ve onun ashabını fakirlikle a-yıplıyorlardı. Ve diyorlardı ki:

-"Muhammed (s.a.v.)! Hak üzere olsaydı, Rabbi onu fakirlik ve şiddetin içinde terk etmezdi!"⁴

Mâl ve Evlât

Bu kavli-i şerîfte hususiyetle mâl ve evlâd zikredildi. Çünkü insanlar, başına gelen şeyleri, bazan malını feda ederek defeder ve bazan de evlâdının yardımı ile defeder.

Câmidâtın (cansızların) en faydalısı maldır.

Canlıların en faydalısı da evlâttır.

Kâfirler, âhirette elbette bu ikisinden de fayda görmeyeceklerdir.

Bu âyet-i kerime, aynı zamanda kâfirlerin mal ve evlâdın dışındaki eşyaların hiç birinde bir fayda görmeyeceklerine evleviyetle delâlet eder.

"Onlar ashab-ı nârdır,"

Devamlı cehennem ehli ve cehennem için gereklidirler. "Hep onda kalacaklardır."

Ebediyyen cehennemde kalacaklardır.⁵

Kâfirlerin Hayırları

Allâhü Teâlâ hazretleri, kâfirlerin mallarının kendilerine hiçbir fayda vermeyeceğini beyân ettiğinde; sonra "belki kâfirler mallarını hayır yollarına infak etmişlerdir." Ve "belki bu hayır yollarına harcamalarından dolayı kâfirler faydalanabilirler" diye bir şey insanın aklına gelebilir...

Allâhü Teâlâ hazretleri, bu âyet-i kerimeyle insanların bu şüphelerini giderdi.

Kâfirlerin bu infaklardan menfaat görmeyeceklerini beyan etti. Her ne kadar bu harcamaları ve mallarını hayır yollarına infak etmelerinden dolayı Allah'ın rızâsını kasdetmeler bile, kâfirler, âhirette mallarının fayda

¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/17-18.

² İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/18-19.

³ Sebe1: 34/34

⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/19.

⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/19.

veremeyeceğini açıkladı.
Ve şöyle buyurdu:⁶

Kâfirlerin Harcama Sebepleri

"Bu dünya hayatında yapmakta oldukları masrafın meseli,"
Kâfirlerin yapmış oldukları infakların hâli (ve sebepleri şunlardır:)

- 1- İnsanlara yaklaşmak,
- 2- Övünmek,
- 3- Sum'â (insanlara duyurmak),
- 4- İnsanların arasında güzel bir şekilde anılmayı istemek,
- 5- İslâm ehline düşmanlık,
- 6- Ve İslâm'ın yayılmasına mâni olmak için harcarlar.

Ebû Süfyan ve arkadaşlarının "Bedir" ve "Uhud" günlerinde bir çok malı kâfirlere harcamaları gibi...⁷

Kâfirlerin İnfâkları

"Bir rüzgâr meseline benzer ki, onda kavurucu bir soğuk var;"

Helak edici şiddetli soğuktur. Aslında masdardır. Daha sonra (sert ve şiddetli rüzgar) kelimesi gibi, soğuk rüzgârda kullanılması yaygın oldu...

"Bir kavmin ekinine sataşmış,"

Kavmin ziraat ve ekinlerine dokunur. (Öyel kavim ki?)

"Nefislerine zulmeden"

Küfür ve ma'siyetle nefislerine zulmeden ve böylece Allâhü Teâlâ hazretlerinin gadabına uğrayan kavmin ekinine sataştı.

Kâfirler, bununla vasıflandılar. Çünkü Allâhü Teâlâ'nın gadabından dolayı helak etmek daha şiddetli ve daha kesiktir.

"Onu mahvetmektedir..."

Onlara ceza olarak. Ekinlerinin eser ve köklerini bırakmaz. Bundan murad, teşbihtir. Kâfirlerin yapmış oldukları infakların zayi olması ve tamamen gitmesi ve kendilerine herhangi bir menfaat olarak bir bir daha dönmemesi; çiftçilerin ekinlerine benzetildi. Çiftçilerin ekinlerine, helak edici soğuk rüzgâr isabet etti, kökünü kazıdı kendileri için herhangi bir menfaat bırakmadı. Bu "Mürekkap teşbih"dendir.

"Ve onlara Allah zulmetmemiştii." İnfâk ettikleri mâlın zayi olmasının beyânından dolayı "Ve lâkin kendilerine zulmediyorlardı."

Onlar, mallarını (küfür yolunda) infak ederek zayı ettiler. Mallarını iman ile gereken şekilde infak etmediler.

Mefûûn takdimi, fasılalara riâyet içindir; tahsis için değil...⁸

Kâfirlerin İnfâkları

Bilki, muhakkak kâfirlerin infâkları, (iki sebep'ten dolayıdır),

1 - Ya dünyevî bir maksat

2- Ya da uhrevî bir menfaat içindir.

Kâfirlerin infâkları eğer dünyevî menfaatler için ise, elbette âhirette hiçbir eseri ve faydası olmayacaktır.

Bırakın kâfiri, Müslümanın hakkında da bu böyledir.

Eğer bu infaklar uhrevî bir menfaat için ise: olabilir ki kâfirler, mallarını hayır yollarına infak edebilirler. Meselâ:

1 - Ribâtlar bina etmeleri,

2- Fakirlere ev ve yurt yapmaları,

3- Köprüler yapmaları,

4- Su çıkartmaları,

5- Zayıflara ihsanda bulunmaları.

6- Yetimlere el uzatmaları,

7- Dul ve kimsesizlere yardım etmeleri,

8- Fakir talebe okutmaları,

9- Ve benzeri dinî, millî ve insanî vazifeler ile muhtaçlara yardım elini uzatabilir...

Bu tür hayırları yapan ve bu yollarda malını infak edenler, bu infaklarından bir çok hayırlar bekleyebilir ve ümit edebilir.

⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/19-20.

⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/20.

⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/20-21.

Ama kâfirler, âhirette ayak attıklarında, küfrünün hayırlarının eserlerini ibtâl ettiğini görür. Küfüründen dolayı iyiliklerinin boşa gittiğini görür...

Bu, bir ekin eken ve ekininden çok menfaat ve gelir bekleyen kişinin ekinlerine kavurucu ve yakıcı bir rüzgârın isabet etmesiyle ekinleri yanan ve kendisiyle beraber hüznün, keder, esef ve üzüntüden başka bir şey kalmayan kişi gibidir. (2/83) Bu hayır yollarına mallarını infak⁹ettiği zamanki durumudur...¹⁰

İslâm'a Mâni Olmak

Amma kâfir kişi, hayır olduğunu zannederek ısyân ve günah yolunda malını harcadığı zamanki durumu daha farklıdır. Meselâ:

1. Efendimize (s.a.v.) eziyet etmek,
2. Mü'minleri öldürmek,
3. Mü'minlerin memleketlerini tahrib etmek,
4. İslâm dininin yayılmasına mâni olmak.

Ve benzeri İslâmı durdurmak ve Müslümanlara zulmetmek gibi niyetlerle mallarını harcamalarında ise biz deriz ki, daha şiddetli bir cezası vardır. Hem de şiddetlilerin en şiddetlisi olacaktır.

Bu âyet-i kerimenin bir benzeri de şu âyet-i kerimedir:

"Hem varmışsınız da her ne amel isledilerse onu bir hebâi mensura çevirmişsinizdir."¹¹

Zorbaların Harcamaları

Bu âyeti kerimenin hükmünün altına bâzı garaz ve maksat sahibi (memleketlerde söz sahibi olanların) kötü niyetli harcamaları da girer. Meselâ:

- 1 - Salih bir insanı memleketinden sürgün etmek,
- 2- Öldürmek,
- 3- Eziyet vermek,
- 4- Herhangi bir Müslümana haksızlık etmek,

Ve bunlara benzer işler için yapmış olduğu her türlü harcamalar, girer. Bu türlü şeylerden Allah'a sığınınız.¹²

Hesâbta Dört Şey

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: -"Kulun ayaklan hareket edip (kul Allah'ın huzurundan) ayrılamaz; dört şeyden sorulmadıkça:

- 1- Ömründen, onu nerede tükettiği,
- 2- Cesedinden, onu nerede yıprattığı,
- 3- İlminde, onu nerede kullandığı,
- 4- Malından, onu nereden kazandığı ve nereye infak ettiği..."¹³

Allah Rızası İçin Amel

Akıllı kişi, mâlını infak etmeye ve ameline ihlasli olmaya çalışmalıdır.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Kıyamet gününde bir takım mühürlü sayfa (amel defterleri) getirilir. Allâhü Teâî hazretlerinin kudret elinin önüne konulur. Allâhü Teâlâ hazretleri meleklerle buyurur:

- "Bunları atın!"

Bir kısmı için de;

- "Bunları kabul edin!" buyurur. O zaman melekler:

- "Ya Rabbi! Senin izzetine ve celâline yemin ederiz ki, biz bu sayfalarda ancak hayır gördük," derler.

Her şeyin en doğrusunu bilen Allâhü Teâlâ hazretleri, buyurur:

⁹ Furkan: 25/23,

¹⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/21-22.

¹¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/22.

¹² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/22-23.

¹³ Dârimi: 536, Tirmizî'den geçen bir hadis-i şerifte şu farklılıklar vardır:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Âdem oğlunun ayaklan hareket edip (kul Allah'ın huzurundan) ayrılmaz; beş şeyden sorulmadıkça:

- 1- Ömründen, onu nerede tükettiği,
- 2- Gençliğini nerede yıprattığı,
- 3- Malından, onu nereden kazandığı,
- 4- Malını nereye infak ettiği ve nerede harcadığı,
- 4- İlminde, onunla nerede kullandığı. ..."Tirmizî: 2340.

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/23.

- "Şüphesiz bu reddettiğim ameller, benden başkası için işlendi. Benden başkası için işlenen amelleri kabul etmem. Ben ancak benim rızâm için işlenen amelleri kabul ederim.¹⁴

Ne Güzel Buyurmuşlar:

Ey oğul!
Ömründen yaptıklarınla.
Göz nimetinin karşılığını veremezsin.
Şükredemezsin!
Hayat evinde işe koyul.
Kendisi için yapılmayanların ne değeri var.
Böyle bir amel,
Güzel ama aşağı kısmı lekeli bir kaftandır...¹⁵

Hikâye

Mansûr bin Ammâr (r.h.) buyurdular:
Benim Allah rızâsında birlikte olduğum bir kardeşim vardı. Bana itikâd ediyordu. Şiddet ve genişlik, iyilik ve kötü günlerimde beni ziyaret ederdi.
Çok ibâdet ederdi. Teheccüd namazını kılardı. Çok ağlardı.
Onu kaybettim. Uzun süre bana gelmedi. Onun için bana:
-"O zayıf ve hastadır," dediler.
Ben onun evine gittim. Kapısını çaldım. Kızı çıktı. Bana kayıpı açtı. Evine girdim. Onu evin ortasında, yatağının üzerinde yatmış gördüm. Yüzleri kapkara olmuştu. Gözleri masmavi idi. Dudakları kabarmıştı. Ben ona:
"Kardeşim, (Lâ ilahe illallah) söyle," dedim.
O gözlerini açtı, kızgın bir şekilde göz ucuyla bana baktı.
Sonra ve sonra yine kendisine söyledim. Korktum ve kendisine:
-"Eğer tevhîd kelimesini söyleyemezsen seni yıkayamam, kefenleyemem ve cenaze namazını da kılamam," dedim. Bunun üzerin o bana:
-"Kardeşim Mansûr, benimle o kelimenin arasında bir engel var," dedi. Ben:
Deyip lâ havle çektim. Ve ona:
-"Nerede o namazların, orucun, teheccüdün, kıyamın, göz yaşların ve takvan?" dedim. O:
-"Bütün bunların hepsi Allah'ın rızâsı için değildi. Desinler diye yapıyordum. Beni o şekilde ansınlar diye ibâdet ediyordum. Kendi başıma ve yalnız kaldığım zaman, perdeleri indirir, kapıları kapatır ve rahatıma bakar ve isyan ile ilerlerdim."¹⁶

Ne Güzel Buyurmuşlar:

Faş olmak ikliminde,
Avaz avaz bağırmak istersin:
Dışı süslü!
İçi kapalı ve kirli...¹⁷

Allah Yolunda Harcama

Akıllı kişi, amellerin, evlâdın ve mâlın çokluğuyla asla mağrur olmaz. Niyeti sahih (ve ihlâslı) olmadığı zaman ona yapılacak olan hallerde bunların faydası olmaz.
Nerede âhireti ve hatta Mevlâ'yı mâsivâ'nın dışında olan her şey üzerine tercih edenler!
Onlar fakirliği zenginlikten daha aziz buldular.
Zilleti izzetten daha leziz buldular.
Mallarını ve ruhlarını Allah'ın yolunda harcadılar.
Yemin ederim ki, gerçekten onlar aziz, varlıkları değerli ve az bulunan bir kavimdirler.¹⁸

¹⁴ Kenzü'l-Ummâl: 7507,

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/23-24.

¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/24

¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/24-25.

¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/25.

¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/25-26.

Allahın Oğlunun Malı

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

"Oyaladı o çokluk kuruntusu sizleri, l Tâ ziyaret edişinize kadar kabirleri¹⁹ Âyet-i kerimesini okuduktan sonra; Âdem oğlu:

-"Malım! Malım!" diyor.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-Ey Âdem oğlu! Sen yediğinden, tükettiğinden veya giyip yıprattığından veyahut sadaka edip verdiğinden başka malın var mı?²⁰

Kanaatkar Hayat

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Ey Âişe! Eğer bana katılmak istersen, dünyalık olarak sana bir yolcunun azığı kâfidir. Zenginlerin meclislerinden sakın! Bir elbiseyi yalamamadan eskimiş görme!²¹

Efendimizin Sevenlerine Duası

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"AUâhiml Kim beni severse onu iffet ve yeterli rızık ile rızıklandır. Kim bana buğzeder (ve bana karşı kin beslerse) ona çok mal ve evlât ver!²²

Ey kul! Sen işin hâl ve hakikatına vâkıf oldun!

Mâl, kişiden hiçbir şey savamaz. Sana kanaat tavsiye ederim.

Dünyayı azalt!

Mal, makam ve mevki sahiblerine aldanma!

Ne güzel buyurmuşlar:

Hakkın zikrinden ve şevkinden sonra bize.

Her iki cihanda bir gönül ve dil olarak yeter.

Cihan ehlinin yemek ve elbiselerinden...

Eski bir elbise ve yarım helal ekmek yeter...²³

Dost Edinmeyin...

"Ey o bütün iymân edenleri" Sebeb-i Nuzûl

Bu âyet-i kerime, mü'minlerden bir kavim hakkında nazil oldu. Bu mü'minler, münafıklarla dostluk kuruyorlardı. Allâhü Teâlâ hazretleri mü'minleri, bundan (münafıklardan dostluk kurmaktan) nehyetti bu kavli-i şerîf ile:

"Yâr (ve sırdaş) tutmayın,"²⁴

Bitâne Kelimesi

"Adamın yân" onun dost, sırdaş ve güvendiği kimsedir. Onun sırlarını bilen ve kendisine güvenilen kişidir. insanın sırlarına vâkıf olan ve insanın kendisine güvendiği kişi, (yani, "Adamın yân" deyimi.), "Elbisenin astan"na benzetildi... Kişinin karnına (tenine) temas eden elbiseye benzetildi. Has insanlar, iç elbiseye benzetildiği gibi...

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Tutmayın

"Ensâr, iç elbise; insanlar kaftan gibidirler."²⁵

"Sizin dışınızda,"

Müslümanların dışında, demektir (edinmeyin)" fiiline taalluk etmektedir.

"Sizi şaşırtmakta kusur etmezler,"

¹⁹ et-Tekâsür: 102/1-2.

²⁰ Sahih-i Müslim: 5258, İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/26.

²¹ Kenzu'l-Ummâl: 16647.

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/26-27.

²² Tirmizî: 1702. 172

²³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/27.

²⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/27.

²⁵ Sahih-i Buhârî:3985, Sahih-i Müslim: 1758, Müsned-i Ahmed: 15874, İbni Mâce: 164, Ziyâdetü'l-Camiu's-sağîr: 1956, Ruhu'l-Beyân tefsirinde bu hadis-i şerîf, "Gözler, iç elbise, insanlar ise kaftandır." şeklinde geçmektedir. Dizgi ve matbaa hatası olsa gerek...

Kendisinde kasredildiği zaman emirde, gelir. ²⁶ Sonra bu fiil iki mefûle müteaddî olarak kullanıldı. Onların sözlerinde menetmek manâsını tazammun eder olduğu halde: Manâsı: "Seni nasihattan menetmem" demeleri gibi fesâd demektir.

Bu kavli-i şerîfin manâsı: Sizi bozmak, fesat çıkartmak, size hile ve tuzakla ellerinden geleni yapmakta geri durmazlar. Size şerri dokundurmak ve size zarar vermek için çalışmalarını terk etmezler.

"Sarpa sarmanızı arzu ederler."

Onlar size kötülük gelmesini isterler. Sizin din ve dünyanızda meşekkat, şiddet ve zarara uğramanızı temenni etmekte ve istemektedirler.

Önceki cümle ile bu cümlelerin arasındaki fark, ikisinin manâsı, onlar sizin din ve dünya işlerinizden size zarar vermekten geri durmazlar. Zarar vermekten âciz kaldıklarında ise bunu ister ve size zarar gelmesini temenni ederler. Hep kalblerinde bu temenni vardır, bu asla kalblerinden çıkmaz.

"Görmüyor musunuz buğzları ağızlarından taşmakta?" şiddetli buğuz ve kin demektir. Ağızlarından çıkan sözleri düşmanlıklarının alâmetleridir. Onlar, içlerinde bulunan şiddetli buğuzlarından dolayı kendilerini tutamadıklarından şiddetli kinin üzerine sevk edilirler. Müslümanlara besledikleri bilinen buğz ve kinleri her ne kadar dillerinde az olsa da içlerinde çok şiddetlidir.

"Sinelerinin gizlediği ise daha büyüktür."

Kendilerinden zahir olan şeylerden... Çünkü onlardan zahir olan şeyler onların görüşleri ve tercihleriyle olan şeyler değildir.

(Onların içlerinden geien bir tepkidir. Müslümanlara karşı kin, düşmanlık ve nefret üe büyümelerinden ve Müslümanların sahip oldukları dünya ve âhiret saadetine olan hasetlerinden kendilerinde oluşan bîr hâldir.)

"İşte size âyetleri sarîh bildirdik,"

Dinde ihlâslı olmaya delâlet eden, mü'minlere dostluk kurmayı ve kâfirlere karşı düşmanlık etmeyi vacib kılan âyetleri beyan ettik.

"Eğer siz aklederseniz,"

Size beyân ettiğimiz şeylere aklınız ermiş olsaydı; onunla hemen amel ederdiniz.

Zahire göre, kavli-i şerifinden buraya kadar vani.

"Sizi şaşırtmakta kusur etmezler, sarpa sarmanızı arzu e-derler. Görmüyor musunuz buğzları ağızlarından taşmakta? Sinelerinin gizlediği ise daha büyüktür. İşte size âyetleri sarîh bildirdik, aklederseniz." Kavli-i şeriflerinin kâfirleri sırdaş ve dost edinmekten nehyin illet ve sebeplerini beyan eden istinaf cümleleridir... ²⁷

Onlar Sizi Sevmiyorlar

"Ha! Sizler öyle kimselersinizdir ki,"

Sizler ey mü'minler, onlarla dostluk kurmakla hataya düşen, mü'minler!

"Onları seversiniz, onlar ise sizi sevmezler;"

Dinî muhalefetleri beyan edildiğinde...

"Bütün kitaba imân ettiğiniz halde,"

Siz bütün kitablann cinsine iman edersiniz.

Bu kavli-i şerif, "Onlar sizi sevmezler," kavli-i şerifinde bulunan meful zamirinden hâldir.

Manâsı: Siz onların kitaplarına iman ettiğiniz halde onlar sizi sevmezler. Siz onların kitaplarına inandığınız halde onlar, sizin kitabınıza inanmıyorlar, buna nazaran sizin onları sevmenizin manâsı nedir?

Bunda kâfirleri seven mü'minleri kınama vardır. Kâfirlerin bâtil üzere olduklarını; mü'minlerin hak üzere oldukları ve hak üzere salâbet etmelerinin gerekli olduğunu beyan etmektedir.

"Ve hem yüzünüze geldiler mi "Âmenna "biz iman ettik1 derler." Münafık olarak böyle derler.

"Ve تنها kaldıları zaman"

Bâzıları, bazılarının mekânlarında yalnız kaldıklarında ise,

"Gayızlarından (ve öfkelerinden) aleyhinizde parmaklarını ısırırlar."

Öfkelerinden dolayı, üzüntü ve hasretlerinden dolayı şifâlarına yol bulamadılar.

"Parmaklar," kelimesi, mim'in zammesiyle kelimesinin cemiidir. parmakların üst tarafı (parmak ucu) dernektir "gayz", şiddetli gadap, demektir. ²⁸

Parmak Isırmaları

İmâm Fahrreddin Râzî (r.h.) buyurdular:

Âyet-i kerimenin manâsı:

²⁶ "Ensâr, içte giyilen elbise; insanlar ise üste giyilen kaftandır." Hadis-İ şerifinin manâsı, "Ensâr hâs kişiler, diğer insanlar ise umûmi kişilerdir," demektir. Feyzü'l-kadir: 8177, Bu kelimenin mâzî muzârî ve masdarı şöyledir: Üi Çabalamak, elinden geleni yapmak ve kusursuz iş yapmak, demektir.

²⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/28-30.

²⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/30-31.

Kâfirlerin bazıları, bazılarıyla başbaşa kaldıkları zaman, mü'minlere karşı şiddetli öfkelerini izhâr ediyorlardı. Hatta öfkeleri, parmaklarını ısırmaya kadar şiddetleniyordu. Bunu bizden birimizin yaptığı gibi. Birimiz elde etmek istediği çok önemli bir şeyi elden kaçırdığında, öfkesi şiddetlendiğinde, hüznü ve kederi büyük olduğu zaman, parmak uçlarını ısırırız.

Bu iş (insanın öfkesi) gadabdan çok olduğunda, bu gadab'dan kinaye oldu. Hatta, "0 öfkesinden elini ısırır," denilir.

Burada eğer parmak ısırmaları yoksa da bu şiddetli öfke ve kin onlar için hasıl oldu. Kâfirler, mü'minlerin ülfet, muhabbet ve sevgiyle birbirlerine kaynaştıklarını, mü'minlerin hak kelimesi üzerine birleştiklerini ve aralarının iyi olduklarını gördükçe, öfkeye kapılıyorlardı.²⁹

Öfkenizle Ölün

"De ki: "Gayzinızla (öfkenizle) ölün!"

Kâfirlerin aleyhinde bedduadır. Kâfirlerin Öfkelerinin devamını istemektir. Kâfirlerin öfkelerinin artması, İslâm'ın ve ehlinin kuvvet bulması ve onların Müslümanlar sebebiyle helak olması veya şiddetlenen öfkelerinden dolayı helak olmalarıdır...

Bundan murad, onlara İânet ve onları tart etmektir. Bu icâb vechi üzere değildir. Zîrâ öyle olmuş olsaydı o saatte hemen ölürlerdi...³⁰

Allah Kalblerdekini Bilir

"Her halde Allah bütün sinelerin künhünü (kalblerde olanı) bilir."

Onlara de ki, Allâhü Teâlâ hazretleri, düşmanlık besleyen kalbleri en iyi bilendir. Allâhü Teâlâ hazretleri onların sinelerinde ve kalblerinde bulunan buğz, öfke ve kini bilir.

"Size bir iyilik dokunursa,"

Ey mü'minler! Size bir iyilik dokunursa, düşmanlarınıza galib olmanız, ganîmete nail olmanız, insanların dininize dâhil olmasıyla size tâbi olmaları ve maişetinizin bereketlenmesine iyiliğe kavuşursanız;

"Fenalarına gider,"

Sizin nail olduğunuz menfaati hased ederek hüznülenir ve özülürler...

"Başınıza bir musibet gelirse,"

Bir serriyenizin başarısız olması, Düşmanınızdan size bir şeyin isabet etmesi, (2/85) Aranızda olacak bir ihtilafın olması, kuraklık, kıtlık, Başınıza bir belâ ve âfet gelmesi;

"Onunla ferahlanırlar."

Size dokunan bir zarar ve şiddetten dolayı sevinirler...

Bu âyet-i kerime'de, iyilik kelimesiyle beraber, "sizi messederse (size konursa) kelimesinin kullanılması ve kötülük kelimesiyle birlikte de, "isabet etmek" fiilinin kullanılmasının sebebi; kâfirlerin üzülmelerinin kaynağının mertebelerinin en düşüğü olması; Müslümanlara isabet en küçük bir iyilikten dolayı hemen üzülmeleri ve sevinçlerinin kaynağı ve derecesi ise kötülüğün tam olarak Müslümanların başına gelmesidir. Müslümanlar tam kötülüğe maruz kaldıkları zaman İümanlar tam kötülüğe maruz kaldıkları zaman ancak sevinirlerdi...

"Ve eğer siz sabırlı olursanız."

Kâfirlerin düşmanlıklarına karşı veya tekliflerin ağırlığı ve zorluğuna karşı sabrederseniz; (daha:)

"Ve iyi korunursanız,"

Allâhü Teâlâ'nın size haram kıldığı ve sizi nehyettiği şeylerden korunur ve takvâlı olursanız;

"Onların hileleri size zarar vermez,"

Sizin için düzmüş oldukları tuzak ve hileleri size zarar vermez."tuzak", latîf bir hiledir; o tuzağı kuranların oraya düşmesi umulur ve yakındır.

(Nasıl?) "Hiçbir şey,"

Masdariyet (mefûl-ü mutlak olmak) üzere mensûbtur.

Manâsı: Onlar, zarar'dan hiçbir şeyle size zarar veremezler; Allâhü Teâlâ hazretlerinin, sabredenlere ve müttekîlere vaadettiği fazl ü keremiyle kâfirlerin tuzakları asla size zarar vermez.

Çünkü şeref ve üstünlük takvaya sarılmak ve bağlanmaktır. Sabır ise hasma karşı cesaret ve atılganlıktır.

"Çünkü Allah onları kendi amelleriyle"

Düşmanlarınızın tuzak ve hilelerini, "Kuşatmıştır."

İlmen Allah, onları kuşatmış ve yaptıklarından dolayı onları cezalandıracaktır. "ihata etmek" bir şeyi tam ve mükemmel o-arak idrâk etmek, demektir.³¹

²⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/31.

³⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/31-32.

³¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/32-33.

Kâfirlerin Dil Uzatmaları

Mü'mine yakışan şey, Allah'ın düşmanlarına uzak durmak ve onların eziyetlerine sabretmektir.

Çünkü Allâh'dan mü'mine bir imtihandır. Bununla beraber, kâfirler, dilin ötesinde bir zarar vermeye aüc vetiremezler. Zîrâ Allâhü Teâlâ şöyle buyurdu:

"Size ezadan başka bir zarar edemezler ve sizinle çarpışacak olsalar, size arkalarını dönerler; sonra da nusret bulamazlar.³²

Kâfirlerin (ve münafıkların) dil uzatmaları ve haksız tenkitlerinden ise peygamberlerin ve evliyanın hiçbiri kurtulamadı! Sen nesin ve nasıl kurtulursun ey adamî

Bu adamı vekil ettik.³³

Ne Güzel Buyurmuşlar:

Sen hakkı sormaktan dolanıp durma!

Utanma hakkı sor.

Güzel hilkate hiçbir şey yetişmez.

Yollarda hiçkimse kimsenin elinden tutmaz.

Belâlara giriftar olanların çaresi, sabırdır.

Ve sabırla yetinmektir.³⁴

Sır

Allâhü Teâlâ hazretlerinin;

"Ey o bütün iymân edenler! Ağyarınızdan yâr tutmayın.³⁵

Şu işaret vardır:

Bir kişinin sırrını taşıyan kişinin, kendi cinsinden, kendisine itimad edilen ve kendisine güvenilen kişi olması gerekir.

Çünkü bazan kişi tecrübe etmediği adama her haliyle ilgili sırrı ifşa eder ve böylece insanların arasında rezil ve rüsvây olur.

Ne güzel buyurmuşlar: (Ne güzel buyurmuşlar: Sırrını sır eden sırrına sultan olur Sırrını ifşa eden sırrına kurban olur)

İnsanlar, kapalı birer sandıktırlar.

Sırların saklanıldığı kutu!

Bunun anahtarı yoktur; tecrübeden başka....³⁶

Zahire Aldanma

Bir kişinin iç hallerini bilmeden ve esrarına vâkıf olmadan hiçbir insanın zahirine güvenip aldanma!³⁷

Denemeden Güvenme

İmâm Gazali (k.s.) hazretleri buyurdular: Kendisini hakikî bir tercrübe ve imtihan etmeden asla kimsenin sevgisine güvenme!

(Kişiyi imtihan ve tecrübe etmenin yolu:)

1. Kendisiyle bir yerde veya bir evde arkadaşlık ederek,
2. Uzlette onu imtihan et,
3. Yalnızlığa onu tecrübe et,
4. Velayet durumunda,
5. Zenginlikte,
6. Fakirlikte,
7. Varlık ve yoklukta,
8. Veya onunla beraber yolculuk yap,
9. Dünyevî muamele yap,

³² Âl-i İmrân: 3/111,

³³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/33-34.

³⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/34.

³⁵ Âl-i İmrân:3/118,

³⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/34-35.

³⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/35.

10. Emânetle³⁸

11. Ticârette bulun,

12. Para işi yap,³⁹

13. Şiddet ve yokluktan kendisine muhtaç olmakla onu imtihan et,

Eğer bütün bu konularda ondan râzî olursan, (eğer o kişi senden büyükse) onu kendine baba kabul et. Eğer o kişi senden küçük ise onu kardeş edin. Eğer senin emsalin ise onu arkadaş ve dost olarak kabul et.⁴⁰

Arkadaş

Arkadaşlarından her hangi biri;

1. Senin giybetini yapar,

2. Seni kıskanır,

3. Kendisinden sana şer isabet eder,

4. Onlardan sana bir kötülük dokunursa,

Veya senin hakkında hayır düşünmeyenlerin hepsinin işini Allâhü Teâlâ hazretlerine havale et.

Nefsini onlara karşılık vermekle meşgul etme!

Çünkü onlara cevâb vermekle meşgul olmakla zararın artar ve Ömrün zayi olur.⁴¹

Câhil İnsana Karşı

Zemahşerî (r.h.)'ın belagatında buyurdular:

Ahmak kişi, kendisine yüz vermemek gibi, Hiçbir şeyle engellenmemiştir... Kendisine karşılık verilmek gibi, Hiçbir şeyle de dizgini salınmamıştır...⁴²

Sabır

Ne güzel buyurmuşlar:

"Kişinin namazı ve orucu size zarar vermesin (sizi aldatmasın). Onun dirhemlerine ve dinarlarına (küçük ve büyük menfaatler söz konusu olduğu zaman ki ıların al bakın!"

Sabret, hasûd (kıskanç kişinin) sıkıntı ve eziyetlerine.

Muhakkak ki senin sabrın onu öldürür.

Ateş kendi nefsinin yer,

(Kendi kendisini tüketir ateş;)

Yiyecek bir şey bulmadığı zaman...

Güzel davranmak sâlihlerin ahlakından ve davranışlarındandır...⁴³

Hikâye (Sabır)

İbrahim Edhem (k.s.) hazretleri, bir ara arkadaşlarından bir cemaat ile beraber bulunmaktaydı. Oruçluydular. Gündüzleri çalışıp onlara infakta bulunurdu. Geceleri de bir yerde toplanıp iftar ederlerdi. Fakat İbrahim Edhem hazretleri akşamları işten dönerken biraz gecikirdi. Arkadaşları kendi aralarında;

-"Gelin biz, onsuz iftar edelim. O gelmeden iftar edelim ki, o da bundan sonra biraz daha çabuk gelsin!" dediler.

Arkadaşları iftar ettiler. Uyudular.

İbrahim Edhem (k.s.) hazretleri geldiğinde, arkadaşlarını uyur gördü. Onlara acıdı, şefkat ve merhamet ile onlara baktı ve kendi kendine,

-"Zavallı miskinler! Herhalde yiyecek bulamadıklarından aç uyudular!" dedi.

Arkadaşlarına yemek hazırlamak için İbrahim Edhem (k.s.) hazretleri, hemen undan azbir şey alıp hamur yoğurdu. Ateş yaktı. İbrahim Edhem, küle üfleyince, arkadaşları uyandılar.

İbrahim Edhem hazretlerini ellerini ve dirseklerini yere koymuş ve ateşi üfler bir halde gördüler. Ona:

-"Bu hâlin nedir?" diye sordular. O:

-"Ben dedim ki, belki sizler, iftarlık bir yiyecek bulamadan aç karnına uyudunuz! Sizi uyandırmak istedim.

Yemekte hemen hazır olmak üzeredir." O zaman arkadaşları birbirine:

-"Bakın! Biz ona ne muamele ettik? O bize nasıl muamele ediyor?" dediler.⁴⁴

³⁸ Efendimiz (s.a.v.) hazretleri şöyle buyurmaktadır:

"Bir kişinin namaz ve orucu seni aldatmasın. Zira dileyen herkes oruç tutar ve namaz kılabilir. Lakin emâneti olmayan (emânete riâyet etmeyen) kişinin dini yoktur." Kenzu'l-Ummâl: 8436.

³⁹ Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/35-36.

⁴¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/36.

⁴² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/36.

⁴³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/36-37.

Kötülüğe İyilik

Yarı Arabî ve yarı Fârisî ne güzel buyurmuşlar:
Kötülüğe karşı kötülük kolay bir cezadır.
Eğer adam isen:
-"Kötülük yapana iyilik yap!"⁴⁵(2/86)⁴⁶

Sohbetin Şartları

Zünnûn-i Mısırî (k.s.) hazretleri buyurdular:
Allâhü Teâlâ hazretlerine teslim olup emir ve yasaklarına muvafakat etmeden, Allâhü Teâlâ hazretleriyle sohbet etme!
Nasihat etmeden insanlarla sohbet etme!
Muhalefet etmeden nefisle beraber olma!
Düşmanlık olmadan şeytanla olma!
Bundan dolayı kul, güzel ahlak sahibi olmaya koşmalı. Nefsini kötülüklere karşı sabretmeye yerleştirmeli! Hatta böylece kurtuluşa erenlerle beraber kurtuluşa ersin!⁴⁷

Hikâye (Sabır)

Ben Mekke-i Mükerrreme'de idim. Bir fakiri Beyt'i ziyaret ederken gördüm. Cebinden bir kağıt parçası çıkarttı. Ona bakıp yürüdü.
Ertesi gün aynı şeyi yaptı.
Onu günlerce gözetledim. Hep aynı şeyleri yaptığını gördüm.
Günlerden bir gün yine Beyti tavaf etti. O kağıdı çıkartıp ona baktı. Biraz uzaklaştı. Yere düşüp öldü.
Ben onun cebinden o kağıdı çıkarttım. O kağıtta şu âyet-i kerime yazılıydı:
"Hem rabbinin hükmüne sabret; çünkü sen bizim nezaretimiz altındasın."⁴⁸

Efendimizin Vasiyeti

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri İbni Abbâs (r.a.)'a vasiyyetinde şöyle buyurdular:
Eğer sen, yakın derecesinde, Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızası ile amel etmeye güç yetirebilirsen; hemen yap!
Bunu yapamaz-san ikrah ettiğin şeylere karşı sabret! Çok hayır vardır."⁴⁹

Selef-i Sâlihinin Ahlakları

(Selef-i sâlihinin dinî hayatları ve güzel ahlakları şöyleydi:)

1. Mücâhedenin zorluklarına katlanmak,
2. Nefse muhalefet etmek,
3. Şehvetleri terketmek,
4. Lezzetleri bırakmak,
5. Fakre sarılmak,
6. Nefsin hoşlanmadığı şeylere sabretmek,

Ve benzeri güzellikler, selef-i sâlihinin (geçmiş büyüklerin) güzel ahlakı ve dinî hayatlarındandır.⁵⁰

Nefs-i Emmâre Ehli...

Nefs-i emmâre ehlinin ağızlarından bu hayırlı insanların (selef-i sâlihinin) alâmetlerine buğzetmek çıktıysa da; lâkin hakikatte bunun zararı kendilerine döner.

⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/37.

⁴⁵ Bu manâ şöyle buyuruldu: Kötülüğe kötülük yapmak her kesin işidir. Kötülüğe iyilik yapmak ise er kişinin işidir.

⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/37-38.

⁴⁷ Arkadaşlığın hak, hukuk: ve sohbetin şartları hakkında geniş bilgi için; "İhyâ-u iddi c. 2, s. 15Tde Kısmına bakınız.

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/38.

⁴⁸ Et-Tûr:52/48,

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/38-39.

⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/39.

⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/39.

Kişi, fasit itirazlardan kendisine gelen kötülöklere sabretmekle, Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında ecir almış, sevâb kazanmış olur.
insanların salâh, fesâd ve başka şekillerde birbirlerine zıt bir şekilde belirlenmelerinde sâdece hayır vardır...
Akıllı insan bundan ibret alır, ders çıkarır. Onun sebebiyle nefsinı tezkiye eder.
Ey sâlih insanlar! Şerliler, her zaman hayırlı insanlara musallat olurlar, onlara dil uzatırlar, onları kınarlar ve zarar vermeyi kastederler... Lâkin müttekî kişi, Cebbar ve Melik olan Allâhü Teâlâ hazretlerinin kalesindedir. Allah'ın korumasıdır...⁵¹

İLAHİ NUSRET

Yüce Meali:

Hani bir vakit erkenden ehinden çıkmıştın; mü'minleri muharebe için elverişli mevkilere yerleştiriyordun. Ve Allah idi bir işiten, bilen.¹²¹
0 dem ki, içinde iki taife, yılmak istemişlerdi; Allah zahîrleri iken. Ve ancak Allah'a, demek dayanmalı mü'minler.¹²²
Filhakika sizler birkaç bîcâre iken, Bedir'de Allah sizi mahzâ nusretiyle muzaffer buyurdu. 0 halde, Allah'a korunun ki, şükredesiniz.¹²³
0 vakit ki, mü'minlere şöyle diyordun: "İndirilmekte bulunan üç bin melâike İle rabbınızın size imdâd etmesi yetişmez mi size?"¹¹⁴
Evet! Siz sabr u sebat eder ve itaatsizlikten sakınırsanız, onlar da şu dakikada üzerinize geliverirlerse, rabbınız size beş bin melâike ile imdâd edecek; nişanlı nişanlı...¹²⁵
Ve bunu, Allah, size sırf bir müjde olsun ve kalbleriniz bununla yatışsın diye yaptı. Yoksa nusret ancak Allah'tandır. Azîz
o, Hakîm o.¹²⁶
Tâ ki, o küfredenlerden, bir kolu kessin veya perişan etsin
de, hâib ü hasır dönüp gitsinler.¹²⁷
Senin elinde emirden bir şey yok; yahut onlara tevbe ettirsin, veyahut azap etsin... Çünkü onlar zâlimdirler.¹²⁸
Hem göklerde ne var, yerde ne varsa; hepsi Allah'ındır. Dilediğine mağfîret eder, dilediğine azap... Ve Allah gafurdur, ra-hîmdir.¹²⁹⁵²

Tefsiri:

UHUD HARBİ

"Hani bir vakit erkenden çıkmıştın;"
Ey habibim! Onlara hatırlat! Sabahın ilk vakitlerinde Uhud'a gitmek için çıkış vaktini hatırla! Sabırlarının olmayışından dolayı orada meydana gelen hâdiseleri hatırlamaları içindir.
Bilsinler ki, eğer sabır ve takvaya sarıldıkları zaman, kâfirlerin hile ve tuzaklarının kendilerine zarar veremeyeceğini iyice bilsinler.⁵³

Hazret-i Âişe (r.a.)

"Ehlinden,"
Medine-i Münevvere'de Hazret-i Âişe (r.a.)'ın evinden... Bu âyet-i kerime Hazret-i Âişe (r.a.)'ın Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ehli olduğuna delâlet eden nass'dır. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:
"Ve tayyibât tayyibler için, tayyibler tayyibât içindir!(Temiz kadınlar temiz erkekler için, temiz erkekler temiz kadınlar için) Bunlar, onların dediklerinden uzak ve temizdirler, kendilerine bir mağfîret ve bir nzk-i kerîm vardır!"⁵⁴
Bu âyet-i kerime, Hazret-i Âişe (r.a.)'nın her türü kabahat ve çirkinliklerden temiz ve beri olduğuna delâlet eder. Görmüyor musun, Nuh Aleyhisselâm'ın (Ken'ân adındaki) oğlu kâfir olup kendisine inanmadığından; (Tufanda boğulması üzerine)
"Nuh, rabbına nida etti de, "Yâ rab!" dedi; "Elbette oğlum, benim ehlimdendir ve elbette senin va'din haktır ve sen ahkem'ül- hâkimîn'sin."⁵⁵ (Nûh Aleyhisselâm'ın bu niyazı üzerine Allâhü Teâlâ buyurdu:)
"Yâ Nuh! O senin ehinden değil, o gayri sâlih bir amel; binâenaleyh bilmediğin şeyi benden isteme. Ben seni

⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/39-40.

⁵² İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/41-42.

⁵³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/42.

⁵⁴ en-Nûr: 24/26

⁵⁵ Hûd: 11/45

câhillerden olmaktan tahzîr ederim." buyurdu ⁵⁶

Lut Aleyhisselâm'ın eşi de böyledir ⁵⁷

"Mü'minleri yerleştiriyordun." (Nereye?) "Mevkilere," Hazırlayıcı olduğu halde (Niçin?)

"Muharebe için,"Veya "Yerleştiriyordun." Kavlı-i şerifine taalluk etmektedir. Savaş için yerleştiriyordun, demektir. ⁵⁸

"Mekaaid," Kelimesi

"Mevkiler," kelimesi kelimesinin cemiidir. Bu da, "oturmak'tan ism-i mekân'dır. Oturulan yerler, demektir. Sonra bu kelime, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sahabelerden her biri için tayin ettiği yerlere ve sahâbe-i kiramdan her birine gecelemeleri için tayin ve tahsis edilen bu mekânlar, manasında tabir edilip kullanıldı.

Ya da "oturmak" kelimesinin mücerred mekân manasında kullanılmasının genişliğiyle, onun oturmak mekânı olmasından kat-i nazar ederek, beyân etmektedir. Şu kavlı-i şerifte olduğu gibi:

"Sadâkat meclisinde, kudretine nihayet olmayan bir şehinşah'ın huzuru kibriyasında!"⁵⁹

Ya da her mekânın sahibine tayin edilmesi içindir. Çünkü kişi o mevkî ve mevziye oturur ve orada düşmanın gelişini gözetler. İhtiyaç duyulduğu zaman ise, savaşmak için ayağa kalkarlar.

Bundan dolayı bu mekânlara, "Mevkiler," adı verildi... ⁶⁰

Uhud Savaşı İçin İstişare

Rivayet olundu: Müşrikler, Çarşamba günü Uhud'a inip orada konakladılar. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, ashabı ile istişare etti. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Abdullah bin Übey bin ⁶¹Selul'ü çağırdı. Daha önce onu çağırıp ona danıştığı vâkı değildi.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Abdullah bin bey bin Selûl'e danıştı. Abdullah bin Übey bin Selûl ve Ensâr'ın çoğu: -"Ey Allah'ın Rasûlü! Medine'de otur! Mekkeli müşriklerle karşılaşmak için şehirden çıkma! Allah'a yemin olsun ki, biz hiçbir düşmanla karşılaşmak için Medine'den çıkmadık. Çıktığımızda mutlaka yenildik. Medineye girip şehirde kendileriyle savaştıklarımızı da mağlûb ettik. Nasıl olsa sen bizim aramızdasın! Bırak, onlar oldukları yerde kalsınlar. Eğer onlar orada kalırlarsa kötü bir yerde hapsedilip kalmış olurlar. Eğer üzerimize, Medine şehrine saldıracak olurlarsa, erkeklerimiz onlarla yüz yüze gelip savaşır, kadın ve çocuklarımız da onları taşı tutarlar. Yok eğer geri dönüp giderlerse zarara uğramış bir şekilde dönmüş olurlar..."

Sahabelerden bazıları da:

- "Ey Allah'ın Rasûlü! Bizi düşmanlara karşı savaşa çıkart! Onlar köpektirler. Bizim kendilerinden korktuğumuzu sanmasınlar." Dediler.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

"Ben rüyâm'da kesilmiş bir sığır gördüm. Ondan bir parça çevremdeydi. Bunu hayra te'vîl ettim.

⁵⁶ Hud: 11/46,

⁵⁷ Nuh Aleyhisselâm ile Lut Aleyhisselâm'ın eşleri, bir peygamberin nikâhının altında oldukları halde onların ehli değillerdi. Allâhü Teâlâ hazretleri onlar için şöyle buyurdu:

"Allah, küfredenlere Nuh'un karısıyla Lût'un karısını bir mesel yaptı: o iki kadın, kullarımızdan birer salih kulun taht-ı ismetinde idiler de onlara hıyanet ettiler. onun için o iki salih kul da onları Allah'ın azabından zerrece kurtaramadılar. O iki kadının ikisine de denildi ki: 'Girin, ateşe girenlerle beraber!'" Tahrir 66/11

⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/43-44.

⁵⁹ el-Kamer: 54/55.

⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/44-45.

⁶¹ 187 Abdullah bin Übey bin Selûl, Peygamber Efendimizin zamanında yaşayan baş

münafıktır. Bedir savaşından sonra şehadet kelimesini getirip, müslüman olduğunu söylemiş, ama her fırsatta müslümanların aleyhinde çalışmıştır. Yahudi ve Mekkeli müşriklerle beraber İslam aleyhtarı faaliyetlerde bulunmaktan çekinmezdi. Uhud savaşında kendisi gibi münafık olan 300 adamı ile İslam ordusundan ayrılmış, savaşa katılmamıştır. Müslüman olduğunu söylediği ve görünüşte namaz kıldığı halde muhacir ve fakir müslümanları küçük görür, onların aleyhinde çirkin sözler söylerdi. Hazreti Aişe hakkında uydurulan iftiranın baş tertipçisi ve yayıcısıydı. Onun bu kötü davranışları hakkında

"İftiranın büyüğünü üstlenen adam için en büyük azap vardır." (nur 34/11) ayeti kerimesi indi. Peygamber Efendimiz bu hadisede de kendisini çok üzen Abdullah bin Selûl'ü cezalandırmamış, her zaman olduğu gibi yine ona karşı müsamahalı davranmıştır. Abdullah bin Übey bin Selûl öldüğü zaman, ihlaslı ve samimi bir Müslüman olan oğlu Abdullah, Efendimize koştı:

- "Babam vefat etti. Cehennem ateşinden muhafazası için, mübarek gömleğinizi verseniz de, babamı onunla kefenlesem ve babamın cenaze namazını gelip bizzat kılsanız.." diye rica'da bulundu. Peygamberimiz Efendimiz (s.a.v.) hazretleri: - "Olur." dedi. Birçok kafirden daha çok İslama zarar vermiş olan, İbni Selûl'ün kefen-lenmesi için mübarek gömleğini çıkarıp verdi ve onun hakkında duâ ve istiğfarda bulundu. Abdullah, büyük bir sevinç ile Peygamber Efendimiz'in gömleğini aldı. Pederini onunla sardı ve defnetti. Bu sırada Hazreti Ömer (r.a.);

- "Yâ Resûlallah! 0 sağlığında iken Seni hep kötüler ve Senin için şöyle şöyle derdi. Ona istiğfar edip, namazını kıldırarak mısın?" diye itirazda bulundu. Peygamber Efendimiz: - "Evet," buyurdu. Hazreti Ömer (r.a.): - "Cenab-ı Allah onlar için;

"Ey habibim! Onlar için ister af dile. ister dileme: onlar için yetmiş kez af dilesen de Allah onları asla affetmeyecektir. Bu onların Allah ve Resulünü inkâr etmelerinden ötürüdür. Allah fâsiklar topluluğunu hidâyete erdirmez." Tevbe 9/80

Buyurmadı mı?H diye hatırlatmada bulunması üzerine. Efendimiz (s.a.v.): - "Allah bana münafıklar için yetmiş kere istiğfar etsen de kabul olunmayacağını bildirdi. Ne yapayım, yetmişten fazla istiğfar edeyim ki, Allah niyazımı dilerse kabul etsin." dedi ve en büyük münâfık'ın cenaze namazını kıldı ve günahlarının bağışlanması için dua etti. Peygamberimiz Aleyhisselâm, s. 217-218, Mevlânâ Muhammed Ali. Tercüme Ömer Rıza , SebîlüY-Reşâd kütübhanesi, İst 1341,

Yine rüyamda kılıcımın ucunda bir gedik yani kırık gördüm. Bunu hezimete te'vîl ettim.

Rüyâm'da kendi elimi sanki zırlı ve kale ile muhafaza edilmiş bir yere soktuğumu gördüm. Bunu da Medîne-i üzere bırakarsanız...⁶²(2/87)

Bedir harbini kaçırıp; Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerine, Uhud günü şehâdet ikram ettiği Müslümanlardan bir adam:

"Ey Allah'ın Rasûlü! Bizi düşmanlarımıza çıkart! Biz ebedî saadet ve şehâdeti istiyoruz! Cenneti ve cennette Allâhü Teâlâ hazretlerinin ziyâde olarak vereceğini istiyoruz!" dedi.

Çok isrâr ettiler.

İsrarlarının karşısında hatta Efendimiz (s.a.v.) hazretleri hâ-ne-i saadetlerine girdi. Zırhını giydi...

Onlar, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin zırhlarını giydiğini görünce pişman oldular. Kendi kendilerine:

"Biz ne kötü ettik? Kendisine vahiy geldiği halde, biz Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine savaşa çıkması için isrâr ettik!" dediler. Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine gelip:

"Yâ resûlellâh! Dilediğini yap!" dediler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

"Bir peygambere (savaşmak için) zırhını giyip, savaşmadan onu çıkartması yakışmaz."⁶³Buyurdular. (Böylece Uhud'a çıkmaya karar verilmiş oldu.)⁶⁴

Uhud'a Hareket

Müşrikler, Çarşamba günü Uhud'a gelmişlerdi. Çarşamba ve Perşembe günü orada kaldılar.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de, Cuma gûna Cuma Namazını kıldıktan sonra orada vefat eden Ensâr'dan bir adamın üzerine cenaze namazı kıldıktan sonra Medine-i münevvereden çıktılar...

Hicretin üçüncü yılı Şevval Ayının yansında Cumartesi günü halkla birlikte Uhud'da bulundu...

(Uhud savaşı, İslâmın 16'ncı, Hicretin 3'üncü 11 Şevval, Miladın 625'inci yılının 25 Martında, Cumartesi günü fiilen başlamış oldu.)

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bineğinin üzerinde yürüdü. Ashabını savaş için saf dizdirdi. Onları bir ok gibi diziyo ve sanki onlarla savaş ateşinin çakmasını kuvvetlendiriyordu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, ashabından birinin göğsünün biraz çıktığını gördüğünde, ona:

"Geri git" diyordu.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, vadinin kenarına indi. Kendisinin ve askerinin sırtını Uhud'a verdi. (Ve böylece Medine-i Münev-vere'ye karşı saf bağladılar.)⁶⁵

Okçulara Tenbih

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, (düşmanın geriden saldırısını önlemek için 50 kişilik bir okçu bölüğü, dağın sol taraftaki boğazına yerleştirildi.) Abdullah bin Cübeyr (r.a.)'ı bu okçuların başına komutan tayin ederek ona:

"Oklarınızla düşmanı bizden defedin ve bizi koruyun. Yerinizden asla ayrılmayın. Düşmanlar, sizi gördüklerinde gerisin geriye kaçarl ar. Kaçanların arkalarına da düşmeyin. (Siz burada kaldıkça biz gaiib oluruz.) buyurdu"⁶⁶

Münafıkların Ayrılması

Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, ayrıldığında, görüşlerine aykırı hareket ettiği, Abdullah bin Übey bin Selûl'ü gördü. Bu kişi Medine'nin ileri gelenlerinden ve münafıkların reisiydi. Bu ona zor gelmişti. O, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine:

"Çocuklara itaat etti; bana âsî oldu (benim görüşümü kabul etmedi," dedi. Abdullah bin Übey bin Selûl, sonra kendi ashabına (çevresindeki münafıklara);

"Muhammed, sizinle düşmanlarına karşı zafer kazanıp gâlib gelecektir. Çünkü ashabına, düşmanlar kendilerini gördüğünde, hezimete uğrayacaklarını vaadetti. (Fakat siz onun dediğinin tersini yapın) düşmanlarını gördüğünüzde hezimete geri çekilin. Siz savaşı bırakıp Medineye doğru geri çekilince diğer insanlar da size uyarlar. Onlar da savaşı bırakıp kaçarl ar. Böylece Muhammed'in söylediklerinin aksi gerçekleşmiş olur..."

İki ordu karşılaştığı zaman, Abdullah bin Übey bin Selûl, münafıklarla beraber geri çekildi.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bin kişilik bir orduya Uhud'a çıkmıştı. Veya dokuzyüz elli (950) kişiydiler...

Şavt'a ulaştıklarında, Abdullah bin Übey bin Selûl 300 kişilik münafıkla beraber geri döndü. (Bu ordunun % 30'unun münafıkların teşkil ettiğinin bir ifadesi idi.)

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri yediyüz kişiyle kaldı.

⁶² Ed-Dürrül-mensûr: 2/303, Az bir ifâde değişikliği ile

⁶³ Ed-Dürrül-mensûr: 2/304,

⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/45-47.

⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/47-48.

⁶⁶ Değişik ifadelerle: Sahih-i Buhârî: 2812. Ebû Davud: 2288, Müsned-i Ahmed: 17853.

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/48.

Abdullah bin Übey bin Selûl, kavmine:

-"Neden kendimizi ve evlâdımızı öldürelim!" diyordu.

Ebû Câbir es-Sülemî onlara yetiştirdi ve:

-"Yapmayın Allah aşkına! Peygamberinizi ve kendi nefsinizi koruyun!" dedi. Abdullah bin Übey bin Selûl:

-"Savaşmasını bilseydik, size tâbi olurduk" dedi.⁶⁷

Savaşta Bulunanlar

Savaş meydanında (Mekke'den hicret eden Kureyşlilerle beraber) ensâr'dan iki kabile vardı. Bu aslanlar:

1- Hazrec'den Benî Seleme

2- Evs'ten Benî Harise...

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin askerlerinin bu iki kanadı Abdullah bin Übey bin Selûl'e tâbi olmayı içlerinden geçirdilerse de Alihü Teâlâ hazretleri onları muhafaza etti. Münafıkların o-yunlanna gelmediler...

Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle beraber devam ettiler. Alihü Teâlâ hazretleri onları kuvvetlendirdi. Hatta müşrikleri he-zîmete bile uğrattılar...

(Uhud savaşının ilk başlarında mü'minler, kâfirleri mağlûb ettiler. Kâfirler, geride mallarını bırakarak kaçmaya başladılar.) Mü'minler, müşriklerin hezimete uğrayıp kaçtıklarını görünce, bu savaşın "Bedir" savaşı gibi olmasına tama ettiler, müşrikleri takip etmeye başladılar.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sebat etmelerini sıkı sıkı emredip yerleştirmiş olduğu mevkiileri bıraktılar.

Sonra ganimetleri toplamakla meşgul oldular.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin emrine muhalefet ettiler.

Allâhü Teâlâ hazretleri, mü'minlerden yardımını kesmeyi murâd etti. Bir daha işlerinde Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin e-mirlerine muhalefet edip onu geçmesinler ve Mü'minler bilsinler ki, onların Bedir savaşında elde ettikleri zafer, Allâhü Teâlâ ve Rasûlüne olan itaatlerinin bereketiyle olmuştu.

Allâhü Teâlâ hazretleri, mü'minleri oldukları hal üzere terkettiği zaman, onlar da direnemediler. Kıyam edemediler. Allâhü Teâlâ hazretleri, müşriklerin kalblerinde bulunan korkuyu söküp aldı.

Müşriklerin sayısı üçbin (3000) idi. Kâfirler, mü'minlere saldırdılar....

Askerler, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden ayrıldılar. Hatta

Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle birlikte yedi Ensâr ve iki Kureyşli mü'min kaldı. Kâfirler, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine kastedip, mübarek başını yaraladılar ve Ön dişlerini kırdılar.

O gün Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin yanında sebat eden Hazret-i Talha (r.a.) idi. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini eliyle koruyordu. Hazret-i Talha (r.a.)'ın iki parmağı koptu. Tam yirmi dört yerinden yaralanmıştı.

Kâfirlerin darbesiyle Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin miğferinin iki halkası yüzüne mübarek yanaklarına geçmişti. Bunun acı ve ağrısından Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, (beşer olması münâsebetiyle) kendisinden geçti. Dayanılmaz ağrılar çekiyordu.

Hazret-i Talha (r.a.), baygın halde yatan Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini, sırtına alıp taşıdı ve böylece geri çekilmeye başladı. Müşriklerden herhangi biri, kendisiyle karşılaştığında, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini bir kenara koyuyordu. Onlarla muharebe ediyor, onların tehlikesini tamamen uzaklaştırdıktan sonra, yine Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini taşıyordu. Böylece Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini güvenli yere çıkarttı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de;

-"Talhaya cennet vacib oldu," diyordu. Askerlerin arasında bir sayha koptu. -"Muhammed (s.a.v.) öldürüldü!"

Sahabe-i kiram (r.a.) hazerâtı içerisinde Ebû Süfyân lakablı bir sahabe, ensâra seslendi:

-"İşte Rasûlüllah (s.a.v.) hazretleri!" (2/88)

Onun sesini işiten Muhacir ve Ensâr, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin başına toplandılar.

Uhud savaşında, mü'minlerden yetmiş iki kişi, şehâdet şerbetini içip o aziz mertebeye nail oldular. Allâhü Teâlâ hazretlerinin nimetlerinin şerefine ve Celâlinin keremine erdiler.

Şehîdlerin efendisi Hazret-i Hamza (r.a.) şehid düştü. O da kendisi gibi şehid olanların erdiği makama erdi. Müslümanlardan yaralılar çoktu.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Allâhü Teâlâ hazretleri rahmet etsin, kardeşlerinden kötülüğü defeden, olduğu haliyle beraber müşriklere karşı şiddetli olan ve böylece öldürme ve yaralamalarını gizleyenlere Allâhü Teâlâ hazretleri yardım eder ve hatta kâfirleri hezîmete uğrattırır."

Sonra bunların hepsini Allâhü Teâlâ hazretlerinin şu âyet-i kerimesi tekid etmektedir.

"Ve eğer siz sabırlı olur ve mütteki olursanız, onların hileleri size hiçbir zarar vermez;"⁶⁸

Mü'minlerin düşmanlara yönelip onlara saldırması, Allâhü Teâlâ hazretlerinin yardımına; Allâhü Teâlâ hazretlerinin yardımsız bıraktığı kişi de hezîmete uğrar. Koruma Allâhü Teâlâ hazret-lerindendir...⁶⁹

⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/48-49.

⁶⁸ Al-itmrân: 3/120,

⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/49-51.

Münafıkların Hâli

"Ve Allah idi bir işiten, bilen."

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bu harp hakkında ashabı ile meşveret ettiğinde, sahabelerin bazıları:

-"Medîne'de kalalım!" Bâzıları da:

-"Müşrikleri karşılamak için Uhud'a çıkalım!" dediler. Her birinin sözlerinde maksatları vardı. Kimi sözlerine muvafıktı, kimi de münafık... Bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri.

Ve Allah semt (işiten), " Onların söylediklerini işitmektedir. alîm, bilendir," onların gizlediklerini, münafıkların içlerinde sakladıklarını Allâhü Teâlâ bilir.

"O dem ki, istemişlerdi,"

" Hani bir vakit erkenden çıkmıştın;" kavli-i şerîfînden bedeldir. Zikredilen şeylerden maksadın ne olduğunu beyân etmektedir.

"istemek," insanın aklına gelen ve kendisine takdir edilen şeye taalluk etmektedir. (Kim istemişti?) L. jlii5lt "İçinizde iki taife,"

Ey mü'minler! O iki taife, Hazrec'den Benî Seleme ve Evs'ten Benî Harise idi.

Süui: of "Yılmak"

(Bu iki kabile) korktular, zaafa düştüler ve geri dönmek istediler. Onlar dönmenin daha doğru olacağını zannettikleri için geri dönmek istediler. zaafa düşmek, demektir.

Zahire göre, onların yılmak istemeleri, azmetmek ve kesin olarak kasdetmek manâsına değildir. Bu ancak akıl ve içlerinden geçirdikleri şeydi. Şiddetlerin başa gelmesi anında bâzı nefislerin bu tür duygulardan hâli olmadığı ve kendisini kurtaramadığı gibi...

Bu tür düşünceler, sonra sahibini sebata, dayanmaya, sabretmeye, kötülöklere ve güçlölere karşı tahammül etmeye sevkeder ve insan istikrar kazanır.

"Halbuki Allah zahirleri (yâr ve yardımcılarıdır)

Allâhü Teâlâ hazretleri, onları akıllarına gelen o şeylere ve nefsânî dürtülerine tâbi olmaktan korudu.

Bu cümle, cümle-ittirâziyyedir. (Parantez cümlesidir.) Tevekkül

"Ve ancak Allah'a,"

Sadece Allah'a, başkasına değil... Allâh'dan başkasına mutlak, müstakil ve müşterek olarak...

"Demek dayanmalı mü'minler."

Bütün işlerinde mü'minler, sâdece Allah'a tevekkül etmelidirler. Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri mü'minlere kâfidir. İman vasfı, tevekkülü iktizâ eder ve tevekkülü gerektirir.

"Tevekkül", başkasına dayanmak, itimâd etmek ve aczini izhâr etmektir.

İmâm Fahrreddin Râzî (r.h.) buyurdular:

Bu âyet-i kerimenin işaretinde şu anlaşılmaktadır: İnsana yakışan şey, başına gelen kötölük ve âfetleri, Allâhü Teâlâ hazretlerine tevekkül ile defetmeli; bu tevekkül ile kendi nefsinden, feryâd-ü figân etmeyi ve sızlanmayı terk etmeli ve nefsinden savmalıdır.

Sehl bin Abdullah et-Tüsterî (k.s.) hazretleri buyurdular:

Bütün ilimler, taabbüdün (Allah'a ibâdet etmenin) en aşağı kapısıdır.

Taabbüd'ün cümlesi, verâ'nın en aşağı kapısıdır.

Verâ'nın hepsi, zühd ve takvâ'nın en aşağı kapısıdır.

Zühd'ün hepsi, tevekkül'ün en aşağı kapısıdır.

Sehl bin Abdullah et-Tüsterî (k.s.) hazretleri yine buyurdular:

Mütevekkilin (Allah'a tevekkül edenin) alâmeti üçtür.

1- İstememek,

2- Reddetmemek,

3- Hapsetmemektir.⁷⁰

Hikâye (Tevekkül)

İbrahim Havas (r.h.) hazretleri⁷¹tevekkül konusunda (diğer insanlardan) ayrıldığı ve üstün bir tevekküle sâhib

⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/51-53.

⁷¹ İbrahim Havas hazretlerinin asıl ismi İbrahim bin İsmail el-Havass'dır. Künyesi Ebü Ishâk'tır. Cüneyd-i Bağdadî hazretlerinin talebelerindendir. Evliyanın büyüklerindendir. Doğum tarihi kesin olarak bilinmiyor. İbrahim Havas hazretleri bir talebesi ile yola çıkar. Talebesine;

-"Yol boyunca ikimizden birinin reis (başkan) olması gerekir. Kim başkan olursa yolda işlerin idaresi onun elinde olur," buyurdu. Talebesi de ona:

-"Reis siz olun efendim," dedi.

-"Reis olursam benim sözlerime itiraz etmeyeceksin." Talebe saygı ile: -"Peki efendim," der. Yolda herhangi bir yerde konaklayacakları zaman İbrahim Havass hazretleri talebesine "Otur" der kendisi işe koyulur. Kuyudan su çeker. Ateş yakar. Yemek pişirir. Bulaşıkları yıkar.

olduğu hâlde söküklüklerini dikmek için. yanında iğne, iplik, (saç ve sakalına düzen vermek için) makas ve (temizlik ihtiyaçlarını karşılamak için) yanında ibrik eksik etmezdi ve bu malzemelerden ayrı düştüğü vâki değildi. Kendisine denildi:

"Ey Ebu İshâk! Her şeyi terketmiş bir insan iken neden bu şeyleri taşıyorsun?" 0:

"Bunun benzerleri tevekkülü bozmaz! Çünkü Allâhü Teâlâ hazretlerinin üzerimizde bâzı farzları vardır. Fakirin üzerindeki elbisesinden başka elbisesi yoktur. Bu elbisesi de bazen yırtılabilir. Eğer beraberinde iğne, iplik ve dikiş malzemesi olmazsa; avret mahalli açılır ve böylece namazı fasit olur," diye cevap verdi..⁷²

Hikâye (Tevekkül)

Ebû Hamza El-Horasânî (k.s.)⁷³ buyurdular:

Senelerden bir sene ben haccettim. Yolda yürüyordum. Ansızın bir kuyuya düştüm. Nefsim benimle mücadele etti. İmdat edip yardım çağırmam için beni dürttü. Ben:

"Vallahi, kimseden yardım istemeyeceğim!" dedim.

Kimseden yardım istemedim. Bu düşünceleri daha tamamlamamış iken, kuyunun başına iki adam geldi. Biri diğerine:

"Gel bu kuyunun başını kapatalım ki, kimse düşmesin!" dedi. Gidip bir kamış getirdiler. Kuyunun başını kapattılar. İçimden yardım dilemek geldi. Sonra nefsim:

"Bu iki adamdan, bana daha yakın olana şikâyetle bulunurum!" dedim. Sustum. Onlara bağırıp kuyunun içinde olduğumu söylemedim. Onlar da kuyunun ağzını kapatıp uzaklaştılar.

Bir saat kadar bir zaman geçti. Bir de baktım, bir şey geldi. Başıyla kuyuyu açtı. Ayaklarını uzattı, sanki bana:

"Bana tutun! Seni çekeyim!" der gibiydi; lisân-i hâl ile... Ben de bunun Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından olduğunu anladım. Ona tütündüm. O da beni kuyudan çıkarttı. Bir de baktım ki bir canavar! Hayvan beni kuyudan çıkarttıktan sonra çekip gitti. O anda gizliden bir ses işittim:

"Ey Ebu Hamza! Bu daha güzel değil mi? Seni telef olmaktan, telef edici bir hayvan ile kurtardık!" diyordu. Yoluma devam ettim.

Onların (meşâyihi) bazıları buyurdular:

Tefvîz (işlerini Allah'a ısmarlama ve hakikî tevekkül) meydanına düşen kişinin bütün muradları, ayağına gelir, gelinin süslenip kocasına gitmesi gibi...⁷⁴

Tevekkülde İbrahim Aleyhisselâm

İbrahim Aleyhisselâm, mancınık ile atılacağı zaman, Cebrail Aleyhisselâm kendisine geldi. Ve sordu:

"Bir ihtiyacın var mı?" İbrahim Aleyhisselâm:

"Sana asla ihtiyacım yok! Allâhü Teâlâ hazretlerine ise ihtiyacım var!" dedi. Cebrail Aleyhisselâm:

"Ondan iste!" dedi. İbrahim Aleyhisselâm:

"Allâhü Teâlâ hazretlerinin hâlimi bilmesi benim için bir şey istemeye kâfidir." (2/89)⁷⁵

Tevekkül ve Zikir Ehli

Gerçekten Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bir hadis-i kudsi'de Allâhü Teâlânın şöyle buyurduğunu beyân ettiler:

"Her kim beni zikretmekten istemeye zaman ve fırsat bulamazsa, istekte bulunanlara verdiğimden daha faziletlisini ona veririm."⁷⁶

Sâlike (seyr-ü sulûka) girene düşen vazife, Allâhü Teâlâ hazretlerine tevekkül etmek, işlerini Allâhü Teâlâ'ya ısmarlaktır.

Zîrâ Allâhü Teâlâ hazretlerinin sana takdir ettiği ve kaza buyurduğu şeyler elbette reddolunmaz. Nefsin istemese

Bütün hizmetleri bizzat kendisi görür. Talebe utancından rengten renge girer. Başkana bir şey de diyemez. Hatta yolda şiddetli bir yağmur yağar. Sığınacak bir yer bulamazlar. Oldukları yerde talebeyi oturturur. Kendi paltosunu çıkarıp sabaha kadar ayakta talebesinin başına tutar. Hac'dan sonra yolculuğun sonunda İbrahim Havas hazretleri talebesine şöyle buyurur:

"Evlâdım! Reis olduğun zaman sana yaptığım gibi yaparsın. Reis başkalarına hizmet ettiren değil; onlara hizmet edendir. Onların dünya ve âhireti için çalışan kimsedir. Reis başkalarından gelen sıkıntılara severek katlanan insandır." 903 (H. 291) yılında Rey Camiinde vefat etmişlerdir.

⁷² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/53-54.

⁷³ Ebû Hamza Horasanî (k.s.) hazretleri, evliyanın üçüncü tabakasındandır. Aslen

Nisâburludur. Doğum tarihi kesin olarak belli değildir. Cüneyd-i Bağdadî hazretlerinin akrabasıydı. Ebû Tûrâb Nahşebî ile sohbet etti. Aşk ve vecd ehliydi. Cezbe ehliydi. Ebû Hamza Horasanî 290 (m. 902) yılında vefat etti

⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/54-55.

⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/55.

⁷⁶ Bu hadis-i Şerif, aynı manada değişik ibarelerle geçmektedir:

Efendimiz (s.a.v.) buyurdular: Rab Azze ve Celle buyuruyor: Kim Kur'ân-i kerim (o-kumak, okutmak ve tedrisi) ve zikirle meşgul olmak, kendisini bana istekte bulunmaktan alıkoyarsa, ona istekte bulunanlara verdiğimden daha faziletlisini veririm. Allah'ın Kelâmı (Kur'ân-ı Kerimin) diğer kelâma üstünlüğü. Allâhü Teâlâ hazretlerinin mahlukâtına olan üstünlüğü gibidir." Tirmizî: 2850,

ve karşı koymaya çalışsa bile buna mâni olamaz.
Ne güzel buyurmuşlar:
Gemi istediği yere götürür.
Eğer istemezsen, elbise tenden yırtılır...⁷⁷

Tevekkül Ve Sebepler

Allâhü Teâlâ hazretlerinin senin hâlini bilmesi sana kâfidir. Nazarını sebeplerden kes. Fetih ancak, müfettihi'l-ebvâb (kapılar açan) Allâh'dandır.
Ey Sadî!
Başkasının elinden bir şey umma!
Sana geleni başkasının elinden görme.
Bağışlamak ondandır.
Sen çalış, verecek olan O'dur...
Eğer sen Hakka gereğince ibâdet edersen.
Onun kapısı yeter!
Sadece Allah'ın bilmesi yeterlidir.
Başkalarının seni övmesine gerek yok!⁷⁸

Bedir Savaşındaki İlâhî Nusret

"Filhakika Bedirde Allah sizi mahzâ nusretiyle muzaffer buyurdu."
Tevekkülün kendilerine ifâde ettiği bâzı şeyleri hatırlatmaktır.
"Bedir," Mekke ile Medine-i münevvere arasında bir su kuyusunun adıdır. O kuyuyu "Bedir" adında bir adam kazdığı için "Bedir kuyusu" adını aldı.
Bedir hâdisesi, Hicrî ikinci senenin Ramazan ayının on beşinde meydana geldi.
"Sizler birkaç biçâre iken," Zamirden haldir.⁷⁹

Ezille

kelimesi, kelimesinin cemiidir.
Burada, (cemi kıllet ile) SJâf buyuruldu da, cemi kesret ile, buyurulmadı. Bunun sebebi, zilletlerinde az olduklarına
delâlet etmesi içindir. Mü'minlerin zilletleri, hâllerinin zayıflığı,
silâh, mal ve bineklerinin azlığımdandı.⁸⁰

Bedir Savaşında Müslümanlar

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ashabı (r.a.) hazerâtı su taşıyan hayvanlara binerek savaşa çıkmışlardı.
Sahabelerin çoğu bir deveye nöbetleşe biniyorlardı.
Tek bir atları vardı. O da, Mikdâd bin Esved (r.a.)'ın atıydı. Mikdad bin Esved (r.a.) İslâm tarihinde at üzerinde Allah yolunda cihâd eden ilk kişidir.
Sahabelerin doksan develeri vardı.
Altı zırhları vardı.
Sekiz kılıçları vardı.
Sayıları da azdı. Üçyüzonuç (313) mübarek kişiydiler.
Yetmiş muhacirlerdendi. Diğerleri de ensârdandı...⁸¹

Bedir Harbinde Müşrikler

Sahabeler (r.a.) hazerâtının bu maddî yokluk ve azlıklarına rağmen, düşmanları ise sayıca çoktu.

⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/55-56.

⁷⁸ Sebebe değil, müsebbibe sarılmak konusunda Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri şöyle buyurdular:

Açılır bahtımız bir gün hemen battıkça batmaz ya
Sebebler halk eder Halik, kerem babın kapatmaz ya
Benim Hakka münâcâtım değildir, rızık için hâşâ.
Hüdâ Rezzâk-ı âlemdir, rıziksız kul yaratmaz ya!

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/56.

⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/56-57.

⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/57.

⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/57.

Düşmanlar, bin (1000) mûhârib kişi idi.
Beraberlerinde yüz atlı vardı.
Yanlarında çok sayıda süngü, ok ve diğer harp âletleri vardı.⁸²

Bedir Harbinde Sancaktarlar

Efendimi (s.a.v.) hazretlerinin sancaktan, Ali bin Ebî Talib (r.a.) hazretleriydi.
Ensâr'ın sancaktan ise, Sa'd bin Ubade (r.a.) hazretleri idi...
"O halde, Allah'a korunun.
Allah'ın Rasûlü (s.a.v.) hazretleriyle beraber, o gün sebat ettiğiniz gibi sebat edin...
" ki, şükredesiniz Ki, takvanız sebebiyle Allâhü Teâlâ hazretlerinin size vermiş olduğu zafere şükredesiniz.⁸³

Bedirde İlahi Yardım

"O vakit ki, şöyle diyordun:"
"Allah size yardım etti," kavlı-i şerifinin zarfıdır. Sözü'nün vakti, demektir. (Kime söylüyordun?) "Mü'minlere," Savaşmaktan acziyetlerini izhâr ettikleri vakit; mü'minlere söylediğin zaman; (Neyi söylediğin zaman?) bin melâike ile rabbınızın size, imdâd etmesi yetişmez mi size?"
î-Aasûi "Kâfi olmak ve yeterlilik", ihlâli kapatmak, uygunsuzluğun olmaması ve emir ile kıyam etmek, demektir. "İmdâd", orduyu ordu ile desteklemektir.
Âyet-i kerimenin manâsı: Bu miktar ile kifayet ve imdâd'ın olmayacağını inkâr etmektir. Bunu nefyetmektir. Yani yardım için üç bin kişinin yeterli olduğunu beyân etmektir. kelimesi, o gün mü'minlerin kendi sayılarının azlığı, maddeten zayıf olmaları; düşmanların çokluğu ve maddî olarak kuvvetli olmalarından dolayı, mü'minler düşmanlara karşı zafere erme konusunda ümitsizliğe düştüklerini beyân içindir...
Semâ'dan Allâhü Teâlâ hazretlerinin izniyle iner oldukları halde, demektir.
Denildi ki:
Allâhü Teâlâ hazretleri, mü'minlere imdâd ve yardım için önce bin (1000) melek indirdi.
Sonra, üçbin (3000) melek indirdi.
Ve daha sonra da yardım için, beşbin (5000) melek indirdi.
Çünkü Allâhü Teâlâ hazretleri, önce mü'minlere, kalblerini kuvvetlendirmek için, melekleri indireceğini vaadetti. Mü'minler, böylece sebatkâr olmaya azmettiler ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin yardımıyla kuvvetlendiler...
"Evet!" üf kelimesinin mâbâdini icâb (evetlemek) ve tahkikini ifâde etmek içindir.
Yani: Evet! Bu size kâfidir.
Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, mü'minlere, sabır ve takva şartı ile daha ziyâdesini vaadetti. Mü'minleri, ikisine (sabır ve takvaya) teşvik etti. Ve Mü'minlerin kalblerini kuvvetlendirmek için şöyle buyurdu:
"Siz sabr u sebat ederseniz,"
Düşmanla karşılaşmaya ve onlara karşı mukavemet etmeye sabreder; (daha)
"Ve itaatsizlikten sakınırsanız,"
Allâhü Teâlâ hazretlerinin emirlerine âsî olmak ve onun Yüce Rasûlü (s.a.v.) hazretlerine muhalefet etmekten sakınırsanız:
"Size geliverir," Müşrikler, size geliverdiler.
"Onlar da şu dakikada," Bu saat ve bu anda üzerinize gelirlerse;
"Rabbımız size beş bin melâike ile imdâd edecek;"
Düşmanların gelme hallerinde, meleklerin gelmesi de asla gecikmez. Allâhü Teâlâ hazretleri, muhakkak ki sizlere yardımını hemen verir. Fütuhatınızı size kolay eder. Eğer siz sabreder ve takvalı olursanız istenilen ilâhî nusrete hemen nail olursunuz.
"Nişanlı nişanlı masdarından gelmektedir. Bu da, bir şeyin simasının izhâr edilmesi damgalanması ve nişanlı olması demektir."⁸⁴

Melekler

Melekler, kendilerini işaretlemiş veya atlarının perçemlerine beyaz yünden işaretler koymuş oldukları halde gelirler.
Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ashabına şöyle buyurdular:
-"Alâmetlenin (sarık sarın) çünkü melekler, muhakkak alâmettendiler (sarık sarmışlardır)."
Muhakkak ki, meleklerin hepsinin sarıkları beyazdı. Cebraîl Aleyhisselâm hâriç. Cebraîl Aleyhisselâm'ın sarığı

⁸² İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/57-58.

⁸³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/58.

⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/58-60.

sarı idi. (2/90) Zübeyr bin Avvâm (r.a.) gibi...

Meleklerin hepsi, Mikdâd (r.a.)'a muvafık olmak ve saygı olması için kır atlara binmiş oldukları halde indiler...

"Allâhü Teâlâ bunu yapmadı!"

Bir mukadder üzerine atıftır.

Manâsı, Allâhü Teâlâ hazretleri, melekler sebebiyle size imdat etti. Ve Allâhü Teâlâ hazretleri, melekleri indirmek suretiyle size yapmış olduğu bu imdadı eşyadan görünen herhangi bir şey

olarak yapmadı. Bunun yapılması: Vi "Size sırf bir müjde olsun,"

Muhakkak ki siz nusret bulup zafere kavuşacağınızı müjdelemek, (Daha niçin yaptı?)

"Ve kalbleriniz bununla yatışsın diye yaptı. İmdâd ile kalbleriniz yatışsın ve korkulardan sükûnete kavuşsun diye yaptı. Bu hâl israil oğullarının peygamberlerinin sekînesi gibidir..."⁸⁵

Nusret Allâh'dandır

"Yoksa nusret ancak," (Kimdendir?)

"Allah'tandır"

Hazırlanmak ve adetten dolayı değildir. Bu kavî-i şerîf, bir tenbihtir. Mü'minlerin herhangi bir medede ihtiyaçları olmadı. Zîrâ Allâhü Teâlâ hazretleri mü'minlere kendi katında müjdelerle imdat'ta bulundu ve mü'minlerin kalblerine rabîta verdi. Bunlar, insanların çoğunun sebeblere nazarı itibâr etmeleri cihetindendir. Mü'mine düşen vazife bunlardan herhangi bir şeye meyletmeme-sidir. Çünkü nusretin meydana gelmesi ve zaferin elde edilmesi ancak adetlerin cereyan etmesi yoluylaadır...

(Öyle Allah ki)

Hükümünde, kaza ve takdirinde kendisine galebe çalabilecek hiçbir kuvvet yoktur. (Yine öyle Allah ki)

Aliâh yapmış olduğu her şeyi, hikmetinin icabı ve bir maslahat ile yaptı... (Bütün bunlar niçindir?)

"Kessin diye, "Size yardım etti," kavî-i şerîfine taalluk etmektedir.

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri "Bedir"de size yardım etti; tâ ki, helak etsin ve noksanlaştırsın. (Neyi kessin?)

"O küfredenlerden, bir kolu,"

Öldürmek ve esir etmekle kâfirlerden bir taifenin kökünü kazısın için...

Bu hâdis. Bedir harbinde yetmiş kadar müşrik reislerinin ve dini engelleyenlerin öldürülmesi ve yetmiş kadarının da esir edilmesiyle gerçekleşti. (Daha niçindir?)

"Veya onları perişan etsin,"

Onları rezil ve rüsvây etsin ve onları hezimetle öfkeye ve ü-züntüye gark etsin. şiddetli gayz ve öfke demektir veya rüsvaylıktan dolayı kalbte vâki olan bir zayıflıktır.

"ciğerine isabet ettirdi" manasınadır. Kişinin ciğerine gayz ve öfke vurulduğunda veya yandığı zaman, demektir. Vav tenvî'(nevilemek) içindir, tereddüt için değil...

"Hâib-ü hasîr (hezimetle) dönüp gitsinler."

Ümit ettikleri zafer olmadan dönsünler. Emel ve isteklerine kavuşmadan hezîmete uğrayarak dönsünler.

Matlûb'tan (arzulanan şeyden) mahrum olmaktır.

Mahrum olmak ile "ye's" yani ümitsizliğin arasındaki fark şudur:

Mahrumiyet ve hüsrân, ancak vakidan sonra meydana gelir. "ye's" ümitsizlik ise, hem vakiden sonra ve hem de va-kiden önce meydana gelir. "ye's" ümitsizliğin zıddı, "ümitvâr" olmaktır. "mahrumiyet'in zıddı ve onu bozan şey ise zafere kavuşup umduğuna nail olmaktır.

"Senin elinde emirden bir şey yok, İtirâz'dir.

"Yahut onlara tevbe ettirsin, veyahut azap etsin."

Bu cümle, "veya onları perişan etsin," kavi-i şerîfinin üzerine atıftır.

Bu âyet-i kerimenin manâsı şöyledir: Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, işlerine mutlak olarak mâliktir. Allâhü Teâlâ hazretleri dilerse, onları helak eder, rezil ve rüsvây yapar veya onlara tevbe ettirir; onların Müslüman olmalarıyla Allâhü Teâlâ hazretleri, onların tevbelerini kabul eder.

Veya onların küfürde isrâr etmeleri sebebiyle, Allâhü Teâlâ hazretleri, şiddetli bir azab ile onlara uhrevî bir azapta bulunur.

Onların işlerinde senin elinde bir şey yoktur.

Ey habibim! Sen ancak, onları korkutmak ve onlarla cihâd etmekle emir olunan bir kulsun!

"Çünkü onlar zâlimdirler."

Kâfirler, zulûmlerinden dolayı hakikaten azabı hak etmişlerdir.⁸⁶

Göklerin ve Yerin Sahibi...

"Hem göklerde ne var, yerde ne varsa; hepsi Allah'ındır."

Mevcudatın hepsi, yaratılış ve mülkiyet olarak Allah'ındır. Bunda asla hiçbir varlığın dahli (ve etkisi) yoktur.

⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/60-61.

⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/61-63.

Bütün emir Allah'ındır.

"Dilediğine mağfiret eder,"

Kendisinden bağışlanmak ve mağfireti isteyene... Bu meşîet (dilemek) bir hikmet ve maslahat üzerinedir...

"Dilediğine azap eder."

Azab etmeyi dilediği kişiye de azab eder. Bu âyet-i kerimede, mağfiretin azabdan önce zikredilmesi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin mağfiretinin gadabını geçmiş olmasından dolayıdır.

Azab etmenin vucûbunu nefyetmek konusunda bu kavî-i şerîf, açıktır. Azab, tevbe ile kayıtlıdır. Tevbenin olmaması, kendisine zıt olan şeyin olmaması gibidir. "Ve Allah gafurdur, rahimdir."

Allah, kullarına gafur ve rahimdir.⁸⁷

Rahmet Etmek

Bundan maksat şunu beyân etmektir: Muhakkak ki bütün bu güzelliklerin Allâhü Teâlâ hazretlerinden, rahmet ve mağfiret tarafının gâlib olmasındandır. Vücûb yolu üzere değildir. (Bunlar

Allah'a vacib değildir.) Belki fazi ü kerem ve ihsan yoluyla Aliâhü Teâlâ hazretleri, kullarını bağışlamaktadır.

Akıllı kişi, Allah'ın rahmetini gerektiren ve kendisi sebebiyle Allah'ın rahmetini kazanacağı amellere koşmalıdır.

Aliâhü Teâlâ hazretlerinin rahmetinden asla ümit kesmeme-lidir. Zîrâ, Aliâhü Teâlâ hazretlerinin rahmet ve mağfiretinden ancak kâfirler ümitlerini keserler...⁸⁸

Allah Günahları Bağışlar

Aliâhü Teâlâ hazretleri, Dâvûd Aleyhisselâm'a şöyle vahyetti:

-"Ey Dâvûdî Günahkârları müjdele ve sâdıkları korkut!" Dâvûd Aleyhisselâm niyaz etti:

-"Ya Rabbi! Nasıl günahkârları müjdeleyeyim ve sâdıkları korkutayım?" diye sordu. Allah'ü Teâlâ hazretleri buyurdular:

-"Günahkârlara müjdele ki, hiçbir günah bana büyük gelmez. Elbette o büyük günahı bağışlarım. Sıddıklan da korkut ki, amelleriyle ucbe (beğenmeye) kapılmasınlar. Muhakkak ki ben adaletimi ve hesabımı birine koyduğum zaman elbette onu helak ederim."⁸⁹

Efendimiz (s.a.v.)'ı Ağlatan Haber

Hazret-i Ömer (r.a.)'dan rivayet olundu:

Hazret-i Ömer (r.a.), Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin huzuruna çıktı. Efendimiz hazretlerini ağlar halde gördü.

Hazret-i Ömer (r.a.), Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine sordu:

-"Ya Resûlellâh! Sizi ağlatan nedir?"

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Cibril (a.s.) bana geldi. Ve:

-"Şüphesiz Aliâhü Teâlâ hazretleri, Müslüman olarak, ihtiyarlayan bir kişiye azabetmekten haya eder (ve utanır). Müslüman olarak ihtiyarlayan kişi, nasıl olur da Aliâhü Teâlâ hazretlerine âsî olmaktan haya etmezi" dedi. (İşte bunun için ağlıyorum ya Ömer!)

Şeyh (ve yaşlı) kişiye gereken şey, bu kerameti bilmesi vacibdir. Aliâhü Teâlâ hazretlerine şükretmesi gerekir. Aliâhü Teâlâ hazretlerinden haya etmelidir. (2/91) Ve kirâmen-kâtibîn meleklerinden utanmalıdır. Günahlardan kendisini menetmeli, Rabbinin taat ve amellerine yönelmelidir. Çünkü insanlar ölüm denizinin sâhilindedirler...

⁹⁰

Hikâye (İmân Zafiyeti)

Rivayet olundu.

Haccâc Irak'a yerleştiği zaman, korkutuyor ve canını istediğini yapıyordu. Abdurrahman bin Esas, Irak ehli ile beraber ona karşı ayaklandı. Abdulmelik, Şam ehliyle ona yardıma geldi. Çünkü onun taraftarıydı. Haccac ile İbni Eşas'ın arasında bir çok hâdiseler oldu. Sonuçta altı ayın içinde seksen hâdiseden sonra "Deyrül-Cemâcim"de Haccâc onu hezimete uğrattı.

İbni Esas ile birlikte iki yüz bin kişiden fazla insan vardı. İbni Esas ve adamları hezimete uğrayıp kaçmaya başlayınca: Haccac adamlarına:

-"Onları terk edin! Birakın dağılsınlar! Arkalarına düşmeyin!" dedi. Sonra Haccâc nida ettirdi:

-"Dönerler, emniyettedir!" diye, halka duyuru yaptı.

⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/63.

⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/63-64.

⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/64.

⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/64-65.

Haccâc Kûfe'ye girdi.

İnsanlar, hezimete uğramış ve mağlubiyeti kabul eder halde ona biat etmeye geldiler. Haccâc kendisine biat etmeye gelenlere şöyle diyordu:

-“Önce cemaattan ayrılmakla nefsinin küfre girdiğine şahidlik eti. Sonra bu küfründen tevbe et! Ve daha sonra bana biat et!”

Böyle yapanların biatını kabul ediyordu. Böyle yapmayanları ise hemen öldürüyordu.

Has'âm'dan bir adam geldi. Haccac ona: -“Nefsinin küfre girdiğine şahidlik et!” dediğinde; adam: -“Seksen yıl Rabbime ibâdet ettikten sonra nefsimin küfrüne şahidlik etmek! Bu durumda ne kötü kul olurum! Vallahi benim ömrümden ancak merkebin susuzluk zamanı kadar bir şey kaldı. Gece gündüz ben ölümü bekliyorum...” dedi. Haccac onun boynunun vurulmasını emretti. O adamdan sonra bir şeyh Haccac'a biate geldi. Haccâc: -“Bu şeyhin nefsinin küfre girdiğine şahidlik edeceğini sanmıyorum!” dedi. Şeyh:

“Ey Haccâc! Nefsinden dolayı seni aldatıyorum. Nefsimin ne olduğunu ben senden daha iyi biliyorum. Elbette ben Firavun ve Hâmân'dan daha kâfirim!” dedi. Haccâc güldü. Adamı serbest bıraktı.⁹¹

Hikâyeden Çıkan Ders

Bak! Adamın imanının zayıflığına bak. Gençlik yıllarını geçtiği halde (biraz daha dünyada kalmak için) bu çirkinliği ve küfrü nasıl irtikâb etti! Bundan sonra sabah ve akşam ölümü beklemekten başka bir işi yoktu... Gayet yaşlı olmasına rağmen küfre girdi. Hayat için küfre sarıldı. Ezelî inayet ona yetişmedi. Ondandır hiçbir şey gelmedi...⁹²

Kalbi Tasfiye Etmek

Sâlik (seyr ü sülûk yoluna giren) kişiye düşen vazife, kalbini iman ile tatmin etmesidir. Yakın kuvvetine vasil olmak için çalışmalıdır. Yakın kuvvetten olan tevhîdle, insanın bütün eşyayı, sebepleri yaratan yüce Rabbin birer sebebi bilmeli. Bütün vasıtaların hikmete ram olduğunu bilmelidir. Hiç şüphesiz yakînî kuvvet, nefsin kirlerinden kalbi temizlemekle olur....

Ne güzel buyurmuşlar:

Seni yaratan temizdir.

Cenneti de temiz yaptı.

Toprağa temiz olarak gitmemek ayıptır.

Ayıplardan sıyrılmadan mezara gitmek vebaldir.

Adım adım yaklaşmaktasın.

Büyük aynaya...

O büyük ayna, pası kabul etmez.

Yediklerinin (amel defterlerinin) yazıları...⁹³

Kalbin Cilâsı Nedir?

Kalbin cilâsı, ancak zikrullah, Kur'ân-ı kerim okumak ve E-fendimiz (s.a.v.) hazretlerinin üzerine salât-ü selâm getirmekle hâsıl olur. Zikirlerin en hayırlısı, tevhid kelimesidir. O sağlam urvetü'l-vuskâdır. (sağlam kulbtur).⁹⁴

Kalbin Devası

İbrahim Havas (k.s.) hazretleri buyurdular:

Kalbin devası beştir:

1- Düşünerek Kur'ân-ı kerim okumak,

2- Mideyi boş tutmak,

3- Geceleri (ibâdet için) kalkmak,

4- Seher vaktinde Allâhü Teâlâ hazretlerine tazarru edip yakarmak,

5- Sâlihlerle oturmak (iyi insanların meclislerine katılmak). Sana bu hasletlere devam etmeni tavsiye ederim. Belki bu hasletlerin sayesinde, tezkiyeye kavuşur (nefsini temizler) ve Melik, Aziz ve Mûteâl olan Allah'ın yardımı ile kemâl derecesine nail olursun.⁹⁵

⁹¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/65-66.

⁹² İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/66.

⁹³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/66-67.

⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/67.

⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/67.

FAİZ

Yüce Meâlî:

Ey o bütün iymân edenler! Öyle kat kat katlayarak ribâ yemeyin, Allah'tan korkun ki, felah bulaşınız.
Hem, o kâfirler için hazırlanmış ateşten korunun; Allah'a ve Peygamber'e itaat edin ki, rahmete erdirilesiniz. ⁹⁶

Tefsiri:

"Ey o bütün iymân edenler! (faiz) yemeyin,"

Faizi yemekten murad, onu almaktır. Burada faizi almak yerine faiz yemek tabiri kullanılması; faiz almanın en büyük maksadı, onu alması ve faizin yenilen şeylerde yaygın olmasındandır. Bununla beraber çok yaygındır. (Ne olduğu halde?)

"Öyle kat kat katlayarak,"

Ziyâde ve mükerrer, demektir. ⁹⁷

Faizin Katlanması

Câhiliyet döneminde bir adamın bir insan üzerinde yüz dirhemi olup ödeme süresi geldiğinde; borçlu kişi bu borcunu ödeyecek bir mal bulamadığı zaman, mal sahibi:

-"Bana vereceğin malı artır; ben de süreyi sana uzatayım!" derdi. Böylece o yüz dirhemi iki yüz dirhem yaparlardı.

Sonra borcun ikinci süresi gelirdi. Adamın parayı ödeyecek gücü yoksa onu da bu şekilde süreyi biraz daha uzatıp parayı artırırlardı.. Zaman ve paranın artmasıyla adam vermiş olduğu yüz dirhem yerine bir çok para alırdı. kelimesi, "kat" kelimesinin cemiidir. Bu da faizin bir hâlidir. Birbirine katlanılmış demektir. kelimesi, cemi killet olduğu halde kendisiyle kastedilen manâ cemi kesrettir. Vafına ve kesretine delâlet eden şeyin kendisine tâbi olması sebebiyle manâsı cemi kesrettir. "katlanılmış" kavli şerifi çokluğu ifâde eder.

"katlanılmış" kavli-i şerifi, ism-i mefûldur. Masdar değildir. Bu hâl, nehyin kendisiyle takyîdi için değildir. Faiz kat kat olmadığı zaman haramlığı kalkar cihetinde bir manâ ve sınırlama asla değildir...

Bu ibare belki o zaman insanların üzerinde oldukları ve yapageldikleri kötü bir âdete riâyet için böyle geldi. Ve bu kötü fiillerinden dolayı onları azarladı.

"Ve Allah'tan korkun."

Allâhü Teâlâ hazretlerinin size nehyettiği şeylerden sakının ve özellikle faiz ve onun amelinden dolayı Allah'tan korkun ki,

"Felah bulaşınız." (2/92) Kurtuluşu ümit edersiniz.

"Hem' ° kâfirler için

hazırlanmış ateşten korunun;"

Kâfirlere tâbi olmaktan sakınarak, kâfirlerin yapageldiklerini terkederek, ateşten korunun.

Bu âyet-i kerimede cehennem ateşinin bizzat kâfirler için hazırlandığına ve arazî (geçici olarak da) mü'minlerden âsî olanlar için de olduğuna tenbih vardır. ⁹⁸

İmâm-ı Âzam'ı Korkutan

İmâm Azam Ebû Hanife (r.h.) hazretleri, şöyle derdi:

Kur'ân-ı kerim'de kendisinden en çok korktuğum âyet-i kerimedir. Zîrâ bu âyet-i kerimede Allâhü Teâlâ hazretleri, mü'minleri kâfirler için hazırlanmış olan cehennem ateşiyle korkutmaktadır. Eğer mü'minler, Allâhü Teâlâ hazretlerinin haram kıldıklarının her çeşidinden sakınmazlarsa onları kâfirler için olan ateş ile korkuttu. ⁹⁹

İtaat

"Allah'a itaat edin"

Size emretmiş olduğu her şeyde ve size yasakladığı her bir şeyde Allah'a itaat edin (daha kime itaat edin?

"Peygamber'e. Allâhü Teâlâ hazretlerinin emir ve yasaklarını size tebliğ eden o yüce RaO-î (s.a.v.) itaat edin ki;

"Rahmete erdirilesiniz."

⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/68.

⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/68.

⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/68-69.

⁹⁹ Medârikü't-Tenzîl ve Hadâiku't-Tevîl (Nesefî tefsiri) c. 1. s. 202,

Allah'ın rahmetine nail olmanız ümit edilir. ¹⁰⁰

Lealle ve Asâ Kelimeleri

Bu gibi yerlerde, (fiil ve harfi) kendisi için hayırlı kılınan şeye vasıl olmanın izzet ve üstünlüğüne delildirler. ¹⁰¹

Kâşânî'den İnce Mânâlar

Kâşânî (r.h.) buyurdular:

Zeki insana, Allâhü Teâlâ'nın faiz üzerine olan tehditlerinin mübalağa ve şiddeti kendilerine gizli kalmaz (ve anlamakta zorluk çekmez.) Zîrâ faizden kaçınan ve sakınanların kurtuluşu, "umulur ki" kelimesiyle ifâde edildi... Muhakkak kurtuluşa mulur ki" kelimesiyle ifâde edildi... Muhakkak ki kurtuluşa erme imkânı ve ümidi faizden kaçınmaya bağlandı. Bu onlar için kurtuluşun olmadığını gerektirir. Onlar (iman ederek,) takvaya erip faizden kaçmadıkça kurtuluşları asla mümkün değildir. Zîrâ imanları ile beraber, faizden kaçınmayan ve korunmayan kişilerin cehennem ateşinden kurtulmaları mümkün olmadığına göre kâfirlerin kurtulmaları hiç mümkün değildir...

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, faiz yiyenlere cehennem ateşini vaat etti. Halbuki cehennem ateşi kâfirler için hazırlanmıştır. Mü'minler için, kâfirlere hazırlanan bir cezaya çarpılmaktan daha büyük bir musîbet var mı?

Cehennem ateşinin katılığı ve şiddetini beyan ettikten sonra ona işin katılığını Allâhü Teâlâ hazretlerinin emirlerine ve Rasûlü (s.a.v.) hazretlerine itaat etmeyi ifade etti. Bununla faiz yiyen kişilerin ma'siyete daldıklarını ve asla itaatlerinin olmadığını bildirmek içindir.

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, mü'minlerin kurtuluş ümidini, Allah'a ve Rasûle (s.a.v.) itaata bağladı. Bununla, âsîlerden bu kişilere (faiz yiyenlere ve kâfirlere) rahmet ümidinin olmadığını beyan etmektedir. Faiz ile beraber rahmet, onlar için mümkün değildir.

Bak, tehditte katılığın derecesini gör! Allâhü Teâlâ hazretleri, faiz yiyen âsî mü'minleri azab ve cezaya çarpma konusunda kâfirlere ilhak etti. Onları kâfirlerin içine kattı. Kâşânî'nin ibaresi burada bitti. ¹⁰²

Faizciler mel'ûndurlar

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular;

"Allâhü Teâlâ hazretleri lanet etsin; faiz yiyene, yedirene, yazana, ikisinin şahidlerine ve faizi helâl kılana. ¹⁰³

Faiz (ribâ), Allâhü Teâlâ hazretlerinin haram kıldığı şekilde, bir mal üzerine ziyâde bir şey istemektir.

Faiz iki kısımdır.

1- Ribâ'n-Nesîe

2- Ribâ'l-Fadl

Ribâ'n-Nesîe: Câhiliyet ehlinin bildiği ve yapageldikleri faizdir. Yukarıda geçti.

Ribâ'l-Fadl: Aynı cins şeylerin peşin alış verişlerinde fazlalık almaktır. Bu bir kişinin bir ölçek buğdayı iki ölçek buğday karşılığında satması gibidir. Buna benzeyen şeyler... Âlimler, faizin her iki kısmının da haram olduğuna ittifak ettiler. ¹⁰⁴

İnsanın Gözünü Toprak Doldurur

Bil ki, muhakkak faiz, insanı hırsa ve dünyayı talep etmeye kat kat ve nihayetsiz mal edinmeye sevkeder.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdıkları gibi:

"Âdem oğlunun iki vadi dolusu altını olsa, onlara katmak için üçüncü bir vadi ister. Âdem oğlunun içini (gözünü) ancak toprak doldurur. ¹⁰⁵

Hırs, insanı cehennem ateşinin derekelerine düşürür. Bundan dolayı; Allâhü Teâlâ:

"Hem, o kâfirler için hazırlanmış ateşten korunun buyurdu

Ne güzel buyurmuşlar:

Ey nefis!

Kanaat et!

Öyle ol ki, sultanlıkla dervişliği bir gör! ¹⁰⁶

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/69-70.

¹⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/70.

¹⁰¹ Tefsir ehline göre, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kitabında zikrettiği tahkik manasını ifade eder. (ismini nasb haberini raf edenlerdendir. nakıs fiillerinin efâl-i mukârebe kısmındandır.) O zaman bu kelimelere umulur manası verilmeyip muhakkak manası verilir. Yine de bunda takva yolunun zorluğu ve inceliği ve Allâhü Teâlâ'nın rızasına, rahmet ve sevaba ermenin izzet, yücelik ve üstünlüğüne

¹⁰² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/70-71.

¹⁰³ Ebu Davud: 1756,

¹⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/71-72.

¹⁰⁵ Aynı mana da değişik lafızlarla sahihi buhari: 5956

¹⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/72.

Hırs ve Kanaat

Dünyaya haris olmak ve hırs ile dünya için çalışmak ve dünyalık toplamak gerçekten zemmedilen ve nehyedilen bir harekettir.

Ama malı dağıtmak, îsâr yapmak (bir Müslüman kardeşini kendisine tercih ederek, ihtiyacı olduğu halde başkasına vermek), dünyayı terk etmek ve dünya hakkında kanaatkar olmak ise övülen davranışlardır. Bunlar emredilen hareketlerdir. Şu âyet-i kerime buna delâlet eder:

"Allah ribayı mahveder de sadakaları nemâlandırır,"¹⁰⁷

Faizci

Kim faiz alır ve ihtiyacı olmadığı halde, (faiz yoluyla) malını çoğaltmaya çalışırsa, o kişi annesiyle zina etmiş gibidir. Allah'a sığınırız.

Abdullah bin Selâm (r.a.)'dan rivayet olundu.

-"Faizde yetmiş iki günah vardır. En küçüğü kişinin Müslüman iken annesiyle zina etmesi gibidir." Tenbihü'l-Gâfilinde böyledir.¹⁰⁸

Faizde Hile-i Şer'iyye

Ama ihtiyacı olduğu zaman, şer'i bir yol ile alırsa, fetvaya göre caizdir. Lâkin takva, fetva işinin üzerindedir. Faizde hile-i şer'iyye "Kâdihân"ın zikrettiğidir. Buyurdular:

-"Bir adamın başka bir adam üzerinde on dirhemi olsa, o da bunu on üç dirheme çıkarmayı dilese, o zaman dediler ki, bu borçlu kişiden on dirheme bir şey satın alır, sonra o malı alır, kabzeder. Sonra borçludan onu bir senelik borç ile on üç dirheme satar. Böylece haram olan faizden korunmuş olur..."

Bunun benzerleri Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet edilmiştir...

Bir kişi, (ekonomik sıkıntıya girer ve) borç almak ister. Bir adamdan borç ister. O da borç vermez, ancak (hile-i şeriyye yaparak) faiz ile vermeye kalkarsa, burada günah faizi alan (parasını faiz ile verip karşılığında faiz alan) kimseyedir. O faizi verene (maddî sıkıntısından dolayı borç isteyip, aldığı borcun karşılığında faiz verene) değildir... Bu faiz alan kişi zengin olduğu zamandır. Bildiğin gibi...¹⁰⁹

Faiz İmana Zarar Verir

Salih adam bu tür muamelelerden kaçınmalıdır. (2/93) Muhakkak ki faiz mü'minin imanına zarar verir.

Faiz her ne kadar hali hazırda malda ziyâdelik ise de, hakikatte bir noksanlıktır. Faiz sebebiyle mallarını ellerinden alan faizcilere şahit olan fakirler, onlara lanet okumakta ve faizcilere beddua etmektedirler. Bu ise faizcinin kendi nefsinden ve malından hayrın ve bereketin yok olmasına sebeptir. Belki faizci ırz, kıymet ve değer gibi şeylerden tamamen boşalır, insanların nezdinde yerilir ve kötü bir adam olur. Adaleti düşer, emâneti yok olur, kalbi fâsık olup katılaşıp.

Faiz alan kişiden Allâhü Teâlâ hazretleri, asla kabul etmez; ne sakadasını, ne cihâdını, ne haccmi ve ne de namazını hiçbir ibâdetini kabul etmez. Hadis-i şerifte şöyle sabit oldu:

"Muhakkak ki zenginler, fakirlerden beş yüz yıl sonra cennette gireceklerdir."¹¹⁰

Helal mal ve şer-i şerîfe muvafık zenginliğe sahip olanların hali böyle olunca, haram maldan zengin olanların hali acaba nice olur?¹¹¹

Tevekkül Eden

İnsan, fakirliği ve ihtiyacı ile beraber Allâhü Teâlâ hazretlerine tevekkül ettiği ve (kulluğunu iyi yaparak) Allâhü Teâlâ hazretlerinin kulcağızlarına iyilik yaptığı zaman, elbette Allâhü Teâlâ hazretleri, dünyada onu aç ve sefil olarak bırakmaz. Belki her gün onun makam ve mertebesini yükseltir, onu güzellekle anar ve insanların kalblerini ona meylettirir. Ama insan bunun aksine olduğu zaman, dünya ve âhirette onun işi zor olur. Kötü amel ondan son anında imanını da soyar alır. Böylece sahibi kâfirler gibi ebediyyen cehennemde kalır. Bundan Allâhü Teâlâ hazretlerine sığınırz...¹¹²

¹⁰⁷ Bakara: 2/276,

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/72-73.

¹⁰⁸ Tenbihü'l-Gâfilin: s. 170, Faiz hakkında geniş bilgiye sahip olmak için buraya bakınız.

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/73.

¹⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/73-74.

¹¹⁰ Cami'us-Sağır: 2308, değişik lafızlarla burada geçmektedir. Bu manâda değişik lafızlarla bir çok hadis-i şerif vardı.

¹¹¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/74.

¹¹² İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/74-75.

Zulüm

Ebu Bekir el-Varak¹¹³ İmam-ı Azam Ebû Hanife (r.h.) hazretlerinden rivayet ettiler:

- "Ölüm anında günahlardan dolayı kulun imanını söküp alan şeylerin en çoğu ve imanı en sür'atle yok eden şey, kullara zulüm yapmaktır." Ey mü'min! Allâhü Teâlâ hazretlerinden kork! Takvâli ol! Haksız yere mallarını ellerinden alarak Allah'ın kullarına zulmetme! Kullara zulmetmek, büyük günahdır. Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri kötü hallerden korusun! Âmin¹¹⁴

CENNETE KOŞUN

Yüce Meali:

Ve koşuşun rabbınızdan bir mağfirete ve bir cennete ki, eni semâvât uarz genişliğidir; müttakîler için hazırlanmıştır.133

0 müttakîler ki, bollukta ve darlıkta infâk ederler, ve kızdıklarında öfkelerini yutarlar ve nâsm kusurlarını affedicidirler... Allah da muhsinleri sever.134

Ve onlar ki, bir kabahat yaptıkları veya nefislerine bir zulmettikleri vakit, Allah'ı anarlar da, derhal günahlarına istiğfar ederler. Günahları da, Allah'tan başka kim mağfiret eder? Hem, yaptıklarına, bile bile ısrar etmezler.135

İşte bunların mükâfatı, rablarından bir mağfiret ve altından ırmaklar akar cennetlerdir; içlerinde ebedî kalmak üzere onlar... Ne de güzeldir ecri; İş yapanların.136¹¹⁵

Tefsiri:

"Ve koşuşun," koşun ve yönelin, (nereye?)

"Bir mağfirete," olan mağrifet, (Kim tarafından)

"Rabbınızdan ve bir cennete (koşuşun) ki"

Cennete girmeye müstahak olacak şeylere koşuşun yani İslâm, tevbe, ihlâs, vacibleri edâ etmek ve nehyedilen şeyleri terk etmek gibi amellere koşun, demektir. (Öyel bir cenneti ki!)

"Eni semâvât u arz genişliğidir;"

İkisinin eni gibi elemektir. Bu kavî-i şerîf cennetin sıfatıdır.

Burada cennettin (eni) zikredildi. Bu temsîl yoluyla cennetin genişliğini mübalağa ile ortaya koymak içindir. Zîrâ âdetlere göre bir şeyin eni, uzunluğundan daha küçük olur. (Cennetin eni gökler ve yer kadar olduğuna göre uzunluğunu varın siz düşünün!) (Öyle bir cennet ki!)

"Müttakîler için hazırlanmıştır."

Cennet onlar için hazırlanmıştır. Cennetin diğer bir sıfatıdır. ¹¹⁶

Cennet Şu An Vardır

Denildi ki bu âyet-i kerime'de cennetin yaratılmış olup şu an var olduğuna ve bu âlemin dışında olduğuna delil vardır.

Birincisi (cennetin şu an var olduğuna delil, hazırlandı, şeklinde) mâzî fiilinin irad edilmesinden anlaşılmaktadır.

İkincisi (cennetin bu âlemlerin dışında olması ise, "Eni semâvât u arz genişliğidir;" kavî-i şerîfî-dir. Zîrâ) Eni göklerin hepsinin ve yerin eni kadar olan bir şeyin bu âlemin içinde olması mümkün değildir...

Rivayet olundu: Herakliyus (gönderdiği elçiler ile) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine sordu:

-"Sen insanları, eni semâvât u arz genişliği olan bir cennete davet ediyorsun. Peki cehennem ateşi nerede kaldı?"

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: "Subhanellâh! Gündüz geldiği zaman gece nerededir?" Bu hadisi şerifin manâsı şudur: Felek (dünya ve diğer gezegenler belirli bir ekseninde) döndükleri için gündüz bu âlemin bir tarafında olurken onun zıddı olan yerde ise gece olmaktadır. Böylece cennet âlemlerin yüksek tarafında, cehennem ise alt tarafın-dadır... (Müttakîler kimlerdir?) ¹¹⁷

¹¹³ Ebû Bekir Varak hazretleri: Evliyanın meşhurlarından olup, ismi

Muhammed b. Ömer'dir. Künyesi Ebû Bekir'dir, lakabı Varâk'tır. Tirmizli olup daha sonra Belh şehrine yerleşmiştir. Hızır Aleyhisselâm ile görüşen velilerdendir. Doğum tarihi bilinmemektedir. 893 (H. 280) tarihinde vefat ettiği tahmin edilmektedir. Büyük âlim ve Evliya olan Ebû Bekir Varak hazretlerinin şu mübarek sözleri günümüz Müslümanların dünyasını bir güneş gibi aydınlatıcıdır:

-"Yeterli ilme sahip ve ehil olmadan kelâm ilmiyle uğraşmak insanı dinsizliğe götürür"

-"Fıkıh öğrenmeyip tasavvufla uğraşan (cahil sofu) dinden çıkar, zındık olur. Fıkıh öğrenip tasavvuftan haberi olmayan, bid'at sahibi yâni sapık olur. Her ikisini edinen hakikate varır."

¹¹⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/75.

¹¹⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/76-77.

¹¹⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/77.

¹¹⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/77-78.

Müttakîlerin Sıfatları

"O müttakîler ki, infâk ederler,"

İnfak için elverişli olan her şeyi infak ederler. Bu kavî-i şerîf, müttakîleri övmektedir, (hangi hallerde infak ederler?)

"Bollukta ve darlıkta,"

Varlık ve şiddet hallerinde, fakirlik ve zenginlikte, kolaylık ve zorlukta ve bütün hallerinde infak ederler. Zîrâ insan, sevinçli veya zararlı hallerinden hâli olup soyutlanamazlar. Yani insan, az veya çok infak edeceği bir şeye kadir olma halinden hâli olup soyutlanamaz. (Daha o müttakîler kimlerdir?)

"Ve kıvdıklarında öfkelerini yutarlar."

İsm-i mevsûl üzerine atıftır.

"yutmak" hapsetmek demektir, "öfke" gadab'dan dolayı, kalbin hararetinin tutuşması demektir.

Kavî-i şerîfin manâsı: Güçleri kâfi derecede olmasına ve onu tatbik etmeye kaadir olmalarına rağmen, gadablanma ve öfkeye karşı kendilerini tutanlar, demektir. (Daha, müttakîler kimlerdir?)

"Ve insanların kusurlarını affedicidirler..."

Muaheze edilmeye müstehak olan kişileri cezalandırmayı terk ederler.

"Allah da muhsinleri sever."

İyilikleri ve ihsanları herkese olan ve faziletleri tamam olanları Allah sever.

"Muhsinler" kelimesinin başındaki lam-i tarîfin cins için olması elverişlidir. O zaman altına bütün bunlar girer. And için de olabilir. O zaman da bunlara işaret için olmuş olur.¹¹⁸

İhsanın Yolları

Bil ki başkalarına ihsan etmek (iki türlüdür).

1- Ya ona bir menfaat ulaştırmakla olur.

2- Ya da ondan bir zararı defetmekle olur.

Kendisine fayda ulaştırmak ve menfaatli olmak;

"O müttakîler ki, bollukta ve darlıkta infâk ederler," kavî-i şerîfiyle murad edilen manâdır.

Buna ilim infak etmek de girer. İlim infak etmek (iki kısımdır)

1 - Câhilleri talim ve ilim ile terbiye etmek.

2- Dalâlette olanların hidâyetiyle uğraşmakla olur.

Bunun altına, hayır yollarına ve ibâdetlere malı infak etmek de girer. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: (2/94)

- "Cömert kişi, Allah'a yakındır, cennete de yakındır, insanlara yakındır ve cehennem ateşinden uzaktır. Cimri kişi, Allah'tan uzaktır, cennetten uzaktır, insanlardan uzaktır ve cehenneme yakındır."¹¹⁹

Zararı Defetmek

Amma başkasından zararı defetmek ise, bu da, ya dünyevî olur, ya da uhrevî olur.

Dünyada başkasından zararı defetmek, bu da başkasının vermiş olduğu zarara karşılık ona zarar vermekle meşgul olmamakla olur.

"Ve kıvdıklarında öfkelerini yutarlar." Kavî-i şerîfinde beyan edilen öfkeyi yutmaktan murad edilen manâ budur.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kim, infazına (gereğini yapmaya) gücü yettiği halde, öfkesini yenerse, Allâhü Teâlâ onun kalbine, emniyet (güvence) ve iman doldurur."¹²⁰

Uhrevî Zararı Defetmek

Amma âhirette zararı defetmek ise, âhirette zimmetinde bulunan haksızlıkları ve muameleleri tebberrî edip

¹¹⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/78-79.

¹¹⁹ Tirmizî: 1884, Bu hadîsi-i şerîfin tamamı şöyledir:

Cömert kişi, Allah'a yakındır, cennete yakındır, insanlara yakındır ve cehennem ateşinden uzaktır. Cimri kişi, Allah'tan uzaktır, cennetten uzaktır, insanlardan uzaktır ve cehenneme yakındır. Elbette cömert bir câhil, Allâhü Teâlâ hazretlerine cimri bir âlimden daha sevimlidir." Tirmizî: 1884

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/79.

¹²⁰ Bu hadîs-i şerîf şu metinle geçmektedir:

"Kim infaz etmeye (gereğini yapmaya) kaadir olduğu halde öfkesini yutarsa, Allâhü Teâlâ hazretleri, kıyamet günü bütün mahlûkatın başlarının üzerinde onu çağırır. Hatta onu hûr-i îynlerin içinde serbest bırakır. Dilediği kadar hûrî alır." Ebû Davut: 4147, İbnî Mâce: 4176, Müsned-i Ahmed: 15084,

bağışlamakla olur.

"Ve insanların kusurlarını affedicidirler..." kavlı-i şerifinin murad ettiği manâ budur.¹²¹

Bağışlayanların Ecirleri

Rivayet olundu.

Kıyamet günü bir münâdî şöyle nida eder: "Ecir ve sevâbları Allâhü Teâlâ hazretlerinin üzerinde olanlar nerededir?" Bu nida üzerine ancak affeden (ve bağışlayanlar) kalkarlar.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet olundu, buyurdular:

- "Bunlar benim ümmetimin içinde azdırlar. Ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinin korumuş oldukları müstesna. Ama geçen ümmetlerin içinde gerçekten çoktular."¹²²

Muhabbetullah

Bu âyet-i kerime, başkalarına yapılan ihsanın bütün çeşitlerini içinde toplamaktadır. Bu üç şey,

1- Genişlikte ve darlıkta infak etmek,

2- Öfkesini yutmak,

3- Ve insanları bağışlamak

Davranışları başkalarına iyilik yapmak konusunda müşterek oldukları için, onların sevabı zikredildi ve Allâhü Teâlâ:

"Allah da muhsinleri sever." Buyurdu.

Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretlerinin kulunu sevmesi, muhabbetullah, derece bakımından sevabların en büyüğüdür...¹²³

İhsan Ve Kötülük

Fudayl bin İyâd (r.h.) buyurdular:

İhsandan sonra yapılan ihsan mükâfattır.

Kötülükten sonra yapılan kötülük cezalandırmadır.

Kötülükten sonra ihsanda bulunmak ise, kerem, cömertlik ve âl-i cenâbhktir.

Ama ihsandan sonra yapılan kötülük ise, yerilme, alçaklık ve uğursuzluktur.¹²⁴

Hikâye (Af)

Hikâye olundu. Hazret-i Hasan bin Ali (r.a.) müsâfirleri ile birlikte yemek sofrasında iken, bir hizmetçi yanma gelip durdu. Hizmetçinin elinde bulunan yemek kabı devrildi ve içinde bulunanlar, Hazret-i Hasan (r.a.)nın başının üzerine döküldü. Hizmetçi:

"Ve kızdıklarında öfkelerini yutarlar ve insanların kusurlarını affedicidirler." Kavlı-i şerifini okudu. Hazret-i Hasan (r.a.):

-"Seni bağışladım!" dedi. Hizmetçi:

"Allah da muhsinleri sever." Kavlı-i şerifini okudu. Bunun ü-zerine Hazret-i Hasan (r.a.):

-"Allah rızâsı için sen hürsün! Seni falanca (cariyem) ile evlendirdim. Evlilik hazırlıklarınızı yapın! Bütün masraflarınız benden!" buyurdular.¹²⁵

Dile Sahip Olmak Lazım

Fazilet sahibi Molla Cami (k.s.) hazretleri buyurdular:

Ey delikanlı, delikanlılığı öğren!

Cihan adamlarından adam olmayı öğren!

İçini kinden muhafaza et!

Dili kötü söylemekten koruyup gözetle!

Sana kötü söyleyenlere sen de kötü söyleme.

Zîrâ o kişi, o kötü sözleri kendi geleceğine söylemekte,

O kendi ikbâline sövmektedir.

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/80.

¹²¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/80.

¹²² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/81.

¹²³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/81.

¹²⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/81.

¹²⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/82.

İnsanın yaptığı güzel şeyleri söylemesi âdet değildir.
Dine de uygun olmaz!
Dönmesin!
Gücünün yettiği bir şey de olsa yine de dönme! ¹²⁶

İyilikte Acele

Akıllı kişiye gereken güzel amele koşmaktır. İhsandan hasenat sebebiyle iyilikler yapmalıdır. Kaçırmadan önce serî bir şekilde hayırların çeşitlerine koşmalıdır. Çünkü hayırları geciktirmekte afatlar vardır. ¹²⁷

Ne Güzel Buyurmuşlar:

Şimdi hemen iyilik yapma zamanıdır.
Besle! Az da olsa yedir...
Eğer harman kaldırmaya ümidin olsa bile...
Yani eğer sen cennete varmayı ümid ediyorsan, hayatta olduğun müddetçe bütün ibâdet çeşitleriyle Rabbine ibâdet et. Çünkü fırsat ganimettir. Allâhü Teâlâ hazretlerine varmada (seyr-ü sulukta) geciktirme yapan kişi aldanmıştır. ¹²⁸

Ne Güzel Buyurmuşlar:

"Ey sâkî yürü! Geciktirmede âfât vardır." Kim ömrünü hevâ ü heveste zayi ederse, o kişi kıyamet günü hüsrân ve zarara uğrar.
Ne güzel buyurmuşlar:
Ey Genç! Sermâye ile kâr etmeye ve fayda sağlamaya gücün yeter. Sermâyesini yiyen bir kişi, ne kâr getirebilir? ¹²⁹

Cehennemden Sakındırma

Allâhü Teâlâ hazretleri, insanları cennete girmek, derecelerini yükseltmek ve ateş derekelerine girmek için yarattı.
Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, cennetle müjdeleyici ve cehennem ateşiyle korkutucu peygamberler gönderdi.
Allah'ın emirlerine uymak ile cehennem ateşinden sakındırdı ve:
"Hem, o kâfirler için hazırlanmış ateşten korunun," buyurdu. Allâhü Teâlâ hazretleri, kullarını cennete koşuşmaya teşvik etmek için de:
"Ve koşuşun rabbimizden bir mağfirete,"
Yani takva ayağı ile Rabbinize yakın olan makamlardan bir makama koşun, demektir.
"Ve bir cennete ki, eni semâvât u arz genişliğidir," Yani uzunluğu göklerin ve yerin fevkinde ve çok üstündedir... ¹³⁰

İşâret Edilen Manâ

Bu âyet-i kerime'de şu manâlara işaret edilmiştir. Cennete vâsıl olmak, göklerin ve yerin mülkünü geçtikten sonradır.
Bunlar mahsûsâtıdır. Kişinin beş duyu organları ile hissettiği ve idrak ettiği. Onları geçmek ise, ancak takva kademiyle olur. Takva kademi ise nefsin ahlâk-ı mezmûme (yerilen kötü ahlaklardan temizlenmesi ve) tezkiyesidir. Buyurulduğu gibi:
"Müttakîler için hazırlanmıştır."
Muhakkak ki kendisiyle melekût âlemine girilen takva kademi işte o tezkiyedir. Nefsin kötü ahlaklardan arınmasıdır. (2/95)
İsa Aleyhisselâm'ın söylediği şu söz buna delâlet eder:
"İki kerre doğmayan kişi, semâvât ve yeryüzünün melekûtuna giremez yüksek derecelere eremez." ¹³¹
İkinci doğuş, nefsin hayvanî sıfatlardan tezkiyesiyle hayvânî sıfatlardan çıkmaktır. Melekûtlere ermek ise, ruhanî sıfatlar ile süslenmektir.

¹²⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/82.

¹²⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/82.

¹²⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/83.

¹²⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/83.

¹³⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/83-84.

¹³¹ RuhiTi-Meânî: c. 1, s. 362.

"Müttekîler için hazırlanmıştır." Kavl-i şerîfî, onlar buna mahsusturlar, onların mertebeleri yüksek derecelerde-
dir, demektir. Onların yüksek dereceleri, nefislerin takva ve tezkiyesi miktârıncadır...
Allâhü Teâlâ hazretleri, bizleri ve sizleri nefislerimizin şerlerinden ve günahlardan korusun. Bizleri ebrârın ve
iyilerin makamları ile şereflendirsın. Âmini¹³²

Tevbe

"Ve onlar ki, bir kabahat yaptıkları vakit," Çirkinliğe ulaşan fiil, zina gibi...

"Veya nefislerine bir zulmettikleri"

Günah işlemekle...

(Nefse zulmetmek bir çok manâya gelir:) İnsanın, kendisi sebebiyle müâhaze edildiği günah. h*ü "Fahişe":
Büyük günahdır.

Nefse zulmetmek: Küçük günah, demektir.

Başkasına geçendir (başkasına yapılan haksızlıktır)

Nefse zulmetmek ise böyle olmayandır. (Günah işlediklerinde veya nefislerine zulmettiklerinde ne yaparlar?)

"Allah'ı anarlar,"

Allâhü Teâlâ'nın büyük hakkını ve celâlini anarlar. Bu anma, haşyet, (Allah korkusu), haya ve veîdi gerektirir.
(Sonra ne yaparlar)

"Derhal günahlarına istiğfar ederler."

Geçmiş günahlarına pişman olurlar. Gelecekte bir benzerini işlememeye azmederler.

Sadece dil ile yapılan bir istiğfarın günahların giderilmesinde ve silinmesinde bir tesiri yoktur. Sadece dii İle
yapılan bir tevbe yalancılardan tevbesidir...

"Ve kim" istifhâm-ı inkârîdir. Yani, N "yoktur" (kim yoktur?)

"Günahları mağfiret eder?"

Günahların cinsini mağfiret eder hiçbir kimse yoktur, i "Allah'tan başka,"

"Mağfiret eder" fiilinin altında bulunan (o) zamirinden bedeldir. Bu kavl-i şerif, matuf ile matufu aleyhin
arasında vâki olmuş bir cümle-i itirâziyyedir. (Parantez cümlesidir.) Tevbe edenleri tasvîb, kalblerini hoş
tutmak ve onlara zâtının rahmeti geniş, mağfiretinin yakın olduğuna müjdedir. Bu onlara verilen bir değer ve
kıymetlerini yükseltmek içindir. Günahkârlar, Allâhü Teâlâ hazretlerinin fazl-ü kereminden dolayı korkunun
olmadığını bilmiş oluyorlar.

(Zîrâ Efendimiz s.a.v. hazretleri buyurdular:)

"Günâhlarından tevbe eden kişi hiç günah işlememiş (ve günahı olmayan kişi) gibidir."¹³³

Zîrâ kul, özür dileyerek ve tevbe ederek, Allâhü Teâlâ hazretlerine iltica ettiği ve kendisine takdir edilen şeyin en
ucuna yapıştığında, Allâhü Teâlâ hazretleri, onu affeder. Onun günahları ne kadar çok ve büyük olursa olsun,
Allâhü Teâlâ hazretleri onun günahlarından vazgeçip mağfiret eder. Zîrâ Allâhü Teâlâ hazretlerinin mağfiret ve
affi daha yüksek ve keremi daha büyüktür.

Bu kavl-i şerif ile kullar, tevbe etmeye teşvik edilmiştir. Kullar, tevbe ve günahlarının affedilmesine ümitvâr
olmaya hazırlanmış ve ümitsizlik ve Allah'ın rahmetinden ümitlerini kesmekten men olunmuşlardır.¹³⁴

Günaha İsrâr

"Ve ısrar etmezler."

"istiğfar ederler" kavl-i şerîfinin üzerine atıftır. Yani saplanıp kalmadılar, demektir. (Neye isrâr etmediler)

"Yaptıklarına,"

Günahlara, ister fahiş bir günah ve isterse nefisine yapılan zulüm olsun, hiçbir günahı istiğfârsız bırakmadılar...

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Günâhlarından istiğfar eden isrâr etmemiştir, vevlki günde yetmiş kere o günaha dönse (ve yine tevbe etse
bile)."¹³⁵

Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"istiğfar ile büyük günah kalmaz. İsrâr ile küçük kalmaz (büyüğe dönüşür)."¹³⁶

Yani isrâr edilen küçük günahlar, büyük günah olurlar...

"Onlar bildikleri halde (bile bile)"

"İsrâr etmediler" bir fiilin failinden hâldir. Günahın çirkin olduğunu, o günahın nehyedildiğini, onu işlemekte

¹³² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/84.

¹³³ İbni Mâce: 4240, Keşfü'l-Hafâ: 944. Câmîu's-sagîr: 3385. Musannif hazretleri çok bilindiği için olsa gerek bu hadis-i şerîfi metinde hadis-i şerîf diye almadılar.

¹³⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/84-86.

¹³⁵ Ebû Davud: 1293, Bu manâda Tirmizide de şöyle buyuruldu:

"Günâhlarından istiğfar eden ısrar etmemiştir, vevlki günde yetmiş kere o günahı işlese (ve yine tevbe etse bile)." Tirmizî: 3482, İsrar, tevbe etmeden günahlara devam etmektir.

¹³⁶ Deylami Firdevsî 5/199, no: 7944,

korkutma olduğunu ve o günah ile ilgili şeyleri bildikleri halde isrâr etmediler, demektir. O günahın mahiyetini ve durumunu öğrenmekte taksîri olmayan kişiler, onu bilmedikleri zaman bazen mazur sayılabilirler.¹³⁷

Takva Ehli İçin

"İşte bunlar," Bu sıfatların ehli,
(Yani:

1. Allah'a ve Rasûlüne itaat eden,
2. Allah'ın mağfireti ve cennetine koşan,
3. Varlıkta ve darlıkta infak eden,
4. Öfkesini yutan,
5. İnsanları bağışlayan,
6. Muhsin olanlar,
7. Fahış bir günah işlediklerinde Allahi anıp tevbe eden,
8. Nefislerine zulmettiklerinde Allah'ı zikredip tevbe eden,
9. Bildikleri halde günahlarına isrâr etmeyenler, Bütün bunların;)

Mükâfâtı," Sevabı... (nedir?) "Mağfirettir." Olan bir mağfiret.

"Rablarından bir mağfiret ve altından ırmaklar akar cennetlerdir; içlerinde ebedî kalmak üzere onlar..."

Orada kendilerinden alıkonmayan bir azık, eksilmeyen bir e-cir, bitmeyen ve tükenmeyen cennetler ve geçmeyen lezzetler vardır.

"Ne de güzeldir ücreti; İş yapanların"

Burada medhe mahsus olan mahzûftur.

"Bu (nimetler) ne de güzeldir ecir; iş yapanların." demektir. Onlar için, zikredilen mağfiret ve cennetler vardır. Mağfiret ve cennetin yerine "ecir" tabirinin kullanılması; kişilerin, mağfiret ve cennete, amellerinin mukabilinde hak kazandıklarını bildirmek içindir. Fazilet yoluyla taat ve ibâdetler-deki teşviki ziyâde kılmak ve günahlardan sakındırmak mânâsı da vardır.¹³⁸

Mağfirete Çağrı

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri AHâhü Teâlâ ve Tebâreke hazretlerinden buyurdular:

-"Ey Âdem oğlu! Muhakkak ki sen bana dua ettiğin, yalvar-dığın ve affını ümit ettiğin zaman, işlemiş olduklarınla beraber seni bağışlarım!

Ey Âdem oğlu! Sen bana yer dolusu günah ve hata ile gelsen ve sen bana bir şeyi şirk koşmadıkça ben de sana o kadar mağfiretle gelir ve seni bağışlarım.

Ey Âdem oğlul Sen günah işlesen ve hatta senin günahların göğre kadar çıksa ve sonra sen benden mağfiret dilesen; seni mağfiret eder ve bağışlarım!"¹³⁹

Şeytanı Ağlatan Âyet-i Kerime

Sabit el-Benânî (r.h.)¹⁴⁰ buyurdular:

Bana ulaştı ki bu âyet-i kerime nazil olduğunda şeytan ağladı. kavl-i şerfi...

Ve onlar ki, bir kabahat yaptıkları veya nefislerine zulmettikleri vakit, Allah'ı anarlar da, derhal günahlarına istiğfar ederler. Günahları da, Allah'tan başka kim mağfiret eder? Hem, yaptıklarına, bile bile ısrar etmezler.¹³⁵

İşte bunların mükâfâtı, rablarından bir mağfiret ve altından ırmaklar akar cennetlerdir; içlerinde ebedî kalmak üzere onlar... Ne de güzeldir ecir; iş yapanların.

Ayet-i kerimesi indirdiği zaman şeytan ağlamaya başladı.)¹⁴¹

Günahtan Sonra Namaz

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

¹³⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/86-87.

¹³⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/87-88.

¹³⁹ Müsned-i Ahmed: 20499,

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/88-89.

¹⁴⁰ 211 Sabit el-Benânî (r.h.) hazretleri tabînin büyükierindendir. Hadis ilminde sikadır. Takva ehli bir kimseydi. Doğum tarihi kesin olarak belli değildir. Adı Sabit bin Esleme el-Benânî'dir. Basrada yetişen büyük âlim ve velilerdendir. Rivayet etmiş olduğu hadis-i şerifler kütüb-i sittenin hepsinde de geçmektedir. Ahmed bin Hanbel hazretlerinin sohbetlerine katılırdı. Sabit el-Benânî hazretleri, çok namaz kılar, çok Kur'ân-ı kerim okur ve Allah korkusundan çok ağlardı... Sabit el-Benânî 120 (m. 737) tarihinde vefat etti. Vefatından sonra kendisini mezara koydular. Mezarına düşen bir kerpici çıkarmak için açıp baktıklarında onu mezarında namaz kılarak gördüler. Yine vefatından sonra kabrinin civarından geçenler onun mezarından Kur'ân-ı kerim sesi geldiğini duyarlardı.

¹⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/89.

- "Herhangi bir kul bir günah işler, sonra güzelce bir abdest alır sonra namaz kılar ve sonra Allâh'dan mağfiretini isterse elbette Allâhü Teâlâ hazretleri onu bağışlar. (Günahlarını affeder.)"¹⁴²

İbâdetde Cimrilik

Rivayet olundu:

Allâhü Teâlâ Mûsâ Aleyhisselâm'a şöyle vahyetti.

- "Ey Mûsâ! Amel yapmadan cennetimi isteyen hayası (u-tanması) ne kadar azdır!

Ey Mûsâ! Bana itaat ve ibâdet etmekte cimrilik eden kimseye karşı ben nasıl cömert olayım?" (2/96)¹⁴³

Amelsiz Cennet

Şehr tbni Havşeb (r.h.)¹⁴⁴ buyurdular:

- "Amelsiz cennet istemek günahlardan bir günahdır. Sebebsiz şefaati beklemek bir çeşit aldanmaktır. İtaat edilmeyenden, rahmet dilemek ise cehalet ve ahmaklıktır."¹⁴⁵

Gemi Karada Yürümez

Râbiatü'l-Basriyye (r.h.)¹⁴⁶ buyurdular:

Kurtuluş umarsın. Ama onun yolunda yürümezsin. Muhakkak ki gemi kuru yerde yürümez. Karada gemi hareket etmez.¹⁴⁷

Zâlimlerin Farkı

Kuşeyrî (k.s.) buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretleri, Mûsâ Aleyhisselâm'a şöyle vahyetti:

- "Ey Mûsâ! Zâlimlere beni zikretmemelerini söyle! Zirâ ben azîmü'ş-şân beni zikredene zikretmeyi üzerime vâcib kıldım.

Benim zâlimlere zikrim lanettir."¹⁴⁸

İman Esastır

Bilki muhakkak umde (işlerin esâsı ve temeli) imândır. İman ise şirke zıt olan tevhiid ile hâsıl olur. Bu da kişiyi tevbe ve istiğfara götürür. İman esâs olduğu için muvahhid olan bir mü'min müttekîlerden sayıldı. Bu imanı, onun cennete girmesine sebeptir.

Bundan dolayı mü'min kişiye gereken, ihtiyarını (istek ve arzusunu) Allâhü Teâlâ hazretlerinin emirlerine bağlanma cihetine doğru sarfetmesi ve Allâhü Teâlâ'nın yasakladığı şeylerden kaçınmasıdır. Allah onun (ve seçtiği şeyin) yaratıcısıdır. Eğer tevfiik amel tarafına olursa, inayeti ilâhî de o cihette olur...

Ne güzel buyurmuşlar:

Birinci, o irâdesini kalbine koysun!

Sonra Asitâneye kul olup başını koysun!

Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri, sevdiği ve razı olduğu şeylere muvaffak kılsın! Kendisinden razı olduğu

¹⁴² Ebu Davud: 1300, bu hadis-i şerif Ebû Davud'ta şu ibarelerle geçmektedir:

Herhangi bir kul bir günah işler, sonra güzelce bir abdest alır sonra iki rekat namaz kılar ve sonra Allâh'dan mağfiretini isterse elbette Allâhü Teâlâ hazretleri onu bağışlar. (Günahlarını affeder.) Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri sonuna kadar şu âyet-i kerimeyi okudu:

Ve onlar ki, bir kabahat yaptıkları veya nefislerine bir zulmettikleri vakit, Allah'ı anarlar da, derhal günahlarına istiğfar ederler. Günahları da, Allah'tan başka kim mağfiret eder? Hem, yaptıklarına, bile bile ısrar etmezler." Al-i imrân: 135.

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/90.

¹⁴³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/90.

¹⁴⁴ Şehr bin Havşeb {r.h.) : Tabiinden fıkıh ve kıraat âlimi. Aslen Şam'lıdır. 20 (m. 641) doğdu. Birçok sahabelerle görüştü. Sikâ'dan olup rivayet etmiş olduğu hadis-i şerifleri "hasen" derecesindedir. Takva, tevekkül ve ihlâs sahibiydi. Şehr bin Havşeb (r.h.) hazretleri, 100 (m. 718) vefat etti.

¹⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/90-91.

¹⁴⁶ Râbiatü'l-Basriyye (r.a.) Râbiatü'l-Adviyyedir. Hanım evliyalarındandır. Doğum tarihi kesin olarak belli değildir. Fakir ve takvalı bir babanın dördüncü kızı olarak doğdu. İyi bir terbiye aldı. Bütün zamanlarını ibâdet ve taat ile geçirdi. Çok acıklı ve örnek bir hayatı vardı. Her hanımın mutlaka Râbiatü'l-Adviyyenin hayatını okuması ve kendisine örnek alması lâzımdır. Râbiatü'l-Adviyye hazretleri, 135 (m. 752) tarihinde Kudüs-ü Şerifte vefat etti.

¹⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/91.

¹⁴⁸ Letâifü'l-tşârât: c.1. s. 266, İmam Kuşeyri hazretleri bu rivayetin devamında şöyle buyurmaktadır: Allâhü Teâlâ hazretleri bu ümmetin zâlimleri için ise şöyle buyurdu:

Ve onlar ki, bir kabahat yaptıkları veya nefislerine bir zulmettikleri vakit, Allah'ı anarlar da, derhal günahlarına istiğfar ederler. Günahları da, Allah'tan başka kim mağfiret eder? Hem, yaptıklarına, bile bile ısrar etmezler." Al-i imrân: 135; Letâifü'l-tşârât: c.1, s. 266,

bu kalbleri kendi lutfu ve keremiyle tedâvî etsin.

Muhakkak ki, Allâhü Teâlâ hazretlerinin yed-i kudretindedir, islâh anahtarları, azgınlıktan kurtuluş ve felah ile zafer....¹⁴⁹

Hikaye (Tevbe)

İşittim ki, İbrahim Edhem (k.s.) hazretleri.

Bir gece devlet tahtında mışıl mışıl uyuyordu. Bir mutlu şekilde... Sarayın tavanında bir ayak sesi işitti. Yerinden kalktı. Dağınık bir halde... Kendi kendine söylendi:

- "O kim ola? Damda olan acaba kimdir?" "Bu vakitte sarayımızın damına çıkan kimdir? Cevâb geldi: - "Ey cihâh şahı! Devemi kaybettim. Ben fakir ve müflis yaşlı bir kişiyim! Şah olduğu yerinde güldü.

- "Sarayın damında deve ne gezer?" dedi. İkinci cevâb geldi: - "İyi bahtlı genç! Hiç aranır mı Allah, tahtta yatmakla? Eğer sen yiyerek, uyuyarak ve rahatına bakarak Allah'ı ararsan; ben de damın köşesinde deve ararım!... İbrahim Edhem gizliden bu sesleri ve öğütleri işitti. Hiç şüphesiz dünyadan feragat etti. Menzil, makam ve mevuklarından tecrid eden bir yola girdi. Sonra bütün âlemlerde makbul bir kişi oldu....¹⁵⁰

Edeb

Hakkı taleb eden kişiye vacib olan şey, edebi muhafaza etmektir. Hatta bu haliyle mertebelerin en yücesine çıkasrya kadar... Görmüyor musun? Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, her gün yetmiş kere istiğfar getirmektedir. Günahı olmaması ve zellesi mağfiret olunmasıyla beraber... Edebinin kemâli ile ulaşacağı yere ulaştı. Hatta o yüce Rasûle tâbi olmak muhabbetullah'a sebep oldu. Allâhü Teâlâ buyurduğu gibi:

De ki: "Eğer siz Allah'ı seviyorsanız hemen bana uyun ki, Allah da sizleri sevsin ve suçlarınızı mağfiretle örtsün. Allah ga-für'dur, rahîm'dir."¹⁵¹

Bununla beraber, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinde bulunan Allah korkusu, saygı ve yüceltmesi kemâl edercesindeydi. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine tâbi olan ve ona uyan kişiler de böyle olmalıdır.

Münşinin rütbesi, evlâ ise de, terk etmek İsrardan daha güzeldir. Ne mutlu günahı terk edip ihsana ulaşana! O kişi Rahman olan Allah'ın katında yüksek bir seviye nail olmuştur.¹⁵²

GEÇMİŞTEN DERS ALMAK

Yüce Meali:

Sizden evvel, kanun olmuş birtakım vak'alar geçti...

Onun için, arzda dolaşın da bir bakın; peygamberleri tekzîb edenlerin akıbetleri nasıl olmuş?!¹³⁷

Bu, işte, umum insanlar için bir beyan ve bilhassa korunacak Müttekîler için bir va'z u irşaddir.¹³⁸

Fütur getirmeyin ve mahzun olmayın-üzülmeyin, daha yükseleceksen sizler... Gerçek mü'minlerseniz...¹³⁹

Eğer, size bir yara dokundu ise, heriflere de öyle bir yara dokundu. Hem, o günler, biz onları insanlar arasında evirir çeviririz; hem Allah iymân edenleri bileceği ve sizden şehidler, şâhidler tutacağı için... Ki, Allah zâlimleri sevmez.¹⁴⁰

Ve Allah, İymân edenleri seçip, kâfirleri mahvedeceği i-çin...¹⁴¹

Yoksa, siz zannettiniz mi ki, Allah, içinizden o mücâhede edenleri, hiç belli etmeden sabredenleri, belli etmeden cennete girivereceksiniz?!¹⁴²

Celâlim hakkı için, siz o ölümle karşılaşmadan evvel onu temenni ediyordunuz... Fakat işte onu gördünüz, bakıp duruyordunuz...¹⁵³

Tefsiri:

"Sizden evvel, kanun olmuş birtakım vak'alar geçti."

kelimesinin asıl manâsı, infirad ve boş mekân yani kendisinde oturan kimsenin olmadığı yer demektir. Yine bu kelime geçmiş zaman için de kullanılır. Çünkü mâzî (geçmiş zaman) varlıktan infirâd edip tecrid edilmiştir. Eski ümmetler, yıllar ve meydana gelen hâdiseler de böyledirler...

Vakıalar, demektir. Manâsı: Sizin zamanınızdan önce, olan hâdiseler ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin, tekzîb eden (Hakkı yalanlayan) kavme yaşattığı hâdiseler, demektir. Allâhü Teâlâ hazretleri, onları hikmetine muvafık

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/91-92.

¹⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/92.

¹⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/92-93.

¹⁵¹ Al-i İmrân: 3/31,

¹⁵² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/93.

¹⁵³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/94-95.

yürüyecekleri bir yola koydu.

Allâhü Teâlâ'nın sünnetinden murâd, Allâhü Teâlâ'nın muâmelesidir ve Allâhü Teâlâ'nın geçmişteki yalancı milletlere lâıyk gördüğü, kökünü silme ve helak etme muâmelesidir... Zîrâ:

"Bakın; peygamberleri tekzîb edenlerin akıbetleri nasıl olmuş?! Kavl-i şerifi bunun delilidir. ¹⁵⁴

Eski Kavimlerden İbret Almak

"Onun için, arzda dolaşın," (2/97)

Eğer bundan şek ve şüphe ediyorsanız, yeryüzünde dolaşın, demektir.

Burada emredilen ayakla yürüyerek yeryüzünde sefer {ve yolculuk} değildir. Hiç şüphesiz burada emredilen, eski ümmetlerin hallerini bilmek ve öğrenmektir. Eğer bu öğrenme işi, seyr-ü sefer olmadan hâsıl olursa, maksûd hâsıl olmuştur.

Burada, "dolaşın ve gezin" lafzının seçilmesi, kalıntıları müşahade etmenin eseri, işitmenin eserinden daha etkili olmasındandır. Nitekim: "Haberî işitmek gözle görmek gibi değildir." Denmiştir.

Bu manâda şöyle söylenildi:

"Eserlerimiz bize delâlet eder. Bizden sonra eserlerimize bakın!" ¹⁵⁵

Peygamberleri Yalanlayanlar

"Bakın," Göz ve müşahade ile bakın ş "Nasıl" fiilinin mukaddem haberidir. "bakmak" fiiline taalluk etmektedir. Cümle, harfî cenin alınmasından sonra nasb mahallindedir. Çünkü asıl olan bunun harfî cemle istimalidir.

"Peygamberleri tekzîb edenlerin akıbetleri nasıl olmuş?!"

Peygamberlerimi ve evliyamı tekzîb edenlerin akıbetine bakın!

"Bu "Sizden evvel, kanun olmuş birtakım vak'alar geçti." Kavl-i şerifinden bu yana geçenleri işaret etmektedir.

"İnsanlar için bir beyan,"

Onlar tekzîb edenlerdir. Onların üzerinde oldukları tekzîbin (yalanlamanın) kötü akıbetini izah içindir.

Muhakkak ki seyr (dolaşmak) ve bakmakla emir, her ne kadar bütün mü'minlere, hâlis bir emir ise de, lâkin gereğiyle amel etmek, mü'minlerden herbirine değildir.

Bunda aynı zamanda tekzîb ehlini, kendilerinden önce yaşayan tekzîb ehlinin başlarına gelenlere ve akıbetlerine bakmaya sevk etmek ve kendilerinden önce yaşayan tekzîb ehlinin izlerini görmek ve azablanndan ibret almak manâsı da vardır. Her ne kadar kelâm onlar için geçmemiş olsa bile...

"Beyân" Hakka delâlet eden ve herhangi bir manâda

şüpheleri gideren açıklamadır. "Ve hidâyettir"

Ziyâde ve kuvvetli basîret olup delâlete mahsustur. Dos doğru dinin yoluna ve sırât-ı müstakime irşattır. İnsanlar tslâm dinini din edinsinler ve sırât-ı müstakîm'de yürüsünler diye...

"Ve mev'izedir."

"Mev'ize" dinen uygun olmayan şeyden insanı sakındıran sözlerdir. (Kim için hidâyet ve mev'izedir?)

"Müttekîler için."

Sizin için, demektir. Dinleri izhâr etmek hükmün sebebini bildirmek içindir. Muhakkak ki takva ehli için hidâyet ve mev'izenin medân ve onların takvâsıdır.

Bil ki, geçen ümmetler, dünyaya olan hırslarından ve dünya lezzetlerini istemelerinden dolayı neb? ve rasûllere muhalefet ettiler.

Sonra da yıkılıp gittiler. Onların dünyalarından bir eser kalmadı. Dünyada onların üzerine lanet kaldı; âhirette azab...

Allâhü Teâlâ hazretleri, Efendimiz Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin sâdık ümmetini, geçen bu ümmetlerin hallerini düşünmeye teşvik etti.

Bu düşünce ümmeti merhumeyi inâbet (ve tevbe) davet eden bir çağrıdır ki, fânî hazlar, alçak zevk ve lezzetlerden ve her türlü aldanmalardan yüz çevirmiş olsunlar...

Muhakkak ki dünya ne mü'mine bakî kalır ve ne de kâfir ile...

Mü'min kişiye (hayır ve hesanâtından dolayı) dünyada güzel bir övgü; âhirette ise güzel sevâb vardır.

Kâfir, mü'minin tersinedir...

Kişiye yakışan şey, kendisi için en hayırlı ve bakî olan için çalışmak ve dünyanın süslerine bakmamaktır. ¹⁵⁶

Akıbet Mü'minlerindîr

Sonra burada Uhud gününde mü'minlere isabet eden şeyden dolayı teselli vardır. Allâhü Teâlâ'nın hikmetinin

¹⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/95.

¹⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/95-96.

¹⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/96-98.

gereği olarak kâfirler, mü'minlerden bâzı şeylere nail olmuşlarsa da akıbet mü'minlerindir. Allâhü Teâlâ şöyle buyurdu:

"Onlar, elbette onlar, muhakkak muzaffer olacaklardır. Ve elbette bizim askerlerimiz mutlak onlar galip geleceklerdir. Başka bir âyet-i kerimede de;¹⁵⁷

"Şanın hakkı için, Zikir'den sonra Zebur'da da yazmıştık ki; 'Her halde arz, ona benim sâlih kullarım vâris olacaktır!' ¹⁵⁸ Buyurdu.

Eğer mü'minler, her zaman (ve bütün savaşlarda) gâlib gelselerdi, o zaman iman etmek zarurî olurdu. Bu ise ilâhî hikmete muhaliftir ve (imtihan hikmetine) uygun değildir.

Akıllı kişi, işini Allâhü Teâlâ hazretlerine havale etmeli; açık ve gizli bütün işlerde basîret gözüyle ibret almalıdır.

Zîrâ Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

"Düşünün de ibret alın ey göreceğ gözlen olanlar!" ¹⁵⁹

Kuş ve tavuklar, kendi taraflarına düşen tanelere doğru gitmesinler.

Çünkü diğer kuşlar senden edep ve terbiye görüp öğüt alsınlar.

Sen musîbete uğrayan diğer kişilerden öğüt al.

Ders çıkart!

Başkaları senden ibret almasınlar! ¹⁶⁰

Akıbetten Korkmak

Akıbetten korkmak, sâlihlerin sünnet ve sıfatlarındandır. Rivayet olundu:

Adam bin sene cehennemde azab olunur ve sonra cehennemden cennete çıkarılır, denildi.

Hasan Basrî (k.s.) hazretleri,

-"Keşke bu adam ben olsaydım!" buyurdular.

Çünkü Hasan Basrî hazretleri akıbetinden, işinin sonundan (imanını kurtarıp kurtaramamaktan) korkuyordu.

Sâlihler, işte böyle işlerinin sonlarından korkmaktadırlar. ¹⁶¹

Efendimiz (s.a.v.)'in Çok Okuduğu Dua

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Ey kalbleri çevireni Kalbimi taatin üzerine sabit kıl!" (2/98) Hazret-i Âişe (r.a.) sordular:

-"Ya Resûlellâh! Siz bu duayı çok okuyorsunuz! Korkuyor musunuz?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Ey Âişe! Bana Emniyet vermezi Kalbler, rahmanın parmaklarından iki parmağının arasındadır. Allah, bir kalbi çevirmek istediği zaman, hemen çevirir. ¹⁶²

imâm Süddî (r.h.) buyurdular:

-"Ben yüzüzümün simsiyah kesilmesi korkusundan dolayı günde defalarca aynaya bakıyorum." ¹⁶³

İşârî Manâlar

Bu iki âyet-i kerimede işaret edilen manâlar: Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, (şu) tahsisi yaptı: Allâhü Teâlâ hazretlerine seyr-ü suluk eden (yürüyen) kişiler, vatanlarından hicret etmek, şehirlere yolculuk etmek, dost, yakın ve ihanet etmeksizin ihvan (kardeşler) ile sohbet etmekten ayrılmaktır; sünnet ehlinin sünnet ve yollarından ibret alsınlar diye... Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdular:

"Sizden evvel, kanun olmuş birtakım vak'alar geçti."

Sünnetleri (yol ve yordamları) olan bir ümmetler, demektir.

"Dolaşın,"

Sünnet ehlinin sünnetleri üzerine dolaşın (nerede dolaşın?) "Arzda (yeryüzünde)"

Nefsinizin hayvânî arzında onun alçak sıfatlarından ve kötü ahlakından geçmek, kalbinizin ruhanî semâsına ulaşmak ve Rabbânî ahlak ile ahlaklanmak için seyr-ü suluk edin...

"Bakın! Peygamberleri tekzib edenlerin akıbetleri nasıl olmuş?!"

Kendisine vâsıl olduğu zaman, bu ruhanî makamlar ve Rabbânî mükâşefâtı yalanlayan nefislerin emirlerinden hâsıl olduğuna bakın!

"Bu, işte, insanlar için bir beyandır."

Gaflet ve gaybet ehli ile, mîsâk'ta verdiği ahdi unutanlar için bir beyandır.

¹⁵⁷ es-Sâffât: 37/171.172,173

¹⁵⁸ el-Enbiyâ: 21/105

¹⁵⁹ el-Haşr: 59/2

¹⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/98-99.

¹⁶¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/99.

¹⁶² Mûsne'd-i Ahmed: 23938, Çok az farklı kelimelerle geçmektedir.

¹⁶³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/99-100.

"Ve bilhassa korunacak
Müttekiler için bir va'z u irşattır."
Hidâyet ehli için bir görmeleri ve zikredenlerin müşahedesi tecrübelerden Öğüt alanların ahidleri ve mâsivâ'dan korunmalar içindir...¹⁶⁴

Nasihât ve Öğütler

Bâzı âlimler buyurdular:
Ey mağrûrî Kendini tut! Gününü tutmakla kıyâs eti Senden önce yaşayan senin cinsinden kişilerden öğüt ali Muhakkak ki sen. mezarında kendinle baş başa kalacaksın!
Nerede hevâ-ü heveslerine uyarak Mevlâsının gadabını üzerine çekenler? Nerede ömrünü hata ve Rabbine isyan etmekte geçirenler?
Hatırla ey gâfîi kişi! Onların dövüşmelerini ve çılgınlıklarını hatırla ve onların yerlerine bak! Onlara arkadaşlık eden arkadaşlarından biri onlara fayda ve menfaat verdi mi? Ve onlardan (azabı) menedebildi mi?
Onlar, yalnızlıklarına yalnız kaldılar ve amelleriyle başbaşa kaldılar. Varacakları yere vardılar.
İşini düşün! Tefekkür et! Sen onların (boş bıraktığı) mekânlarında iskân ediyorsun. Ey mesûr! Kabrini imâr et. Alışkın olduğun bolluk ve refah menzilesinden ayrılacaksın!
Ey topraktan tiksinen ve kabre girmekten çekinen kişi, yakında toprağa gireceksin!
Senden önce yaşayıp ölenlerden ibret al! Sen de onlara katılacaksın! Ezelî ahdini hatırla! Nefsinin Allâhü Teâlâ hazretlerinden haya etmesini arttır! Belki bu sayede çok arzuladığın cennetler, pınarlar, kerim makamlar ve Rahîm Rabb'e vâsıl olursun. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:
"De ki: "Ben sırf sizin gibi beşerim, ancak bana şöyle vahyolunuyor: 'İlâhınız ancak bir tek ilâhtır!' Onun için her kim rabbinin likasını arzu ederse, sâlih bir amel işlesin ve rabbinin ibadetine hiçbir şîrk karıştırmaması"¹⁶⁵
Sâlih arkadaşlarla oturmaktan seni alıkoyan nedir? Ey mis-kîn! Sen inatçı câhil insanlarla oturmaya razı mı oluyorsun?
Muhakkak ki yarın, işlediğin gibi cezalandırılırsın.
Allâhü Teâlâ hazretleri, hallerimizi islâh etsin! Allâhü Teâlâ hazretleri bizim, sözlerimizi, fiillerimizi (ve hareketlerimizi) düzeltsin! Allâhü Teâlâ hazretleri, emellerimizi bize versin ve ecellerimize ulaştığımız zaman akıbetimizi hayır ile sonlandırsın.¹⁶⁶

İnananlar Üstündürler

"Fütur getirmeyin, vehn" kelimesindendir, o da zayıflık demektir. Manâsı: gününde size isabet eden yaralardan dolayı cihâd etmekten zayıflık gösterip, gevşemeyin, demektir.
"Ve mahzun olmayın,"
Sizden öldürülen (şehid) olanlardan dolayı... Bu nehiysîgası, teskin etmek ve sabrı teşvik etmek için varid oldu. Yoksa hüznü ve üzüntüyü yasaklamak ve hiç üzülmemeyi demek değildir.
"Daha yükselecekken sizler..."
Halbu ki sizler daha yüksek ve galib, düşmanlarınız ise değil... islâm düşmanlarının işlerinin sonu perişanlık ve helaktır. Onların seleflerinde şahit olduğunuz haller, şâhid olarak size yeter. Çünkü bâtıl, yok olmaya mahkumdur.
kelimesinin aslı, dir. Kesre ile zammenin kardeşlerinin arasının bir kelimede cem edilmesi kerih görüldüğü için "ye çevirildi.
"Eğer sizler; gerçek mü'minlerseniz."
Cevâbı mahzûftur. Mezkûr ona delâlet etmektedir. Cümlelerin manası şöyledir:
"Eğer sizler; gerçek mü'minlerseniz; fütur getirmeyin ve mahzun olmayın."
Çünkü iman, kalbin kuvvetini ve güçlü olmasını, Allâhü Teâlâ'nın yarattıklarına razı olmayı ve Onun düşmanlarına önem vermemeyi gerektirir.
Zikredilen nehye taalluk etmez. Çünkü ceza şartın üzerine takaddüm etmez. İkisi bir kelime gibi oldular...¹⁶⁷

Alınan Bir Yara Gevşeklik Verip Yıldırma Mahdır

"Eğer, size dokundu ise," isabet ettiyse, (ne?)
"Bir yara,"
Fetha ve zamme ile okunur. Cerahat, demektir. "Heriflere de dokundu."
Bedir savaşında kâfirlere de dokundu. (Ne?) "Onun misli yara,"

¹⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/100-101.

¹⁶⁵ El-Kehf: 18/110,

¹⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/101-102.

¹⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/102-103.

Denildi ki:

Müslümanlar, kâfirlerden yetmiş kişi öldürdü ve yetmiş kişiyi de esir ettiler.

Uhud savaşında da kâfirler, Müslümanlardan yetmiş kişiyi şehid ettiler ve yetmiş kişiyi esir ettiler.

Bu kavli-i şerifin manâsı: Kâfirler, Uhud gününde sizden bir şeylere nail olmuşlarsa da, siz de daha önce Bedir gününde onlardan büyük bir zafere ermişsiniz. Sonra bu onların kalblerine zayıflık vermedi. (2/99) Onları sizinle savaşmaktan alkoymadı. Durum böyle olunca, zayıflık ve gevşeklik göstermemeye siz onlardan daha layıksınız. Çünkü sizler, Aliâh'dan onların ummadıklarını umuyorsunuz.

"Hem, o günler," Geçmiş kavimlerin arasında cereyan eden günler ve gelecek milletlerin arasında geçecek olan (zafer ve mağlûbiyet) günlerinin hepsi işaret edilmektedir. Sadece sözü edilen Uhud veya Bedir günlerine mahsus bir işaret değildir. Belki o günler evleviyetle bu işaretin altına girmektedirler.

Mgünler"den murad, zafer ve galibiyet zamanlarıdır.

(Bu günleri ne yaparız?)

"Biz onları İnsanlar arasında evirir çeviririz; 0 (zafer ve galebe) günlerini insanların arasında değiştiririz. Bazen bunlara, bazen de ötekilerine galebe veririz. Şöyle diyen şâirin sözeri gibi:

Bir gün lehimize ve bir gün de aleyhimize... Bir gün üzülürüz! Bir gün de seviniriz!" ¹⁶⁸

Kâfirlerin Galip Gelmesi

"Mudâvele" (çevirme ve tedavül): Bir şeyin bir kişiden diğer kişiye nakledilmesidir.

"El değıştirdi" dedikleri zaman bununla "birinden diğerine aktarıldı" kast edilmektedir.

Bu mudâveleden murad; Allâhü Teâlâ hazretleri bazen mü'minlere yardım eder, bazen de kâfirlere yardım eder, demek değildir. Zîrâ Allâhü Teâlâ hazretlerinin yardımı şerefli ve yüksek bir nusrettir, kâfirlere asla lâıyk değildir. Belki bundan murad edilen mânâ: Allâhü Teâlâ hazretleri, şiddetli ve mihnetli günleri, bazen kâfirlere verir ve bazen de mü'minlere verir, demektir. ¹⁶⁹

Mü'minlerin Başarılan

Eğer Allâhü Teâlâ hazretleri, devamlı kâfirlere mihnet, meşakkat, zorluk ve şiddet vermiş olsaydı ve eğer vakitlerin hepsinde sıkıntıları mü'minlerden de izâle edip gidermiş olsaydı; o zaman ilm-i zarurî hâsıl olur ve herkes mecburen imanın hak olduğunu ve imanın dışındaki her şeyin bâtıl olduğunu bilir ve hemen iman ederdi...

Eğer böyle bir şey olmuş olsaydı, o takdirde teklîf, sevâb, mükâfat ve ceza bâtıl olurdu...

Bu manâ'dan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri, bazen mihneti iman enline musallat kılmaktadır ve bazen de küfür ehlinin üzerine musallat etmektedir. Böylece şüpheler, hep bakî olsun ki, mükellefler, İslâm'ın sıhhatına delâlet eden delillere bakarak (akıllarını kullanarak) şüphelerini defedip Müslüman olsunlar... İşte o zaman Allah katında onların sevâbları büyük olur. Çünkü mü'min bazen isyana adım atıp günah işler; bu takdirde de Allâhü Teâlâ hazretleri, mü'minleri edeblendirmek için dünyada onların başına kâfirleri musallat kılar ve mü'minleri mihnete düşürür. Ama kâfirlerin, mü'minlerin elinden mihnete düşmeleri ise Allâhü Teâlâ hazretlerinin kâfirlere olan gadabındandır...

"Ve hem Allah îymân edenleri bileceği,"

Mahzûf olan illetin üzerine atıftır. Bu günleri, şöyle böyle maslahattan olması için aranızda çevirmekteyiz.

"Allah bildirsin" ifâdesi, yapılan işlerin illetinin bir olmadığını ilan etmek içindir. Bunda mü'minlere bilmediği maslahat ve yararlar dokunmaktadır.

"Allah bilsin (ortaya çıkarsın)" ifâdesinin dört değışik ciheti vardır:

1- Temsîli ilim,

2- Temyîz manâsında,

3- Hakikî ilim,

4- Mükâfat)

Bu (bildirmek) ya temsil babındandır. Yani ihlasla tevbe edip iman üzere olanları diğerlerinden ayırt etmeyi ve bilmeyi murad edenin muamelesi gibi muameledir.

Veya buradaki ilim, temyîz etmekten mecazîdır. Sebebin isminin müsebbep üzerine itlâkı yoluyladır. İman üzere tevbe e-denleri diğerlerinden temyîz edip ayırt etmek, demektir.

Veya ilim, muteber olan hakikî manâsındadır. Malûma taalluk etmesi cihetinden o ilim, fiil ile mevcuttur. Zîrâ Allâhü Teâlâ'nın ilmüne göre felek ve parçaları dönmektedir. Yoksa onlar kuvvetiyle meycud olduğu için Allah biliyor demek değildir.

"Ve hem Allah İymân edenleri bileceği," kavli-i şerifinin bir manâsı da, mükâfata taalluk eden ilimde olabilir...

"Ve sizden şehidler, şâhidler tutacağı şehidler" kelimesi, "şehid" in cemiidir. Sizden bazı insanlara şehâdet ikram eder. Bunlar Uhud şehidleridir.

¹⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/103-104.

¹⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/104.

"Allah zâlimleri sevmez."

Muhabbeti nehyetmek buğzdan kinayedir. Yani izhâr ettiklerinin tersini kalblerinde gizleyenleri veya kâfirleri sevmez, demektir. Bu itirazdır.

Bunda, hakikatte Allâhü Teâlâ hazretlerinin kâfirlere yardım etmeyeceği tenbihi vardır. Bazen onlara istidrâc (aldatma) olması için kâfirlere galebe verip mü'minleri imtihan eder.¹⁷⁰

Müminlerin Mağlûbiyeti

"Ve Allah, iymân edenleri seçsin. ve tutar, edindir," şerifin üzerine atıftır. Onları seçsin, tasfiye etsin ve onları günahlardan temizlesin; her ne kadar devlet onların aleyhinde olsa da...

"Kâfirleri mahvedeceği için."

Eğer aleyhlerinde olursa onları helak etmek için... Azar azar bir şeyi eksiltmek, demektir.

Burada geçen kâfirlere murad, Uhud günü Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle savaşanlar ve küfür üzerine ısrar edenlerdir. Allâhü Teâlâ hazretleri küfür üzerine ısrar edenlerin hepsini helak etti.¹⁷¹

Mübtelâ Müminlere Olursa...

Kâşânî (r.h.) buyurdular:

Mübtelâ kılınmanın (bir belaya duçar olmanın) faydalarından biri de, mü'minlerin içinde bulunan kemâlâtın (olgunlukların) fiile çıkmasıdır. Sabır, şecaat, yakînî kuvvet, nefsin tasalamaları kalbin üzerine istilâ etmesi, Allâhü Teâlâ hazretlerine teslim olmak ve benzeri şeyleri yaşamaktır.¹⁷²

Tevilât-ı Necmiyyeden Tasavvufî Manâlar

Necmeddin Kübrevî (k.s.) hazretleri buyurdular: "Fütur getirmeyin."

Ey Allah'a yürüyenler (seyr ü suluk edenler) Allah'a seyr ü suluk etmekten fütur getirmeyin. ij5fj % "Ve mahzun olmayın,"

Kaçırdığınız dünyevî nimetler ve uhrevî kerametlerden dolayı üzölmeyin.

"Halbu ki sizler daha yükseleceksiniz."

Rabbiniz katında ulaşacağınız makam ile dünya ve âhîret ehlinde daha yüksek derecelere nail olacaksınız.

"Sizler, gerçek mü'minlerseniz."

Bu haberleri kendisiyle görüşme tasdikiyle tasdik ederseniz, demektir. (2/100)

"Eğer, size bir yara dokundu İse,"

Seyr ü sülûk esnasında mücâhedelerden, belâ çeşitlerinden ve mübtelâ olmaktan...

"Kavme de öyle dokundu." Peygamberler ve evliya...

"Biryara," mihnetten...

"Onun benzeri; hem, o günler."

Mihmet, belâ, mübtelâ, ve imtihan günlerini,

"Biz onları insanlar arasında evirir çeviririz;"

Diğer seyr ü sülûk ehlinin arasında da bir gün nimet ve bir gün nikmet, bir gün vergi ve diğer gün de mihmet...

"Ve hem Allah İymân edenleri bileceği,"

Allâhü Teâlâ hazretleri, onlara imtihanı haber versin ve onları şehâdet makamına hazırlasın diye...

Ve sizden şehidler, şahidler tutacağı için..."

Ey seyr ü sülûk esnasında nimet ve nikmet ile mübtelâ olanlar, şuhûd ve müşahede erbâbı

"Allah zâlimleri sevmez."

Istidadlarını, hakkın gayrisini istemekte ve Allah'a seyr ü sülûk etmenin dışında çevirip kullananları Allah sevmez.

"Ve Allah, iymân edenleri seçip, kâfirleri mahvedeceği için."

Yani, muhakkak Allah yolunda mü'minlere isabet eden her türlü gam, keder, üzüntü, musibet ve belâ mü'minlerin günahlarına keffâret, kalblerini temizlemek, ruhlarını ihlaslı kılmak ve sırlarını seçmek içindir.

Kâfirlere isabet eden her türü nimet ve devlet, onlar için gûnahıtır. Onların nankörlük ve küfürlerine sebeptir.

Tuğyanlarını artırır, kalblerini ve basiretlerini kör eder, nefislerini şımartıp azıtır, ruhlarını mahveder ve sırlarına azabıtır. Muhabbet ve marifet ehli, killet (azlık) zillet veya illet (hastalık) ile mübtelâ olmaktan hâli olmazlar.

İlâhî hikmetin gereği budur. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin

Şu hadi En şiddetli belâ, peygamberlerin üzerinedir, sonra evliya, sonra benzerleri ve benzerleri (üzerine gelir)¹⁷³

¹⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/104-106.

¹⁷¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/106.

¹⁷² İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/106.

¹⁷³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/106-108.

Hikâye (Marifetullah)

Hikâye olundu, tsa Aleyhisselâm bir dağdan geçerken orada bir su pınarının yanında bir âbid gördü. Âbid o sudan içmek ve onunla temizlik yapmak için pınarın başındaydı. O âbidin kuvvet bulması için kendisine kuvvetli bir sebze olan Hindibağ'ın yeşerdiği bir bostanı vardı.

Mesih Aleyhisselâm ona selâm verdi. Âbid, İsa Aleyhisselâm'ın selâmını aldı. İsa Aleyhisselâm ona sordu:

-"Ne zamandan beri sen burada Allâhü Teâlâ hazretlerine ibâdet ediyorsun?" O:

-"Seksen yıldır, burada Allah'a ibâdet ediyorum. Bir hacetimi istiyorum, Allâhü Teâlâ hazretleri hâlâ duamı kabul edip ihtiyacımı gidermedi," dedi. İsa Aleyhisselâm sordu:

-"O istek ve hacetin nedir?" Âbid:

-"Kalbime marifetinden ve muhabbetinden bir zerre yerleştirmesini istiyorum! Sen Allah'ın peygamberisin! Benim için dua edip bu ihtiyacımı iste!" dedi.

İsa Aleyhisselâm o pınardan abdest aldı. İki rek'at namaz kıldı. Onun ihtiyacını istedi.

Sonra İsa Aleyhisselâm yoluna devam etti. Seferinde kalacağı kadar kaldı. Bu mekâna döndüğünde orayı boş buldu.

Pınarın suyu çekilmişti.

Bostan harap olmuştu.

İsa Aleyhisselâm, olup bitenleri görünce Allah'a dua etti:

-"Ya Rabbi! Onun için Senden marifet ve muhabbet istedim! Sen onun ruhunu kabzettin!" Allâhü Teâlâ hazretleri, İsa Aleyhisselâm'a vahyetti:

-"Ey İsa! Benim muhabbet ve marifetimin dünyanın harabına bağlı olduğunu, beni tanıyan ve sevenin ancak benimle huzur bulup başkasında karar kılamayacağını bitmedin mi? Eğer o kulumu görmek istiyorsan şu tepeye doğru yüksel!" dedi.

İsa Aleyhisselâm o tepeye çıktı. O âbidi gördü. Dilleri göğsüne doğru uzanmış, gözleri semaya takılmış, hayretler içerisinde oturur bir haldeydi.

İsâ Aleyhisselâm ona seslendi. Âbid, İsa Aleyhisselâm'ı işitmiyordu. İsa Aleyhisselâm ona dokundu ve onu hareket ettirdi. O, İsa Aleyhisselâm'ı hissetmedi. Allâhü Teâlâ, İsa Aleyhisselâm'a vahyetti:

-"İzzetim ve Celâlim hakkı için sen onu kılıçla parça parça etsen de, o hiçbir şeyi hissetmez! Zîrâ ben onun kalbine marifet ve muhabbetimden zerreden daha az bir miktar yerleştirdim, o marifeti biraz daha arttıracak olsam, elbette gökle yer arasında uçardı ve aklını kaybederdi," buyurdu.

(Ey aziz okuyucu!) Ehiullâh'a bak! Dünyalarının nasıl harap olduğunu gör! Onlar belâlardan asla hâli değillerdi. Sen de onlar gibi çalış ey kul! Dinini tashih et! Belki bu sayede, yakîn, temkin ve mücâhede makamına ulaşırın! Ve müşahedeye erersin.

Ne güzel buyurmuşlar:

Bir kişi Yusuf Aleyhisselâm gibi, sâlih ve temiz olursa, Zamanın geçmesiyle Aziz olması gerekir...¹⁷⁴

Cihâd Etmeden Cennet

"Yoksa, siz zannettiniz mi ki, ilmunkatıa'dır. Hemze inkâr ve istib'âdiçindir.

zannetmek, demektir. Hitab, Uhud günü hezimete uğrayanlar içindir. Manâsı: Belki siz zannediyorsunuz, demektir.

"Cennete girivereceksiniz."

Cennetin nimetleriyle fevz-ü necat mı bulacaksınız.

"Allah, içinizden o mücâhede edenleri, hiç belli etmeden;"

"girersiniz" fiilin zamirinden hâl'dir. İnkâr için te'kittir. Muhakkak ki amelsiz olarak ecir ümit etmek; ecrin amele bağlı olduğunu bilen tarafından ve akıldan çok uzaktır.¹⁷⁵

İlmi İlâhi

Bilginin olmaması, ma'lûmun (bilinenin) olmamasından kinayedir. Siz cihâd etmeden, demektir. Çünkü bir şeyin vâki olması onun Allâhü Teâlâ için malûm olmasını gerektirir.

Lâzımı nefyetmek, melzûmun nefyedilmesini gerektirir. Te'kid ve mübalağa içindir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin onları kesinlikle bildiğine işarettir. İlmin olmamasını cihâdın nefyini gerektirir. Çünkü lâzımın olmaması, melzûmun olmaması ve sona ermesine burhan ve delildir. Bunda; Allâhü Teâlâ hazretlerinin eşyayı bilmesi; eşyanın mâhiyeti, eşyayı olduğu durum gibi zarurî olarak bildiğine işaret vardır.. (2/101)

Meselâ adam: "Allâhü Teâlâ falanca kişi hakkında hayır bilmedi!" denilir. Bununla Onda hayır yok ki, bilsin! Manâsı murad edilmektedir.

kelimesi manasınadır. Çünkü kendisinde bir çeşit vakit manâsı vardır. Geçen şeylerde cihâdın nefyine delâlet

¹⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/108-110.

¹⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/110.

eder. Gelecekte ise onun vaktine delâlet eder. Meselâ sen:

"Bana şöyle yapmayı vadetti ve henüz yapmadı" Yani: Yapmadı ve ben onun yapmasını beklemekteyim, demektir.¹⁷⁶

Cennet İçin iki Amel

"Ve sabredenleri, belli etmeden. âl (nasb edatının) izmân üe mensûbtur. (vav) cemi (değişik şeyleri bir araya toplamak) manasınadır.

Buna göre âyet-i kerimenin manâsı: Siz cennete gireceğinizi mi zannediyorsunuz? Halbuki cihâd etmekle ve şiddetlere karşı sabretmek beraberce ikisi sizden tahakkuk edip gerçekleşmedi. Allah yolunda cihâd edenler, canlarını ve mallarını Allah yolunda sarfeden, elem, acı, yaraların ve silah darbelerinin şiddetlerine sabredenlerin yoluna girmedikçe ve onların sabrettiği gibi sab-retmedikçe siz cennete gireceğinizi mi zannediyorsunuz?

Bu taat ve ameller olmamakla beraber kişinin cennete girmesi ve saadete nail olması (akıldan) çok uzaktır...¹⁷⁷

Savaşı Temenni Edenler

"Celâlim hakkı için, siz ölümü temenni ediyordunuz;"

Savaşı temenni ediyordunuz, demektir. Çünkü savaş ölümün başlangıcıdır. Veya şehâdetle ölümü temenni ediyordunuz, demektir.

Hitâb, Bedir'de şâhid olup katılamayanlardır. Onlar, Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle beraber bir gazvede bulunmayı, savaşp şehid olmayı ve Bedir şehidlerinin nail oldukları keramet ve sevaba nail olmayı temenni ediyorlardı.

Onlar, (Uhud günü) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine, (şehrin dışında) savaşa çıkmayı ısrar ettiler ve sonra da onlarda bunun tersi meydana geldi.

"O ölümle karşılaşmadan evvel"

Siz onu müşahede etmeden, acısını ve şiddetini görmeden önce savaşa çıkmayı temenni ediyordunuz.

"Fakat işte onu gördünüz,"

Temenni ettiğiniz ölümün sebeplerini veya ölümü, sebeplerini müşahede etmekle gördünüz.

"Bakıp duruyordunuz..."

Siz görüyor ve onu müşahede ediyordunuz, öldürülen kardeşlerinizden ve akrabalarınızdan sizin gözlerinizin Önünde şehid olanları seyrediyordunuz. Neredeyse sizler de öldürülecek-tiniz. O yaptığınızı (savaştan çekinme işini) neden yaptınız?

Bu ifâdeler onlar için bir tevbih ve azarlamadır. Onlar önce harbi istediler, harbe sebep oldular, sonra da içerini korku alması ve hezimete uğramaları üzerine bir kınamadır.¹⁷⁸

Şehâdeti Temenni

Yoksa şehid olmayı temenni etmelerine kınama değildir. Zî-râ şehid olmayı temenni etmede (gizli olarak) kâfirlerin Müslümanlara galebe çalma temennisi vardır.

Çünkü şehid olmayı temenni edenin maksadı, şehidlerin nail oldukları keramet ve sevaba nail olmaktır. Onun aklına ve gönlüne bunlardan başka bir şey (kâfirlerin Müslümanlara galebe çalması gibi bir düşünce) asla gelmez. Bu cihetten dolayı şehâdeti temenni eden kişi azarlanmaz.

Bu Hristiyan bir doktorun elinden deva (ilaç) içmek gibidir. Müslüman bunda hastalığının şifâ bulmasını ümit eder. Müslüman hasta, Allah'ın düşmanına (kâfir doktora) fayda sağlamak ve ihsanda bulunmayı asla aklına getirmes ve onun sanatının satılmasını düşünmez. (Kendi sağlığını düşünür.)¹⁷⁹

Dünya ve Âhiret Saadeti

Bil ki hâsılı kelâm, dünya sevgisi âhiret saadetiyle beraber toplanılmaz. İkisinden birinin ziyadeleşmesi kadar diğeri noksan-laşır. (Bunlar birbirlerine ters orantılıdır.)

Bu şundandır: Muhakkak ki dünya saadeti ancak kalbin dünyayı istemekle meşgul olmasıyla hâsıl olur.

Âhiret saadeti ise, ancak ve ancak kalbin mâsivâ'dan yani Allâhü Teâlâ hazretlerinin dışında, herşeyden boşalması ve Allâhü Teâlâ'nın sevgisiyle dolmasıyla hâsıl olur.

Bu iki şey (dünya mutluluğu ve âhiret saadeti) bir araya gelmeyen (birbirlerine zıt olan) şeylerdendir...

Bu sırdan (ve incelikten) dolayı bu âyet-i kerimede bu ikisinin bir araya toplanılması şiddetli ve uzak görüldü.¹⁸⁰

¹⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/110-111.

¹⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/111.

¹⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/111-112.

¹⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/112.

¹⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/112-113.

Sevginin Ölçüsü

Yine Allâhü Teâlâ hazretlerinin sevgisiyle âhiretin sevgisi iddialarla tamam olmaz. Allâhü Teâlâ hazretlerinin dinini ikrar eden her kişi davasında sâdık değildir.

Lâkin bunda insanların arasını ayıracak olan şey, onlara mekruhları ve haramları musallat kılmaktır.

Zîrâ sevgi, cefâ ile eksilmeyen ve vefa ile artmayan bir duygudur. Eğer belâ sebeplerinin musallat kılınmasından sonra sevgi (bakî) kalır ve devam ederse, bu sevginin hakîkî bir sevgi olduğu ortaya çıkar. Bu hikmetten dolayı:

"Yoksa, siz zannettiniz mi ki, Allah, içinizden o mücâhede edenleri, hiç belli etmeden: sabredenleri, belli etmeden cennete girivereceksiniz? buyuruldu. Cihâd ve şiddetli mihnet ile imtihan olunmadan, mücerred iman ve Rasûl (s.a.v.) hazretlerini tasdik ile cennete gireceğinizi mi sandınız, demektir.¹⁸¹

Başarının Anahtarı

Kuşeyrî (r.h.) buyurdular:

"Kim şiddetli zorluklara ve meşakatlara katlanmadan, büyük makam ve mevkilere çıkacağını zannederse, elbette onun ümit ve kuruntuları kendisini helak kuyusuna atacaktır, istediği şeyin değerini bilen kişi, onu elde etmek için olanca gücünü sarfederek çalışmak kendisine çok kolay gelir."

Şâir buyurdu:

Zaman lezzetleri Ve nimetleriyle cömert olmadı. Taşkınlık yapıp çalışmakta cimrilik edenlere...¹⁸²

Saadetin En Büyüğü

En büyük devlet, âhiret saadetidir. Çünkü âhiret saadeti bakîdir, ebedîdir. Dünya devlet ve saadeti ise fânidir. Buyurulduğu gibi: Dünya bir çıra misâlidir. Çabuk geçer. Allah'ın kulu o ki, Dünyaya gönül bağlamaz.¹⁸³

Ârifin Sıfatları

İmam Şiblî (k.s.) hazretlerine, arifin sıfatları soruldu. Buyurdular:

(Arifin sıfatları)

- 1- Dili Allah'ın zikrini söyler,
- 2- Kalbi muhabbetüllâh'ı (Allah'ın sevgisini) tasdik eder.
- 3- Sırrı, Allah'ın vaadine dayanır.
- 4- Ruhu Allah'ın yoluna koşar.
- 5- Ve o ebediyyen Allah'a âşıktır... (2/102) Kişinin ariflerden olabilmesi için elbette,
 - 1- Davaları terk etmesi,
 - 2- Mevlâya dönmesi,
 - 3- Allah yolunda ruhunu harcayıp feda etmesi gerekir...¹⁸⁴

Hikâye (Tevekkül)

Hâtemü'l-Esâm (r.h.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular:

Türk ile (savaşta) karşılaştık. Aramızda hamleler oldu. Türk bana kement attı. Atımın üzerinden beni çekip düşürdü. Kendisi de hayvanın üzerinden indi. Göğsüme oturdu. Gür olan bu sakalımdan tuttu. Çizmesinden bıçak çıkarttı ve kesmeye kalktı.

Hâmetü'l-Esâm (r.h.) buyurdular:

Efendimin hakkı için, kalbim Onunla (Rabbimle) ve onun sekînetiyle değildi. Ben susmuştum. Hayretler içindeydim. Şöyle diyordum:

-"Efendim! (Ey Rabbim!) Ben kendimi sana teslim ettim, eğer sen bu kişinin beni kesmesini yazdıysan başım gözüm üstüne , çünkü ben seninim ve senin mülküm!"

Ben bu şekilde Efendime seslenirken o kâfir göğsümün üzerinde oturuyordu, Müslümanlardan bazıları ok attılar. Oklardan biri, onun boğazını kesti ve üzerimden düştü. Ben ayağa kalktım. Onun elinden bıçağını aldım. Ve o bıçakla onu kesip öldürdüm.¹⁸⁵

¹⁸¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/113.

¹⁸² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/113.

¹⁸³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/114.

¹⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/114.

¹⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/114-115.

Kalbi Mevlâ ile Tutmak

Ey kullar! Kalbleriniz hep Mevlâ'nın yanında olsun. Anne ve babalardan görmediğiniz acâib lütufları Mevlâ hazretlerinden gördünüz.

Bilin ki sabreden ve selim olan kişi zafere ulaşır. Kaçanın peşine takılacak ve asla kurtulamayacaktır.

Şiddetler ânında sabır, ne güzel yardımdır.

Ne güzel buyurmuşlar:

İlk olarak zehre tahammül kalmadı.

Lâkin şehid oldu.

Tabiatıyla doğru bir şekilde...

İllete düşen ey akıllı, korkma!

Acı günlere gönder hükmü...

Allâhü Teâlâ hazretleri, bizleri ve sizleri (İslam, takva ve ihlasta) sabit kılsın.¹⁸⁶

Muhammed (s.a.v.)

Yüce Meali:

Muhammed de ancak bir resuldür... Ondan evvel resuller hep geldi geçti. Şimdi o, ölür veya katledilirse, siz ardınıza dönüverecek misiniz?» Her kim ardına dönerse, elbette Allah'a bir zarar edecek değil. Fakat şükredenlere Allah, yann mükâfat verecek.¹⁴⁴

Hem, Allah'ın izni olmadıkça, kimseye ölmek yok... O, va'desiyle yazılmış şaşmaz bir yazı. Bununla beraber, kim dünya sevabını isterse, ona ondan veririz. Kim de, âhiret sevabını isterse, ona da ondan veririz. Şükredenlere ise, muhakkak mükâfat vereceğiz.¹⁴⁵

Nice peygamber, ma'îyyetinde rubûbiyyet-âşinâ birçok erenler harb ettiler de, Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı fütur getirmediler, zaaf göstermediler, miskinlik etmediler, Allah da sabredenleri sever.¹⁴⁶

Başka bir söyledikleri de yoktu. Sâde:

-"Yâ rabbenâl Bize günahlarımızı ve işimizde taşkınlıklarımızı mağfîret buyur, cihad meydanında ayaklarımızı iyi dire ve kâfirlere karşı bizleri mansûr kıl" diyorlardı.¹⁴⁷

Binnetice, Allah da, kendilerine hem dünya sevabını verdi, hem de âhiretin güzel sevabını... Öyle ya; Allah güzel iş yapan muhsinleri sever.¹⁴⁸¹⁸⁷

Tefsiri:

"Ve Muhammed değildir..."

0 bütün güzellik ve övgüleri kendisinde toplayandır. Çünkü hamd, ancak kemâlî gerektirir. Tahmîd (övmek) hamd'in üzerindedir. Onu ancak, kemâlde nihayet üzere olan, (ve en son dereceyi istilâ edenler ona) müstahak olurlar.

Allâhü Teâlâ hazretleri, Peygamberi Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerine ikram etti. Allâhü Teâlâ, onu kendi isminden müştak olan iki vasıf ile isimlendirdi. 0 isimler, Muhammed ve Ahmedtir...

"Ancak bir resuldür..."¹⁸⁸

Sebeb-i nüzul

Rivayet olundu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, halka çıktığında Uhud'da yediyüz kişiydiler. Abdullah bin Cübeyr (r.a.) hazretlerini, elli (SO) kişilik bir okçu gurubunun üzerine tayin etti. Ve onlara:

-"Siz dağın alt tarafında durun ve oklarla bizi müdafaa edin, düşmanlar arkamızdan gelmesinler. Savaş lehimize de olsa aleyhimize de olsa (siz yerinizden) ayrılmayın. Şüphesiz ki, siz yerinizde durdukça biz dâima gâlib geleceğizi" buyurdu.

Müşrikler geldiler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ve ashâb ile beraber harbe giriştiler. Savaş kızıştı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, eline bir kılıç aldı. Şöyle seslendi:

-"Bu kılıcı hakkıyla kim alır?" buyurdu.

O kılıcı Ebû Dücâne (r.a.) aldı. Müslümanlardan bin neferin içinde düşmanlara karşı savaştı. Şiddetli bir savaş oldu.

Ali bin EbîTâlib (r.a.) kılıcı bükülünceye kadar savaştı.

¹⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/115.

¹⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/116-117.

¹⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/117.

Sa'd bin Ebî Vakkas (r.a.) savaşıyordu.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Sa'd bin Ebî Vakkas (r.a.) hazretleri için şöyle diyordu:

-"At! Annem babam sen feda olsun!"

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri kendisi ve ashabı, müşriklere hamle ettiler. Allâhü Teâlâ hazretleri, nusretini Müslümanların üzerine indirdi. Müşrikler hezimete uğradılar.

Okçular, müşriklerin kaçtıklarını gördüler. Ganîmet toplamak için merkezlerini terkettiler. Abdullah bin Cübeyr (r.a.) hazretleri onlara:

-"Mekânınızdan ayrılmayın! Peygamberiniz size ahid verdi," dediye de, kimse onun sesine kulak vermedi.

Ganîmet için geldiler.

Abdullah bin Cübeyr (r.a.) hazretleri yanında sekiz kişiyle kaldı. Halid bin Velid, müşriklerden elli okçu ve ikiyüz atlı ile dağın ardından çıka geldi.

Okçulardan orada kalanları şehid ettiler. Arkadan Müslümanlara saldırdılar. Müslümanları hezimete uğrattılar.

İbni Kamîe, bir taş atıp Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin rabaiyye (ön dişleriyle azı dişinin arasındaki) dişini kırdı ve başını yarıdı.

Onun hakkında Hassan bin Sabit (r.a.) şöyle diyor:

"Görmüyor musun?

Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri kulunu peygamber olarak gönderdi.

Delilleriyle...

Allah en yüce ve en şerefli dir.

Onu yüceltmek için ona kendi isminden müştak isim verdi.

Arşın sahibi Mahmudtur...

Bu ise Muhammeddir (s.a.v.)"

O hengâmede Efendimiz (s.a.v.)'ın ashabı kendisinden ayrıldılar. İbni Kamîe, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini öldürmek için hamle yaptı. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine saldırdı.

O gün sancak sahibi olan Mus'ab bin Umeyr (r.a.) hazretleri, ona karşı çıktı. Fakat İbni Kamîe (melunu), Mus'ab bin Umeyr (r.a.)'ı şehid etti. İbni Kamîe, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini öldürdüğünü zannederek geri döndü. Ve:

-"Ben Muhammedi öldürdüm!" diye bağırdı.

Onun bu sesi üzerine, biri çıkıp bütün sesiyle:

-"Ey insanlar! Muhammed öldürüldü!" diye nida etti. Sevinç çığlıklarını attı. Bu kişi şeytânın kendisiydi.

Bu ses üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ashabı hayretler içerisinde, hezimete uğramış, yenilmiş ve yıkılmış bir şekilde geri döndüler.

Enes bin Mâlik (r.a.)'ın amcası olan Enes bin Nadr (r.a.), içlerinde Ömer bin Hattab (r.a.) ile Talha bin Abdullah (r.a.) hazretlerinin olduğu bâzı muhacir ve ensâr ile karşılaştı. (2/103)

-"Sizi durduran nedir? Neden duruyorsunuz?" diye sordu. Onlar:

-"Muhammed (s.a.v.) hazretleri öldürüldü!" dediler. Bunun üzerine, Enes bin Nadr (r.a.) hazretleri onlara:

-"Efendimiz Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin ölümünden sonra hayatta ne yapacaksınız? Peygamberiniz öldüğü uğurda siz de kerim ve güzel bir şekilde ölünüz!" dedi.

Sonra düşmana karşı yöneldi. Savaştı ve şehid edildi.

Ka'b bin Mâlik (r.a.) hazretleri buyurdular:

-"O esnada Müslümanlar içerisinde, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini ilk gören ve tanıyan ben oldum. Miğferinin altından gözlerinin belirdiğini gördüm. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bütün sesiyle şöyle seslendi-

-"Ey Allah'ın kullan bana gelin! Ey Allah'ın kulları bana gelin!"

Sahabeler, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin başına toplandılar. Onların hezimete uğramaları üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri onları kınadı. Onlar:

-"Ya Resûlellâh (s.a.v.)! Analarımız ve babalarımız sana feda olsun! Kötü bir haber işittik, bu kötü haberden dolayı kalblerimiz ürperdi. Onun için geri döndük!" dediler.

Onun için bu âyet-i kerimde Allâhü Teâlâ hazretleri onları kınadı. Ve şöyle buyurdu:

' Muhammed de ancak bir resuldür..."

"Ondan evvel resuller hep geldi

Diğer peygamberler gibi geçti."

Önceki peygamberler geçip gittikleri gibi o da geçip gidecektir. O peygamberlerin vefatından sonra onlara tâbi olan ümmetleri dinlerine bağlanıp kaldıkları gibi; sizlere de düşen vazife onun vefatından sonra onun dinine sımsıkı bağlanmaktır. Çünkü peygamberin gönderilmesinden maksat risâlettir ve hüccet ve delil getirip kâfirleri ilzam etmek ve susturmaktır. Yoksa kavminin arasında devamlı var olmak değildir. "Şimdi o, ölür veya katledilirse, siz ardınıza dönüverecek misiniz?!"

Bu kavli şerîf, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ölümü ve öldürülmesi sonucu ayrılmasıyla onların dinden yüz çevirmeleri ve dinlerini inkârı içindir. Daha önceki peygamberlerin vefat ettiğini, ümmetlerinin ise o peygamberlerin dinlerine yapışıp çalıştıklarını bildikten sonra;

"Her kim ardına dönerse,"

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin üzerinde olduğu cihâd ve diğer işlerde Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine uymayıp, öfkesi üzerine dönerse;

"Elbette Allah'a zarar edecek değil."

Yapmış oldukları geri dönüşlerle, lilli "Bir şey,"

Zarar'dan bir şey, demektir. O ancak kendi nefesine zarar verir. Allah'ın gazab ve azabını kendi üzerine çekerek, kendisine zarar verir. Allâhü Teâlâ hazretleri, fayda ve zarardan münezzehtir.

"Fakat şükredenlere Allah, yarın mükâfât verecek."

islâm dini üzere sabit olanlar... Bu ise en yüce ve üstün iyiliktir. Onlar bu şekilde isimlendirilmişlerdir. Çünkü islâm üzere sabit kalmak, Allah'a şükür ve O'na karşı olan hakkı ifâ etmek manâsını taşır. Bundan dönenlerin, küfrân-ı nimette bulunduklarını da imâ ediyor.¹⁸⁹

Sahabenin Dehşete Kapılması

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri vefat ettiği zaman, Müslümanlar büyük bir ızdıraba düştüler.

Sahabelerin bir kısmı dehşete kapıldılar.

Kimi oldukları yere yıkılıp oturdular; ayağa kalkmaya güç yetiremediler.

Kiminin dili tutulup bağlandı. Konuşmaya güç yetiremediler.

Kimi de Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin vefat ettiğini tamamen inkâr ettiler.

Hatta Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin vefatı zamanında Haz-ret-i Ömer (r.a.) bu âyet-i kerimeyi hatırlamayıp.

Hazret-i Ömer (r.a.)'a ayağa kalktı:

-"Münafıklardan bâzı adamlar. Efendimiz (s.a.v.)'m vefat ettiğini zannediyorlar! Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ölmedi! O Rabbine gitti; Mûsâ bin İmrân (a.s.) hazretleri, kavminden ayrılıp, kırk gece Rabbine gittiği gibi... Mûsâ Aleyhisselâm tekrar dönmüştü. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de elbette geri dönecektir!

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin Öldüğünü iddia eden ve zanneden kişilerin el ve ayaklarını keseceğim!" dedi.

Hazret-i Ömer (r.a.) devamlı bu konuşmasını tekrar ediyordu.

Tâ ki Hazret-i Ebû Bekir (r.a.) minbere çıktı.

(Bir hutbe okudu.) Allâhü Teâlâ hazretlerine hamd-ü senalar etti. Hazret-i Ebu Bekir (r.a.) sonra hutbesine şöyle devam etti:

-"Ey insanlar! Kim Muhammed (s.a.v.) hazretlerine tapıyorsa (bilsin ki) Muhammed (s.a.v.) hazretleri vefat etti! Kim Allâhü Teâlâ hazretlerine ibâdet ediyorsa (bilsin ki); Allâhü Teâlâ hazretleri hayy'dir, (ezelî ve ebedî hayatla diridir) O, ölmezi" dedikten sonra şu âyet-i kerimeyi okudu:

"Muhammed de ancak bir resuldür... Ondan evvel resuller hep geldi geçti... Şimdi o, ölür veya katledilirse, siz ardınıza dönü-verecek misiniz?! Her kim ardına dönerse, elbette Allah'a bir zarar edecek değil. Fakat şükredenlere Allah, yarın mükâfât verecek!"

Râvî buyurdular:

-"Vallahi! Hazret-i Ebû Bekir (r.a.) bu âyet-i kerimeyi oku-yuncaya kadar, elbette insanlar, bu âyet-i kerimenin Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine indiğini sanki bilmiyorlarmış gibiydiler...

Hazret-i Ebû Bekir (r.a.)'ın bu hutbesi üzerine insanlar, E-fendimiz (s.a.v.) hazretlerinin vefatına yakînen inandılar.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ayrılığına, câmidât (cansız varlıklar) bile dayanamaz ve çatlayıp yanılırken, mü'minlerin kalbleri o aynlğa nasıl dayansın?

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin, daha önce üzerinde hutbe okuduğu hurma kütüğü vardı. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine minberin yapılması, hurma kütüğünü bırakıp minbere çıkması üzerine, kütük Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ayrılığına dayanamadı. Çocuğun ağlayışı gibi inleyip ağladı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, minberinden indi, ona gelip onu kucakladı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bir çocuğu kucaklar gibi, o kütüğü kucaklaması üzerine, kütük sakinleşti ve ağlamayı bıraktı.

Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Eğer ben onu kucaklamasaydım, elbette kıyamete kadar inler (ve ağlardı)."

Sevgililerden ayrı kalan hayat ne acıdır! Hususiyetle bu kişi görülmesi hayat özü olan Efendimiz (s.a.v.) hazretleri olursa...!¹⁹⁰

Hazret-İ Fâtıma (r.a.)mn Üzüntüsü

-"Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin hastalığı ağırlaştığında, sık sık kendisinden geçmeye (bayılmaya) başladı. Bundan çok üzüle Hazret-i Fâtıma (r.a.) yüksek sesle:

-"Vay! Babımın ızdırabı!" dedi.

Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

-"Bu günden sonra babanın üzerine hiçbir ızdırıp kalmayacaktır," dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, vefat edince

¹⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/117-121.

¹⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/121-123.

Hazret-i Fâtıma (r.a.) annemiz:

-"Ey Rabbin davetine icabet eden babam!

Ey Firdevs cenneti makamı olan babam!

Ey Cibril'e ölümünü haber verdiğimiz babam!" diyerek hüznü ve kederini açıkladı.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri defnedildikten sonra, Hazret-i Fâtıma (r.a.):

-"Ey Enes! Peygamberinizin üzerine toprak saçmaya gönlünüz nasıl razı oldu?" diye sordu.

Hazret-i Fâtıma (r.a.), Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden sonra altı ay yaşadı. Sonra vefat etti. (2/104)

Ne güzel buyurmuşlar:

Ey Kardeş!

Bu dünya kimseye kalmaz!

Sen gönlünü dünyayı yaratana bağla.

Bu yeter!¹⁹¹

Kıyamet

Akıllı kişiye düşen vazife, ölmenden önce halini tedârik etmelidir. (İman, ihlas, takva ve sâlih ameller işlemeli ki,) kıyamet günü, bütün mahlûkâtın önünde rezil ve rüsvây olmamalıdır.

Kıyamet gününün, peygamberlerin ve evliyanın bile korktuğu bir gün olduğunu bilen bir kişi, nasıl sâlih amellere koşmaz?

Ne güzel buyurdular:

O gün!

Amellerinden sorulur...

Sözlerden hesaba çekilir.

Ülû'lazm peygamberlerin teni titrer. O dehşetten...

Bir yer ki, orada peygamberler yalnızlık duymakta,

Sen günahlarının özü için ne yaptın!

Getir!.....

Hani, hangi özürle, hiç hâline aldırış etmeden günah işlemektesin? Sonra halâs (kurtuluş) ve meramına kavuşamazsın. Ârzuldağına nail olmak ve fevz ü necat tahkîk-i imandadır...¹⁹²

Te'vilât-ı Necmiyyeden...

Şeyh Necmüddin Kübrevî (k.s.) hazretleri buyurdular:

Bu âyet-i kerime'de şuna işaret edilmektedir: Muhakkak ki taklîdî iymâna itibâr edilmez. Kendisini taklit ettiği kişi bulunmadığı zaman, mukallid kişi iymânından döner.

Kimin imanı, anne ve babanın, üstâd, hoca veya şehir halkının taklîdî ile olursa, o kişinin kalbine hiçbir zaman iman girmemiştir. Onun göğsü (kalbi, ruhu) asla İslâm nuruyla aydınlanıp açılmaz.

Taklîdî imana sahip olan kişi, bu sebeplerden kesildiği zaman, kabrinde münker ve nekirin suâllerine cevâb veremez. Münker ve nekirin:

"Rabbin kimdir?" sorusuna, o kişi:

-"Onu bilmiyorum!" der. Münker ve Nekir:

"(Efendimiz s.a.v. hazretlerini kast ederek) bu zat hakkında ne diyorsun?" dediklerinde; o:

-"İşte onu da bilmiyorum! İnsanların onun hakkında söylediklerini söylüyorum!" Bunun üzerine o iki melek ona:

-"Bilemedin ve nail olamadın!" derler.

Ne güzel buyurmuşlar:

Bu gün âlimlerden işit sözü! Yarın soruda seni korku tutmasın! Sizlere ganimettir, Nefesin değeri... Kuşa kafes değer vermez. Kuşun değeri kafesiyle değildir! Belki kafesin değeri, içindeki kuşladır... Yani ruh olmadan bedenın kadr ü kıymeti yoktur. Akıllı kişi ruhu kafesinden çıkmadan önce nefeslerini ganimet bilmelidir ...¹⁹³

Ölüm Allah'ın İzniyledir

"Hem, Allah'ın izni olmadıkça, kimseye ölmek yok."

Sebeblerin umumiliğinden istisnâ-i müferrağ'dır.

Bir kişi için ölüm sebeplerinden bir sebebin hâsıl olması, ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinin meşîeti (dilemesi) veya o kişinin ruhunun kabzedilmesi için, Allâhü Teâlâ hazretlerinin ölüm meleği (Azrail Aleyhisselâm'a) izin vermesiyle olur, demektir.

¹⁹¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/123-124.

¹⁹² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/124.

¹⁹³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/124-125.

Manâsı: Allâhü Teâlâ hazretlerinin ilminde herkesin belirli bir eceli vardır. Ecelin kazası (ecel-i müsemma'nın gerçekleşmesi), savaşıra çıkmak (düşmana hücum etmek) veya savaşıardan kaçıp geri kalmakla; ne bir saat geciktirilir ve ne de bir saat öne alınır.

Bunda şecaat ve cesaretle savaşıa teşvik ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin hıfzına (ve Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından korunmaya alındığına) vaad ve ecelinin tehirini beyan ve münafıklara reddiye vardır. Çünkü münafıklar (savaşıan ve şehid olan mü'minler için) dediler:

"Yanımızda olsalar ne ölürlerdı, ne katlolunurlardı."¹⁹⁴ Mücâhid kişı, eceli olmadan ölmez. Savaşıtan geri kalan ve kaçan kişı de savaşıa çıkmasa bile ölümü gelir ve ölür. Ne güzel buyurmuşlar:

Ecel günü, hayat mızrağıın uçup gider kapından. Ecelsiz gömlekden geçmezler.¹⁹⁵

Ölüm ve Hayat

"(Kitab) Yazılmış,"

Masdar olup mâ kablini te'kid içindir. Bu takdirde manâsı: "Ölüm yazılmakla yazıldı" (Nasıl yazıldı?)

"(Müeccel) va'desiyle"

Belirli bir vakit ile vakitlenmiş... Bir saat olsa bile ne öne alınır ve ne de geciktirilir.

Tahkikten sonra, (şunu söyleyebiliriz) ölüm ve hayatın medarı sâdece ve sâdece Allâhü Teâlâ hazretlerinin meşiiyeti (dilemesi) iledir. Bunda hiç kimsenin bir tesiri yoktur.¹⁹⁶

Çalışan Mahrum Edilmez

Bu âyet-i kerimde şuna işaret vardır: Amellerin meyvelerinin (sevablarının) verilmesi, onların irâdelerinin dairesi üzerinedir. Mü'minler, irâde ve maksatlarını dünyevî garazlardan, yüksek ve şerefli istek ve arzulara çevirmeleri içip bir işarettir.

Bundan dolayı şöyle denildi:

"Ve kim isterse," Amel ederse... (Neyi isterse?)

"Dünya sevabım ona ondan veririz."

Onun sevabından, kendisine vermeyi dilediğimizi veririz. Bu kavı-i şerifte Uhud günü ganimet için çalışanlara bir ta'riz vardır.

"Kim de, âhiret sevabını

isterse, ona da ondan veririz."

Amellerinin sevablarından, kerim vaadin cereyan ettiğı bütün çeşit ve sınıflardan dilediğimiz kadar ona sevab veririz.¹⁹⁷

Şükredenler Mükâfatlandırılır

"Şükredenlere ise, muhakkak mükâfat vereceğiz."

İslâm nimetine sebat eden, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisine vermiş olduğı kuvvet ve kudreti, kendisi için yaratılmış oldukları Allah'a taat, ibâdet ve cihâd yolunda sarfedenler muhakkak mükâfatlandırılır. Bu sarfetmelerinden dolayı asla kınanmazlar.

Uhud şehidlerı ve onlardan başka bütün (bilinen ve bilinmeyen) şehidler, mücâhidler ve şükredenler, bu kavı-i şerifin hükmünün altına girer....¹⁹⁸

Niyetler

Bu âyet-i kerime her ne kadar cihâd hakkında nazil olmuş ise de hükmü bütün ameller için umûmidir.

Bu şundandır; muhakkak ki sevabın talebinde ve azabta müessir olan şey maksat ve davalardır. Amellerin zahirleri değildir. Zîrâ öğle namazında alnını yere koyan kişı ki, güneş onun önündedir. (2/105) Eğer bu kişinin yapmış olduğı secdeden maksadı Allâhü Teâlâ hazretlerine ibâdet ise, bu hareketi en şerefli direklerinden ve davalarından biri olan namaz olmuş olur. Yok eğer bu kişinin maksadı, güneşe tapmak ise o zaman küfrün en büyük işaret ve âlâmetlerinden olmuş olur.¹⁹⁹

Amellerde Niyet

¹⁹⁴ Al-i İmran: 3/156

¹⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevı, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/125-126.

¹⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevı, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/126.

¹⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevı, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/126-127.

¹⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevı, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/127.

¹⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevı, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/127.

Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayet olundu.

"Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, kıyamet günü, (zahiren) Allah yolunda öldürülen kişiye sorar:

"Niçin öldürüldün?" O kişi:

"Ben cihâd ile emir olundum. Ölünceye kadar senin yolunda savaştım!" der. Allâhü Teâlâ hazretleri:

"Yalan söylüyorsun! Sen falanca kişi ne iyi muhâribtir, ne güzel savaşıyor ve ne cesur desinler, diye savaştın. Bu sözler de dünyada sana söylendi." Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, o kişinin cehennem ateşine atılmasını emreder.²⁰⁰

Dinin Yükselmesi İçin

Allâhü Teâlâ hazretlerinin yolunda savaşan kişi, gerçekten, Allah'ın dininin yükselmesi için savaşan kişidir.²²⁵ Yoksa güzel anılmak, iyi bir isim, mekân ve mevki elde etmek ve ganîmet kazanmak için savaşan değildir.

Ne güzel buyurmuşlar:

İbâdete ihlâs ile niyet etmedi.

Niyetini candan söylemedi.

0 ne getirdiyse beyinsizlik ve postsuzluktandır.

Riya için hırkayı laubali dikti.

0, Allah katında gücünün yettiğini sattı.²⁰¹

Kısmetten Başkası Olmaz

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kimin niyeti âhireti istemek olursa, Allâhü Teâlâ hazretleri de onun kalbine zenginlik koyar. Gücünü birleştirir de dünya ona basit ve kolay gelir. Kimin niyeti dünyayı istemek olursa, Allâhü Teâlâ hazretleri onun iki gözünün arasına fakirlik verir. Gücünü dağıtır. Ve ancak kendisine yazılan (nasîbinden) başkası kendisine ulaşamaz."²⁰²

Niyetin Önemi

Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Muhakkak ki ameller, niyetlere göredir. Ve ancak herkese niyet ettiği (şey) vardır. Kimin hicreti (hicret etmekteki niyeti) Allah ve Rasûlü ise, o kişinin hicreti Allah ve Rasûlüdür. Kimin hicreti, kendisine isabet

²⁰⁰ Kenzü'l-Ummâi: 7469. Bu hadis-i şerifin devamı şöyledir:

"Kıyamet günü olduğu zaman, kullarının arasına hükmetmek için; noksan sıfatlardan münezze olan Allâhü Teâlâ kudret ve kemâliyle iner. Her ümmet diz çöktü-rülmüş şeklinde tutulmuşlardır. Hesab için ilk çağırılacak insanlar:

- 1- Kur'ân-ı kerim'i toplayan,
- 2- Allah yolunda öldürülen adam,
- 3- Çok mal sahibi olan kişilerdir.

Allâhü Teâlâ hazretleri, Kur'ân-ı kerimi okuyan kişiye sorar

"Peygamberime indirdiğimi sana Öğretmedim mi?" O:

"Evet! Ya Rabbi!" der. Allâhü Teâlâ hazretleri:

"Sana öğrettiğimle ne amel ettin?" diye sorar. O kişi:

"Ben. Senin kitabımı gece ve gündüz okudum." Allâhü Teâlâ hazretleri:

"Sen yalan söylüyorsun!" der. Melekler de ona:

"Sen yalan söylüyorsun!" derler. Allâhü Teâlâ hazretleri:

"Sen, halk falanca kişi ne Kur'ân okuyor!" desinler diye okudun. Onlar da sana söylediler.

Sonra mal sahibi getirilir. Allâhü Teâlâ hazretleri ona sorar:

"Senin rızkını genişletip, sana genişlik ve zenginlik vermedim mi? Hatta bu genişlikle dünya da seni kimseye muhtaç etmedim mi?" O:

"Evet! Ya Rabbi!" Allâhü Teâlâ hazretleri sorar:

"Sana verdiğimle ne yaptın?" O:

"Sıla-i rahim yaptım. (Yakın akrabalarımı yardım ettim.) O malı sadaka verip Senin yolunda infak ettim!" der. Allâhü Teâlâ hazretleri:

"Sen yalan söylüyorsun!" der. Melekler de ona:

"Sen yalan söylüyorsun!" derler. Allâhü Teâlâ hazretleri ona:

"Sen, insanlar " ne cömert adamdır!" desinler, diye malını infak ettin. İnsanlar da bunu sana söylediler." der.

Sonra Allah yolunda öldürülen kişi getirilir. Allâhü Teâlâ hazretleri ona sorar:

"Neden dolayı öldün ve öldürdün?" O:

"Ya Rabbi! Senin yolunda cihâd etmekle emir olundu. Senin yolunda savaştım ve sonuçta öldürüldüm," der. Allâhü Teâlâ hazretleri ona:

"Sen yalan söylüyorsun!" der. Melekler o kişiye:

"Sen yalan söylüyorsun!" derler. Allâhü Teâlâ hazretleri ona:

"Belki sen. "falanca kişi ne cesur adamdır, ne kahramandır!" desinler diye savaştın. İnsanlar bunu sana söylediler!" der.

(Efendimiz s.a.v. hazretleri sonra buyurdular:)

"Ey Ebû Hüreyre! Bu üç kişi cehennem ateşinin kendilerine ilk tutuşturılacağı kişilerdir..."! Kenzü'l-Ummâl: 7469,

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri şöyle buyurdular:

"Kim kelimetü'llah'ın (Allah'ın dininin) yükselmesi için savaşırsa o kişi. Allâhü Teâlâ hazretlerinin yolundadır." Sahîh-i Buhârî: 120,

²⁰¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/127-128.

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/129-130.

²⁰² Kenzü'l-Ummâl: 6187.

edecek dünyalık (maddî menfaat) veya kendisiyle evleneceği bir kadın ise, onun hicreti niyyet ettiği şeydir."²⁰³

Niyet Hâlis Olmalıdır

Kim cennet şevki ve iştıyakı ile amel ederse; o kişi cennet nimetlerini ve âhiret sevabını görür. Kim Hak Teâlâ hazretlerine olan şevk ve aşkıyla amel ederse, Mün'im (nimet verenin) varlığını ve dünyada sevabını görür. Çünkü Hak Teâlâ hazretleri, hâzırdır gâib değildir, yakındır, uzak değildir. "Ve her nerede olsanız sizinle beraberdir."²⁰⁴ Hadis-i Kudsî'de buyruldu: "Biliniz ki, kim beni taleb eder (ve ararsa elbette) beni bulur. Kim bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir zira" yaklaşırım"²⁰⁵ Ne güzel buyurmuşlar: Dostum! Gördünüz mü veya işittiniz mi? Ey Kerim! Sen Mevlâ'yı bırakıp, kula gidiyorsun! Vaadsiz ziyarete geldi ve bana şöyle dedi. Vaad ile seni kalbî azabtan yüceltmektedir. Sâlike (seyr-ü sülûk yoluna giren kişiye) düşen vazife, Allâhü Teâlâ hazretlerine hicret etmek; Allâhü Teâlâ hazretlerine vâsi! olup zorluklardan kurtuluncaya kadar; kınayıcı hiçbir kimsenin kınamasından korkmadan mücâhede etmesidir.²⁰⁶

Cesur Olmanın Sırrı

Kâşânî Te'vilâtmda buyurdular: Kaderin sırrına yakînen iman eden ve; "Hem, Allah'ın izni olmadıkça, kimseye ölmek yok: O, va'desiyle yazılmış şaşmaz bir yazı..." Ayet-i kerimesine iman eden bir mü'min, insanların en şecaatlisi ve en cesuru olur...²⁰⁷

Hikâye (Allah'a tam güven)

Hâtemü'l-Esâm (k.s.) hazretlerinden hikâye olundu. Hâtemü'l-Esâm {k.s.}, Şekîk-i Belhî hazretleriyle beraber, Horasanın bâzı savaşlarına katıldı. Buyurdular: -"Harbin tam kızıştığı bir sırada Şakîk-i Belhî hazretlerine rastladım. O bana:" -"Ey Hâtem! Kalbini nasıl buluyorsun?" diye sordu. Ben: -"Zıfâf gecesi gibi buluyorum, iki hâlin arasını tefrik edemiyorum!" dedim. Bunun üzerine Şakîk-i Belhî hazretleri silâhını yere koydu. Ve: -"Ben ise şöyle, dedi." Ve başını kalkanın üzerine koyup uyumaya başladı. Hatta horlaması bile işitildi. İşte bu hal, kalbin Allâhü Teâlâ hazretleriyle teskin olması, Allâhü Teâlâ hazretlerine inanmasının ve tevekkülünün en yüce noktasıdır. Kul, bâtınını Allâhü Teâlâ hazretlerine karşı düzelttiği zaman, bütün zorluklar ona kolaylaşır. Kendisinden korktuğu her şey, kendisine müsahhar kılınır. Emrine verilir.²⁰⁸

Hikâye (kalbi düzeltmek)

İbrahim er-Rakîyy (r.h.)'dan hikâye olundu. Buyurdular: -"Ebü'l-Hayr el-Horasânî (r.a.) ziyaretine gittim. Kendisine selâm verdim. Akşam namazını kıldırdı. Akşam namazını kıldı. Fatiha sûresini (makam ile) düzgün okuyamadı. Ben içimden: -"Seferim boşa gitti!" dedim. Selâm'dan sonra ben taharet almak için dışarıya çıktım. Bana bir arslan saldırdı. Arslanın korkusundan geri döndüm. Ona: -"Bir arslan bana saldırdı!" dedim. Ebü'l-Hayr el-Horasânî dışarıya çıktı. Arsfana doğru yüksek sesle bağırdı: -"Sana misafirlerime saldırma demedim mi?" dedi. Arslan hemen oradan uzaklaştı. Döndüğüm zaman, Ebü'l-Hayr bana:

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/130.

²⁰³ Ebû Davud: 1882

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/130-131.

²⁰⁴ El-Hadîd: 57/4.

²⁰⁵ Sahihi Buhârî: 6983. değişik lafızlarla geçmektedir:

"Kulum, bana bir karış yaklaştığı zaman, ben ona bir zira yaklaşırım. Kulum, bana bir zira yaklaştığında ben ona bir kulaç yaklaşırım."

²⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/131-132.

²⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/132.

²⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/132.

- "Siz zahiri düzeltmekle meşgul oldunuz ve Arslandan korktunuz. Biz ise kalbi düzeltmekle meşgul olduğumuz için, Arslan bizden korktu!" buyurdular.

Ne güzel buyurmuşlar:

Sen bil!

Evliya Allâhü Teâlâ hazretlerinin sevgilileridirler.

Kimse cihanda sevgilisini azarlayıp İncitmek istemez!²⁰⁹

Peygamberlerle Beraber Savaşan Erenler

"Nice (vardır)"

Bu kelimenin aslı, kelimesidir. Üzerine kef (il) dâhil oldu. Kendisinde teksîr (çokluk) manâsına ihdas olundu. Bu kelime, haber için olan li manasınadır.

"Peygamberden"

Temyizidir. Temyizinde gâlib olan kullanışı (harf-ı cerriyle) mecrûr olmasıdır. Kur'ân-ı kerim'de ancak bu şekilde geldi. (2/106) Cerri mümtendir. Çünkü sonu tenvîndir. Tenvîn ise

(2/106) Cerri mümtendir. Çünkü sonu tenvîndir. Tenvîni ise izafetle beraber sabit olmaz.

"Ma'iyetinde rubûbiyyet-âşinâ birçok

erenler harb ettiler. kelimesinin haberidir. Çünkü o mübtedâdir. Fiil onun zahirine isnâd edilmektedir.

kelimesi, Rabbe mensûb demektir. "Rabbânî" gibi... Ra'nın kesresiyle okunması nisbetin tağyirâtındandır. Çünkü Arablar. bir şeyi bir şeye nisbet edecekleri zaman değişikliğe uğratırlar. Basraya nisbet etmek için, denildiği gibi...

Veya ribbeye mensûb demektir. O cemaat manasınadır. Ayet-i kerimenin manâsı: Peygamberlerden bir çoğuyla beraber, ilâ-i kelimetullah ve Allah'ın dinini aziz kılmak için âlim ve takva ehli savaştı veya bir çok cemaatler Allah yolunda peygamberlerle birlikte savaşmışlar, demektir.

ili "Fütur getirmediler,"

fiilinin üzerine atıftır. Yani fütur getirmediler, himmet ve çalışma gayretleri kırılmadı, demektir.

U "Başlarına gelenlerden dolayı,"

Savaş esnasında, fütur getirmediler. Bu nefyin değil de, nefyedilenin illetidir.

"Allah yolunda,"

Eğer zamir, "Ribbiyûn"un hepsine ait kılınırsa. "Başlarına gelenler." kâvl-i şerifi, ölümün dışında, hepsinin başına gelen yaralanma diğer musibetlerden ve kötülüklerden ibarettir.

Eğer diğerlerinin öldürülmesinden sonra kalan diğerlerine râci kılınırsa. o zaman da onların kardeşlerinin öldürülmesi, korku, üzüntü ve bunların dışında zikredilen şeylerden ibaret olmuş olur.

"Zaaf göstermediler laaf göstermediler.

"Miskinlik etmediler."

Düşmanın karşısında zelif olup boyun eğmediler."fiilinin aslı dir; bu da (masdarm) den gelir. Çünkü boyun eğen, sahibine karşı sakin olandır. Sahibi dilediğini ona yapar. Elif, fetha n/n yaygınlığı içindir.

Veya "fiilinin aslı (fiili)dir; bu da (masdanndan) gelir. Çünkü o, ona boyun eğmenin olmamasını istemektedir.

Bu bir ta'rizdir. Vehn (insanı her taraftan kuşatan korku ve kalbe âriz olan zafiyetten), kâfirlerin kendilerini istilâ etmeleri anında vâki olan inkisar. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin öldürüldüğü yalan ve yaygarası ve bu durum karşısında, müşriklerle yapılan savaşta zaafa düşmeleri, düşmana mağûb olmalarına ve mü'minlerin münafıkların başına uyararak, Ebû Süfyân'dan eman dilemeye niyetlenmelerine tariz vardır.

"Allah da sabredenleri sever."

Allah yolunda zorluklara göğüs gerip, şiddetin her çeşidine katlananları, Allah sever. Allah onlara yardım eder, onların kadr u kıymetini yükseltir ve değerlerini büyütüp yüceltir.²¹⁰

Erenlerin Duası

"Başka bir söyledikleri de yoktu."

kelimesi (nakıs fiilinin) ismi olduğu için nasıbtır. Haberi ise, üf (harfi ve) sonrası gelen kavî-i şeriftir.

"Sâde diyorlardı..."

Umum eşyadan istisnâ-i müferrağdır. Yani düşmanla karşılaşmaları, harbin şiddetlerinin hücumu, kendilerine isabet eden çeşitli şiddet ve zorlukların isabet etmesi, korkulardan herhangi bir şeyin başlarına gelmesi anında hiçbir sözleri olmadı, ancak şöyle dediler:

"Yâ rabbenâl Bize günahlarımızı mağfîret buyur." Küçük günahlarımızı bağışla!

"Ve işimizde taşkınlıklarımızı..."

Büyük günahları irtikâb etmekle haddi tecâvüz etmelerimizi bağışla! Kendileri, Rabbânî kişiler olmaları ve Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından tefritten beri olmalarına rağmen, nefislerini kırmak, zelif, hakir ve kusurlu

²⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/133.

²¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/133-135.

görmek için; günahları ve israfı (taşkınlığı) kendi nefislerine izafe ettiler. Kendilerine isabet eden şeyleri amellerine isnat ettiler. Duada en mühim olan mağfireti, duanın hali hasebiyle diğerlerinin üzerine takdim ettiler. Sözleriyle sonra şöyle dediler:

"Ve (cihad meydanında) ayaklarımızı iyi dire (sabit kıl)

Harp yerlerinde ayaklarımızı takva ve kendi katında bir kuvvetle te'yîd et, demektir. Veya ayaklarımızı hak dinin üzerine sabit kıl, demektir.

"Ve kâfirlere karşı bizleri mansür kıl"

Duaları, kabul makamına yakınlık içindir. Muhakkak ki temiz, saf ve duru bir şekilde huzû ve huşu' ile ikrar eden kişiden sâdır olan bir dua kabul olunmaya çok yakındır.

Bunun manâsı şudur: Onlar, devamlı bu duayı okumaya devam ettiler; harp meydanlarında ve dinin gözetimlerinde, kendilerinden her türlü korku ve bozguna uğrama şaibesi ve dağılmaya dâir bir söz sâdır olmaksızın hep bu duayı okudular.

Hiç şüphesiz bu kavî-i şerifte hezimetle uğrayanlara bir ta'riz vardır.²¹¹

Güzel Duaya Güzel Kabul

"Neticede, Allah da, onlara verdi."

Bu duaları sebebiyle Allah onlara verdi. (Ne verdi?)

"Dünya sevabını,"

Nusret. yardım, ganîmet, izzet, şeref ve güzel anılmak verdi. (Daha ne verdi?)

"Ve âhiretin güzel sevabını..."

Âhiretin güzel sevabını, verdi. 0, cennet-i daimî ve ebedî olan nimetlerdir. Güzelliğin âhiret sevabına tahsis kılınması ve âhiret sevabının güzellikle vasıflanması; âhiretin fazilet ve meziyetini ilan etmek içindir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında değerli olan odur...

"Öyle ya; Allah güzel iş yapan muhsinleri sever."

Allâhü Teâlâ hazretlerinin bir kulunu sevmesi, Allâhü Teâlâ'nın o kulundan razı ve ona hayır dilemesi olmasından ibarettir. Allâhü Teâlâ'nın bir kişiden razı olması ve ona hayır dilemesi ise, bütün saadetlerin başlangıç noktası ve kaynağıdır...²¹²

İmtihanın Sim

Bu âyet-i kerime'de şuna işaret edilmektedir. Allâhü Teâlâ hazretleri, has kullarının keramet ve şerefini, kendi ahlakı ile ayaklandırmakla ziyâde kıldığından onları; düşmanların öldürmesi ve savaş anında sebatla mübtelâ kılarak imtihan etti.

Böylece onların zatlarının madenlerinden gizli sıfatlarının cevherini ortaya çıkarttı. Bunda Âdem oğlunun mükerrerliği ve değeri vardır.

Sabır ve ihsan, Allâhü Teâlâ hazretlerinin sıfatlarındandır. Allâhü Teâlâ hazretleri, kendi sıfatını sever. Ve Allâhü Teâlâ hazretleri, kendi sıfatlarıyla ahlaklanan kullarını da sever. Bundan dolayı buyurdu:

"Allah da sabredenleri sever." Ve: (2/107)

"Allah güzel iş yapan muhsinleri sever." Buyurdu. imam Fahreddin Râzî(r.h.);

"Allah güzel iş yapan muhsinleri sever." Âyet-i kerimesinin tefsirinde şöyle buyurdular:

Bu âyet-i kerimede ince bir latife vardır. Bu latife şudur; Bu

Rabbaniler: Yâ rabbenâl Bize günahlarımızı dik günahkâr ve işimizde taşkınlıklarımızı mağfiret buyur!" diyerek günahkâr olduklarını itiraf ettiler. Onlar bunu itiraf ettiklerinde Allâhü Teâlâ -hazretleri de onları "muhsinler" diye isimlendirdi.

Sanki Allâhü Teâlâ hazretleri onlara şöyle buyurmaktadır: -"Madem ki sen suçunu itiraf edip, aczini kabullendin, Ben de seni "muhsinler" diye vasıflandırdım. Seni kendi nefsim habib (sevgili kul) yaptım!"

Böylece bilinsin ki, kul Allâhü Teâlâ hazretlerine vâsıl olması için mutlaka zillet, meskenet ve acziyetini izhâr etmelidir.

Ne güzel buyurdular:

Ona gereken;

Taksiratından özrünü söylemesi.

Ve günahlardan tevbe etmesi lâzımdır.

Çünkü konuşan nefsin, uykuda konuşmaktadır.

Sen önce akıbetten affımı dökmeye çalış.

Çünkü fayda vermedi.

Odunun altında feryâd u figân etmek...²¹³

²¹¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/135-136.

²¹² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/136-137.

²¹³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/137-138.

Hikâye (Asaf b. Berhavanın Tevbesi)

Hikâye olundu. Asâf bin Berhiyâ, günlerden bir gün bir günah işledi. Hazret-i Süleyman bin Dâvûd Aleyhisselâm'a geldi. Ona:

"Benim için Allah'a dua et! Beni mağfiret kılın!" dedi. Süleyman Aleyhisselâm dua etti. Allâhü Teâlâ hazretleri, Asâf bin Berhiyâ'yı bağışladı.

Sonra Asâf bin Berhiyâ, ikinci kere bir daha günah işledi. Süleyman Aleyhisselâm'ın duası ile Allâhü Teâlâ hazretleri onu yine bağışladı.

Sonra yine tekrar etti... Sonra yine oldu... (Defalarca yapılan günahların bağışlanması sonucu) Allâhü Teâlâ, Süleyman Aleyhisselâm'a şöyle vahyetti:

-"(Ey Süleyman!) Eğer Asâf bin Berhiyâ bir daha günaha dönerse, onun hakkında yapacağın duayı kabul etmem."

Fazla bir zaman geçmedi, Asâf bin Berhiyâ bir kere daha günah işledi. Süleyman Aleyhisselâm'a geldi: kendisine dua etmesi için... Süleyman Aleyhisselâm, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisini bağışlamayacağını ona haber verdi.

Bunun üzerine (çok üzülen) adam (Asâf bin Berhiyâ) asasını alıp sahraya çıktı. Sahrada asasını (bastonunu) yere çaktı. Ve ellerini kaldırıp (candan ve gönülden) şöyle dua etti:

"Yâ Rabbi! Sen Sensin, ben de benim! Sen mağfirete avdet eden (tekrar tekrar mağfiret eden)sin, ben ise (âciz bir kul olup) ma'siyet etmeye avdet eden (tekrar tekrar günah işleyen)im. Ben zayıfım, mücrim ve günahkârım! Sen ğâfûr ve rahîm'sin. Eğer sen beni günahlardan korumazsan, elbette tekrar dönerim, sonra elbette tekrar günaha dönerim!" dedi.

Asâf bin Berhiyâ, bayılıncaya kadar bu duayı tekrar tekrar okudu. Allâhü Teâlâ hazretleri, Süleyman Aleyhisselâm'a vahyetti:

-"(Ey Süleyman!) Teyzenin oğluna söyle: Sen günaha döner (ve sonra tevbe edersen) ben seni bağışlarım. Sonra seni yine bağışlarım. Sonra seni yine bağışlarım. Muhakkak ki ben gaffarım!" buyurdu.

Ne güzel buyurmuşlar:

Şimdi mi onun, Gözleri yaşlarla doludur.

Dilin ağzında iken ömrünü beyan et, tevbe et.

Çünkü görür oldun yine sulhu!

Tâ ki günahlarından edesin tevbe...

Ey genç, günah yükünün altına girme!

Çünkü hamallar bu yükü taşımaktan âciz kaldılar.

Seferden âciz oldular...

Şeytan, dünya süsüyle seni aldatmasın! Muhakkak ki sen dünyanın ve süslerinin fânî olduğunu bilmektesin...

Allâhü Teâlâ hazretleri, Dâvûd Aleyhisselâm'a şöyle vahyetti:

-"Muhakkak ki seni ve zürriyetini bir diyara indiriyorum. Evleri dört rûkûn (direk) üzeredir.

Birincisi: Muhakkak sizin tamir ettiklerinizi ben harap ederim.

İkincisi: Sizin vuslatlarınızı ben keserim.

Üçüncüsü: Sizin doğurduklarınızı ben öldürürüm.

Dördüncüsü: Sizin topladıklarınızı ben ayırıyorum.

ismet (koruma) ve doğru yola tevfiğ, Allâhü Teâlâ hazretlerindendir.²¹⁴

KAFİRLERE İTAAT ETMEYİN

Yüce Meali:

Ey o bütün iymân edenleri Eğer kâfirlere itaat edecek olursanız, sizi tersinize çevirirler de, öyle bir inkılâba uğrarsınız ki, bütün hüsrân içinde kalırsınız.¹⁴⁹

Doğrusu, sizin mevlânız bir Allah'tır ve o, yardım edeceklerin en hayırlısıdır.¹⁵⁰

Allah'ın hiçbir burhan indirmediği şeyleri, ona şerîk koştukları için, biz o kâfirlerin kalblerine korku düşüreceğiz.

Onların varacakları yer cehennemdir. Ne de kötüdür o zâlimler yatağı!...¹⁵¹

Filhakika, Allah'ın size vadi doğru çıktı. O hangâmda onları doğruyordunuz; tâ o sevdiğiniz galebeyi Allah size gösterdikten sonra, isyan edip verilen emirde nizâa kalkarak, yıldığınız âna kadar... Ki, kiminiz dünyayı istiyordu, kiminiz âhireti istiyordu. Sonra Allah sizi müptelâ kılmak için onlardan çevirdi. Mâmaafih sizden afv da etti. Allah'ın mü'minlere bir fazlı var. İsz

O sıra siz, boyuna uzaklaşıyordunuz. Kimseye dönüp bakmıyordunuz. Peygamber ise, arkanızdan sizleri çağırıp

²¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/138-140.

duruyordu. Bunun üzerine, Allah sizi gama karşı gam ile müsâb kıldı. ne elinizden giden zafere, ne de ne başınıza gelen musibete mahzun olmayasınız... Ve Allah biliyor ne yapıyordunuz.²¹⁵

Tefsiri:

"Ey ° bütün iymân edenleri" Sebeb-i Nüzul

Bu âyet-i kerime, hezimet anında münafıkların mü'minlere: -"Dininize ve kardeşlerinize dönün! Eğer Muhammed hakikî peygamber olmuş olsaydı, mağlûb edilmez ve (sahabeleri) öldürülmezdi!" demeleri üzerine nazil oldu.²¹⁶

Münafıklar Kâfirdirler

Ve Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

Ey o bütün iymân edenler!"

"Eğer kâfirlere itaat edecek olursanız,"

Onlardan (yani kâfirlerden murad) münafıklardır. Burada münafıklar küfür ile vasıflandılar. Bu {münafıkların küfürle vafıslanması} mü'minleri münafıklardan nefret ettirmek ve münafıklara itaat etmekten sakındırmak içindir.

"Sizi tersinize çevirirler."

Sizi dinlerine sokarlar. Münafıklar, küfre davet ettikleri için, küfre sokmak işi onlara izafe edildi.

Tersine çevirilmek, işin altının üstüne çevirildiğinin bilinmesidir. Bu da ziyâdeden sonra, noksana dönmektir.

"Öyle bir inkılâba uğrarsınız ki, bütün

hüsran içinde kalırsınız."

Dünyanın kerametini (saygı ve değerini) ve âhiret saadetini kaybedersiniz.

Amma birincisi: (Dünyada saygınlığı kaybetmek) muhakkak ki akıllı insanlara en meşakkatli ve en zor şey ki;

1- Düşmanlarına boyun eğmek,

2- Düşmanlara karşı zelil olmak,

3- Düşmanlara hacet ve ihtiyacını izhâr etmektir.

İkincisi: (Âhiret saadetinden mahrum olmak ise) o kişi ebedî sevabdan mahrum edilir ve daimî ve sonsuz azaba düşer.²¹⁷

Mevlâ Allâhtır

"Doğrusu, sizin mevlânız (sâdece) Allah'tır."

Onlar sizin yardımcılarınız değildir ki, onlara itaat edesiniz. Doğrusu Allâhü Teâlâ hazretleri sizin yardımcınızdır; O'ndan başkası değil... Allah'a itaat edin. Onları efendi ve dost edinmekten, Allâh'dan yardım dileyin!

"Ve o, yardım edeceklerin en hayırlısıdır."

Sadece Allâhü Teâlâ hazretlerine itaata dalın ve sâdece ondan yardım dileyin!²¹⁸

Kâfirlere Korku

"Biz o kâfirlerin kalblerine korku düşüreceğiz."

Bu korku, Uhud günü, kâfirlerin kalblerine atılan korkudur. Müşrikler, bu korkudan dolayı, savaşı terk ettiler, (maddî) kuvvetleri ve galebeleri olduğu halde hiç sebep yokken geri döndüler.

Kalbi dolduran korkudur. (Neden dolayı kâfirlerin kalblerine korku verildi?)

"Allah'a şerîk koştukları için,"

Allâhü Teâlâ hazretlerine şirk koşmaları sebebiyle, Allah onların kalblerine korku verdi. Zîrâ Allâhü Teâlâ hazretlerine şirk koşmak, kâfirlerin yenilmeleri ve onlara karşı mü'minlerin yardım olunmalarına sebeptir. (2/108)

"(Allah'ın) hiçbir indirmedığı şeyleri," Şirk koşmaları, (ne indirmedığı) "Burhan,"

Hüccet ve burhan, demektir. kelimesi "şirk koşmalar" fiilinin kendisinin üzerine vâki olmasıyla mefûldür.

Manâsı şöyledir: Kendilerini şirk koşmaya bir hüccet ve üzerlerine Allâhü Teâlâ'nın bürhân indirmedığı bir takım ilâhları şirk koşmaktadırlar.

"Sultan"ın aslı, kuvvettir.

Melikin sultânı onun kuvvetidir. Sultan, hücceti iddia edilendir. Ve onunla muhtıl {bâtıl üzere) olan defedilir.

²¹⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/141-142.

²¹⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/142.

²¹⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/142-143.

²¹⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/143-144.

Bu âyet-i kerime'de, tâbî olma babında (uyulacak yolun) semavî bürhân olduğunu, tâbî olmada görüşler ve bâtil hevâ-ü hevese yer olmadığını ilân etme manâsı var.

"Ve onların varacakları yer."

Âhirette onların varacakları (ve kendisine yaslanacakları) yer; "(Nâr-İ) cehennemdir."

Onlar için cehennem ateşinden başka girecekleri (ve sığınacakları) yer yoktur.

"Ne de kötüdür o zâlimler yatağı!.."

Zemme mahsûs olan mahzûftur. "(Nâr-i) cehennemdir" demektir.

Cehennem ateşinin önce onların sığınağı ve sonra da yatağı (karargahları) kılınmasında, onların cehennem ateşinde ebedî kalacaklarına bir çeşit işarettir. ikâmet etme mekânıdır. Oturulup yerleştiği ve daimî kaldığı yer, demektir. İnsanın kendisine sığınacağı yer, demektir.²¹⁹

Kalbler Allah'ın Elindedir

Bu âyet-i kerime şuna işaret etmektedir.

Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, korku, emniyet, rağbet, çekinme ve bunlardan başka şeyleri, kullarının kalblerine O kendisi yerleştirir.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdıkları gibi:

-"Kulların kalbleri, Allâhü Teâlâ hazretlerinin yed-i kudretin-dedir, onu dilediği gibi çevirir." Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Hiçbir kalb yoktur ki, Rahman (olan Allah'ın kudret) parmaklarından iki parmağının (emrinin) arasında olmasın. Eğer dilerse onu ikâme eder (düzeltir) ve dilerse onu bozar."²²⁰

Nefs-i Emmâreye Galebe

Kul'a düşen vazife, Allâhü Teâlâ hazretlerine tazarru' ile yalvarmaktır. Allâhü Teâlâ hazretlerinden, kâfir olan nefse galebe çalmayı istemelidir. Hususiyetle nefs-i emmâreye gaalib gelmeyi Allâh'dan istemelidir.

Çünkü kul, nefsi emmârenin hevâ ve hevesine tâbî olur ve onun arzularına itaat ederse; nefs-i emmâre, onu beşeriyetin esfel-i sâfilînine (aşağılar aşağısına) indirir. Ve böylece hüsrana uğramış bir hale döner.

Ne güzel buyurmuşlar:

Çünkü serkeş nefis dolaşmıyor. Aklın gücü dolaşmaya ve yardım etmeye vardır. Nefis ve şeytan zorlu insana gelirler. Saldırgan Kaplanlar, karıncaya gelmezler.²²¹

Üç Âfât

Şeyh Ebû Ali Ruzbâdî (k.s.)²²² buyurdular:

Üç şeyden afâta girdim.

1-Tabiat hastalığı,

2- Âdetlere devam etmek,

3-Sohbetin fesadı...

Kendisine soruldu:

-"Tabiatın hastalanması ne demektir?".. Buyurdular:

-"Haram yemektir." Kendisine soruldu:

-"Âdetlere devam etmek ne demektir?" Buyurdular:

-"Harama bakmak, haramı iştirmek ve gıybet etmektir." Kendisine soruldu:

-"Sohbetin fesadı ne demektir?" Buyurdular:

-"Nefiste şehvet heyecanlandıkça, ona tâbî olur. Bu konuda ona sohbet etmemek, Rabbinin tevfidir. Kişi nefsinin zulmetinde (karanlığında) terkedilmiştir. Allâhü Teâlâ'nın şu kavl-i şerifini görmüyor musun:

"Doğrusu, sizin mevlânız (sâdece) Allah'tır." Yani sizi, beşeriyetin zulûmâtından, Rubûbiyetin nurlarına çıkarır.

Nefsine tâbî olan, nefsinin kendisine Mevlâ yapan kimse, zulûmattan çıkışı nasıl kendisine sâhib eder? Bunun

²¹⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/144-145.

²²⁰ En-Nesâî: 195,

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/145-146.

²²¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/146.

²²² Şeyh Ebu Ali Ruzbâdî (veya rudbârî) (k.s.) adı. Ahmed bin Kaasım'dır. (Şeyh Ebû Ali'nin Muhammed b. Ahmed veya Ahmed bin Muhammed olduğu hakkında değişik rivayetler vardır.) Doğum tarihi kesin olarak belli değildir. Bağdad'da doğdu. İyi bir tahsil gördü. Fıkıh, Hadis ve Tasavvuf ilimlerinde uzmandı. Keramet sahibi bir evliya idi. Hadis ilminde hafız idi. Tasavvufta Cüneyd-i Bağdadî hazretlerinin yolundaydı. Nahiv ilminde Sa'lebî (r.h.)'ın talebesiydi. Ders aldığı hocalarını sever ve sayardı. Onlar, hep hürmetle anardı. Şeyh Ebû Ali (k.s.) etrafındaki sâlih insanlara tatlı ikram eder. Çok güzel helva yapardı. Onun helva ziyafetlerinde bir çok alim, evliya, salın insan, fakir mürid ve talebe toplanırdı. Mütешâyihler (şeyhlik taslayanlar) için şöyle derdi: "Kendini bir defa dahi manevî bir hal üzere olduğunu iddia eden kimse bütün hakikatlerden uzaktır. Çünkü iddiasında haklı olsaydı, böyle bir şeyi söylemeye ihtiyaç duymazdı. Bu hal kendisinde tecelli ederdi. O da bu güzel hali ile iktifa ederdi. Bir şey söylemezdi." Şeyh Ebû Ali (k.s.) hazretleri, 321 (m. 933) tarihinde Mısır'da vefat etti.

sebebi kulun hakîkî Mevlâsından kesilmesi ve sâdece ona ibâdet etmesidir.²²³

Hikâye (Nefse karşı)

İsmuî'den hikâye olundu. Buyurdular:

Yakışıklı ve güzel bir genç, sefere çıktı. Çöl bir arazîde bir kadın onunla arkadaşlık etti. Kadın ona âşık oldu ve onu kendisine âşık etmeye çalıştı. Kadın ona:

"Ey genç! Şiirden güzel bir şey bilir misin?" diye sordu. Genç:

"Evet!" dedi. Kadın:

"Söyle! Şiir terennüm et!" dedi. Genç okudu:

"Benim, kadınlardan bir ihtiyaçmenim yoktur.

Ölüme kadar asla fucûr ile Allah'a karşı gelip günah işlemem.

Yanımızda olan şeylerden bir şeye tama etme!

Velev ki, bu yolculuğumuz çölde uzun sürse bile...

Muhakkak ki Allâhü Teâlâ, Arşın fevkinde görmekte...

Allâhü Teâlâ, helak edici büyük günahları işleyenlere buğzeder..." dedi. Bunun üzerine kadın:

"Şiirini bırak! Şiir okumayı terk et! Kur'ân-ı kerim'den bir şeyler okuyabilir misin?" dedi. Genç:

"Evet!" dedi. Kadın:

"Öyleyse oku!" dedi. Genç, Allâhü Teâlâ hazretlerinin şu kavî-i şerifini okumaya başladı:

"Zâniye ve zâni... hemen bunlardan her birine yuz değnek vurun, Allah'ın dininde bunlara bir acıyacağınız tutmasın. Allah a ve âhîret günü'ne gerçekten inanıyorsanız! Hem mu mmilerden bir taife azaplarına şahit olsun!

Zâni, bir zâniye veya müşrikeden başkasına nikah etmez; zâniye, onu da bir zâni veya müşrikten başkası nikah etmez! Mü'minlere ise bu haram kılındı!²²⁴

Bunun üzerine kadın:

"Tamam tamam! Bu okumanı benden uzaklaştır. Kuran-ı kerim okumayı bırak!" dedi.

Kadın zarara uğramış ve umduğunu elde edememiş bir şekilde dönüp gitti...

Gencin hâline bak!

Şehvetinden nasıl korunduğuna bak!

Günahlara karşı nasıl sabretmektedir?

"Allah da sabredenleri sever."

Ne güzel buyurmuşlar:

Gence gerekir ki, şehvette ihtiyâr gibi olmalıdır. İhtiyar râğbet etse de, aletinde hareket olmaz...

Bundan dolayı bâzı şeyhler buyurdular.

Başlangıcında, mücâhede sahibi olmayan bir kişi bu tarikatta koku bulamaz. Çünkü kırkıncıdan sonra zühd çok nâdirdir. Çok faydalı meyveler vermez. Bu haber seni aldatmasın ve seni tembelliğe itmesin. (2/109)

Zîrâ insan, kendisinden emir ve yasakların sakıt olduğu bir şeye asla vâsıl olamaz. Bundan garaz ve maksat, yakın gelesiyeye kadar ibâdet etmektir.

Genç ve yaşlı kişiler, teklîf babında birbirlerine mütesâvi ve eşittirler. Hatta belki insan, gençliğinde tedârik edemediğini yaşlılığında tedârik eder.

Hafız Şîrâzî (r.h.) buyurdular:

"Ey gönül! Gençlik gitti...

Ömürden bir gül devşirmedin!

Yaşlılıkta başla, tahsil et bir marifeti ardan...²²⁵

Ve isme..."²²⁶

Allah'ın Vaadi Haktır

"Filhakika, Allah'ın size vadi doğru çıktı." kelimesi, (doğru çıktı) fiilinin mefûlû bih sarihi olmak üzere mensûbtur. Veya harfî cerrin soyulup alınmasıyla mensûb oldu. Bunun aslı, dir...²²⁷

Sebeb-İ Nüzul

Mü'minler, Medine-i Münevvereye döndükleri zaman, insanlardan bazıları:

"Bu bize nereden isabet etti! Hani Allâhü Teâlâ hazretleri bize yardım etmeyi vaadetmişti!" demeleri üzerine nazil oldu.

²²³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/146-147.

²²⁴ En-Nûr: 24-2.3,

²²⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/147-149.

²²⁶ Hafız Şîrâzî Divânı s. 3, Matbaa-i Bab-ı Hazret-i Ser Askeriye. 1300.

²²⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/149.

Bu vaad, Allâhü Teâlâ hazretlerinin, peygamberinin dili üzere vaadettiği yardımdır. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, okçuları yerlerine yerleştirdiğinde onlara:

"Yerinizi terketmeyin! Siz burada durduğunuz müddetçe biz gâlib oluruz!" buyurmuştu.

Vakıa böyle olmuştu.

Müşrikler, mü'minlere saldırdıkları zaman, okçular onlara ok atıyordu. Diğer mü'minler ' onları mağlûb edinceye kadar müşrikleri kılıçla vuruyorlardı. Müslümanlar elden gelen herşeyi yapıyor ve kahramanca çarpışıyor ve yiğitçe savaşıyorlardı. Bu şu kavî-i şeriftir:

"O hangâmda onları doğruyordunuz;"

Onlardan bir çok kişiyi, Öldürmekle öldürüyordunuz. Hissinden faş ederek, hisleri ibtâl edildiği zaman, demektir. Bu da (kâfirleri hissiz, ruhsuz bir hale getirmek işi onları) öldürmekle olur.

Bu cümle, kavî-i şerîfi için zarftır.

"Onun izniyle,"

Allâhü Teâlâ hazretlerinin meşîetine, kolaylaştırmasına ve tevfikine sarılarak, demektir.

"onları doğruyordunuz," fiilin failinden hâî'dir.²²⁸

"Hattâ"

Ibtidâiyye'dir. (Başlangıç manasınadır.) Şart cümlesinin üzerine dâhil olmuştur.

"Yıldıgımız (ve başarısızlığa düştüğünüz) zaman,"

Korktunuz, görüşünüz zayıfladı veya siz ganîmete meylettiniz... Çünkü hırs, kalbin zaâfiyetindendir.

"Siz (e verilen) emirde niza' ettiniz,"

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin emrinde çekiştiniz, demektir. Müşrikler, hezimete uğradıkları zaman, okçuların bazıları:

"Eğer müşrikler kaçıyor, Müslümanlar onların boyunlarına kılıçlarını vurup boyunlarını uçuruyorlarsa artık bu mevziyi korumanın bir manâsı yoktur...!" dediler. Okçuların reisi olan Abdullah bin Cübeyr (r.a.) hazretleri:

"Biz Rasûlülah (s.a.v.) hazretlerinin emrine muhalefet edemeyiz. (Biz mağlûb da olsak gâlib de olsak siz asla yerinizden ayrılmayın, demişti.)" dedi ve yerinden ayrılmadı. Sayıları on kişinin altında olan (sekiz) sahabe ile yerinde sabit kaldı. Diğerleri, ganimet ve dünya malına koştular... Bu, Allâhü Teâlâ'nın şu kavî-i şerifidir.

"O sevdiğiniz galebeyi

Allah size gösterdikten sonra, isyan ettiniz."

Zaferden, ganimet ve düşmanın hezîmete uğramasından sevdiğiniz şeyler, demektir.

Müşrikler, okçuların yerlerini terkettiklerini gördüklerinde, tepenin ardından gelip, okçuların emirini (Abdullah bin Cübeyr r.a.) ve onunla beraber orada kalan (sekiz sahabeyi) şehid ettiler. Hakikaten geçti... Bundan sonra isyanın kaydedilmesi, ma'siyetin büyüklüğüne tenbih içindir. Çünkü onlar, (sahabeler, okçular yerlerinden ayrılmadığı müddetçe, Müslümanların zaferine koştuğunu ve böylece) Allâhü Teâlâ hazretlerinin vaadini gerçekleştirmekle kendilerine ikramda bulunduğunu müşahade ettiklerinde; onların haklarında lâzım elan şey kendilerini ma'siyetten menetmeleri (yerlerini terketmemeleri) gerekirdi.

iSj nm cevâbı mahzûftur o da, suz* "Sizleri, nusretinden menetti" kavlidir...

"Kiminiz dünyayı istiyordu."

Bunlar, merkezlerini terkeden, ganimet ve mala yönelenlerdir.

Ibn-i Mes'ûd (r.a.) hazretleri buyurdular:

"Bu âyet-i kerime nazil oluncaya kadar, ben, bizden birinin dünyayı istediğini bilmiyordum."

"Ve sizden kiminiz âhireti istiyordu."

Bunlar, yerlerinde sabit kalıp (düşmanla çarpışan) ve şehâdet şerefine nail olanlardır.

"Sonra Allah sizi onlardan çevirdi;"

Mahzûf olan cevâb üzerine atıftır. Kendisine işaret edildiği gibi...

Yani, sizi kâfirlerden geri çevirdi, kâfirlere karşı size zafer vermiş iken, sonra hezimete sizi alıkoydu. Rüzgâr, bâd-i sabâ olduktan sonra, batı rüzgarı haline döndü... (Bütün bunlar niçindi?)

"Sizi müptelâ kılmak (imtihan etmek) için."

Sizi imtihan edenin yapmış olduğu muamele ile size muamele etmektedir. (Bu savaş) anında sizin iman üzere sebat etmenizi izhâr etmek içindir. (Bununla beraber) muhakkak ki (Allah) sizden afv etti."

Fazl-ü keremiyle sizi affetti. Veya sizin muhalefet etmekten pişmanlığınızı bildiği için sizi afvetti, demektir.

"Allah'ın mü'minlere bir fazlı var."

Fazlı ile mü'minlere afv muamelesi yapmak, Allâhü Teâlâ hazretlerinin şânmdandır. Veya hallerin hepsinde onların üzerine fazlını verip zafer kazandırıp muzaffer eder. Yahut onların üzerine zafer kazandırır. Onların mübtelâ kılınmaları aynı zamanda rahmet hasebiyledir ve onların bütün halleri bunu iktizâ eder.

"O sıra siz, boyuna uzaklaşıyordunuz."

"Sizi çevirdi, "fiiline taalluk etmektedir. Gitmek ve yeryüzünde uzak/aşmak, demektir.

"Kimseye dönüp bakmıyordunuz."

Ardınızdan gelenlere dönüp bakmıyordunuz ve hiçbiri, bir diğerini beklemiyordu.

"Peygamber ise, sizleri çağırıp duruyordu."

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri (geçip gidenlere) şöyle sesleniyordu:

-"Ey Allah'ın kulları bana dönün! Ve ben Allah'ın Rasûlüyüm! Kim döner de düşmana hamle ederse onun için cennet vardır!" (2/110)

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, onlara emr-i bi'l-marûf ve nehyi ani'l-münker (iyiliği emrediyor ve kötülüğü yasaklıyordu)... Onlar, hezimete uğramış ve düşmanları savaşmayı terketmişlerdi. Onlar sebebiyle yardım dilenmez.

"Arkanızdan,"

Ardınızda ve cemaatinizin arkasındaydı. Manâsı: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, onların arkasından, kalıp onları çağırıyordu. Çünkü kavim (sahabeler) hezimetleri sebebiyle öne geçmişlerdi...

.Lü "Sizi musâb kıldı (size ceza verdi)."

"Sizi çevirdi," fiilinin üzerine atıftır. Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, yaptıklarınızdan dolayı sizi cezalandırdı, demektir. (Ne verdi?)

"Gam" ulaşmış. (Ne ile?) "Gam ile"

Öldürülme, yaralanma, müşriklerin başarı elde etmeleri ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin öldürüldüğü hakkında söylentilerin yayılmasının verdiği gam ve üzüntülerden... Veya gamın karşılığında bir gam ile, sizin Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine isyan ederek ona tattırdığınız gammın karşılığı gam ile demektir.

"Ne elinizden giden zafere, ne de ne başınıza gelen musibete mahzun olmayasınız..."

Şiddetlere sabredip, sıkıntılara ve zorluklara alışarak, gamlan içinize çekesiniz de ne kaybolan menfaati ne de gelen zararlara üzülmeyesiniz, demektir.

"Ve Allah biliyor; ne yapıyordunuz."

Allâhü Teâlâ hazretleri sizin amellerinizi ve amellerinizdeki niyetlerinizi çok iyi bilmektedir. ²²⁹

İlâhî Nusret ve Zaferin Sebepleri

Bil! Muhakkak ki;

1-Sabır,

2- Yakın (kesin olarak inanmak),

3- Allâhü Teâlâ hazretlerine tevekkül etmek,

4- Dünyaya meyletmekten ittikâ etmek.

5- Dünyanın süslerinden korunmak,

6-Rasûl (s.a.v.) hazretlerine muhalefet etmekten kaçınmak, (Gibi güzel ameller) ilâhî nusret (yardım) ve zaferi getirir. ²³⁰

Hezîmetin Sebepleri

(Ama.)

1 - Bozguna uğramak,

2- Çekişmek,

3- Münkâkaşa ve münazaa etmek,

4- Dünyâyâ meyletmek,

5- Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine muhalefet...

(ve benzeri kötü ameller ise) belâyâ mübtelâ kılınmaya, mu-sîbete uğramaya ve düşmandan yüz çevirip kaçmaya vesiledir...

Kim zahiri ve batını düşmanlarına karşı nusret (ilâhî yardım ve zafer) kazanmayı isterse: Sâri' Teâlâ hazretlerinin tayin etmiş olduğu yoldan (şeriattan) başka bir yola asla sapmamalıdır.

Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından gelen belâ ve imtihanlara razı olur.

(Bırakın dünyası için) âhireti için bile üzülmaz.

Belki hakkı talep etme hususunda üzülmaz. Hak, dünya ve âhiret nimetlerinden daha lezizdir.

Din konusunda şiddetli zorluklara sabretmelidir.

Ne güzel buyurmuşlar:

Sabreden arzusuna kavuşur. Sabret. Doğruyu bilen Allah'tır. ²³¹

Allah Sevgisi

²²⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/150-154.

²³⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/154.

²³¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/154-155.

Aziz Zünnûn-i Mısırî (k.s.) hazretleri buyurdular.

-"Müridin menzil (ve manevî makamlarının) en düşüğü; eğer Allâhü Teâlâ hazretleri, kendisini cehenneme soksa, bu iradesiyle beraber onu cehennemın azabı kuşatsa bile, muhakkak ki yine onun kalbinde Allâhü Teâlâ hazretlerinin sevgisi daha ziyâde olur, onun nisbeti ve Allah'a olan şevk ve aşkı daha da artar. Onun katında cennet, Allâhü Teâlâ'nın irâdesinin yanında gökle yer arasında bulunan bir hardal tanesinden daha küçüktür..."
Sâlik (Allah yoluna giren) kişiye düşen vazife, nefsine taatin acısını tattırmalı ve onu teslim kapısına sokmalıdır ki, Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında kadr ü kıymeti olan ve geçen kişilerden olsun²³²

Hikâye (Ebû Bekir r.a.ı Yükselten)

Hazret-i Ali (k.v.)'den hikâye olundu. Buyurdular: -"Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin halifesi Ebû Bekir Sıddık (r.a.) hazretlerine sordum:

-"Ey Resûlullah'ın halifesi! Bu yüce menzil ve mertebeye ne ile ulaştın? Hakikaten hepimizi {bütün sahabeleri) geçtin?" dedim.

Hazret-i Ebû Bekir Sıddık (r.a.) buyurdular:

-"Beş şeyle..."

Birincisi: İnsanların iki sınıf olduğunu gördüm.

1 - Dünyayı isteyenler,

2- Âhireti isteyenler. Ben Mevlâyı istedim...

İkincisi: Ben İslama girdiğim zamandan bu yana asla dünya yemeklerinden (doyuncaya kadar yiyip) doymadım. Çünkü marifetüllâh'ın lezzeti, beni dünya yemeklerinin lezzetlerinden alıkoydu...

Üçüncüsü: Ben İslama girdiğim vakitten bu yana dünya sularından kana kana içmedim. Çünkü muhabbetüllâh. beni dünya sularından (ve şerbetlerinden) alıkoydu...

Dördüncüsü: Her ne zaman karşıma iki amel çıksa: biri dünya ameli ve diğeri de âhiret ameli: (bunların içinden her zaman) âhiret amelini dünya ameli üzerine tercih ettim.

Beşincisi: Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle sohbet ettim. Onun sohbetini güzel yaptım.

Derim ki: Bundan dolayı Ebû Bekir Sıddık (r.a.) hazretleri, Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle olan sohbetten bir saat bile ayrılmadı. Hatta onunla beraber mağaraya girdi. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin katlandığı bütün zorluk ve şiddetlere maruz kaldı... Bununla beraber, Ebû Bekir Sıddık (r.a.) hazretlerinin kalbi, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine vâsil olmaktan asla bozukluk göstermedi ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin emirlerine muhalefet etmeyi asla düşünmedi. Bu bâzı sahabelerden vâki olduğu gibi, (Uhud günü) hezîmete uğrayanlar gibi....

Ne güzel buyurmuşlar:

Kim tanır, saf olan sofuyu?

Değişik renklerden...

O ki, beylerin ve paşaların rengine sahiptir.

Onun iç rengi köşk ve saraylardır.

İki renklidir.

Sakalının ucu tembel değildir. Onun başı dostların tasavvurundan, Her gün, değişmekte.

Bir gün ince ipini Aslanın tarafına, diğer gün de Kaplanın tarafına atmaktadır...²³³

Sır ve Kalbe Sahib Olunmalıdır

Allâhü Teâlâ, İbrahim Aleyhisselâm'a vahyetti:

-"Ey İbrahim! Sen benim Halîlimsin, dostumsun. Ben de senin halîlinim! Sırrını (kalbini ve gizli hâlini) benden başkasıyla meşgul etmemeğe bak. Ben senin sırrına (kalb ve gizli haline) bakarım. Eğer onu benden başkasıyla meşgul olmuş görürsem; dostluğumu senden keserim. Çünkü benim dostluğum iddiasında sâdık olan kişiyi ben ateşle yaksam bile yine de sırrını (kalb ve gizli halini) bana hürmeten benden başkasına çevirmez. Zîrâ muhakkak ki beni müşahade etmekten bir an olsa bile ayrılan her sır sahibi, benimle konuşmaya ve benim nazarıma sâlih ve lâıyk olamaz." ²³⁴

Halîlüllâh

"Rabbı ona İslâm emrini verince, "teslim oldum rabbu' âlemîn'e dedi." ²³⁵ (2/111)

Sonra, İbrahim Aleyhisselâm, Mancınık ile ateşe atıldığında Rabbi onu imtihan etti.

İbrahim Aleyhisselâm kendisine isabet eden belâ ve musibetlere karşı üzülop sızlanmadı. Belki işini Allâhü Teâlâ hazretlerine ısmarladı. Böylece Allâhü Teâlâ hazretleri, onu dostluk ile şereflendirdi. Ateşi ona selâmet ve

²³² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/155.

²³³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/155-157.

²³⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/157.

²³⁵ Bakara: 2/131,

serin kıldı.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin katından gelenlere güzel bir şekilde razı olmak, kulu yüce makamlara, kıymetli ve yüksek hallere ulaştırır.

Burada asıl tevhiddir. Tevhid ile, yakın kuvveti kolaylaşır ve (kul tevhid ile) velayet makamına vâsıl olur...²³⁶

Evliyanın Sıfatları

Yahya bin Muâz (r.h.)²³⁷ hazretlerine, "Velinin sıfatı" soruldu. Buyurdular: (Evliyâ'nın alâmetleri şunlardır:)

- 1- Sabır onun şiarı,
 - 2- Şükür onun büründüğü,
 - 3- Kur'ân-ı kerim onun yardımcısı,
 - 4- Hikmet onun ilmi,
 - 5- Tevekkül onun sabunu,
 - 6- Fakr onun temennisi,
 - 7- Takva onun bineği,
 - 8- Gurbet (yalnızlık) onun devamlı hali,
 - 9- Hüzün onun refiki (arkadaşı),
 - 10- Zikir onun celîsi (birlikte oturduğu),
 - 11- Allâhü Teâlâ hazretleri ise onun enîsi (dostu, yâr ve yardımcısıdır.)
- (Bir velîde bu sıfatlar bulunur...)

Ne güzel buyurmuşlar:

Evliyanın ruhunun gıdası Hakkın zikridir.

Onların geleceği mutlak şekerdir.

Haberin var mı Allah'ın esrarından?

Yüzünü sür onların (evliyanın) yoluna

Hakkıyla zikir ve taat et!²³⁸

Yüce Meali:

Sonra o gam'ın arkasından üzerinize bir emniyet indirdi: Bir uyku ki, içinizden bir taifeyi sarıyordu. Bir taife de, nefisleri sevdasına düşmüşlerdi: Allah'a karşı câhiliyye zanni; nahak bir zan besliyorlardı:

- "Var mı bize o emirden bir şey?" diyorlardı.

- "Hakikat, emrin hepsi Allah'ın" de. Onlar, nefislerinde sana açamadıkları bir şey gizliyorlar:

- "Bizim emirden bir hissemiz olsaydı, burada kati olunmazdık" diyorlar. De ki:

- "Evinizde de olsaydınız, üzerlerine katil yazılmış bulunanlar yine çıkacak, düşüp kaldıkları yerleri çaresiz boylayacaklardı. Allah, sinelerinizdekini yoklamak ve yüreğinizdekini meydana çıkarmak içindir ki, bunu başınıza getirdi. Allah, sinelerin künhünü (içinizde gizlediklerinizi) bilir."¹⁵⁴

0 iki cemiyet çarpıştığı gün, içinizden arkasını çevirenler, hakikaten onları şeytan -sırf ba'zı kesbleri bahânesiyle- kaydırmak istedi. Maamâfih, Allah kendilerinden affetti. Allah gafurdur, halimdir.¹⁵⁵²³⁹

Tefsiri şerifi:

"Sonra üzerinize İndirdi."

Bu cümle, züğ "Sizi musâb kıldı (size ceza verdi)." Kavl-i şerifinin üzerine atıftır.

"İndirdi" fiili mecazî olarak verdi manasınadır. Yani Ey mü'minler! Allâhü Teâlâ hazretleri, verdi ve size hibe etti, demektir. "0 gam'ın arkasından," Zikredilen gamın. Neindirdi?

"Bir emniyet,"

Emniyet ve güvence, demektir. Mefûî olmak üzere mensûbtur. (Emniyetten bedel?)

İlli "Bir uyku,"

Emniyetten bedel'dir. Uyuklama, hafifçe uykuya dalmak, kestirme ve şekerleme, demektir.

Ebû Talha (r.a.) buyurdular:

²³⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/157-158.

²³⁷ Yahya bin Muâz (r.h.) hazretleri, evliyanın büyüklerindendir. Rey şehrinde doğdu. Doğum tarihi kesin olarak belli değildir. Daha sonra Nişâbura gelip oraya yerleşti. İyi bir tahsil gördü. Vaiz idi. Sözleri çok tesirliydi. Bütün ömrünü halka nasihat etmekle geçirdi. Zühd, takva ve ihlâs ehliydi. Keramet sahabî bir evliya idi. Ona evliyanın kim olduğu soruldu. Buyurdular: "Evliya, insanları, şeytanın elinden kurtaran zâttır." Yine buyurdular: "Âhiret ehlinin dereceleri yedidir: Tevbe, zühd, rızâ, korku, şevk, aşk ve marifetullah'tır. Tevbe günahları siler, rızâ, ubudiyet elbisesidir, korku, kişiyi sırat köprüsünden geçirir, şevk, cennete götürür, aşk, nimetlere gark eder, marifetullah, cemâlullah'ı müşahedeye götürür." Yahya bin Muâz (r.h.) hazretleri, 258 (m. 872) yılında Nişâbur'da vefat etti.

²³⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/158-159.

²³⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/160-161.

- "Uhud günü ben başımı kaldırdım, sahabelerden gördüğüm herkes, uykunun basmasından dolayı sağ ve soluna sallanıyordu. 0 gün uykunun bastığı kişilerden biri de bendim. Uykudan dolayı kâh elimden kılıcım düşüyordu, onu elime alıyordum. Sonra kamçım elimden düşüyordu, onu elime alıyordum."

0 gün mü'minlerden kendisine uyku basmayan hiçbir kimse kalmamıştı. Şu kavî-i şerîf bundan haber verdiği gibi:

"(Bir uyku ki,) içinizden bir taifeyi sarıyordu."

Bunlar, muhacirler ve ensâr'ın hepsiydi. İnzalın umûmî olmasından bu hepsini geçemez.

Cümle, kelimesinin sıfatı olmak üzere nasb mahallindedir.²⁴⁰

Münafıkların İtirazları

"Bir taife de," Onlar, münafıklardır. Mübtedâ'dır. "Nefisleri sevdasına düşmüşlerdi."

Kendilerinin dertlerine düşmüş, üzüntü ve sıkıntılar içerisindeydi. Veya onlar için en mühim ve önemli olan şey, sâdece kendi nefislerini kurtarmaktı.

"Allah'ı zannediyorlar. kavî-i şerîfinin zamirinden hâl'dir. (Neyi zannediyor-

"Gayri hak"

Hak olmayan bir zann, kendisiyle Allah subhânehû ve Teâlâ hazretleri hakkında zannedilmesi vacib olmayan; (nasıl bir zan?)

"Câhiliyye zanni;"

Ondan bedeldir. Cahiliyet milletine ve ehline mahsus olan bir zan ile zannetmektedir.

Derler:"

"Zannediyorlar." Fiilinden bedeldir. Rüşdü ve doğruyu istemek üzere Rasûü'llah (s.a.v.) hazretlerine şöyle dediler:

"Var mı bize o emirden?"

Allâhü Teâlâ hazretlerinden, nusret (ilâhî yardım) ve zafer-

Sadece Dîr nasîb "De ki: Hakikat, emrin hepsi Allah'ındır."

Âhiretteki galibiyet, Allâhü Teâlâ hazretlerinin ve onun dost-lanındır.

"Şüphe yok ki, Allah hizbidir ancak galip olacaklar..."²⁴¹

(Ne oldukları hâlde?)

"Onlar, nefislerinde sana

açamadıkları bir şey gizliyorlar."

"Diyorlar" fiilinin zamirinden hâldir. Yani kendilerinin, nusret ve ilâhî yardım için, rüşdü ve doğruyu talep ettiklerini izhâr ettikleri halde, inkâr ve yalanlamayı içlerinde gizlemektedirler.

"Diyorlar."

(Burası mukadder bir suâlin cevâbı.) Sanki:

-"İçlerinde neyi gizliyorlar?" diye soruldu. (Bu soruya cevâb için şöyle) buyuruldu:

-"Kendi içlerinde konuşuyorlar." Veya, "bazıları bazılarına kendi içlerinde gizli olarak, söylüyorlar." (Ne söylüyorlar?)

"Bizim emirden bir hissemiz olsaydı,"

Muhammed'in: "Galip gelmek, Allah'a ve dostlarına mahsustur ve bütün emirler Allah'a aittir." diye vaat ettiği gibi olsaydı;

"Burada kati olunmazdık."

Biz mağlûb olmaz veya bu savaşta bizden öldürülenler öldü-rülmezdi.

Burada neffî öldürülmenin kendisinin üzerine racidir, sâdece onda vuku bulmasına değil...

Veya savaş'a çıkma konusunda tercih etme hakkımız olmuş olsaydı, tedbir alsaydık, biz savaşa çıkmazdık. Übey bin Selûl ve diğerleri gibi olurduk... demektir.

"Deki:"

Ey habibim! Onları yalanlamak, iddia ve muamelelerini ibtâl etmek için de ki:

"Sizler evinizde de (olmuş) olsaydınız."

Eğer sizler, Uhud'a çıkmamış ve Medine-i münevverede o-turmuş olsaydınız; dediğiniz gibi;

"Elbette bârız olurdu." Elbette çıkardı. (Ne çıkardı?)

"Üzerlerine katil yazılmış bulunanlar."

Levh-i mahfûz'da yazılanlar, ortaya çıkarmaya davet eden sebeblerden bir sebeble...

(Üzerlerine kati yazılanlar mutlaka nereyi boylarlardı?)

"Yatacakları yeri."

Çarpıştıkları yerleri boylarlardı. Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendileri için takdir ettiği yerleri boylar ve elbette orada öldürülürlerdi. Medine-i münevverede oturmaya azmetmeleri, kesinlikle kendilerine bir fayda vermezdi. Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretlerinin kaza ve takdiri reddolunmaz ve hükmü takîb edilip değiştirilmezdi.

²⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/161-162.

²⁴¹ El-Mâide: 5/56,

(Bunlar niçindir?)

"Ve Allah, sînelerinizdekini yoklamak içindir."

Kendisinden önce mukadder olan fiilin illetidir. Kendisinin başka illetinin üzerine matuftun (2/112) Çokluğundan dolayı ilân etmeyi ihtiva etmektedir. Sanki şöyle cteniidi: Yapılan şeyleri, Allâhü Teâlâ hazretleri cümlesinin faydasına ve imtihan için yaptı. Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, imtihana tâbi tutulan kişiye yapılan şeyleri size yaptı ki, göğüslerinizde bulunan, ihlâs ve nifakı izhâr edip, kalblerinizde bulunan sırları ortaya çıkartmak içindir. (Daha niçindir?)

"Ve kalblerinizdekini meydana çıkarmak içindir."

Gizli işleri ve onları açığa vurur veya kalbleri vesveselerden halâs edip kurtarır, demektir.

"Allah, sinelerin kühünü bilir."

Kalb'den ayrılmaları mümkün olmayan sırları ve gizlilikleri, belki kendisine sarıldığınız ve ona sahip çıktığınız ve kalblerinizde gizlediklerinizi Allah hakkı ile bilir.²⁴²

Allah Bağışladı

"Muhakkak ki o arkasını çevirenler." Yüz çevirenler. (Kimden?) "içinizden; o iki cemiyet çarpıştığı gün,"

Müslümanlar ve kâfirlerin çarpıştığı gün, sizden Uhud günü o hezîmete uğrayanları.

"Hakikaten onları şeytan kaydırmak istedi."

Mü'minlerin hezimetlerinin sebebi, ancak bunu şeytan onlardan olmasını talep etti, onların ayaklarını kaydırmak istedi ve mü'minleri buna davet etti.

"Sırf ba'zı kesbleri bahanesiyle,"

Günahlardan ve isyandan... İsyân, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin emirlerine muhalefet etmek, (okçuların mevzilerini ve) merkezlerini terketmeleri, ganîmet ve hayata olan hırsları (sebebiyle şeytan onların ayaklarını kaydırmak istedi ve mü'minler) böylece te'yid (ilâhî destekten) ve kalbin kuvvetinden mahrum oldular.

"Maamâfih, Allah kendilerinden affetti."

İslâm üzere sabit ve özü diledikleri (ve istiğfar etmelerinden dolayı) Allah onları bağışladı.

"Allah gafurdur," günahları bağışlar.

"Halimdir."

Günahkârların tevbe etmeleri için (Allah onlara mühlet verir ve) onlara azab etmekte acele etmez.

Bundaki nükte (sır ve İncelik) şudur:

Muhakkak ki şeytan ateşten yaratıldı. Şeytan ve onun vesvesesinin ateşi sebebiyle insan madeninden (savaştan) yüzçevirmek gibi yapmış olduklarından demir çıkarıldı. Bu (Allâhü Teâlâ hazretlerinin) afvı, mağfiret ve hilim sıfatlarının zuhuru ayna yapması içindir...²⁴³

Günah İşlenmeseydi...

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şu kavî-i şerifi buna delâlet etmektedir.

-"Eğer sizler hiç günah işlemeseydiniz, elbette Allâhü Teâlâ hazretleri, bir kavim getirirdi, onlar günah işlerlerdi (Allah'ın) onları bağışlaması için."²⁴⁴

(Bu şunun içindir:) Bilin ki, muhakkak her hayır ve serde Allâhü Teâlâ hazretlerinin bir çok sırları vardır. Bu esrarın kühü-ne (ve mahiyetine) Allâhü Teâlâ hazretlerinden başkası baliğ olamaz. Zîrâ:

"Onlar ise, O'nun dilediği kadarından başka ilm-i ilahîsinden hiçbir şey kavrayamazlar."²⁴⁵

Şeytanın Gücü Yetmez

Şeytan, yakın ehlinden (Allah'ın ihlaslı kullan olan) muhlisleri ve nurânî kişileri, bozmaya ve onlara vesvese

²⁴² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/162-165.

²⁴³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/165-166.

²⁴⁴ Ahmed bin Hambel Müsnedi: 2492, Bu hadisi şerifin tam metni şöyledir:

Rasûlullah (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Günahın keffâreti pişmanlıktır." Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: "Eğer siz hiç günah işlemeseydiniz. elbette Allâhü Teâlâ. günah işleyen bir kavim yaratırdı da onları mağfiret ederdi." Müsned-i Ahmed: 2492. Bu konuda buyuruldu:

Muhakkak, eğer Allâhü Teâlâ hazretlerinin sizden bağışlayacağı günahlarınız olmamış olsaydı, elbette Allâhü Teâlâ hazretleri, günahları olup kendilerini bağışlayacağı bir kavim getirirdi." Sahih-i Müslim: 4935,

-"Eğer sizler, benim yanımdan çıktığınızda (benim huzurumda iken) olduğunuz hâl üzere olursanız elbette melekler, evlerinizde sizi ziyaret ederler. Eğer sizler hiç günah işlemeyiz (ve günahlarınızdan tevbe etmemiş) olsaydınız, elbette ki Allâhü Teâlâ hazretleri, günah işleyip kendilerini bağışlamak için yeni bir halk getirirdi (yaratırdı)." Tirmizî: 2449.

-"Muhammed (s.a.v.)'in nefsi yed-i kudretinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, eğer hata etseydiniz, hatta hatalarınız gök ve yer arasında doldursa da sonra siz tevbe edip Allâhü Teâlâ hazretlerinden istiğfarınızı dileseniz. elbette Allâhü Teâlâ hazretleri, sizleri mağfiret eder. Muhammed (s.a.v.)'in nefsi yed-i kudretinde olan (Allah'a) yemin olsun ki veya nefsim yed-i kudretinde olana yemin olsun ki eğer sizler hiç hata etmeseniz, elbette Allâhü Teâlâ hazretleri, bir kavim getirir de onlar hata ederler. Sonra da Allâhü Teâlâ hazretlerinden bağışlanmayı dilerler; Allah da onları af ve mağfiret eder." Müsned-i Ahmed: 17006.

²⁴⁵ Bakara: 2/255.

vermeye kadir olamaz.

Kişinin işlemiş olduğu günah ve irtikâb etmiş olduğu ma'siyet sebebiyle hevâ-ü hevesten dolayı şaibe ve kalbinde bir zulmet (karanlık) meydana gelmedikçe; şeytanın vesvese vermeye mecali olamaz. Nefsin zulûmâtından kurtulan sâliklere (seyr-ü sülûk yolcularına), bırakın vesvese vermeyi; şeytan yaklaşmaya bile güç yetiremez.²⁴⁶

Hikaye (Şeytan)

Denildi ki:

Cüneyd-i Bağdadî (r.h.) hazretleri, İblis'i rüyasında çıplak bir halde gördü. Şeytana sordu:

"Ey iblis! İnsanlardan utanmıyor musun? (Neden çıplak dolaşıyorsun)?" Şeytan (gafil ve isyanda olan kişileri gösterip):

"Bunlar insan mı ki?" dedi. (Cüneyd-i Bağdadî hazretleri sordu:

"Kimler insanlar?" 0:

"İnsanlar (ehlüllah olan bir takım) kavimlerdir. Onlar, Şunuziyye Mescid'indedirler. Onlar, benim cesedimi yok ettiler ve ciğerimi yaktılar.

Cüneyd-i Bağdadî (r.h.) buyurdular.

"Uykudan uyandığım zaman hemen Şunuziyye mescidine gittim. Başlarını dizlerinin üzerine koymuş tefekkür halinde olan bir cemaat gördüm. Onlar beni gördüklerinde bana:

"Ey Cüneyd-i Bağdadî Habîs'in haberi seni aldatmasın! (Şeytanın konuşması seni mağrur etmesin!)" dediler.

Kalb, marifet nuruyla nurlandığı zaman, nârî (ateşten yaratılmış) olan şeytan vesveseyle onun çevresinde dolaşamaz.²⁴⁷

Şeytanın Korktuğu Şey

Ebû Said El-Harrâz (r.h.)²⁴⁸ buyurdular:

"Rüyam'da İblis'i gördüm. Onu dövmek için asamı aldım. Şeytan bana:

"Şeytan bundan (değnekle dövülmekten) korkmaz; o ancak kalbde olan nurdan korkar!" dedi.

Hüccetü'l-İslâm İmam Gazâlî (r.h.) hazretleri, "İhyâ-u Ulûmiddîn" isimli kitabında buyurdular:²⁴⁹

Hikâye (Şeytan ve tevbe)

Sahabelerin vaktinde (asr-ı saadette) şeytan, ordusunu etrafa yaydı. (Sonra) hüsrana uğramış ve perişan bir halde geri döndüler. Şeytan onlara sordu:

"Nedir bu haliniz?" Onlar:

"Bunlar gibi insanları hiç görmedik! Bizi çok yordular. Onlardan bizim alacağım hiçbir şey yoktur!" dediler. Şeytan onlara:

"Onlara vesvese vermeye gücünüz yetmez. Onlar, peygamberleriyle sohbet ederken ve vahyin inmesini müşahede ederken siz onları asla aldatamazsınız! Lâkin onlardan sonra bir kavim gelir; hacetinize onlardan nail olursunuz!" dedi.

Tâibûn (tevbe ediciler) devri geldiğinde, şeytan yine ordusunu etrafa yaydı. Şeytanın ordusu yine kırık ve ümitsiz bir halde geri döndüler. Şeytan onlara:

"Nedir bu haliniz?" diye sordu. Onlar:

"Böyle acâib (ve tuhaf) bir topluluk görmedik! Onlar biraz günah işleseler, günün sonu yaklaşınca hemen istiğfar etmeye başlayıp, günahlarını sevaba çeviriyorlar!" Şeytan:

"Siz onlardan bir şeye nail olamazsınız! Çünkü onların tevhidi sıhhatli ve onlar, peygamberleri Muhammed'in sünnetine tâbi oldukları için onları bozamazsınız! Lâkin bunlardan sonra, gözünü aydınlatacak ve yüzünüzü güldürecek bir kavim gelecektir. Onlarla oyun oynayıp, onları nefislerine uydurup, istediğiniz gibi yönlendirecek ve yöneteceksiniz! Onlar tevbe etmezler ki mağfiret kılınslar. O gün onlar tevbe etmeyeceklerdir. Onlar tevbe etmedikleri için kötülükleri iyiliğe çevirilmeyecektir!" dedi.

Buyurdular:

Birinci asırdan sonra bir topluluk gelir.

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/166-167.

²⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/167-168.

²⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/168.

²⁴⁸ Ebu Said el-Harrâz (r.h.) hazretleri, evliyanın büyüklerindendir. Asıl ismi, Ahmed bin İsa'dır. Doğum tarihi kesin olarak bilinmiyor. Muhammed bin Mensur Tûkî (r.h.)'m talebesidir. Zünnûn-i Mısırî, Sırr-ı Sakatı, Bişr-i Hafî gibi alim ve evliyâ zatların sohbetlerinde bulundu. Tasavvuf ehliydi. Keramet sahibi bir evliya idi. tik defa "fena" ve "beka" dan o söz etmiştir. Sohbeti tesirliydi. Dört kadar telifâtı vardır. Yazdığı kitablardan biri "Kitabu's-Sır"dır. Buyurdular: "Tasavvuf, senin kendi benliğinden arınıp, ilâhî nurlarla dolman, zikirden hasıl olan zevkin tadına varmandır." Ebû Saïd el-Harrâz (r.h.) hazretleri. 227 (m. 890) yılında Bağdad'ta vefat etti.

²⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/168-169.

Onların içine hevâ-ü heves yayılır.
Onlar nefislerinin nevasına kapılırlar.
Bid'atlar, kendilerine süslü gösterilir.
Bid'at (ve haramları) helâl görürler.
Bid'atları din edinirler.
Ondan tevbe ve istiğfar etmezler.
O asır'da İblis, onların üzerine düşmanları musallat kılar. Şeytan ve şeytanın ordusu bid'at ve nefislerine uyanları diledikleri gibi yönetirler... (2/113)²⁵⁰

İblisin Mesleği

(Sa'dî Şirâzî ne güzel buyurdular:)
İblis bizim hakkımızda ta'n edip kötülükten dem vurmaz.
Onlardan gelmez iyi işler.
Ancak kötü işler gelir.
Nefsimizden gelen kötülüklerden feryad-ü figânlar olsun.
Eyvah..
Korkarım ki İblis'in zannı ve düşüncesi doğru çıktı.
Çünkü mel'ûn bizi kahretmetmeyi sever ve ister.
Rabb'in onu bizim için dünyaya attı.
Bu arsız ve utanmazın elinden nereden baştan atalım.
Çünkü onunla sâlih oluyoruz.
Ve hak ile onunla savaşmaktayız...
Sa'dî'nin Bostanından...
"Ey o bütün iymân edenler! Sakın şunlar gibi olmayın ki, küfrettiler."
Bunlar;
"Bizim emirden bir hissemiz olsaydı, burada katfolunmazdık" diyen; münafıklardır.
"Ve kardeşlerine dediler: Kardeşleri için ve kardeşleri hakkında dediler.
Kardeşliğin" manâsı, neseb cihetinde ittifak etmek veya mezhep ya da akîde (inanç) bakımından birleşmek, demektir. (Ne zaman dediler?)
"Yeryüzünde bir seyahat ettikleri zaman."
Yeryüzünde sefere çıktıkları, ticâret için uzaklaştıkları veya diğer mühim işler için yola çıkıp seferlerinde ölenlere;
"Veya oldukları vakit" Kardeşleri. (Ne oldukları vakit?)
"Gaazîler."
"Gaazîler." Kelimesi, "gazi" kelimesinin cemiidir. kelimesinin, kelimesinin ve kelimesi kelimesinin cemii olduğu gibi...
Yani: Gaza için sefere çıkıp şehid olarak öldürülenlere (söylediler). (Ne dediler?)
"Yanımızda olsalardı."
Savaşa çıkmayıp, Medine-i Münevvere'de ikâmet etmiş olsalardı;
"Ölmezlerdi." Seferlerinde...
"Ve öldürülmezlerdi."
Savaşlarda öldürülmezlerdi. Burada nehiyden maksat, onların bu kavH şerife, mümasil bir taalluklarının olmadığını ifâde etmektir. Belki mazmunu ile itikâd ve mücibiyle hükmetmeyi ifâde eder.²⁵¹

Kâfirlerin Hasreti

"Allah, bunu kalblerinde bir hasret olarak bıraksın diye..."
"Dediler," kavI-ı şerifine taalluk etmektedir. "kılsın diye" KavI-ı şerifin başındaki lâm, (illet için değildir) lâm-ı akıbet (sonuç manâsına gelen lâm)dır. "Onun şüphesi sonuçta bana eziyet vermek içindir," sözünde olduğu gibi. Bu lam illet ve garaz için değildir. Çünkü onlar bunu bu manâda söylemediler. Onlar bu sözü, müminleri elhâd'dan alkoymak ve soğutmak için söylediler. Manası: Onlar bu sözü söylediler, buna inandılar, maksatlarından bir kasıt için, bu sözün âk/beti ve vardığı yer (sonu) ise hasret oldu. Hasret pişmanlıktan daha şiddetlidir. Hasret insanın bütün kuvvetlerini keser.
Zikredilen ta'lilden maksat, buna herhangi bir faydanın terettüb etmediğini beyân etmektir. Bu konuşmanın hasret konuşması olduğunun yönü şöyledir ki, kalblerinde, onlardan Ölen veya öldürülenlerin, sefer veya gazaya çıkmaktan menetme konusundaki kendi hatalarından dolayı öldüğü veya öldürüldüğüne inanmalarındandır. Buna

²⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/169-170.

²⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/170-171.

inanın kişinin hiç şüphesiz hasreti daha da artar. Hatta onu hayıflandırır, üzüntü ve tasadan ölecek hale getirir. ²⁵²

Hayat ve Ölüm...

Ama Müslüman, hayat ve ölümün ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinin kaza ve takdiriyle olduğuna inanır. Mü'minin kalbinde bu tür hasret olmaz.

"(Halbuki, Allah diriltir ve öldürür) hayâtı veren de Allah, ölümü veren de..."

Burası, münafıkların bâtil sözlerini reddetmek içindir. Hayat ve ölümde müessir olan sâdece Allah'tır. İkâmet veya seferin bunda hiç bir dahli (ve etkisi) söz konusu değildir. Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, bazen müsâfir (yolcu) veya gaziyi kendilerine gelen tehlikelerle beraber korur ve yaşatır. Evinde ikâmet eden kişiyi, selâmet, sıhhat ve afiyetin bütün sebeplerine sahip olmakla beraber Allâhü Teâlâ hazretleri onu öldürür.

Ne güzel buyurmuşlar:

Nice nice atlar,

Çabuk yürüyordu.

Ama, yolda kaldı.

Topal eşek canı menzile götürdü.

Sonunda tenin toprağa bahşış oldu.

Defnetmek ve zahmet yemek...

Ölmedi.

"Ve Allah, her ne yaparsanız görüp duruyor." Bu münafıklar gibi olmayın. ²⁵³

Şehâdetin Mükâfatı

"Celâlim hakkı için: Eğer

Allah yolunda katlolunur veya ölürseniz,"

Siz mü'min olarak Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz... Buradaki lâmin yeri mahzûf kasem içindir. Cevâbı ise şu kavli şerîftir. (Bu durumda sizin için ne vardır?)

"Her halde, sizin için, Allah'ın bir mağfiret ve rahmeti."

Kasemin cevâbı (kendisinin) yerine geçtiği için; şartın cevâbı hazfedildi. Çünkü ona delâlet etmektedir.

Muhakkak ki sefer ve gaza (savaş), ölümü celbeden ve eceli başa alan şeylerden değildir. (Ecel asla ileri veya geri alınmaz.) Bu ölüm Allâhü Teâlâ hazretlerinin emriyle vâki olduğuna göre, buna karşılık Allâhü Teâlâ hazretlerinden olan, kolay bir can veriş, bir rahmet, bağışlanmak ve rahatlıktır.

"Onların dünyada kalıp toplayacakları şeylerden daha hayırlıdır."

Kâfirlerin ömürleri müddetince toplamış oldukları dünya menfaati ve dünyanın temiz (mal) ve güzelliklerinden daha hayırlıdır. ²⁵⁴

Kâfirlerin Topladıkları

Suâl: Eğer denilse ki:

"Onların dünyada kalıp toplayacakları şeylerden daha hayırlıdır." Buyurularak, hayır, kâfirlerin topladıkları hayırla nasıl vasıflanır. Halbuki kâfirlerin topladıklarında asla hayır, yoktur?

Cevâp: Deriz ki: Onların dünyada topladıkları şeyler, helal babında olanlar, hayır kabul edilmiştir. Ve yine bu onların sözlerine ve itikatlarına göre vârid olmuştur. Onların inançlarına göre bu mallar, hayırlı şeylerdir. Onun için, mağfiret bu sizin hayırlı olduğuna inandığınız şeylerden daha hayırlıdır, buyuruldu. ²⁵⁵

Dönüş Allah'adır

"Celâlim hakkı için: Olseniz de, katlolunsanız da," (2/114)

Hangi şekilde ittifak edilirse edilsin sizin helakiniz, ilâhî irâdenin taalluku hasebiyledir.

"Her halde hep Allah'a"

Hakikî ma'bûd, sâni büyük, rahmeti geniş ve ihsanı bol olan Ailâhü Teâlâ hazretlerine;

"Haşrolunacaksınız."

Başkasına değil. Ailâhü Teâlâ hazretleri, sizin ecirlerinizi size verir, atâ ve ihsanını da bol bol verecektir. ²⁵⁶

²⁵² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/172.

²⁵³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/172-173.

²⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/173-174.

²⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/174.

²⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/174.

İbâdette İnsanlar Üç Kısımdır

(İbâdet etmedeki maksatları yönünden insanlar üç kısımdır.

1- Korktufu İrin Allah'a ibâdet Prien.

2- Sevaını umduğı için Allah'a ibâdet eden,

3- Rubûbiyyetten dolayı Allah'a ibâdet edenler...)

Bil ki, muhakkak bu âyet-i kerimeler, çok güzel ve nefis bir tertib üzeredirler.

Zîrâ Ailâhü Teâlâ hazretleri birinci âyet-İ kerimede;

"Allah'dan bir mağfiret," buyurdu. Mağfiret, kötülüklerden ve günahlardan geçmek ve onları bağışlamaktır. Bu

kavl-i şerif, Ailâhü Teâlâ hazretlerinin azabından korkarak Allah'a ibâdet eden kimseye işaret etmektedir. Sonra:

"Ve bir rahmet" buyurdu. Rahmet, sevâblarla lûtfetmesi ve efdal kılmasıdır. Bununla Ailâhü Teâlâ hazretlerinin sevâb umarak, Allah'a ibâdet eden kimseye işaret edildi.

Sonra âyet-i kerimenin sonunda da:

"Her halde hep Allah'a haşrolunacaksınız." Buyurdu. Bu kavl-i şerif, sâdece mücerred Rubûbiyet için Ailâhü Teâlâ hazretlerine ibâdet edenlere işaret etmektedir. İşte bu, makamların en yükseğidir.

Molla Abdurrahman Cami (k.s.) hazretleri buyurdular:

Ey canım!

Senin kapından uzak olamam.

Buna gücüm yetmez.

Cennet ve hurilere kanaat edemem.

Sensizliğe dayanamam.

Senin kapında aşkın hükmüyle bulunmaktayım.

Vurulmakla değil.....

O kapıda ne edeyim? Sabredemezsem....

Bununla, Allah'ın mağfiretine haşr olunmak ile Allah'a haşr olunmanın arasında çok farklar olduğu ortaya çıktı...

257

Hikâye (ibâdette niyet)

Rivayet olundu.

İsa İbni Meryem Aleyhissalâtu vesselam (bâzı) kavimlere uğradı. Bedenleri cılızlaşmış (çok zayıf olmuş), yüzleri sapsarı kesilmişti. Onların üzerinde ibâdet izlerini gördü. İsa Aleyhisselâm onlara sordu:

-"Ne istiyorsunuz?" Onlar:

-"Biz Allah'ın azabından korkuyoruz!" dediler. İsa Aleyhisselâm:

-"Aliâhü Teâlâ hazretleri, sizleri azabından kurtarmamaktan çok kerimdir!" buyurdu.

Sonra İsa Aleyhisselâm başka bir kavme rastladı. Onların üzerinde de bu eserleri gördü. Onlara da sordu:

-"Ne istiyorsunuz?" Onlar:

-"Biz cennet ve rahmet!" istiyoruz, dediler. İsa Aleyhisselâm:

-"Aliâhü Teâlâ hazretleri, sizleri rahmetinden menetmekten çok kerimdir!" buyurdu.

Sonra üçüncü bir kavme uğradı. Onların üzerinde kulluk ibâdetini daha çok gördü. Aynı soruyu onlara da sordu.

-"Ne istiyorsunuz?" Onlar:

-"Biz Allah'a ibâdet ediyoruz. Çünkü O, bizim ilâhımız, biz de Onun kullarıyız. Herhangi bir rağbet veya korku için değil..." dediler. İsa Aleyhisselâm:

-"Sizler, ihlâslı kullarsınız! Ve hakîki kullarsınız!" buyurdu.

Ne güzel buyurmuşlar:

Ezelî Cemâlin aşkını;

Kalbinin en derin yerinde yap.

Ümit gözünü dikme,

0 hûrîlere ve cennetlere bakma!

Çünkü Müslüman Ezelî Cemâlin aşkı ile oldu...

Afâka kadar töhmet altında kalacak kötülöklere bakmadı. ²⁵⁸

Hikâye (ibâdette niyet)

Kadının biri bir cemaate sordu: -"Size göre cömertlik nedir?" Onlar: -"Malı dağıtmaktır!" dediler. Kadın:

-"Malı vermek ve dağıtmak, dünya ehlinin ve avamların cömertliğidir! (Benim size sorduğum:) Havassın

²⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/174-175.

²⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/175-176.

cömertliği neyledir?" Onlar:

"Allah'a taat için, elden gelen bütün gayreti sarfetmek ve çalışmaktır!" dediler. Kadın:

"Siz sevâb umuyorsunuz?" dedi. Onlar:

"Evet!" dediler. Kadın:

"Sizler, Aliâhü Teâlâ hazretlerinin:

"Kim bir hasene ile gelirse, ona on misli verilir, kim de bir seyyie ile gelirse, ona ancak misliyle ceza edilir ve hiçbirine haksızlık edilmez.²⁵⁹ Kavl-i şerifinden dolayı bir'e on alıyorsunuz!" dedi. Onlar:

"Evet!" dediler. Kadın:

"Cömertlik nerede kaldı?" diye sordu. Onlar (kadına) sordular:

"Sana göre cömertlik nedir?" Kadın:

"Amel Allah için olmalıdır. Ne cennet için ve ne de cehennem için, ne sevâb için ve ne de azab korkusundan olmamalıdır..!" dedi.

Bu ise ancak tecrîd (mâsivâdan soyutlanmak) ve tefrîd (tek başına kalmak) hakîkî vücûda (gerçek varlığa) vâsıl olmakla olur...²⁶⁰

Dünyadan ve Âhiretten Yüz Çevirmek

Sâlik (seyr-ü suluk yoluna giren) kişiye düşen vazife, dünya ve âhiretten yüz çevirmek ve Aliâhü Teâlâ hazretlerine yönelmektir. Hatta bu sayede onun gözünden hicâb (perde) kalkar ve böyle erbabın Rabbine vâsıl olur.²⁶¹

Cihâdda Ölen İle Evinde Ölen

İmâm Fahreddin Râzî (r.h.) tefsirinde buyurdular:

"İnsan cihâda yöneldiği zaman, onun kalbi dünyadan yüz çevirir ve âhirete yönelir. Vefat ettiği zaman ise, o kişi sanki düşmandan kurtulup, mahbuba vâsıl olmuş (sevgiliye kavuşmuş) gibidir...

Ama dünya milini toplamaya haris olduğu halde, ölümden korkarak evinde oturduğunda öldüğü zaman ise, o kişi sanki maşuktan (çok sevdiği ve aşık olduğundan) uzaklaşıp, gurbete düşmüş gibi olur.

Birincisinin (Allah yolunda cihâd ederek şehid olan) kişinin saadetinden ve ikincisinin (dünya malına tutulup ve korkuyla e-vinde oturarak ölen) kişinin şakaavetinden asla şüphe yoktur..."

imâmın sözleri burada bitti.

Gafillerin haşri perde ile dir. Vasil olanların haşri ise cenabın izhârı ile dir. Kim bu dünyada kör olur, mal, makam ve mevki severse, o kişi âhirette de, Cemâlullah'ı müşahede etmekten, mahcûb (örtülü ve perdeli) olur.²⁶²

İnsanî Münâsebetler

"Demek ki, mahzâ Allah'tan bir rahmet ile dir ki, sen onlara yumuşak bulundun..."

Cümlelerin basıdaki kelimesi te'kîd için olup zaittir. Yani, Allâhü Teâlâ hazretlerinden olanlar için olan büyük bir rahmet ile, demektir. Bu da Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sükûnetini muhafaza ederek hareket etmesidir. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin yüce ahlakla tahsis edilmesidir.

(Manâsı: Ey habibimî) Sen onlara yumuşak davrandın onlara nfk ile muamele ettin, onlardan meydana gelenlerden, senin emrine muhalefet etmeleri ve seni düşmana teslim etmelerine rağmen sen Allah'ın rahmetiyle onlara yumuşak davrandın, demektir.

"Eğer," Sen böyle olmasaydın da bilakis; "Kaba olsaydın"

Muaşeret ve beşerî ilişkilerde söz ve fiil bakımından katı ve kuru olmuş olsaydın ve:

"Katı yürekli..."²⁶³

Katı Kalb

Ahlâkı kötü, demektir. (2/115)

Kalb katılığı ise, kalbi hiçbir şeyden etkilenmeyen kişi demektir.

Bazen insan, kötü ahlaklı olmaz ve hiçbir kimseye eziyet etmez; lâkin onlara acımaz, merhamet etmez ve hassas davranmaz. İşte böylece ikisinin (kötü ahlak ile katı kalbli olmanın) arasındaki fark ortaya çıkmış oldu. (Eğer kaba ve katı yürekli olsaydın ne olurdu?)

²⁵⁹ El-En'âm: 6/160,

²⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/176-177.

²⁶¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/177.

²⁶² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/177-178.

²⁶³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/178.

"Elbette etrafından dağılmış gitmişlerdi."
Senin yanından ayrılıp dağılırlardı. Senin yanında oturmazlardı.²⁶⁴

Afv ve Hoşgörü

"0 halde kusurlarını affet,"
Senin hukukuna taalluk eden şeylerden onları affet, Allâhü Teâlâ onları affettiği gibi...
"Günahlarına istiğfar ediver."
Allâhü Teâîâ hazretlerinin hukukuna taalluk eden şeylerden dolayı istiğfar et. Onlara olan şefkat ve acımanın tamam olması ve onlara olan birr'in (ihsan ve iyiliğin) kemâli için ve onlar için istiğfar et.²⁶⁵

Meşveret

"Ve emirde reylerini al (onlarla müşaveret).
Onların görüşlerini ortaya koymalarını istel Harb içinde onların yanında olan ilmi (savaş tekniğini) al! Çünkü ma'lum olan budur. Veya bunda ve bunun emsalinde (ve benzerlerinde), müşâveretin âdet ve geleneklere göre cereyan ettiği şeylerde, onların rey ve görüşlerini izhâr etmelerini istemek, onların kalblerini hoş tutmak, gönüllerini almak ve onları taltif etmek, (değerlerini yükseltmek, kendi katında onların değerlerinin çok yüce olduğunu onlara beyan etmek) ve ümmete de, meşveret (danışma ve müşavere etmek) sünnetini yaymak içindi...
²⁶⁶

Azimet ve Tevekkül

Sü "Sonra da azmettin mi!"
Bir şeye meşveretin akabinde ve kalbin ona tatmin olup tam yatıştıktan sonra;
"Artık Allah'a mütevekkil ol."
Senin için sâlih, doğru ve en elverişli olan işinin kararından sonra Allah'a tevekkül et.
Muhakkak ki senin için en sâlih işi bilen, sâdece Allâhü Teâlâ hazretleridir; sen değilsin. Senin kendilerine meşveret edip danıştığın insanlar da değil....
"Çünkü Allah mütevekkil olanları sever."
Allâhü Teâlâ hazretlerine tevekkül edenlere Allah, yardım eder ve onları kendileri için en hayırlı, sâlih ve elverişli olan şeye irşâd eder.²⁶⁷

Tevekkül

"Tevekkül:" İşini Allâhü Teâlâ hazretlerine havale etmek (ona ısmarlamak), son derece ona itimâd etmek ve ona dayanmaktır.
İmam Fahreddin Râzî (r.h.) buyurdular: Tevekkül, bâzı câhillerin dedikleri gibi; insanın kendisini ihmâl etmesi ve boş vermesi demek değildir. Yoksa meşveret emrinin tevekkül emrine zıd olması gerekirdi.
Tevekkül hakikatte, insanın zahirî sebeplere riâyet etmesidir. Lâkin kalbiyle, sebeblere dayanmamalıdır; belki hikmetin ismetine dayanmalı ve her şeyde bir hikmetin varlığını asla unutmamalıdır.
Bil ki, Allâhü Teâlâ hazretleri, eğer Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, katı kalbli ve kaba davransaydı elbette ashabının çevresinden dağılıp gideceklerini beyan etti. Halbuki bununla beraber Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine tâbi olmak din, ondan ayrılmak ise küfürdür. İnsanların kendisine boyun eğdiği, kendisine tâbi olduğu ve itaat ettiği birinin, insanlara kaba, katı sözlü ve kasavetli bir kalble muamele etmesi nasıl vâki olur ve böyle bir şey nasıl düşünülebilir.²⁶⁸

Kavl-i Leyyin

Kavl-i leyyin (sözde yumuşak olmanın faydaları):
1 - Kalblerde (etki yapıp) kabul görmek bakımından daha tesirli,
2- İcabet olunmaya daha sür'atli,
3- Ve taata daha çok davet edicidir ve itaat edilmeye daha layıktır.
Bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri, Mûsâ Aleyhisselâm ile Hazret-i Harun'a kavl-i leyyini (yumuşak sözlü olmayı) emretti (ve Firavun'a gönderirken); onlara şöyle buyurdu:

²⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/179.

²⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/179.

²⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/179-180.

²⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/180.

²⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/180-181.

"Varın da ona belki dinler veya korkar diye yumuşak dille söyleyin."²⁶⁹

Ne güzel buyurmuşlar:

Yumuşaklıkla düşmandan post yapabilirsin! Dostlara zorluk ve sıkıntı veren düşmandır. Çünkü örs, sert yüzü kimseyi götürmez.

Yumuşaklık köpeğin başını edeblendirir.²⁷⁰

Yumuşaklık

İmam Fahreddin Râzî (r.h.) tefsirinde buyurdular:

-"Rıfk ve yumuşaklıkla muamele, Allâhü Teâlâ hazretlerinin haklarından bir hukukun ihmâl edilmesine yol açmıyorsa caizdir.

Allah'ın haklarından bir hukuka tecâvüz ettiği zaman ise asla caiz değildir.

Allâhü Teâlâ hazretleri şöyle buyurdu:

"Ey o peygamberi Kâfirlere ve münafıklara mücâhede et ve onlara karşı kalın bulun; onların varacakları yer cehennemdir, ona gidiş de ne fena gidiştir."²⁷¹

Allâhü Teâlâ hazretleri, zinâ'ya had cezası vurulması hakkında şöyle buyurdu:

"Zâniye ve zâni... hemen bunlardan her birine yüz değnek vurun. Allah'ın dininde bunlara bir acıyacağınız tutmasın, Allah'a ve âhret gününe gerçekten inanıyorsanız! Hem mü'minlerden bir taife azaplarına şahit olsun!"²⁷²

Tahkik yapıldığında, ifrat ve tefritin (aşırılığın) her iki tarafı da kötüdür. Fazilet ortadadır. Mutedil ve vasat olmak lâzım.

Katı (ve galiz) olmak, bir kere emredildi, başka yerde de nehyedildi. Bu, ifrat ve tefritten kaçınmak içindir.

Vasat ve orta yol üzere kalındı. Bu da sırât-ı müstakimdir. Bu sırdan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri, (mü'minleri ümmeti) vasat olmakla medhetti. Ve buyurdu:

"Ve, işte böyle, sizi doğru bir caddeye çıkarıp, ortada yürüyen bir ümmet kıldık ki, siz, bütün insanlar üzerine adalet numunesi, hak şahidleri olasınız. Peygamber de sizin üzerinize şahid olsun."²⁷³

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Çok acı olma ki (ağızdan) atılırsın; çok tatlı da olma ki (boğazdan) yutulursun."

Ne güzel buyurdular:

Kuvvetli ve cesur hasma karşı yumuşak ol. Eğin sen sert ve katı olursan, senden doyarlar... Yumuşaklık ve sertlik birbiriyle iyidirler. Çünkü vurulan, yaralanan damara merhem iyidir.²⁷⁴

Peygamberlerin Gönderilmesi

Bil ki, peygamber'in gönderilmesinden maksat, Rasûl (s.a.v.) hazretlerinin Allah'ın tekliflerini halka tebliğ etmesidir.

Bu maksat ise, ancak kalblerin kendisine meyiletmesi ve o-nun katında nefislerin sükûnete ermesiyle mümkündür.

Bu da ancak, peygamber hazretlerinin;

- 1 - Kerim olması,
- 2- Rahîm (olması),
- 3- Onların günahlarından geçmesi (görmezlikten gelmesi),
- 4- Onların kötülüklerini bağışlaması,
- 5- Birrin (iyiliğin), her türünü onlara tahsis etmesi,
- 6- Onlara ikramda bulunması,
- 7- Şefkatli olmasıdır.²⁷⁵

İnsanları Celbetmek

Bütün bu sebeplerden dolayı, (insanların ilâhî hükümler için peygamberlerin çevresinde toplanması için) Rasûl hazretleri,

Kötü ahlaklardan beri olmalı,

²⁶⁹ Taha: 20/44,

²⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/181-182.

²⁷¹ et-Tahrim: 66/9,

²⁷² en-Nûr: 24/2,

²⁷³ Bakara: 2/143,

²⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/182-183.

²⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/183.

Bu cihetten kalbi katı olmaması vacibtir.

Belki peygamber, zayıf insanlara yardım etmek için onlara çok meyletmeli, fakirlere yardım etmeli, onların kötülüklerini çok bağışlamalı, hoşgörülü olmalı (2/116), onların ayak kaymalarını affetmelidir.

İşte bu manâdan dolayı AHâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

"Eğer katı yürekli bir nobran olsaydın, elbette etrafından dağılmış gitmişlerdi."

Eğer insanlar, çevrende dağılıp gidecek olurlarsa, o zaman, bi'set (gönderilme) ve risâletin maksadı kaçırılmış ve kaybedilmiş olur.²⁷⁶

Âlimler ve Şeyhlerin Ahlâkı

Âhîret âlimleri, (peygamberlerin) vârisleri ve meşâyih-i (kiram hazerâtı da halkla ilişkilerde) bu şekilde olmaları gerekir.

Çünkü insanlar, zahirde ve bâtında kendilerine tâbi oldukları kişilerin dini üzeredir. (Ama) bu zamanın âlim ve şeyhlerinden ahlâk-ı hasene ile muttasıf (güzel ahlak sahibi) olanlar azdır.

Ancak;

1 - Allâhü Teâlâ hazretlerinin korudukları,

2- Şeriata sarılmayı hidâyet kıldıkları,

3- Ve hakikat adabı ile edeblenenler, (âlim ve şeyler) hariç... Bu hâl ise ancak binde bir kişide bulunur...²⁷⁷

Hikâye (Yumuşak muamele)

Rivayet olundu. Hilim'de darb-ı mesel haline gelen Ahnef (r.h.)²⁷⁸ ile bir adam birlikte bulunuyorlardı.

Adam, çok çirkin ve kötü bir şekilde Ahnef (r.h.)'a sövdü.

Ahnef (r.h.) ayağa kalktı gitti; adam da onun peşine takıldı. Ahnef kavmine yaklaştı ve durdu. (Peşinden gelen adama:)

"Ey kardeşim! Eğer söyleyeceğin ve bana söveceğin başka sözün kaldıysa şu an söyle! (kavminin içine girdikten sonra bana söversen) kavmim senin sözlerini işitir (bana sövdüğün için) sana eziyet ederler!" dedi.

Ahnef in ahlâkına bak! Adama nasıl davranıyor ve ne güzel hareket ediyor!

(Bunun üzerine) adam ona:

"Beni mürüvvetin üzerine delâlet et! Dedî. Ahnef (r.h.): -"Mürüvvet, geniş ve güzel bir ahlak ve kötülükten el çekmeni tavsiye ederim" dedi.²⁷⁹

Tevîlât-i Necmiyyeden

Necmüddin Kübrevî (k.s.) hazretleri, "Te'vilâf'ında buyurdular:

-"Mü'minlerin kalblerinde zahir olan her yumuşaklığın bazıı bazısının üzerindedir. Ve o yumuşaklık Allah'ın rahmetidir. Ve Aliâhü Teâlâ hazretlerinin kullarına olan lütfunun neticesidir. Yoksa mü'minlerin nefislerinin hususiyetinden (olan bir özellik) değildir. Çünkü nefis mübalağa ile kötülüğü emreder. (Çünkü o nefis-i emmâredir). Eğer peygamberlerin nefsi olsa da..." Söx(er)ı bitti.

Bu söz, şunun üzerine bir tenbihtir ki, muhakkak peygamberler (a.s.) hazerâtının sulukları, her ne kadar, nefis-i mutainne'den, (nefs-i) râzıyye, merzıyye, sâfiyyeden ve peygamberlik ve risâletin meblağına balığ olmuşlarsa da; lâkin onların nefisleri, diğer insanlar gibi emretmekle muttasıftır.

²⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/184.

²⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/184.

²⁷⁸ Ahnef (r.h.); Asıl adı, Dahhak bin Kays'tır. Künyesi Ebû Bahr, lakabı ise Ahneftir. Hilmi ve yumuşaklığı ile darb-ı mesel idi. Ayağı eğik veya ayakları arkası üzerine basarak yürüdüğü için kendisine "Ahnef", denilmiştir. Basra'da doğdu. Doğum tarihi kesin olarak bilinmiyor. "Muhadramûn"dandır. Usûl-u hadis ilmine göre, Muhadramûn, hem câhiliyet çağını yani Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin peygamberlik çağından evvelki zamanı idrâk eden ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin peygamberlik zamanında yaşayan ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini görmeksizin iman eden kişilere denilir. Bunlar, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini görmek ve sohbet etmek şerefine nail olmadıkları için sahabe olma mertebesinden mahrumdurlar. Muhadramûn, tâbiündendir. Meselâ Zeyd bin Vehb (r.h.) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin hayatında iman ettiği halde gelip Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini görme şerefine nail olamadı. Cübeyr bin Nefir ise Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin vefatından sonra iman ettiler. Muhadramunun sayısı İmam Müslime göre yirmidir. İmam Nevevî hazretleri ise muhadramunların sayılarının daha çok olduğunu beyan ederler. Bu konuda daha geniş bilgi için bakınız: Usûl-u Hadis, s. 19. Mahmud Esad Seydişehirî, Cemal Efendi matbaası, 1316- İstanbul. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri. Ahnef (r.h.)'ın kabilesine İslâm'ı anlatmak için sahabeler, gönderdi. Gelenlere İslâm'ı anlattılar. Ahnef (r.h.) onlara: "Siz güzel şeyler anlatıyorsunuz, halkı güzel şeylere çağırıyorsunuz," deyip Müslümanlığı kabul etti. Onun Müslüman olmasıyla kabilesi Müslüman oldu. Sahabî müşidler, gelip bu durumu Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine anlattıklarında Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, "Allâhım! Ahnefi bağışla!" diye dua etti. Ahnef (r.h.) Hazret-i Ömer (r.a.), Hazret-i Atı, Hazret-i Osman ve diğer büyük sahabelerle görüştü. Onlardan az sayı da da olsa hadis-i şerif rivayet etti. Horasan fetihlerinde bulundu. Şöyle buyurdular: "Şu üç şeye dikkat ederim. Birincisi: Beni aralarında görmek istemeyenlerin yanına varmam. İkincisi: Çağırılmadıkça makam ve mevki sahiplerinin kapısına gitmek, üçüncüsü: İnsanların kendilerinin muhtaç oldukları şeyleri bana vermelerini asla kabul etmem ve arzulamam." Yine buyurdular: "Bizim bulunduğumuz yerde, kadınlardan yiyecek ve içeceklerden bahsetmeyin. En çok kızdığım kimse, avret yerinden, karnı ve midesinden sözeden kişidir." Ahnef (r.h.) 67 (m. 686) yılında Küfe'de vefat etti.

²⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/185-186.

Lâkin Aliâhü Teâlâ hazretleri, peygamberleri, nefislerinin gereğini yapmaktan korur. (Çünkü peygamberlerin ismet sıfatı vardır.)
Bunu anla! Gerçekten burası itibâr ve manâlar mahallidir...! ²⁸⁰

Nusret ve Hezelân

"Eğer Allah size nusret verirse,"

Nusret iki çeşittir.

1- Maûnettir.

2- Menetmektir.

Yani, (birincisi), Aliâhü Teâlânın yardım etmesidir, (ikincisi de) Aliâhü Teâlâ hazretlerinin sizden düşmanları menetmesidir. Bedir gününde yaptığı gibi...

"O vakit size galip yoktur."

Hiçbir kimse size galip olup sizi mağlûb edemez. "Ve eğer o sizi yardımsız bırakırsa,"

Helak için, nusret ve selâmetten oturmaktır (el çekmektir). Manâsı: Allah eğer sizi terk ederse ve size yardım etmezse, Uhud günü yaptığı gibi...

"Kimin haddinedir ki, size yardım etsin?"

Inkârî istifhamdır. Mübalağa yolu ile zât ve sıfat bakımından, yardım edicinin olmadığını ifâde etmektedir.

O'ndan sonra,"

Aliâhü Teâlâ'nın, sizi yardımsız bırakması ve terk etmesinden sonra...

Bu kavî-i şerîf, bütün emirlerin ve işlerin Allah'ın olduğuna tenbihtir. Bunun için bu kavî-i şerîfin ardından hemen tevekkül emredildi ve buyurdu:

"Ancak, Allah'a (tevekkül edip) dayansın o halde müminler."

Mü'minler, Aliâhü Teâlâ hazretlerinden başka yardımcı olmadığını bildiklerinden ve daha önce ona iman ettiklerinden dolayı, Aliâhü Teâlâ hazretlerine tevekkül etmeye dalsınlar.

Tevekkül'dendir;

Senin nefsin için, Allah'tan başka yardımcı talep etmemen; Senin rızkın için, Allah'tan başka hazinedar talep etmemen; Ve senin ilmine Allah'tan başka şahit tutmaman... ²⁸¹

Tevekküle Mâni Olan

İmrân bin Husayn'den rivayet olundu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Ümmetimden yetmiş bin kişi hesabsız olarak cennete gireceklerdir. " Soruldu:

- "Ya Resûlallah! Onlar kimlerdir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: Onlar;

1- Deriyi dağlamayanlar,

2- Efsun yapmayanlar, (sihirle uğraşmayanlar),

3- Uğursuz saymayanlar, ²⁸²

4- Ve Rablerine tevekkül edenler'dir. Ukkâşe bin Mihsan:

- "Ya Resûlallah (s.a.v.)! Allâhü Teâlâ hazretlerine dua et beni onların içine katsın!" dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Sen onlardansın!" Ravi buyurdu:

- "Sonra başka bir adam ayağa kalktı: "Ya Resûlallah ! Allah'a dua et, beni de onların içine katsın!" dedi.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Bu konuda Ukkâşe seni geçti! ²⁸³

Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Eğer muhakkak ki sizler, Allâhü Teâlâ hazretlerine hakîki tevekkül ile tevekkül etmiş olsaydınız, elbette Allâhü Teâlâ size, kuşlara rızık verdiği gibi rızık verir. Kuşlar sabahleyin karnı boş olarak gider ve akşamleyin tok olarak dönerler. ²⁸⁴

Hikâye (Tevekkül)

Bâzılarından rivayet olundu:

- "Çöldeydim. Kaafileyi geçmiştim. Önümde birini gördüm. Sür'atli yürüdüm, ona yetiştim. Bir de baktım ki bir

²⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/186.

²⁸¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/186-187.

²⁸² kelimesi. Rûhu'l-Beyânın metninde dizgi hatası olarak yazılmış, fakat doğrusu, kızartılmış demir ile bedeni yakmak ve dağlamak demek olan kelimesidir. Sahih-i Buhârî: 5378, Sahih-i Müslim: 320, Süneni Tirmizî: 2563. Tuhfetü'l-Ahvezi: 2048. Tezhîbi Süneni Ebî Davud: 3861, Ziyâdetü'l-Câmius-Sağîr: 2201.

²⁸³ Sahih-i Müslim: 320

²⁸⁴ Müsned-i Ahmed: 200

kadın, elinde, bir bakır bir cezve ile bir koltuk değneği vardı. Titreye titreye yürüyordu. Ve onun yoksul ve dilenci olduğunu zannettim. Elimi cebime koydum, yirmi dirhem çıkarttım.

-"Bu dirhemleri al! Kaafîle gelip sana yetişesiye kadar burada bekle! Böylece kaafîle ile yürürsün. Sonra akşamleyin bana gel, senin işlerini yoluna koyarım!" dedim.

Kadın, ellerini havaya açtı. Bir de baktım ki kadının elleri dinar (altın para) ile doldu. Kadın bana:

-"Sen dirhemleri cebden alıyorsun: ben ise dinarları gayb'dan alıyorum," dedi.

Hafız Şirâzî (r.h.) buyurdular:

Felek'in kapısına git.

Ekmek isteme.

Çünkü o siyah kese

En son müsâfirî öldürür. ²⁸⁵

Nefse Karşı Yardım

İmam Kuşeyrî (k.s.) buyurdular:

Nusretin hakikati, Allâhü Teâlâ'nın senin nefsine karşı sana yardım etmesidir. Zîrâ düşmanlarının en büyüğü nefsendir. (2/117) Allâhü Teâlâ hazretlerinin sana yardım etmesi, Allâhü Teâlâ'nın rahmetiyle seni nefsin fitnesinden koruması ve tuzaklarını senden savması ve defetmesidir. Böylece şehvetlerin ordularını hücumlarla ve menzillerin üzerine gelmesiyle kırıp dağıtır, beşerî vasıflar ve nefislerin şehvetleri olan bütün şehvî tuzaklardan hâlis olan Allâhü Teâlâ hazretlerinin vilâyeti kalır.

"Ve eğer o sizi yardımsız bırakırsa,"

Kendisiyle isyanların arasını tahliye etmektir.

Allâhü Teâlâ hazretleri, kime yardım ederse, onun elinden tutup onu kötülöklere atılmaktan alıkoyar.

Allâhü Teâlâ hazretleri, kimi hâli üzere bırakırsa, onu kendi yoluna bırakır. O kişi canının istediği yere gider. Onu sû-i ihtiyarına vekil eder. ²⁸⁶ O kişi, Allah'ın rahmetinden ve gayeden uzak bir şekilde serseri serseri dolaşır. Bazen ihtışamsız bir şekilde doğar, ve bazen de ihtiramsız (saygı ve değerden yoksun) bir şekilde, batar. Onun bu akıntılarından dolayı Hak onun elinden tutmaz ve onun nefsini kırma tarafına onu mecbur bırakmaz.

"Ancak, Allah'a dayansın o halde

mü'minler." İbtihâl (lanetlemenin) sıdkı ve samimiyeti anında bu tehlikelerden emân (güvence) bulmakta Allah'a tevekkül etsinler. Ve halis bir (kalb ile her türlü) havi ve kuvvetten beri bir halde, iltica anında günahlar üzerine afv elbisesini atmakta Allah'a tevekkül etsinler.

"Havi (çevirmek) ve kuvvet cinsi ancak, aliy ve azîm (yüce ve büyük) olan Allâhü Teâlâ hazretlerindendir." Ne güzel buyurmuşlar:

Cihân-ı Yaratan Allah'ın yâr ve yardımcısı yoktur. Bunlardan Allah münezzehtir. ²⁸⁷

Beytûlmala İhanet

"Bir peygamber için, olur şey değildir."

Peygamberlerden hiçbir peygamber için sahih (ve doğru) olmaz ve onun için istikâmetli bir davranış değildir. (Peygambere ne yakışmaz?)

"Emânete hıyanet etmek"

Ganimet malına hıyanet etmek, demektir. ²⁸⁸

Gulul

Ganimet malından bir şeyi gizli ve hıyanetle almak demektir. Çünkü bu davranış, dünyada âr ve ayıba; ukbâ'da ise cehennem ateşine sebeptir.

Bu hareket, insaniyetin en yüksek derecesi ve makamları olan nübüvvet makamına aykırıdır. ²⁸⁹

Okçulara Bir Cevab

Bu kavî-i şeriften murad, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sahasını tenzih etmek ve okçuların Uhud günü zannettikleri ve merkezlerini terk edip ganimete saldırmalarına sebep olan ganimet malını alırlar da bize bir şey vermezler gibi düşüncelerden Efendimiz s.a.v.'i tenzih etmektir.

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/187-189.

²⁸⁵ Divân-ı Hafız. s. 5.

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/189.

²⁸⁶ Letâifü'l-lşârât: c. 1, s. 278-279,

²⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/189-190.

²⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/191.

²⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/191.

Çünkü onlar:

"Biz, Efendimiz (s.a.v.)'ın kim ne alırsa o mal onundur," demesinden ve Bedir günü taksîm etmediği gibi yapmasından korktuk!" dediler.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri onlara:

"Ben size ahid etmedim mi (size emirle demedim mi 'benim emrim gelesiye kadar merkezi terk etmeyin,' diye?)" Onlar:

"Kardeşlerimizin diğer kalanlarını orada bıraktık," dediler. İşin hakikatına vâkıf olan Efendimiz (s.a.v.) hazretleri onlara:

"Belki sizler, zannetiz ki, biz hıyanet edip, ganimeti aranızda taksîm etmeyeceğimizi düşündünüz!" buyurdu.²⁹⁰

Başka bir Rivayet

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine nehyiden mübalağa edilmesi, bir rivayete göre, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, gözcüler gönderdi. Onlardan sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, elde edilen ganimeti orada hâzır olan savaşçıların arasında taksîm etti. O gözcüfere bir şey bırakmadı. Onlara taksimattan bir pay ayırmadı. Bu hâdise üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu.

Buna göre âyet-i kerimenin manâsı şöyledir: Peygambere, askerlerden bir topluluğa ganimet verip, diğerlerine vermemesi olmaz. Belki peygamber (s.a.v.)'e düşen vazife, ganimeti eşit olarak, hepsinin arasında taksîm etmektir.

Burada gazilerin bazılarının, ganimetten mahrum edilmesine, hıyanet ile tabir edilmesi, işin suretinin kabalık, kabahat ve çirkinliğini ifâde etmek içindir.²⁹¹

Beytümâle Hıyanetin Cezası

"Her kim hıyanet ederse, kıyamet günü hıyanet ettiği şey ile gelir."

Her kim hıyanet eder, ganimet malına ve hâsıllardan bir şey aşırırsa, o aşırıldığı şeyin aynısı boynunda olduğu halde kıyamet günü onu yüklenip getirir. Şahidlerin huzurunda rezil ve rüsvây olur. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdıkları gibidir:

"Kim bir karış kadar, (başkasının) toprağından bir yeri gasbederse; Allâhü Teâlâ hazretleri, kıyamet günü, yedi kat yerden (itibaren) onun boynuna takar."²⁹²

Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Sizden kimi, bir vazifeye gönderiyoruz, o (eğer) hıyanet eder (veya maldan bir şeyi zimmetine geçirirse), kıyamet gününde onu boynunda taşıyarak gelir." Yine Efendimiz (s.a.v.)

hazretleri buyurdular:

"Âmillerin (vali, âmir ve memurların) hediyeleri hıyanettir." Yani, valilerin hediyeleri kabul etmeleri hıyanet ve bir çeşit rüşvettir.²⁹³

Hıyanet Ehli

Rivayet olundu.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Dikkat edin! Kıyamet günü bağırان bir deve, böğüren bir inek ve meleyen bir koyun ile gelen herhangi birinizi asla tanımam! (O kişi):

"Ey Muhammed! Ey Muhammed (s.a.v.)!" diye beni çağırır. Ben ona:

"Sana hiçbir şey yapmaya mâlik olamam! Muhakkak ki ben sana teblîğ ettim!" derim."²⁹⁴

Ebû Hüreyre (r.a.) hazretlerine soruldu:

"Bir kişi, hıyanet ettiği mal ile nasıl gelir? Aşırıldığı mal, çok ve büyük olan bir yığın mal ise onlajın hepsini nasıl taşır?" Ebû Hüreyre (r.a.) buyurdular:

"Senin, dişi Uhud dağı kadar, dizi ve oyluğu kadar, kolu dağ kadar ve oturağı da Medine ile Cidde arası kadar olan bir kişi hakkında görüşün nedir ve böyle bir kişi hakkında ne dersin? İşte o bunu taşır!"

vedkân²⁹⁵

Hıyanet edilen malı taşımaktan murad, o malın vebal ve gü nahını taşımak olması da caizdir.²⁹⁶

²⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/191-192.

²⁹¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/192.

²⁹² Sahih-i Buhâri: 2273, Müslim: 3025, Müsned-i Ahmed: 24947, değişik lafızlarla...

²⁹³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/192-193.

²⁹⁴ Sahih-i Buhâri: 66S8, değişik lafızlar,

²⁹⁵ Vedkân bir yer ismidir.

²⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/193-194.

Amelin Karşılığı

Tam ve eksiksiz olarak verilir, kazandıklarının cezası, (yaptıklarının karşılığı) hayır, şer, az veya çok. Burada mâ kabline nazaran lâyük olan

"Sonra

da kazandığı ödenir," Lâkin burada hüküm umûmieştirildi. Kasd edilen şey üzerine burhan gibi olup mübalağa ile ifâde etsin diye... Çünkü, her kazanan (ve amel eden) kişi, amelinin karşılığında ceza (veya mükâfat) göreceğine göre, ganîmet malına hıyanet eden (milletin malını zimmetine geçiren) kişi, cürmü ve günahının büyüklüğüne göre buna daha evlâ ve amelinin karşılığında ceza görmeye daha layıktır.

"Ve onlar"

Bütün insanlar, "her nefis" buna (her insana) delâlet etmektedir.

"Hiçbirine zulmedilmez."

Azabı ziyâde veya sevabı noksan kılarak Allah, kimseye zulmetmez. ²⁹⁷

Allah'ın Rızası

"Ya o vakit, Allah'ın rıdvânı peşinde giden kimse," (2/118)

Kavl-i şerifinin başındaki, hemze inkâr içindir. Fe ise bir mahzûf üzerine at! fiğindir.

Takdiri şöyledir: Kim ki, takvâlı olur, Allah'ın rızâsına tâbi o-lur yani Allah'ın rızâsını tahsil etmek için çalışır, Allah'ın rızâsına doğru eğilir ve böylece taat ve ibâdetleri yapar ve münkerleri terkederse; peygamber ve onun ahlakına sahip olanlar gibi...

"Dönen kimse gibi mi?" (Ne ile?)

"Hişim ile,"

Büyük gadaba uğrayan, o hismin defedilmesine kadir olamaz. Olan bir gadab, (Kim tarafından olan) "Allâhdan' O gadaba uğrayan kişinin ganîmet malına hıyanet etmek gibi isyanları sebebiyle oldu. Ve Allah'ın dinine bağlanmış (dinin emir ve yasaklarını yerine getirenler)... Bundan murad, ikisinin eşit olmamasıdır.

"Ve onun yatağı,"

Allah'ın hismine uğrayanların yatağı, (neresidir?) "Cehennemdir. O ne fena me'âddır (varılacak yerdir)." ²⁹⁸

Mesıyr Ve Mercî'

"sonuçta varılacak yer" İle "dönülecek yer" kelimelerinin arasındaki fark şudur...

"sonuçta varılacak yerin birincihâle mühâüfvacibtir. "dönülecekyer" böyle olmaz. ²⁹⁹

Allah Katında Dereceler

"Onlar" Manâ itibariyle mevsuüere râcidir. "Allah indinde derece derecedirler.

Allâhü Teâlâ'nın ilminde ve hükmünde onların değişik çeşitli (birbirinden farklı) tabakaları ve merbeteleri vardır. Hallerinin değişikliği ve birbirine zıt olması, mübalağa ile derecelere benzetildi. Onların aralarında dereceler gibi zatî değişiklikler olduğunu ilân etmektir.

Mahlûkatın isyanlardan ve taattan amellerinin değişik olması; onların (âhirette) azâb ve sevâblarının derecelerinde de mertebelerinin değişik olmasını vâcib kılmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim'de buyurmaktadır:

"Her kim zerre miktarı bir hayır işlerse onu görecektir, Her kim de zerre miktarı bir şer işlerse onu görecektir!" ³⁰⁰

kelimesinin manâsı, dereceler 'sahibi,

demektir.

"Ve Allah her ne yapıyorsanız görüp duruyor."

Onların amellerini ve derecelerini görüp, onların dereceleri hasebiyle cezalandırır. ³⁰¹

Peygamberler Masumdurlar

Bilki ganimet malına hıyanet etmek, büyük günahlardandır. Ganîmet malını (yani beytülmalı) zimmetine geçiren, hâindir. Hıyanet edenin halî; nefsin ve hevâ ü hevesinin onun üzerine galip olmasıdır.

²⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/194.

²⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/194-195.

²⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/195.

³⁰⁰ Zilzâl: 99/7,8,

³⁰¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/195-196.

Peygamberler (a.s.) hazerâtı ise, beşerî sıfatlardan soyulmuşlardır. Peygamberler (a.s.), Rubûbiyyet sıfatlarıyla muttasıftırlar. Rezaletlerden (günahlardan), nefsânî sıfatlardan ve şeytanın isteklerinden (ve vesveselerinden) ma'sûmdurlar.

Peygamberler (a.s.) Allâhü Teâlâ ile kâimdirler. Bu tür şeylerin onlardan sâdır olması asla mümkün değildir.

Peygamberler (a.s.) cennet sıfatlarında ve Rıdvan makamındadırlar. Hıyanet eden kişiler ise, nefsin cehenneminde ve hevâ ü hevesin tutuşturulmuş alevli ateşindedirler. Bundan dolayı hâinlerin hâli ile peygamberlerin (a.s.) durumları asla birbirine müsâvî olamaz. Bundan dolayı Allâhü Teâlâ:

"Onlar, Allah indinde derece derecedirler. Ve Allah her ne yapıyorsanız görüp duruyor."

Akıllı kişiye gereken derecelerin kemâle ermesine çalışmak ve hallerin en güzeline vâsıl olmaktır.³⁰²

Cennet Ehli Dört Sınıftır

Âlimler buyurdular:

Cennet ehli dört sınıftır.

1-Rasûller ve peygamberler...

2-Sonra evliyalar ki, bir basîret üzere peygamberlere tâbi olup Rablerinden bir beyyine üzere olандır.

3-Sonra mü'minlerdir ki, peygamberler (a.s.) hazretlerini tasdîk edenlerdir.

4-Sonra âlimler ki, Allâhü Teâlâ'yi tevhîd ile bilendir. Aklî delillerle Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka ilâh olmadığını bilenlerdir. Bundan murad, ilim sâhibleridir. Şu kavî-i şerifte beyân edilmektedir.

Şehadet eyledi Allah şu hakikate; "lâ ilâhe illâ hû" başka ilâh yok, ancak O. Bütün meleklerle, ilim uluları da adi ü hakkaniyetle durarak şâhid; başka ilâh yok, ancak O. Azîz O. Hakîm O.³⁰³

Ve onlar hakkında Allâhü Teâlâ hazretleri şöyle buyurmaktadır:

ey o Dutun iman edenler! Sizlere 'Meclislerde genişleyin!' denildiği vakit genişleyiverin, Allah da size genişlik versin! 'Kalkın! denildiği zaman da kalkıverin ki Allah iman edenlerinizi yükseltsin, ilim verilenleri ise derecât ile... ve Allah hep ne yaparsanız haberdardır.³⁰⁴

Bu dört taife, adn cennetlerinde, Hak Teâlâ hazretlerini görme (rû'yetüllah) anında, beyaz kum tepesinde diğerlerinden temyîz edilip ayrılırlar.³⁰⁵

Cennette Dört Makam

Onlar {cennetli ehli} cennetlerde dört makam üzeredirler.

1) Onlardan bir taife, mimberler ashabıdırlar. Bu en yüksek tabakadır. Rasûl ve nebilerin (peygamberler a.s.) hazretlerinin makamıdır.

2) İkinci taife, evliya, kavi (söz), amel ve hâl cihetinde peygamberlerin varisleri olanların makamıdır. Bunlar, Eserra ve arş ashabıdırlar.

3) Üçüncü tabaka, burhânî nazar (eşyayı gözlem altına alarak) ve aklî delillerle Allâhü Teâlâ hazretlerini bilen ve tanıyan (taklîden kurtulan) âlimlerdir. Bunlar ashabı kürsîdirler.

4) Dördüncü tabaka, tevhidlerinde mukallid olan mü'minlerin makamıdır.

Bunların mertebeleri var. (Mertebe mertebelerdir.) Bunlar, mahşerde nazar ve aklî ashabının önündedirler.

Onlar (nazar ve aklî ashabı), beyaz kum tepesinde mukallidlerin önündedirler.

Ne güzel buyurmuşlar:

Kıyamet, iyileri a'la-i illiyûna (yüceler yücüne) erıştirdi.

Yerin dibinden Süreyya yıldızına erıştirdi.

Senin kendine kalsın önceki şân, şöhet ve ettiklerin.

Dönüp getirdiğin amellerin senin kendi başına...

Kıyamet, cenneti alma pazarıdır.

İyi amellere kavuşma ve yüksek menzillere çıkma yeridir.³⁰⁶

Amellerin Fazileti

Halk, amellerde değişik, faziletlerinde de mertebeler üzeredirler. (Şu itibârla fazilette farklılık vardır):

1) Yaş itibarıyla fazilet. Lâkin, taat ve İslâm'da, ikisi amelde bir mertebe üzere oldukları zaman yaşça büyük olan, yaşça kendisinden küçük olandan üstün olur .

2) Zaman itibarıyla fazilet. Zîrâ;

³⁰² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/196-197.

³⁰³ Al-ilmrân: 3/18,

³⁰⁴ el-Mücâdele: 58/11,

³⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/197-198.

³⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/198.

- 1 - Ramazan-i şerif,
- 2- Cuma günü,
- 3- Kadir gecesi,
- 4- Zilhicce'nin on gününde,
- 5- Ve Aşûra günü yapılan ameller, diğer gün ve zamanlarda yapılan amellerden (sevâb cihetinden) daha büyüktürler.
- 3) Mekân itibariyle fazilet.
- Mescid-i Haram'da namaz kılmak, Medine mescidinde (mescid-i nebevîde) namaz kılmaktan daha faziletlidir. (2/119)
- Mescid-i Nebevîde namaz kılmak ise, Mescid-i Aksâ'da, namaz kılmaktan daha faziletlidir.
- Mescid-i Aksâ'da namaz kılmak, diğer mescidlerde kılınan namazlardan daha faziletlidir.³⁰⁷
- 4) Haller itibariyle faziletler. Cemaat ile namaz kılmak, bir şahsın tek başına kılmış olduğu namazdan daha faziletlidir.
- 5) Amellerin kendi nefsiyle üstün olması. Zîrâ namaz kılmak, ezâ veren şeyi kaldırmaktan daha faziletlidir.
- 6) Bir amel itibariyledir. Yakın akrabaya tasadduk eden kişiye iki sevâb vardır.
- 1-Sıla-ı rahm,
- 2- Sadaka sevabı vardır.
- Yine, ehl-i beytin şeriflerine hediye bulunmak, diğer insanlara hediye etmekten ve iyilikte bulunmaktan daha faziletlidir.³⁰⁸

Bir Anda Birçok İbâdet

Bâzı insanlar, bir zaman içinde bir çok ameli bir arada toplayabilirler.

1. Kulağını,
 2. Gözünü
 3. Ve elini gereken şeylerden korur.
 4. Bir zamanda hem namaz ve hem orucu toplar,
 5. Bir zamanda namazı,
 6. Bir Zamanda zikri,
 7. Bir zamanda bir işi yapmaya ve terk etmeye niyeti toplar.
 8. Böylece tek bir zamanda bir çok ibâdetlerden dolayı sevab ve ecir alır. Haliyle bir zaman içinde, bütün bu ibâdetleri yapmayan kişilerden bir çok yönden üstün ve daha faziletli olmuş olur.
- Ne güze! buyurmuşlar:
Eşyayı ne kadar getirsin götürsün?
Eğer utangaç müflis ise götürsün!³⁰⁹

Gündüz ve Gecenin Seslenmesi

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdu:

-"İnsan oğlunun üzerine gelen hiçbir gün yoktur ki, o^gün mutlaka insana şöyle nida eder:

-"Ey Âdem oğlu! Ben yeni bir yaratılışım! (Yeni bir günüm!) Ve ben senin bende işlediklerine yarın şahidimi Bende hayır işle ki, yarın senin lehine şahidlik edeyim! Muhakkak ki eğer sen beni geçirirsen ebediyyen bir daha beni göremezsin.

Gece de bunun benzerini söyler."

Ey kadeşim! Sen de, Allah'a dönen ve ona takdim olunan kişinin amelini işle!

Allâhü Teâlâ hazretleri, küçük, büyük, az ve çok amele göre cezalandırıp karşılığını verir.

Allâhü Teâlâ şöyle buyurdu:

"Ve Allah her ne yapıyorsanız görüp duruyor." İnsan hiç bir saatinde gafil olmaması gerekir.³¹⁰

Peygamberimiz

Yüce Meali:

Hakikaten Allah, müminleri minnettar kıldı. Zîrâ içlerinde kendilerinden bir resul ba's buyurdu. Onlara Allah'ın âyâtını okuyor, onları tezkiye ediyor, onlara Kitâb ve Hikmet öğretiyor. Halbuki bundan evvel açık bir dalâl

³⁰⁷ Bu üç mübarek mecidten sonra Bursa'da bulunan Ulu Cami gelir. Şeyh Üftâde (k.s.) hazretlerine göre. Ka'be-i mükerrreme, Medine-i münevvere ve Kudüs-i şeriften sonra Bursa Ulu camii gelir. Rûhu'l-Beyan, c. 1, s. 210,

³⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/198-199.

³⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/199-200.

³¹⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/200-201.

Tefsîr-i Şerîfi:

"Hakîkaten Allah, mü'minleri minnettar kıldı."

Mahzûf bir kasemin cevâbıdır. Yani:

-"Vallahi! Hakikaten Allâhü Teâlâ hazretleri, Rasûl (s.a.v.) hazretleriyle kavminden iman edenlere in'âm ve ikrâm'da bulundu!", demektir.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin peygamber olarak gönderilme nimeti, siyah ve kırmızı bütün kavimlere olmasıyla beraber; minnettarlığın sâdece onlara tahsis edilmesi; o nimetten daha ziyâde onların menfaatlanmalarındandır.

"Z-îrâ içlerinde kendilerinden bir resul ba's buyurdu."

Kendi neseblerinden...

Veya kendi cinslerinden, kendileri gibi Arabî (Rasûl s.a.v.) gönderdi ki, onun sözünü büyük bir kolaylıkla anlasınlar diye...

Böylece onun haline vâkıf olsunlar.

Sıdk (doğruluk) ve emânette onunla övünüyorlar.

Zîrâ bu onlar için büyük bir şereftir. Allâhü Teâlâ hazreteri şöyle buyurdu:

"Sen hemen o sana vahyolunana tutun! Muhakkak ki sen doğru bir yol üzerindesin. Ve muhakkak ki o hem senin için, hem kavmin için bir şereftir ve ileride ondan mesul olacaksınız.³¹² "kendi nefislerinden" kelimesi, bir kıraate göre; "en nefislerinden" yani en şerefliyelerinden, demektir. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Arabların en şerefli kabile ve batınlanndandı. (niçin gönderildi?)

(Efendimiz s.a.v. hazretlerinin gönderilmesinde ki hikmetler:

1- Allah'ın âyetlerini okumak,

2- Tezkiye etmek,

3- Kur'ân-ı kerimi öğretmek,

4- Hikmeti -sünnet-i seniyyeyi- öğretmek.)

"Onlara Allah'ın âyâtını okuyor."

Kur'ân-ı kerimi okuyor. Halbuki onlar câhillerdi. Daha önce vahiy işitmemişlerdi. (Daha)

"Ve onları tezkiye ediyor."

Onları tabiat kirliliğinden (pis huylardan) temizliyor, kötü akâid (kötü inançlardan arındırıyor ve kötü) amel, zararlar ve yalanlardan sakındırıp temizliyor.

"Onlara Kitâb ve Hikmet öğretiyor."

Kur'ân-ı kerim ve sünnet-i seniyyeyi öğretiyor, demektir.

Halbuki bundan evvel idiler."

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin peygamber olarak gönderilmesinden, Allah'ın âyetlerini onlara okumasından, onları tezkiye etmesinden, onlara kitab ve hikmet öğretmesinden önce onlar idiler. (Nerede idiler?)

"Elbette apaçık bir dalâl (sapıklığın) içinde (idiler)."

Açık ve dalâlet olduğundan asla şüphe edilmeyen bir hâl içindeydiler.

âl kelimesi, müsakkale (şeddeli olan Sj den) muhaffettir. Zamir-i şân mahzuftur.

keiimesinin başında ki lâm, onunla (muhaffef olan ö(iie nefiy manâsına olan bı kelimesini birbirinden tefrik etmektedir.

Bilki, Allâhü Teâlâ, Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerini, azgın ve çirkef kavimlere gönderdi. Onlardan azan ve haddi aşanların her biri zelil ve perişan oldu.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin doğumuyla putları başlan üzerine düştüler.

Kisrân'ın eyvanlarının sütunları çatladı. Eyvanın on dört sütun ve kulesi kırılıp yere düştü, insanlara mâlik olacaklarının sayısınca...

Farslıların (ateş perestlerin binlerce sene devamlı yanmakta olan) ateşleri söndü.

Save gölü kurudu (bütün bunlar) kıyâs ve âdetlerin dışında tecelli etti.³¹³

Mevlâ Teâlâ, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini seçti. Onu mahlûkâta takdim etti. Onu halkın üzerine ve önüne geçirdi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, baştaki göz makamındadır.

Onun devletinin günleri, teşrik (kurban bayramı) günleri gibidir. Dügün ve zıfâf geceleri gibidir.

Kureyşliler, iflâs ve fakirlikten sonra, onun fazlı ile gelen zenginliğe hayret ettiler.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, onlara Kur'ân-ı kerimi, cidal (mücâdele) oklarıyla attı; yaylardan (oklarla) değil...

"Bütün insanları inzar et ve iymân edenleri müjdele; kendileri için rablarının nezdinde bir kadem-i sıdk var." diye vahyedişimiz, hiç işitilmedik bir acıbe mi oldu?³¹⁴

³¹¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/201.

³¹² ez-Zuhruf: 43/43-44.

³¹³ Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin doğu gecesi dünyada ve kâinata tecelli eden hadiseler için İmam Busayrî (k.s.) hazretlerinin "Kaside-Ü Bürde" isimi, mübarek kitabının, 59-71, arası beyitlere bakınız...

³¹⁴ Yunus: 10/2,

O yüce Rasûl (s.a.v.) hazretleri, bütün mahlûkâta rahmettir. Havas ve avamın yanında cnun çok yüksek ve parlak bir hatırı ve yeri vardır.³¹⁵

Ebû Tâlib'in Hutbesi

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin annemiz Hazret-i Hatice (r.a.) ile evliliğinde, Ebû Talib³¹⁶ Hâşim oğullarının ve Mudar (kabilesinin) reislerinin hazır olduğu bir topluluğa şöyle bir hutbe okudu:

- "Bizi, İbrahim Aleyhisselâm'ın zürriyetinden, İsmail Aleyhisselâm'ın ekininden ve Mudar unsurundan (kabilesinden) yaratan, Allah'a hamd-ü senalar olsun.

Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri, beytinin hizmetçileri ve Haremi (şerîfinin) gözcüleri ve kucaklayanları kıldı.

Ve Allâhü Teâlâ, bizim için mahcûb (herkes tarafından kâd edilen yüce) bir beyt ve emin bir Harem yaptı ve bizi insanlar üzerine hakimler kıldı.

Sonra, benim kardeşimin oğlu, bu Muhammed'übnî Abdullah (s.a.v.), Kureyşten hangi genç kendisiyle tartılsa mutlaka o tercih edilir. Allah'a yemin olsun ki, bundan sonra da onun büyük bir haberi ve yüce bir hatırı ve mevkii olacaktır." (2/120)³¹⁷

Sancağının Altında

Hazret-i Âişe (r.a.)'dan rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Cebrail Aleyhisselâm, bana, dedi:

- Ey Muhammedi Yeryüzünün doğusunu ve batısını, altını üstüne getirdim. Muhammed (s.a.v.)'den daha faziletli insan görmedim. Ve ben, Hâşim oğullarından daha faziletli bir babaoğlu germedim. Âdem Aleyhisselâm ve ondan bu yana gelenler kıyamet gününde İvâ-i hamd'in altındadırlar.³¹⁸ Mâsivâ onun için yaratıldı.³¹⁹

Kureyşlilerin Nurları

Ibni Abbâs (r.a.)'dan rivayet olundu.

Âdem Aleyhisselâm, yaratılmadan iki bin sene önce, Kureyşliler, Allâhü Teâlâ'nın kudret elinin önünde bir nur idiler. O nur Allâhü Teâlâ'yı teşbih ediyordu. Onun tesbihiyle bütün melekler, teşbih ediyorlardı. Allâhü Teâlâ, Âdem Aleyhisselâm'ı yarattığında bu nuru onun sulbüne koydu.

Alem'in baharı olan nur, Âdem Aleyhisselâm'ın baharı olan nur...³²⁰

Abdûlmattalib'in Rüyası

Zikrolundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin dedesi Abdûlmattalib, Beyitte Hicr (i İsmail)de geceleyip uyurken, korkuyla uyanı.

Hazret-i Abbâs (r.a.) buyurdular:

- "Ben onun peşine düştüm ve ben o gün denileni anlayacak yaşta bir çocuktum. O, Kureyş'in kâhinlerine, gelerek rüyasını şöyle anlattı:

- "Ben rüyâm'da gümüşten bir zincirin, sanki sırtımdan çıktığını, gördüm. O zincirin dört ucu vardı.

1- Bir ucu doğulara ulaştı.

2- Bir ucu batılara ulaştı.

3- Diğer ucu gökyüzüne ulaştı.

4- Diğer bir ucu da yerin altına geçti.

Ben o zincire bakarken, bir anda o, nurlu yemyeşil bir ağaca dönüştü. O sırada iki yaşlı kişi yanıma geldiler. O yaşlılardan birine sordum:

- "Sen kimsin?" O:

- "Ben, Âlemlerin Rabbinin peygamberi, Nuh'um!" dedi.

Diğerine sordum:

- "Sen kimsin?" O:

- "Ben, âlemlerin Rabbinin halili, İbrahim'imi11 dedi.

³¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/201-205.

³¹⁶ Ebû Talib, Hazret-i Ali (r.a.)'ın babası ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin de öz amcasıdır. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, dedesi Abdûlmattalib'in vefatında, sonra Ebû Tâlib'in yanında kaldı. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin bi'setine (peygamber olarak gönderilmesinde) de Ebû Talib. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine, siyâsî destek verdi. Kureyşlilerin yanında bulunan kuvvet, şeref ve üstünlüğünü, hep Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden yana kullandı.

³¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/205-206.

³¹⁸ Kenzul-Ummâl: 31913, değişik lafızlarla...

³¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/206-207.

³²⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/207.

Sonra ben uyandım...!"

Bu rüyayı dinleyen Kureyşlilerin kâhinleri:

"Senin rüyan doğru ise, elbette senin sırtından (sulbünden) bir peygamber zuhur edecektir. Göklerin ve yerin ehli ona iman edecektir.

Bu silsile (zincir) ona tâbi olanların ve yardımcılarının çokluğuna delâlet eder.

Zincirinin halkalarının iç içe girmesi ise onların kuvvetlerinin çokluğuna delâlet eder.

Zincirin yeşil ağaca dönüşmesi ise o peygamberin işinin yerleşeceğine ve sânnın yüceliğine işarettir.

(Nuh Aleyhisselâm'ı görmeyen ise) Nuh Aleyhisselâm'a imân etmeyenlerin helak olması gibi o yüce Rasûle inanmayanların helak olacağına delâlet eder.

(İbrâhim Aleyhisselâm'ı görmeyen ise) İbrahim Aleyhisselâm'ın milletinin onunla zahir olacağına işarettir.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Huneyn günü bu vak'a'ya işaret ederek şöyle buyurdular:

"Ben, peygamberim! Yalan yok! Ben Abdülmuttalib'in oğluyum!"

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, sanki ben bu rüyanın sahibiyim, diyordu.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bu rüya ile övünüyor. Çünkü (herkesin bildiği bu) rüyada Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin rüyasının bilgisi ve kelimesinin (davasının) yüceliği vardır.

Sonra, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin mübarek ve şerefli vasıflarının ve ahlâk-ı hamîdesinin (güzel ve övülen ahlakının) nihyeti yoktur.

Ancak (burada son) söz, kişinin onun muhabbetine imtisal etmeli ve sünnet-i seniyyesinin eserlerinin gereğiyle amel etmeli ki onun hakiki ümmetinden olabilsin.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin kapısının eşığıne yüz sürmek, şeriat ve tarikat bakımından vuslata ermenin en büyük vesilelerindendir...³²¹

Hikâye (Halka Hizmet)

(Erdiğini) iddia eden bir murid:

"Şeyhim, bu tarikattaki makamı, elde ettiğim manevî dereceleri, halifelîğe lâyık olduğumu ve irşâd makamına tayin edilmeye hakkettiğimi bilmektedir. Fakat şeyhime ne oluyor ki, benim icazetimi vermiyor!" dedi.

Şeyhi onun bu konuşmasını işitince, birkaç gün hizmetlerde kullandı. Bu sofuda hizmetten tembellik zahir oldu. Şevk ve tam bir gayretle hizmet edemedi. Şeyh onun halini gördü. Şeyh, müridin icazete lâyık olmadığını inkâr ederek şöyle buyurdu:

"Halka (yaratılmışlara) hizmet etmeye gücü yetmeyen bir kişi, Halik Teâlâ hazretlerine (yüce yaratıcıya) nasıl hizmet etmeye kaadir olabilir?"

Bak! O büyük üstad nasıl, halka hizmet etmeyi Halik Teâîâ hazretlerine hizmet etmenin sebeplerinden kıldığını görî

Allah'a vâsıl olmanın yolu da böyledir...³²²

Vasıl Olmak İçin Şart

Kalbinde Hak Teâlâ hazretlerine vâsıl olmak olan bir kişi, elbette önce Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şeriatına ve sünnetine hizmet etmeye dönmelidir.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şeriat ve sünnetine hizmet etmeli ki, Efendimiz hazretleri kendisini sevsin...

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri kendisini sevdiği zaman, Allâhü Teâlâ hazretleri de onu sever.³²³

Sa'dî Şirâzî (k.s.) ne güzel buyurmuşlar:

Ey Sa'dî safa yolu muhaldır.

Sadece Mustafa (s.a.v.)'ın ardı sıra yürümekten başka...

Yürüyebilirsen o'nun izinde yürü!

Allâhü Teâlâ hazretleri, bizleri ve sizleri, onun sünnetine, edeblerine riâyet etmekle şereflendirsin.

Onun, ehli beytinin ve ashabının yoluna, sünnetlerine uymayı bize nasib etsin.

Allâhü Teâlâ hazretleri, Mennândır. ihsanı boldur. Her zaman da mağfireti geniştir...³²⁴

İMTİHAN DÜNYASI

Yüce Meali:

³²¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/207-209.

³²² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/209-210.

³²³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/210.

³²⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/210-211.

Böyle iken size, hasımlarınızın başına iki mislini getirdiğiniz bir musîbet isabet ediverince; "Bu nereden?" mi dediniz? De ki:

"0 kendi tarafınızdan..." Çünkü, Allah her şeye kadîr.¹⁶⁵

0 iki cemiyet çarpıştığı gün, başınıza gelen de yine Allah'ın »znıyledir.¹⁶⁶

Hem müminleri belli edeceği için, hem münâfıklık edenleri belli edeceği için ki, bunlara:

"Gelin! Allah yolunda muharebeye girin veya müdafaaada olsun bulunun" denilmişti.

"Bir muharebe bilsek arkanızdan gelirdik" dediler. Onlar, o gün îmândan ziyâde küfre yakın idiler. Ağızlarıyla kalblerinde olmayanı söylüyorlardı. Allah daha iyi bilirken neyi gizliyorlardı?!¹⁶⁷

Onlar ki, oturdular da, muharebeye giden ihvanları için:

"Bizi dinleselerdi katlolunmazlardı" dediler. De ki:

"Haydin o halde kendinizden ölümü defedin, eğer gerçekseniz"¹⁶⁸³²⁵

Tefeîr-I Şerîfi:

"Böyle iken size, hasımlarınızın başına iki mislini getirdiğiniz bir musîbet isabet ediverince; -"Bu nereden?" mi dediniz?"³²⁶

İlmi Bir İnceleme

Vav atıftır. Mâ kablinde bulunan bir mahzûf üzerine dâhil olduğu için...

kelimesi, "söylediniz" cümlesi için zarftır. Mâ bâ'dine müzâftır. cümlesi, kelimesinin sıfatı olduğu için raf mahailindedir.

Bu musîbetten murad, Uhud günü. Müslümanlara isabet eden ve yetmiş mü'minin şehâdetidir.

Bunun mislinin daha önce müşriklere isabet etmiş olması ise, Bedir günü, onlardan yetmiş kişinin öldürülmüş ve yetmiş kişinin esir edilmiş olmasıdır.

"Bu nereden?" kavli şerîfi, "söylediniz"in mekûl kavlidir.

Manâ şöyledir: Müşriklerden size isabet eden şeyler, daha önce sizden müşriklere isabet edenin yarısıdır. Siz hemen feryat ettiniz. Ve siz bu nereden bize isabet etti, dediniz. (2/121)

Cümlenin başındaki Hemze, onların (münâfıkların) şu sözlerini takrîr ve tarif içindir. Onlar:

"Eğer o Allah katında Rasûl olmuş olsaydı, Uhud günü, o-nun askerleri, kâfirler tarafından hezimete uğratılmazdı!" demişlerdi. Bu sözleri onları:

"Bu nereden?" demeye sevketmişti. (Yani:)

"-Bu mağlûbiyet nereden? Mağlûbiyet müşrikler içindir. Onlar, şirkleri ve küfürleriyle beraber nasıl bizim üzerimize yardım olundular, bize karşı zafer kazandılar? Halbuki bizler, Rasûlullah (s.a.v.) hazretlerine yardım ediyoruz! İslâm dinine yardım ediyoruz!" dediler.

Buradaki istifham, inkâr yolu üzere vâki olan istifhamdır.

Bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazreteri, Rasûlü (s.a.v.) hazretlerine onların fâsid (ve kökten bozuk) ve acâib suallerine cevâb vermeyi emretti. Ve buyurdu:³²⁷

Emre İtaatsızlıktandır

ki: "O kendi tarafınızdan..."

Bu hezîmet sizin isyanınızın işlerinin sebebiyle oldu. Siz, merkezi terketmeme cihetinde (Rasûlullah s.a.v.'ın) emrine muhalefet etmeniz ve ganîmete olan hırsınız sebebiyle hezimete uğradınız.

"Çünkü, Allah her şeye kadîr."

Taatınız anında size yardım etmek ve muhalefetiniz anında da sizi terketmek ve hezîmete uğratmak Allâhü Teâlâ'nın kudretinin dahilindedir. Siz taattan çıktığınız için, size isabet eden musîbet isabet etti....

"0 iki cemiyet çarpıştığı gün, başınıza gelen..."

Sizin cemiyetiniz ve müşriklerin cemiyeti demektir. Burada Uhud günü murad edilmektedir.

"Allah'ın izniyledir,"

Bunlar, Allah'ın takdîr ve kazası iledir. Kâfirleri tahliye edip, kendi izniyle olduğunu isimlendirmesi, bu musibetlerin meydana gelmesi, Allâhü Teâlâ'nın izninin lazımlından olmasındandır.³²⁸

Mü'minle Münâfık'ın Tefriki

"Hem mü'minleri belli edeceği için.."

³²⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/213-214.

³²⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/214.

³²⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/214-215.

³²⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/215-216.

"Ve hem münafıklık edenleri belli edeceği için ki,"

Mü'min ve münâfıklar birbirinden temyiz etmek içindir. Şunların imanları zahir olsun ve şunların da küfürleri ortaya çıksın diyerdir...

"Ve onlara denildi: kavl-i şerifinin üzerine atıftır. Onunla beraber bu silâ'ya dâhildir.

Onlar, (münafıkların reisi olan) Abdullah bin Übey ve ashabıdır. Çünkü onlar, Uhud günü. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden ve ashabından ayrılmışlardı.

Abdullah bin Haram (r.a.) hazretleri onlara:

-"Allah için size hatırlatıyorum! Peygamber (s.a.v.)i ve kavmini yardımsız bırakmaktasınız!" dedi ve böylece onları savaşa davet etti. Allâhü Teâlâ'nın bu kavl-i şerîfi bunu ifâde etmektedir:

"Gelin! Allah yolunda muharebeye girin veya müdafaada olsun bulunun"

Düşmanları bizden defedin. Bizim sayı çoğunluğumuza katılın. Her ne kadar bizimle savaşmasanız bile {bizden ayrılmayın.) Çünkü bizim cemaatimizin sayı çokluğu (psikolojik olarak) düşmanı korkutur ve onlar(ın savaşma isteklerini) kırar ve onları savaştan soğutur.

"Dediler:"

Zikredilen iki haslet (savaşmak ve savunmak) arasında muhayyer kılındıklarında dediler:

"Bir muharebe bilsek arkanızdan gelirdik."

(Münafıklar, kendilerine yapılan teklife katılmadılar. Şu bahaneleri ileri sürdüler):

-"Sizin savaş dediğiniz şeyin, savaş olduğunu bilsek, size katılırız. Fakat o savaş değildir. Belki nefsi tehlikeye atmaktır."

Veya şöyle demek istediler:

-"Eğer biz güzel savaşmayı bilseydik size katılırdık!"

Onlar bu sözleri, Müslümanlarla alay etmek ve aşağılamak için söylediler.³²⁹

Münafıklar

"Onlar, o gün îmândan ziyâde küfre yakın idiler."

Manâ şöyledir: Onların o gün küfre yakınlıkları imana yakınlıktan daha ziyâde oldu. Çünkü onlar (münafıklar) bu vakitten önce, nifaklarını gizliyorlardı. Zahirde küfürden çok uzak görünüyorlardı. Onların gizledikleri şeyler, kendilerinden zuhur edince, küfre daha yakın oldular. Muhakkak ki onlardan herbiri hezîmeti edindiler; Müslümanlara yardım etmekten rücû etmeleri (vazgeçmeleri) sebebiyle...

Onların sözleri kendilerinden hikâye edilmektedir. Onlardan hikâye edilen sözler, onların Müslümanlardan olmadıklarına delâlet eder.

"Ağızlarıyla kalblerinde olmayanı söylüyorlardı."

İçlerinde gizlediklerinin tersini izhâr ediyorlar. Onların kalbleri ve dilleri iman üzere birleşmiyor.

Burada sözlerin ağza izafe edilmesi, te'kid ve tasvirdir. Çünkü kelâm, her ne kadar lisânî ve nefsânî üzere itlâk olunur (kullanılır) ise de, kavi (söz) ancak dil ve ağız ile olur. Ondan söylemekten sonra "ağızlar" zikredilmesi te'kid içindir. Şu kavl-i şerîfet olduğu gibi.

"Ve iki kanadıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki..."³³⁰

Sözün hakikatının tasviri, onun fertliğinin suretiyle, sözün kendisinden sâdır olduğu alet ile tasviridir. O da tektir.

Allah daha iyi bilirken neyi gizliyorlardı?

Onların gizlemekte olduklarını Allah daha iyi bilir.

Nifakı ve onların bazılarının bazılarıyla baş başa kaldıklarında söyledikleri şeyleri Allah daha iyi bilir. Çünkü Allâhü Teâlâ onları, vacib bir ilim ile tafsîlâtı ile bilmektedir. Siz ise işaretlerle onları mücmel bir şekilde bilmektesiniz.

"Onlar ki dediler. fiilinin vavından bedei olmak üzere merfudur. (kime dediler?)

"Kardeşlerine"

Kardeşleri için söylediler. Münafıkların cinsinden olup Uhud günü öldürülenlere dediler. Veya aynı evde oturdukları nesepte ki kardeşlerine, dediler. Onların içine bâzı şehidler girmiş olur. (Ne oldukları halde söylediler?)

"Ve oturdular." i "Dediler."Fiilinin zamirinden haldir, jl» takdiriyledir.

Ve (kendileri) muhakkak ki. savaştan el çekip, sükûnet ve mağlûbiyetle oturdukları halde!" demektir. (Ne dediler?)

Bizi dinleselerdi (ve bize itaat etselerdi)"

Kendilerine emrettiğimiz şeylerde bize muvafakat etselerdi, ü "Katlolunmazlardı"

Biz savaşmadığımız gibi... Bundan münafıkların kendilerinin savaştan çekildikleri zaman onlara savaştan kaçmayı ve çekilmeyi ve savaş meydanını boşalttıkları gibi onlara savaş meydanını boşaltmayı emrettikleri ilân edilip bildirilmektedir.

³²⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/216-217.

³³⁰ el-En'âm: 6/38,

"De ki:"

Onları susturmak ve yalanlarını ortaya çıkarmak için de ki:

"Haydin o halde defedin," Kendinizden ölümü defedin, eğer gerçekseniz"

Mahzûf bir şartın cevâbıdır. Mâ kabli onun üzerine deiâiet eder.(2fZ2)

Eğer sizler, sâdıklar iseniz; sizin sözlerinizden anlaşıldığına göre sizler kendinize gelen ölümü ve üzerinizde yazılanı defetmeye kadir iseniz, o halde husûsî bir sebebe bağlı (muallak) olarak belirli bir vakte kadar size yazılan ölümün sebebini defetmekle ölümü kendinizden savın. Çünkü bilseler, ölümün sebeblerini defetmek imkânı ile, ölüme mani olmak birdir. Halbuki sizin nefisleriniz (canlarınız) size kardeşlerinizden daha aziz ve daha sevimlidir. Bunu nefsinize emretmek sizin için kardeşlerinize emretmekten daha mühimdir.

Âyetin manâsı şöyledir: Sizin ölmeyisiniz, ölüm zamanınızın gelmeyişi sebebiyledir. Yoksa ölüm size yazıldığı ve ölüm zamanınız geldiği halde siz oturarak ve savaştan kaçarak ölümü kendinizden defetmeniz sebebiyle değildir.

Çünkü bu (ölümünden kaçmak) kendisine yol olmayan şeylerdendir. Hatta belki savaş kurtulmaya vesile, evde oturmak, ölüme sebeb olabilir.

Ne güzel buyurmuşlar:

Tehlikenin önünden kaçabilirsen kaç...

Ama nereye...

Lâkin yapma, kaçma...

Kaza ve kaderin pençesinden kurtuluş mümkün değildir.

Ne kadar yaşayanlardan uzak otursan bile.

Kılıç ve oklar değilse de nice yılanlar gezdirir seni.³³¹

Ölümün Sebebi

Bil ki, muhakkak ölümün (insanlarca bilinen) belirli bir yaşı, belirli bir eceli, veya belirli bir hastalığı yoktur.

Kişi devamlı uyanık olup, bilerek her ân ölüme hazır olmalıdır. Bâzı Sâlihler, geceleri şehrin surlarının üzerinde şöyle nida ediyordu:

"Yolculuğa hazırlanın! Yolculuğa hazırlanın!" Adam ölünce, bu sesi artık duymayan şehrin Emiri çağırıp bunu sorduğunda, adamın öldüğünü söylediler. O da şunu dedi:

"O devamlı yolculuğu zikrederdi.

Yolculuğa düşküdü...

Hatta sonuçta kafilenin sahibi ve deveci,

Devesini kapısında ıhtırdı.

Devesini çöktürdü, onun kapısında,

Ona uyanık, gayretli ve hazırlıklı isabet etti.

Uzun emeller onu hiç oyalamadı.

Dünyaya rağbet etmedi..."³³²

Hikâye (Dünya malı)

Rivayet olundu:

Danyâl Aleyhisselâm bir çöle uğradı. Bir ses,

"Ey Danyâl! Dur! Acâibükler gör!" dedi. Danyal Aleyhisselâm sağına soluna baktı bir şey görmedi.

Yine yoluna devam etti. ikinci kere bir ses işitti.

Danyal Aleyhisselâm, ikinci ses üzerine durdum, dedi. Birde ne göreyim bir ev beni kendisine çağırıyor. Ben de o evin içine girdim. Altından yapılmış bir yatak gördüm. Misk ve anber ile donatılmış. Üzerinde ölü bir genç vardı. Genç, ölü değil de sanki uyuyordu. Gencin üzerinde anlatılmayacak vasıfta birçok güzel süs eşyaları, altın ve mücevherat vardı. Sağ elinde altından bir yüzük, başında altından yapılmış taç vardı. Başı ucunda bir kılıç vardı. Yapraktan ve yeşilliklerden daha yeşildi. Bir baktım yataktan bir ses geldi:

"Bu kılıcı al ve üzerindeki oku!"

Bunun üzerine ben kılıcı aldım ve üzerindeki yazıları okudum. O kılıcın üzerinde şu yazılıydı:

"Bu, Samsam bin Avç bin Unuk bin Âd bin İrem'in kılıcıdır. Ben binyediyüz (1700) sene yaşadım. Ben on iki bin cariye (kadın) ile temasta bulundum. Ben kırk bin şehir bina ettim. Ben zulüm, zorbalık ve ahmaklık ile insaf dâiresinden çıktım. Benim hazinelerimin anahtarlarını, dörtyüz katır taşırdı. Dünyanın haracını (vergisini) ben alırdım. Dünya ehlinde benimle savaş edebilecek ve çekebilecek kimse yoktu. Kimse benim karşıma çıkıp benimle harbedemiyordu. Ben Rubûbiyyeti (Rab olduğumu) iddia ettim. Bana açlık isabet etti. Öyle bir duruma düştüm ki, açlığımı gidermek için, bir avuç içi kadarcık bir tane (yenecek maddesi, buğday ve arpa için) bin

³³¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/217-220.

³³² İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/220.

(1000) kafız³³³ kadar inci (ve altın) verdim. Gün geldi, bunu bulamadım. Bulmaya gücüm yetmedi. Varlığın içinde açlıktan öldüm. Ey dünya ehli! Ölümünüzü zikredin. Hem de çok zikredin. Benden ibret alın. Beni aldatdığı gibi, dünya hayatı sizi aldatmasın. Muhakkak ki, ehlim (ailem ve avenelerim) benim günahımdan hiçbir şeyi üzerimden kaldıracak değiller. Kimse benim günah yükümü yüklenmez"³³⁴

Dünyaya Meyi

Akıllı kişiye düşen vazife, dünyaya asla meyletmemesi, döneceği yeri düşünmesi, münafıklık, zulüm, haksızlıktan kaçınması; ihlâs, adi, ihsan ve güzel ahlaklarla vasıflanması gerekir. Faydalı olan ancak budur.

İbni Kemâl (r.h.) ne güzel buyurdular: Örümceğin sarayının üzerine perdarlık etme! Baykuş nöbet tutmasının değirmenin kalasından... İyilik tohumunu nerede saçıyorsun? Ey habersiz! Gördün mü ömrünün tanesini değirmen öğüttü ve yedi...

Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri uyanıklardan, ecel gelmeden ve ölüm gerçekleşmeden Önce yakın zirvesine vâsıl o-lanlardan eylesin! Âmin³³⁵

ŞEHİDLERİ ÖLÜ ZANNETMEYİN

Yüce Meali:

Ve sakın Allah yolunda katledilenleri ölmüşler sanma... Hayır! Hep hayattadırlar; rablarının indinde, rızıklanıyorlar.¹⁶⁹

Allah'ın fazlından kendilerine bahsettiği saadetle şadgâm olarak merzûk olurlar. Arkalarından şahadetle kendilerine yeti-şemeyen mücâhidler hakkında da şunu istibşâr ederler ki, onlara bir korku yok, onlar da mahzun olmayacaklar.¹⁷⁰

Allah'ın, bir nimetini, bir de fazlını ve Allah'ın, mü'minlerin ecrini zayı' etmeyeceğini istibşâr ederler.¹⁷¹ ³³⁶

Tefsîr-i Şerîf:

"Ve sakın Allah yolunda katledilenleri ölmüşler sanma..."

Onlardan murad, Uhud şehidleridir. Yetmiş kişiydiler. (2/123)

Onlardan dördü muhacirlerdendi. Muhacirler;

1 - Seyyidü's-Şühedâ) Hazreti Hamza bin Abbulmuttalib (r.a.)

2- Mus'ab bin Umeyr (r.a.)

3- Osman bin Şihâb (r.a.),

4- Abdullah bin Cahş (r. a.). Diğerleri de ensâr'dandı (r.a.)...

"Asla sanmayın!" Kavl-i Şerîfinde ki belagat ³³⁷

Kâşânî (r.h.) Buyurdular:

En fesih ve belîğ olan, "Asla sanmayın!" kavl-i şerî-findeki hitabın herkes için olmasıdır. Çünkü bu önemli bir iştir. Teke tek herkese bu müjdenin verilmesi gerekir. Bu durum, onların cihâdlarının davetleri herkesi kapsasın ve iyi bir karşılığın olduğundan emin olsunlar, diyerdir.

Her ne kadar bu, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri için ise de, bundan murad, ümmeti nehiy ve onların hallerini tenbih içindir. Yoksa Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bu sanma mertebesinden çok yüksek ve yücedir.

(Şehidler nedirler?)

"Hayır! Hep hayattadırlar." Belki onlar diridirler. (Nerede yaşarlar?)

"Rablarımn indinde."

Mukadder mübtedânın ikinci haberidir.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin, mekân olarak indinde bulunmak muhaldir. (Zîrâ Allâhü Teâlâ hazretleri, mekândan münezzehtir.) Bu kavl-i şerîf, "onlar, Allâhü Teâlâ hazretlerinden onlara ikram ve ta'zimi ifâde eden bir yakınlıkla yakın olmaları" manâsı üzerine hamledildi.

"Merzukturlar."

Cennetin meyvelerinden ve hediyelerinden rızıklanıyorlar. Bunda şehidler hayatta olup yaşamakta olduklarına te'kid ve hayatta olmalarının manâsının tahakkuku vardır.

"Allah'ın fazlından

³³³ Bir kafız ^ü eski bir ölçek ve tartı birimidir. Bir kafız, 18 (onsekiz) kilo ağırlığa tekabül etmektedir.

³³⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/220-221.

³³⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/222.

³³⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/223.

³³⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/223-224.

kendilerine bahşettiği saadetle şadgâm olarak..."

Bu şehâdetin şerefidir. Ebedî hayat ile fevz-ü necat bulmak, Allâhü Teâlâ hazretlerine yakın olmak ve onların acilen ve daimî olarak cennet nimetleriyle nimetlenmeleri şehidliğin şerefidir...

"Ve müjdeliyorlar."³³⁸

İlmi Tetkik

Kavl-i şerifinin üzerine atıftır. Fiilin isim üzerine atfı, fiilin isim 'te'viîlinde olmasındandır. Sanki: "Ferahlanıp müjdeliyiddirler, "demektir. babı burada talep için değildir. Belki mücerred manâyadır. "Allah müstağnidir."³³⁹ Kavl-i şerifinde olduğu gibidir. Yani, Allah zengindir, demektir.

"Adamı müjdele" aynın kesresiyledir, kelimesine benzeriştirildiğigibi. Burada, kendi manâsında olmaktadır. Denildi ki, mutavaat içindir. "Onu rahatlattı, o da rahatladı. "Sözünde olduğu gibi.

Çünkü müjde, onlara Allâhü Teâlâ'nın müjdelemesiyle hâsıl oldu. İmam Zemahşerî hazretleri, el-Keşşâfında buna işaret ettiler. Ve şöyle buyurdular: Allâhü Teâlâ hazretleri, onları müjdeledi. Onlar da onunla müjdelendiler.

Bezzâvî (r.h.) hazretleri ise, müjdeyle sevindiler, sözüyle bunu tefsir ettiler.

(Şehidler kimi müjdelemektedirler:)³⁴⁰

Şehidlerin Müjdesi

"Şahadetle kendilerine yetişemeyen mücâhidler hakkında,"

Allah yolunda öldürülmeyen ve kendilerine katılmayan kardeşlerine...

"Kendi arkalarından, kavl-i şerifine taalluk etmektedir. Manâ şöyledir.

Onlar, kendilerinden sonra kaldılar, onlar da şehâdetle onların önüne geçtiler, demektir.

"Onlara bir korku yok, onlar da mahzun olmayacaklar. kavl-i şerifinden bedeH istimal ile bedeldir.

Onların müjdelerinin kardeşlerinin hallerine göre olduğunu beyan etmektedir; zatlarına değil...

of kelimesi (zira, yf kelimesinin aslı, y of dır.) öf kelimesinin mühaffefidir.

Kendilerine verilen müjdeden dolayı sevinç içindedirler. Çünkü ölür veya öldürülürse, ebedî hayata kavuşacaklardır. Orada korku ve üzüntü hissetmeyeceklerdir.

Korku, ileride gelmesi muhtemel olan bir fenalık olunca hissedilir.

Üzüntü ise geçmişte mevcut olan bir menfaatin elden kaçırılmasından dolayı hissedilir.

Burada Allâhü Teâlâ; onların kıyamette karşılaşacakları şeylerden dolayı hiçbir korkuları olmayacağını ve kaybettikleri dünya nimeti ve lezzetlerine de üzülmeyeceklerini beyân ediyor.

"Bir nimeti müjdeliyorlar." Olan nimet,

"Allah katından,"

Zikredilen, müjdenin mücerred korku ve hüzn (üzüntü) sebebiyle olmadığını beyân için tekrar edildi. Belki onun sebebiyle ve ona yaklaştıran sebebiyle değer takdir edilemeyecek kadar büyük bir nimet vardır. O da, onların amellerinin sevablarıdır.

"Vefazl, Büyük bir ziyâde demektir. Aliâhü Teâlâ'nın kavl-i şerifinde olduğu gibi:

"Hasenat yapanlara hüsnâ; bir de ziyâde var... Ve yüzlerine ne bir kara bulaşır, ne zillet... Onlar ashab-ı cennet... Hep orada muhalledirler."³⁴¹

"Ve Allah'ın, müminlerin ecrini zayı' etmeyeceğini İstîbâş ederler."

İster şehîd olsun, isterse onların gayrisinde olsun, bütün mü'minlerin ecrini, Allah zayı etmez.

Fetha iledir. Eğer "Ve fazl, "kelimesinin üzerine atıf e-dilirse, onunla beraber kendisiyle müjdelenen şeylerin dizimine ve sırasına girmiş olur."³⁴²

Şehidlerin Müjdesi

İmâm Fahreddin Râzî (r.h.) Tefsiri kebirinde buyurdular: -"Şehidler kardeşlerinin saadetini müjdelemeleri, kendi nefislerinin saadetini müjdelemelerindendir...

Çünkü birinci müjdeleme, ihvanın hallerine göredir. Bu, Allâhü Teâlâ hazretlerinden bir tenbihtir: İnsanın kardeşlerinin hallerinin düzelmesi, İslahı ve ona taalluk eden (bir iyilik) sebebiyle olan ferah ve sevinci; kendi nefsinin hallerinin düzelmesinden olan sevinçten daha tamam ve daha mükemmel olmasının vacib olduğuna bir uyandır...³⁴³

³³⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/224-225.

³³⁹ Et-Tağâbun: 6,

³⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/225.

³⁴¹ Yunus: 10/26,

³⁴² İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/225-227.

³⁴³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/227.

Şehidlerin Hayatı

Bilki bu âyet-i kerimenin zahiri delâlet eder ki: Bu öldürülenlerin (Allah yolunda şehid olanların) ruhları her ne kadar cesedlerinden ayrılmış ise de, ancak onlar şu anda diridirler.

Onların şu anda diri olmalarının şekli hakkında ihtilâf ettiler: söz söyleyenler.

1 - Ruh mu canlı?

2- Yoksa ruh ve beden (beraber) mi canlı?

Burada bir mukaddime (giriş) takdim etmek elbette lâzımdır. Onunla makam (bu konu) açıklığa kavuşsun diye... O da şudur: ³⁴⁴

Beden ve İnsan Ayrı Şeylerdir

Muhakkak ki insan husûsî şekliyle, bu husûsî bedenden ibaret değildir. Belki insan, bu bedene mugayir olan bir şeydir. Bu şundandır, çünkü bu bedenin cüzleri (parçalan ve cesedin' kendisinden mürekkebe olduğu şeyler ve dolayısıyla beden); yağ ve buna benzer şeylerle, erir, çözülür, bir takım değişikliğe uğrar. (2/124) Bunun zıddı, bundan küçük ve bunun hilâfına olan bir şeydir.

İnsan husûsî bir şeydir. O ömrünün evvelinden ömrünün sonuna kadar hep aynı şeydir. Bakidir. Değişikliğe uğrayanın zıd-dıdır.

Bu bilgilerden insanın bu husûsî bedenden ayrı bir şey olduğu ortaya çıktı. ³⁴⁵

Ruh'un Cesede Sirayeti

Bu açıklamalardan sonra, ihtimal ki, ruh hususî cisim olup içine; ateşin kömürün içine sirayeti, yağın susamın içine sirayeti ve gül suyunun gülün içine sirayeti gibi o da bu cüssenin içine sirayet etmiştir.

Yine ihtimâl ki, ruh, kendi nefsiyle kâim olan bir cevher olabilir. Ruh, cisim olmayabilir.

Ruh, cismin içine hulul etmemiş de olabilir...

Bu iki görüşe göre de, beden öldüğü bu şeyin (ruhun) canlı olarak bedenden ayrılıp yaşaması, akıldan uzak değildir.

Amellerine göre, sevâb alır ve azab görür.

Cesedlerin ölümünden nefislerin (ruhların) canlı kaldığı hakkında aklî ve naklî deliller çoktur. Bu kat kat olan deliller birbirlerini te'yid edip desteklemektedirler.

Onlara dönüp bakmak vacibtir. Çünkü onların sebebiyle şüpheler giderilir. ³⁴⁶

Kabir Azabına Delâlet

Bu âyet-i kerime, kabir azabı hakkındaki bütün şüpheleri ortadan kaldırır.

Kabir azabı hakkında ise şu âyet-i kerime vardır:

"Birçok hafızlarından dolayı suya boğuldular da ateşe atıldılar ve kendilerine Allah'ın dûnundan yardımcıları bulamadılar. ³⁴⁷ (Ölümden sonra nefisler için iki şey söylenir:)

1- Ya nefisler (ruhlar), bedenlerin ölmesiyle ölmediler;

2- Veya deriz ki: Allah onları öldürdü, sonra onlara hayat verdi. Bâzı haberde rivayet edilen hadis-i şerîf buna delâlet e-der.... ³⁴⁸

Sebeb-i Nüzul

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri şehidlerin sıfatlarında (şehidler anlatırken) buyurdular:

-"Muhakkak ki onların (şehidlerin) ruhları, yeşil kuşların kur-saklarındadır. Onlar cennet nehirlerine gelirler. Cennet meyvelerinden yerler. Cennette istedikleri yerlere giderler. Arşın altında. altından kandillere sığınıp orada kalırlar. Yemeklerinin, köşklerinin ve içeceklerinin güzelliğini gördükleri zaman; din kardeşlerinin cihâda râğbet etmeleri için:

-"Keşke bizim ulaşmış olduğumuz nimetleri ve Allah'ın bize neler yaptığını kavmimiz bilselerdi!" dediler. Allâhü Teâlâ hazretleri onlara:

-"Ben sizin adınıza haber verir ve kardeşlerinize teblîğ ederim!" buyurdu.

Onlar da buna (ilâhî fermâna) sevindiler ve müjdelendiler."

³⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/227-228.

³⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/228.

³⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/228.

³⁴⁷ Nuh: 71/24.

³⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/229.

Bunun üzerine Allâhü Teâlâ bu âyet-i kerimeyi inzal buyurdu.³⁴⁹

Şehidlerin Diri Olduğu

Hayatın cesedlerle sabit olduğunu (şehidlerin cesetlerinin de ölmediği görüşünde) olanlar ihtilâfa düştüler. Bâzıları buyurdular:

-"Allâhü Teâlâ hazretleri, bu şehidlerin cesetlerini göklere arşın altındaki kandillere yükseltir. Saadet ve keramet çeşitleriyle oraya ulaştırır!"

Onlardan bazıları da:

-"Allah onları yeryüzünde bırakır ve onları dirilterek, bu saadeti kendilerine ulaştırır!" dediler.

imâm Fahrreddin Râzî (r.h.) Tefsiri Kebirinde de böyledir.

İbni Sina'nın³⁵⁰"İlmü'n-Nefs" Ruh ilmi hakkında müstakil bir eseri var.

³⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/229-230.

³⁵⁰ İbni Sina, büyük tıp ve felsefe âlimi. Asıl adı, Hüseyin bin Abdullah bin Hüseyin bin ali bin Sina el-Belhî'dir. Künyesi Ebû Ali'dir. İslâm dünyasında İbn-i Sina adı ile meşhur oldu. Batıda ise kendisine Avicenne denilir. İbni Sina 370 (m. 980) yılında Buhara yakınındaki Afşan'da doğdu. İbni Sina iyi bir tahsil gördü. Yüksek bir zekâyâ sahipti. On yaşında iken Kur'ân-ı kerimi ezberledi. On yedi yaşında iken mahir bir döktürdü. Samânîlerin emiri Nuh bin Nars'ı hastalıktan kurtardığı için Buhara kütübhânesine müdür tayin edildi. Yirmi yaşlarında iken felsefe, mantık ve tıp ilminde büyük bir otorite oldu. Samanî Hükümdarı Nuh bin Nasr'ın ölümüyle Buhara'da kargaşa başla Jı. İbni Sina Harzemşahlara geldi. Harzemşah Ali bin Me'mûn'un sarayına ve mektebine yerleşti. Orada ilmi çalışmalar yaptı. Burada "Şerefü'l-Mülk" üvânı ile vezirlik makamına yükseldi. Bazı yazılarından dolayı hükümdar ile arası açıldı. Vazifeden uzaklaştırıldı ve hapse atıldı. Ömrünün son demlerini seyahat ile geçirdi. Tıp, matematik, felsefe, astronomi, fizik, kimya farmakoloji, edebiyat ve arkeoloji ilimlerinde söz sahibiydi. Bir çok kitab yazdı. Tıp ilminde bir çok keşifler yaptı. "Kanun" adlı kitabı çok meşhurdur. İbni Sina "Mu'ad ve Müstezâd" isimli kitablarında Yunan filozoflarının küfre sebep olan fikirlerinin etkisinde kaldıysa da daha sonra bu bozuk düşüncelerinden tevbe ettiği söylenir. Tevbesine şu hadisenin sebep olduğu rivayet edilir: İbn-i Sînâ Harkan'a, Şeyh Ebû'l-Hasan Harkânî (k.s.) hazretlerini görmeye gelir. Şeyh hazretlerinin hanımı şirret bir kadın olduğundan İbni Sina'yı azarlayarak Şeyh hazretlerinin ormana gittiğini söyler. İbnî Sina, Şeyh hazretlerini ziyaret etmek için ormana doğru gider. Şeyh Hasan Harkani hazretleri, yükünü bir arslana yüklemiş ve eline de çok zehirli bir yılan alıp kamçı olarak kullanarak gelmekte olduğunu görür. İbni Sina sorar: "Bu ne hâldir? 0 yılanı at çok zehirlidir?" dediğinde Şeyh Hasan el-Harkânî hazretleri: "Edekilerin sıkıntı ve belâ yükünü taşıyıp onlara sabır ve tahammül ettiğim için. arslanlar yükümü taşıyor, ve hayvanlar bana itaat ediyorlar!" dedi. Eve geldiler. Şeyh hazretleri bin bir güçlük ve zahmetle hanıma bir tavuk kestirip yemek yaptı. Kadın: yemekten sonra tavuğumu isterim dedi. Yemekte şeyh hazretleri İbni Sina'ya, hayvanın kemiklerini kırmamasını söyledi. İbni Sina ayak kemiklerinden birini sakladı. Yemekten sonra Şeyh hazretleri tavuğun kemiklerini bir araya getirip onlara "Kum bi iznillâh" dedi. Tavuk canlanıp ayağa kalktı. Topalladı. İbni Sina, Şeyh hazretlerinin keramet ve büyüklüğünü müşahade etmek için kemiklerden birini sakladığını söyledi. Bu hadiseden sonra İbni Sina'nın tevbe edip Şeyh Hasan el-Harkânî Hazretlerine mürid olma ihtimali çok büyüktür. İbni Sina 428 (m. 1037) yılında daha elli yedi yaşında iken vefat etti. 269 Şehidler üç kısımdırlar.

1- Hem dünya ve hem âhiret şehidleri,

2- Dünya şehidleri,

3- Âhiret şehidleri.

Hem dünyâ ve ahiret şehidleri. l'lâ-i kelimetullah için düşmanları ile çarpışıp, öldürülen {ve fıkıh kitaplarında belirtilen ölüm şartlarını taşıyan} mü'minlerdir. Bunlar, kanlı elbiseleriyle beraber yıkanmadan gömülür. Cennetliklerdir. Ahirette yakınlarına şefaate edeceklerdir.

Dünyevî şehidler. Bunlar yalnız dünyevî bir maksat veya çıkar için savaşıp ve öldürülen kişilerdir. Bunlar, kanlı elbiseleriyle yıkanmadan gömülürler. Dünyevî olarak şehid kabul edilirlir. Allah rızası için savaşmadıkları için de ahirette nasîpleri yoktur.

Uhrevî şehidler. Bunlar, yıkanır, kefenlenir ve normal bir ölü muamelesi yapılır. Dünyevî olarak şehid kabul edilmezler. Ama Allah katında kendilerine şehâdet mertebesi verilir. Cennetlik oldukları gibi ahirette bir çok insana şefaate edeceklerdir. Ahiret Şehidler şunlardır;

1- Zulmen öldürülen.

2. Nefsini, malını veya evlâdını korurken ölen ve öldürülen,

3. Hükümdarın hapsiyeye veya dövdürmesiyle ölen,

4. Yangında yanarak ölen,

5. Suda boğulan,

6. Depremde ölen,

7. Yapı altında kalanlar,

8. trafik kazasında ölen,

9. Yırtıcı hayvan tarafından parçalanın.

10. İshal ve istikâ'dan. taun, kanser ve verem gibi amansız hastalıklardan ölen

11. Sıtma ve sar'â hastalığından ölen,

12. Hamilelikten dolayı ölen kadın,

13. Doğumda {nifas halinde} ölen kadın.

14. Kuma sahibi olup sabır ve tahammül ederek ölen kadın,

15. Vatani beklerken ölen.

16. Aşktan ölen.

17. Her gece Yasin Sûresini okuyan,

18. Her gün kuşluk namazı kılanlar.

19. Her ayda üç gün (eyyâm-ı biy'z'da) oruç tutan,

20. Günde yirmibeş defâ (Allâhümme bârik lî filmevti ve fi mâ bâdel-mevti) duasını okuyanlar.

21. Hastalığında "La ilahe illâ ente sübhâneke innî küntü minezzâlimîn" duasını okuyanlar.

22. Sabah namazının sonunda haşr sûresinin son ayetlerini okuyanlar.

23. İffetini sabırla koruyanlar,

24. Fitne zamanı Resûlullah'ın sünnetine sarılıp ölen.

25. Helal rızık peşinde iken ölen,

26. Cuma gecesi ölen.

27. Gurbette ölen.

28. Ezan okunurken ölen.

Gerçekten bu mevzunun tahkikiinde söz uzadı. İsteyenler talep edip araştırsınlar.³⁵¹

Şehidlerin Fazileti

Şehidlerin fazileti sonsuzdur³⁵²

Efendimiz (S.A.V.) Hazretleri Buyurdular:

- "Şehid, öldürülmenin acısını duymaz; ancak birinizin çimdik'ten duyduğu acı kadar acı duyar." Şehidler için yedi haslet vardır.

1- Kanından ilk damlanın yere akmasıyla, onun bütün günahları mağfiret kılınır.

2- Yerini cennette görür.

3- Kabir azabından kurtulur.

4- Büyük korkudan emin olur.

5- Başına vakar tacı konulur ki, bu tacın yakutlarından biri dünya ve dünyanın içinde bulunanlardan daha hayırlıdır.

6- Yetmiş üç hurî îyn ile evlenir.

7- Akrabalarından yetmiş kişiye şefa'at eder.³⁵³

Şehidler Hayırlı Varlıklardır

Rivayet olundu.

- "Kıyamet günü olduğu zaman, AHâhü Teâlâ buyurur: -"Bana, mahlûkâtımın içinde hayırlı kıldıklarını çağırın!".

Derler ki:

- "Ya Rabbi! Onlar kimlerdir?" Allah, buyurur: -"Kanlarını, mallarını ve nefislerini yolumda saçıp veren şehidlerdir!"

Şehidler, Rabbü'lizzet'in huzuruna çıkarılır, kılıçları boyunlarında oldukları halde: cennetteki meskenlerine girerler...!³⁵⁴

Kıyamet Günü Sancakları

(Kıyamet günü şu sancaklar dikilir:)

1-Sıdk sancağı, Hazret-i Ebû Bekir (r.a.) için dikilir. Ve bütün sıddıklar, onun sancağının altında toplanırlar.

2- Adalet sancağı Hazret-i Ömer (r.a.) için dikilir. Ve bütün âdiller, onun sancağının altında toplanırlar.

3- Şehâvet (cömertlik) sancağı Hazret-i Osman (r.a.) için dikilir. Ve bütün cömertler, onun sancağının altında toplanırlar.

4- Şehâdet sancağı Hazret-i Ali (r.a.) için dikilir. Ve bütün şehidler, onun sancağının altında toplanırlar.

5- Fıkıh sancağı, Muaz bin Cebel (r.a.) için dikilir. Ve bütün Fakihler, onun sancağının altında toplanırlar.

6- Ebû Zerr-i Gifârî için zühd sancağı dikilir. Ve bütün zâhidler, onun sancağının altında toplanırlar.

7- Fakirlik sancağı Ebû Derdâ (r.a.) için kurulur. Ve bütün fakirler, onun sancağının altında toplanırlar.

8- Kıraat sancağı, Übeyy bin Ka'b (r.a.) için kurulur. Ve bütün kurrâlar, onun sancağının altında toplanırlar.

9- Müezzin sancağı, Bilâl-i Habeşî (r.a.) için kurulur. Ve bütün müezzinler, onun sancağının altında toplanırlar.

10-Zulmen öldürülenlerin sancağı Hazret-i Hüseyin bin Ali (r.a.) için kurulur. Ve bütün zulmen öldürülenler, onun sancağının altında toplanırlar.³⁵⁵

29. Allah'ın emir ve yasaklarına ve Resulünün sünnetine bağlı bir hayat yaşarak ölen.

30. Mehd-i Aleyhirridvân'ın zamanında Islama hizmet eden Müslümanlar.

31. İlim yolunda ölen.

32. Ve damdan düşerek ölen,

33. Ve günahlarından tevbe edip: ölen mü'minleri Cenab-ı Allah şehâdet mertebesine yükseltir.

"Şehâdet ve şehidler" hakkında daha geniş bilgi için bakınız: Suyutf. el-Kelâm a-lâ-Şühedâ ve Aksâmihim. varak: 2. mahtut. Abdullâtif Harputî, Mecâlisî'l-Envârî'l-Ahadiyye ve Meçimiu'l-Esârî'l-Muhammediyye. s. 183

³⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/230-231.

³⁵² İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/231

³⁵³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/232-233.

³⁵⁴ Şu hadis-i şerif, şehidlerin mertebesini ve faziletini güzel bir şekilde ifâde etmek-

Hz. Enes'den (radiyallahu anh) rivayet olundu:

"Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Cennete giren hiç kimse dünyaya geri dönmek istemez, yeryüzünde olan her şey orada vardır. Ancak şehid böyle değil. O. mazhar olduğu ikramlar sebebiyle yeryüzüne dönüp on kere şehit olmayı temenni eder. "Bir rivayette şu ziyade mevcut: ... şehid hariç... o. şehidlik sebebiyle mazhar olduğu üstünlükler ve keramet er sebebiyle... (dönmek ister)." [Buhârî. Cihâd 5. 21; Müslim. İmâret 108. 109. (1877); T.rm.zı. Fedâilu'l-Cihâd 13. (1643); Nesâî. Cihâd 30, 6. 32.)]

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/233-234.

Lideriyle Çağrılacak

Bundan dolayı Allâhü Teâlâ şöyle buyurdu:

"Günün birinde her sınıf insanları imamlarıyla çağıracağız: o gün her kime kitabı sağ eliyle verilirse, işte onlar kitaplarını okuyacaklar ve kıl kadar zulmedilmeyecekler."³⁵⁵

Kabirleri Ziyaret

Denildi (alimler buyurdular:)

Şehidler ruhları, her ne kadar ilüîn'de olsalar da, devamlı olarak her cuma günü kabirlerini ziyaret ederler. Bundan dolayı Cuma günü ve gecesi, kabir ziyareti müstehaptır.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Her kim dünyada tanıdığı mü'min bir kardeşinin kabrine uğrar da ona selâm verirse, o (kabirdeki kişi) mutlaka onu tanır ve selâmını alır."³⁵⁷

Hakikat Kılıcı İle Ölüm

Cüneyd-i Bağdadî (k.s.) hazretleri buyurdular:

Hayatı nefsiyle olan kişinin, ölümü ruhunun gitmesiyle olur. Hayatı Rabbi ile olanlar ise; muhakkak ki o kişi, tabîî hayattan asıl hayata intikâl etmektedir. Hakikî hayat da budur. Şeriat kılıcıyla öldürülme olduğu zaman o kişi canlı merzûk olmuş olur. Hakikat ve sidk kılıcıyla ölenler acaba nasıl olurlar? (2/125)

Hafız buyurdu:

"Kesinlikle olmaz.

Kalbi aşk ile zinde olup hayat bulan kişi.

Fena bulmaz, asla yok olmaz.

Onun için âlem defteri üzere sebatımız var

Dünya durdukça ve hatta kıyamette bile onlar hep yâd edileceklerdir....."³⁵⁸

Şehidler İki Sınıftır

Kâşânî (k.s.) hazretleri buyurdular:

Allah yolunda öldürülenler iki sınıftırlar.

1- Küçük cihâd ile öldürülenler,

2- Büyük cihâd ile öldürülenler...

Cihâd-ı Aşgar (küçük cihâd) ile öldürülmek, Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızasını talep etmek için kişinin Allah yolunda cân vermesidir. Zâhir'de böyle olduğu gibi...

Cihâd-ı Ekber (büyük cihâd) ile öldürülmek ise, nefsi kırmak, muhabbet kılıcıyla nefsi öldürmek, hevâ-ü hevesi bastırmak ve ona hakim olmaktır.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet olunduğu gibi... E-fendimiz (s.a.v.) hazretleri, bâzı gazalarından döndüklerinde şöyle buyurdular:

-"Biz, küçük savaştan büyük cihâd'a döndük."³⁵⁹

Bu sınıfların ikisi de ölû değildir; belki Rablerinin katında hakikî bir hayat ile diridirler. Tabiatın kirlerinden tecrid etmişler, pisliklerden sıyrılmışlardır. Hazret-i Kuds'a yakındırlar. Manevî cennetlerde manevî rızıklarla merzûkturlar. Yani, marifetler, hakikatler ve nurların aydınlatmasına kavuşmuşlardır.

Canlılar rızıklandıkları gibi onlar da sûrî cennetlerde merzûkturlar ve emindirler."³⁶⁰

Cennetlerin Mertebeleri

Muhakkak ki cennetler, mertebe mertebedir.

³⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/234-235.

³⁵⁶ el-lsrâ: 17/71,

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/235.

³⁵⁷ tbni Kesir: 6/330.

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/235-236.

³⁵⁸ Hafız Divânı s. 3,

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/236.

³⁵⁹ Bu hadis-i şerifin tamamı şöyledir:

-"Biz küçük savaştan büyük cihâda döndük!" soruldu: -"Büyük cihâd nedir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: -"Kulun kendi hevâ-ü hevesiyle mücâhede etmesidir. (Veya nefisle mücâhede etmektir.)" Beyhakî no: 373,

³⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/236-237.

1 - Bâzısı manevîdir.

2- Bâzısı da sûrîdir.

Bu ikisinden her biri, marifetler, ilimler ve kazandıkları a-melleri hasebince dereceler üzeredir.

Manevî cennetler;

1-Cennetü'z-Zât.

2- Cennetü's-Sıfât (olmak üzere ikiye ayrılır).

Derecelerinin fazileti, marifetlerinin faziletine, melekût ve ceberûtte yükselmeleri hasebincedir.

Sûrî cennetler ise "Cennetü'l-Efdir.

Sûrî cennet olan cennetü'l-efâlin derecelerinin değişikliği, amellerin değişikliği hasebincedir.

Yüce semâlardan âlemü'l-mülkte mertebelerin tedricî ve bütün bu cennet çeşitlerini ihtiva eden cennetlerde mertebeler, minnetkârlıklar üzeredir.³⁶¹

Uhud Şehidler

Uhud şehidler hakkında rivayet edilen hadis-i şerifte³⁶² sözü edilen;

"Yeşil kuş" semavî ecrâma işaretir.

"Kandiller," yıldızlardır.

Yani, münezzehtliğinden dolayı, semavî ecrâma nurlar sebebiyle bağlanmaktadır.

"Cennet nehirleri", ilmin kaynakları ve yayıldığı yerlerdir.

"Cennet meyveleri", haller, keşifler ve marifetlerdir.

Veya nehirler ve meyveler, sûridirler. Onların manevî dereceleri hasebincedir.

Veya sûrî cennetlerdir.³⁶³

Dünyada Olanlar Misâl Aleminde

Zîrâ dünya da bulunan her şey;

1 - Yemeklerden,

2- İçeceklerden,

3- Nikâhlardan,

4- Giyeceklerden,

5- Barınak ve sığınaklardan,

6- Diğer bütün eşya ve şehvî şeylerin hepsi âhirette misâl âleminde mevcuttur.

Semâ tabakalarında, dünyada arındıklarından, müjdelemektedirler.

Azabtan emniyet nimetiyle müjdelemektedirler. Azab, noksanlıklar ve taksîr için lazımdır.

Hüzünden kurtulmakla müjdelemektedirler. Dünya nimetlerinden kaçırdıklarından dolayı hüzünden kurtulmuşlardır.

Çünkü (şehidler) için, dünya nimetlerinden daha şerefli, daha saf, daha temizi husule geldi. Onlar efâl cennetlerinde bakî olup bu nimetlerle merzuktur.

Onlar için fazilet vardır. O da sıfat cennetlerinde ziyâdeliktir. Kendisine " Rıdvan ile işaret edildi.

Veya sıfat cennetinin nimeti ve zât cennetinin fazlıdır.

Muhakkak ki. onların efâl cennetinde ecir almaları ile asla onların sevâbları zayi olmaz.

Kaşânînin sözleri burada bitti.³⁶⁴

Futûhât Hizmetleri

Sâlike gereken şey, kendisine flitûhât çeşitlerinin (manevî kapıların) açılması için;

³⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/237-238.

³⁶² Musannif hazretlerinin işaret ettiği hadis-i şerif şudur:

İbn-i Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) ahabına şöyle buyurdu:

"Uhud'da şehid olan kardeşleriniz var yal Allah, onların ruhlarını yeşil kuşların içine koydu. Bunlar cennetin nehirlerine giden, cennet meyvelerinden yiyen ve Arşın gölgesine asılmış, altından kandillere girip istirahat eden kuşlardır. Şehidler böylece güzel güzel yiyip içip dinlenince şöyle dediler:

-"Kardeşlerimize bizden kim haber götüreceksin ve bildireceksin ki bizler cennette dirileriz, rızıklanıyoruz? Bu haber gitmeli ki onlar cennete karşı isteksiz olmasınlar ve harpte korkak davranmasınlar!"Allah Teâla onlara cevaben:

-"Sizin haberinizi ben duyuracağım" buyurdu ve şu âyeti indirdi:

" Ve sakın Allah yolunda katledilenleri ölmüşler sanma... Hayır! Hep hayattadırlar: rablarının indinde yaşarlar. Allah'ın fazlından kendilerine bahsettiği saadetle şadgâm olarak merzûk olurlar. Arkalarından şahadetle kendilerine yetişemeyen mücâhidler hakkında da şunu istibşâr ederler ki. onlara bir korku yok, onlar da mahzun olmayacaklar.

Allah'ın, bir nimetini, bir de fazlını ve Allah'ın, mü'minlerin ecrini zayı' etmeyeceğini istibşâr ederler.(Âi-i Imrân, 169,70,71). Ebu Dâvud: 2158,

³⁶³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/238-239.

³⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/239-240.

1 - Malını,
2- Bedenini
3- Ruhunu, Allah yolunda harcamalıdır. Ne güzel buyurmuşlar:
Ey gönül!
Dostun sonsuz nimetine karşı, tamahkâr olma!
Cimrilik yapma!
Hayata canlılık veren, aşk ile onunla harcamaktır.³⁶⁵

ALLAH KORKUSU

Yüce Meali:

Hele o, kendilerine yara değdikten sonra Allah'ın ve Pey-gamber'in emrine icabet eyleyenler, mü'minler içinden bilhassa böyle ihsan ve ittikâ edenler için pek büyük bir ecir var.¹⁷²
Onlar ki, nâs, kendilerine: "Haberiniz olsun, nâs sizin için tahşidât yaptılar; onun için onlardan korkun" dediler de, bu kendilerinin imânlarını artırdı "Allah yetişir bize, o ne güzel vekil" (Hasbünallâhü ve ni'me'l-vekil) dediler.¹⁷³
Sonra da, kendilerine hiçbir keder dokunmaksızın, Allahtan bir nimet ve bir fazl ile avdet ettiler ve Allah'ın rızâsı ardınca gittiler. Daha çok büyük bir fazlın sahibidir Allah.¹⁷⁴
Size o haberi getiren şeytan, sâde kendi dostlarını korkutur; siz ondan korkmayın da, bana isyandan korkun; eğer mü'minlerseniz.¹⁷⁵³⁶⁶

Tefsîr-i Şerifi:

İcâbet Edenler

"Hele o, Allah'ın ve Peygamberin emrine icabet eyleyenler."
Kendilerine emredilen ve nehyedilen şeylerde icabet ettiler ve itaat ettiler. Ailâhü Teâlâ'nın; (Öyleyse) bana icabet etsinler."³⁶⁷Kavl-i şerifinde olduğu gibi. (Neden sonra icabet ve itaat edenler?)
"Kendilerine yara değdikten sonra,"
Uhud gazvesinde yaralanmalar...
"Mü'minler içinden bilhassa böyle ihsan edenler için (vardır),"
Bunun altına, emredilen bütün şeyleri yapmak da girer, (daha kimler için vardır?)
"Ve ittikaa edenler."
Bütün menhiyattan çekilmek bunun altına girer. (Ne vardır?)
"Pek büyük bir ecir var." Büyük sevâb var.³⁶⁸

İlmi bir Tetkik

Şerifi cümlesi, mukaddem haberdır. Mübtedâ ise, f-kavl-i şerifidir.Cümle raf mahaiiindedir. kav şerifinin haberi de,cümlesidir.
kavl-işerifindeki kelimesi, tebgîz için değildir. Çünkü; "O, Allah'ın ve Peygamberin emrine icabet 'eyleyenler," onların hepsi idi.
Hakikaten hepsi ihsanda bulundular, bazıları değil...
Belki bu kelimesi, beyân içindir.
Bu takdirde şöyle bir manâ husule gelir: Allah'a ve Rasûlüne icabet edenler için pek büyük bir ecir vardır. Ancak onlar, ihsan ve takva vasıflarıyla sıfatlandılar. Bu onlar için bir medih (ve övme)dir. Ve onların büyük ecirlerinin sebebini, illetini ve onların güzel fiillerini beyân etmektedir. Yoksa büyük ecir, ihsan ve takva ile tatyîd etmemek ve bağlamamaktadır.³⁶⁹

Yaralı Sahabeler ve...

Rivayet olundu:

Ebû Süfyân ve Ashabı Uhud'dan rucû ettiklerinde, Revhâ denilen bir mevziye vardılar. Burası Mekke ile Medine arasında bir mevki idi...
Pişman oldular, bir daha dönmeye ve mü'minlerden geri kalanların kökünü kazımayı, bütün Müslümanları öldürmeyi düşündüler.

³⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/240.

³⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/241.

³⁶⁷ Bakara: 2/186

³⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/242.

³⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/242-243.

Müşriklerin bu düşünceleri, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine ulaştı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Ebû Süfyânı talep etmek üzere ashabını düşman üzerine çıkmaya davet etti. Ve Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, ashabına şöyle buyurdu: (2/126)

-"Bizimle beraber ancak dün hazır olanlar çıksınlar!" Vakıamıza (Uhud savaşına) katılanlar, yola çıksınlar. Çünkü Arablar, vakıalara (hâdiselere) günler diye isim verirlerdi. Onları Allah'ın günleri diye zikretti.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ashabı ile beraber düşmana doğru yola çıktılar. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bununla, düşmanlara karşı güç ve kuvvetlerini göstermek istedi.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle beraber büyük bir cemaat vardı. Bu şekilde Hamrâ'ul-Esed denilen yere kadar vardılar. Burası Medine-i Münevvereden seksen (80) mil uzaklıkta bir yerdir. Ashâb-ı kiram hep yaralıydılar. Nefislerini, ecir ve sevabı kaçırmamak için meşakkat ve zorluklara tahammül ediyorlardı.³⁷⁰

Allâhü Teâlâ hazretleri, müşriklerin kalbine bir korku verdi. Çekip gittiler. Bu âyet-i kerime bu hâdisi üzerine nâzû oldu. Bu gazveye "Hamrâ'ul-Esed Gazvesi" denildi.

Ama küçük Bedir Gazvesi ise, bu hâdiseden bir sene sonra vâki oldu. Şu kavî-i şerîf, ona işaret etmektedir.

"Onlar ki, insanlar, kendilerine dedi"

Kendisiyle karşılaştıkları, Abd-i Kays'tan bir kafile veya Nuaym b. Mes'ûd el- eşceî'dir.

Burada şahsa. "nâs" kelimesinin kullanılması, o şahsın insanların cinsinden olması sebebiyledir. Onun kelâmı insanların kelâmı olduğu içindir. Meselâ: "Falanca adam, at'a bindi ve elbise giydi," Onun malı, bir atın dışında ve giydiği bir elbisesinin dışındadır.

Veya Medine-i münevvere'de halk onun başına toplanıp sözünü yaydıkları için, ferd'e nâs, denildi. (Ne dediler?)

"Muhakkak ki insanlar," Yani Ebû Süfyân ve ashabı, sizin için toplandılar."³⁷¹

Küçük Bedir Gazvesi

Rivayet olundu.

Ebû Süfyân, Medine'den Mekke'ye dönmeye azmedip hareket ettiğinde, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine şöyle seslendi:

-"Ey Muhammedi Biz mîadımız (sözleşmemiz; görüşme ve karşılaşma zamanımız ve yerimiz) gelecek sene "Küçük Bedir"dir, Eğer dilersen seneye orada savaşalım!" dedi.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de:

İnşallah! Allah dilerse...!" buyurdular.

Ertesi sene olduğunda, Ebû Süfyân ordusuyla Mekke'den yola çıktı. "Merru'z-Zahrân"a kadar vardır. Orada konakladı. Allâhü Teâlâ hazretleri onun kalbine korku saldı. Dönmek üzere hazırlıklar yapmak üzereydi...

Kendisine Abd-i Kays'tan bir kafile rastladı. Bu kafile azık (ve erzak) için Medine'ye gidiyordu. Ebû Süfyân onlara, Müslümanları, durdurmaları karşılığında, bir deve yükü kuru üzüm şart koştu.

Veya Nuaym bin Mes'ûd kendisiyle karşılaştı. Nuaym bin Mes'ûd umreden geliyordu. Ebû Süfyân (korkusunu belli etmeden geri kaçmak için) ona:

-"Ey Nuaym! Biz Muhammed'le, Bedir mevsiminde buluşmak üzere sözleşmiştik. Ancak bu sene kurak bir yıldır. Verimli bir yıl olması lâzım. Bu yıl savaşmaya el verişli değil. Yağışlı olmalı ki, hayvanlarımızı otlatalım ve bol bol süt içelim. Ben geri dönmeyi düşündüm. Fakat Muhammed yola çıkmışsa (buraya gelir ve biz de buradan çıkmışsak) bu durum onun cesaretini arttıracaktır. Sen Medine'ye gidip, onun yola çıkmasını engellersen (Mekke-lilerin büyük bir kalabalıkla yola çıktığını söyler ve onları korkutursan) sana benden 10 deve var!" dedi. O sırada Süheyl bin Amr da yanlarına çıka gelip onlara katıldı. (Süleyhl bin Amr, develerin verilmesinde kefil oldu.)

Nuaym, Medine'ye geldi. Mü'minlerî, savaşın techizi ve ha-zırhğıyla meşgul iken gördü. Müslümanlara sordu: yapıyorsunuz böyle? Ben sizin eski diyarınızdan (Mekke'den) geliyorum. Mekkeliler, çok iyi hazırlanmışlar. Yine de yola çıkacak mısınız? Eğer siz Mekkelilere karşı savaşa gidecek olursanız, hiçbiriniz sağ ve salim olarak geri dönemezsiniz (Hepinizi öldürürler...)"

Bu sözler, Müslümanların bazılarının kalblerine tesir etti. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bunu onlardan bildi (ve bazı mü'minlerin kalblerine korkunun girdiğini gördü.) Şöyle buyurdu:

-"Muhammed (s.a.v.)'ın nefsi kudret elinde olana (Allah'a) yemin olsun ki, elbette ben müşriklere karşı savaşa çıkacağım; hiçbir kimse benimle çıkmasa bile³⁷²

³⁷⁰ Hamrâ-ül-Esed gazvesine katılan bütün sahabeler yaralıydılar. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin, yüzünde iki halka yarası, alını yarılmış, Rebâiyye dışı kırılmış, mübarek dudağı yarılmış, omuzu yaralanmış ve dizleri arızalanmıştı.

Kutbe bin Âmirin dokuz yarası vardı. Hazret-i Talha (r.a.)'ın dokuz yarası vardı. Tufeyl bin Numan (r.a.)'ın on üç yarası vardı. Hıraş bin Simmenin on. Ka'b bin Malikin ise tam on dokuz yarası vardı. Diğer sahabelerin her birinin en az bir iki yarası vardı. Kimi kardeşini sırtlayarak götürüyordu. Ebû Süfyân beşyüz yerde ateşin yandığını görünce, korktu. Savaşmadı. Mekkeye kaçtı.

³⁷¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/243-244.

³⁷² Tefsir-i Kebir: 9/80, şu lafızlarla geçmektedir:

Muhammed (s.a.v.)'ın nefsi kudret elinde olana (Allah'a) yemin olsun ki, elbette ben müşriklere karşı savaşa çıkacağım; tek başıma olsam bile..."

Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle beraber yetmiş süvari³⁷³ savaşa çıktı. Hepsi de: "(Hasbünallâhü ve ni'me'lvekl)" "Allah yetişir bize, o ne güzel vekil" diyorlardı.³⁷⁴

Mü'minlerin İmanı Arttı

"Bu kendilerinin artırdı." Bu söz, (Bu söz neyi arttırdı?) ilil "İmân"

Manâ şöyledir: Müslümanlar (Nuaym bin Mes'ûd'un) bu sözüne iltifat etmediler. Belki imanlarında daha sabit oldular. Allah'a yakınları daha sabit oldu. Mutmain olmaları ziyâdeleşti. İslâm'ın hamîyyetini izhâr ettiler. Ve bu niyetlerinde hâlis oldular.

Allah yetişir bize, dediler."

Allah bize yetişir ve o bize kâfidir, dediler. Ona tevekkül edip dayanana Allah kâfidir.

"O ne güzel vekil"

Kendisine tevekkül edilen sâdece Odur; Allâhtır.³⁷⁵

Küçük Bedirde

"Sonra da, Allah'tan bir nimet ile."

Cümlemin başındaki (d) fe harfi, fesahat içindir.

Müşriklere karşı çıktılar, sözleşmeyi ifâ ettiler. (Verdikleri küçük Bedirde savaşıma randevusuna sâdık kaldılar. Savaş meydanına gittiler. Ve orada) Maksatlarından, Allâhü Teâlâ hazretlerinin büyük bir nimetine kavuşmuş bir halde döndüler. Hem de kimsenin takdir edemeyeceği kadar büyük bir nimetle döndüler.

Bu büyük nimetler;

1-Afiyet,

2- İman üzere sebat,

3- imanda ziyâdelik,

4- Düşmanların kendilerinden korkmalarıdır.

5- Ticâretten dolayı büyük bir kâr elde ettiler.

"Kendilerine hiçbir Kötülük (keder) dokunmaksızın,"

6- Kötülüklerden salim olarak döndüler.

7- Kendilerine bir eziyet dokunmadı.

8- İkraha ettikleri bir şey onların başına gelmedi.

Rivayet olundu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, ordusu ile beraber, Küçük Bedr'e vardı. Küçük Bedir, Kinâne oğullarının pazar ve panayır yeri idi. Onlar, orada senede sekiz gün toplanır, alış-veriş yaparlardı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, orada müşriklere hiç kimseye rastlamadı.

Pazara geldiler. Beraberlerinde, nafakalar, paraları ve ticâret malları vardı. Alış-veriş yaptılar. Çok kâr ettiler. Kuru üzüm alış veriş yaptılar. Kâr ettiler. Bir dirheme karşı iki dirhem kazandılar. Medine-i Münnevvereye sağ ve salim olarak ve hiçbir zarara uğramadan döndüler.

Ebû Süfyân (ve ordusu) Mekke'ye döndü. Mekkeliler, Ebû Süfyân'ın ordusuna; "Sevik askeri" adını verdiler.³⁷⁶

Ve onlarla {alay ederek),

-"Siz, ancak sevik içmeye çıktınız. (Siz ancak, kavut yemeğe çıkmış karanavacılarınsınız)" dediler. (2/127)³⁷⁷

Allah'ın Rızâsına Tabi Oldular

"Ve tâbi oldular (ardınca gittiler.)"

Getirip söyledikleri her fiil ve sözde, tâbi oldular. Bukavî-i şerîf, ı'ûfû kavH şerifinin üzerine atıftır,

(Neye tâbi oldular:)

"Allah'ın rızâsının"

Dünya ve âhirette de kurtuluşun kaynağı olan hayra, cesaret, ve Allah yolunda savaşa çıkmaları sebebiyle erdiler.

"Daha, çok büyük bir fazlın sahibidir Allah."

Allâhü Teâlâ fazlından ihsanda bulundu.

1-Tesbît,

2- İman ziyâdesi,

³⁷³ Küçük Bedir gazvesine katılan Müslümanların sayısı sadece yetmiş binekli değildir. Mü'minlerin sayısı 500 (beşyüz) idi. İbni Sa'd: Tabakat: c.2. s. 59.

³⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/245-246.

³⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/246-247.

³⁷⁶ İbni Sa'd, Tabakat: c.2, s. 60.

³⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/247-248.

3- Cihâd'a çıkma başarısı,

4- Din'de salâbet,

5- Düşmana karşı cesaretini izhâr etmek,

6- Güzel menfaat ile beraber, Allâhü Teâlâ'nın onları bütün kötülüklerden muhafaza etmesi,

Bu fazl ve lütuf ta, aynı zamanda; kendileriyle beraber cihâda çıkmayıp geride kalanların hatalı görüşlerinden dolayı duyduğu hasret ve savaşa çıkanların nail oldukları nimetlerden dolayı pişmanlık duymaları da mü'minlere bir fazl-u keremdir.³⁷⁸

Kârlı Ticâret

Rivayet olundu:

Ashâb-ı kiram, (Küçük Bedir'e gidip orada düşmanla karşılaşmadan ve orada ticâret yaparak iyi bir kazanç elde edip döndükleri için aralarında konuştular:)

-"Acaba, bu gazve olur mu (Allah bize cihâd savabı verir mil" dediler. Bundan dolayı, Allâhü Teâlâ hazretleri, kendilerine gazve sevabı verdi ve onlardan razı oldu.³⁷⁹

Şeytan Dostlarını Korkutur

"Ancak bu size o haberi getiren,"

Ey mü'minlerî (Sizi) savaştan alıkoymaya çalışan. Burası mübtedâ'dır. (kimdir?)

"Şeytandır." Mübtedânın haberidir.

"Kendi dostlarını korkutur;"

Şeytan, (dostları olan) münafıkları, müşriklerin galebesi ve kahrı ile korkutmaktadır. Korkutuyor ki, onlarla savaşa çıkmaktan vazgeçip otursunlar, diye. (Şeytanın dostları) kalblerinde hastalık olan münafıklardır. Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle savaşa çıkmayıp, geride kalan ve evde oturanlardır.

Âyet-i kerimenin manâsı şöyledir: Şeytanın kâfirlerle korkutması, ancak dostları olan münafıklara tesir eder.

Ey mü'minler! Sizler İse, evliyâullah (Allah'ın dostları), Allâhın hizbisiniz ve galiblersiniz. Şeytanın korkutması size taalluk etmez. (Sizi etkilemez.)

Ai "Siz onlardan korkmayın,"

Şeytân ve şeytanın dostlarından... Ebû Süfyân ve diğerlerinden korkmayın.

"Ve benden korkun!" Emrime muhalefet etmekten korkun."Eğer mü'minlerseniz."

İman, Allah korkusunun, gayrisinden korkmanın üzerine tercih edilmesini iktizâ eder. İman, şeytan ve dostlarının şerrinden emniyeti gerektirir.³⁸⁰

Korkunun Kısımları

Korku üç kısımdır.

1- Avamın korkusu,

2- Hâssın korkusu,

3-Ahassın korkusu...

Avamın korkusu, Allâhü Teâlâ hazretlerinin azabındandır.

Hâssın korkusu, Allâhü Teâlâ hazretlerinden uzaklaşmaktan korkarlar.

Ahassın korkusu. Allâhü Teâlâ hazretlerindendir...

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bu mertebeleri şöyle işaret ettiler:

-"(Allâhım!) Afvınla senin azabından sığınırım! Senin rızân ile senin gazabından sığınırım! Ve Senden sana sığınırım!"³⁸¹

Fenaya Ermek

Sâlik (seyr-ü suluk yolcusunun) üzerine düşen vazife, nefsinden ve onun sıfatlarından, fena bulmalı (ve geçmelidir).

Varlıkta, Allâhü Teâlânın varlığından başka bir varlık görmemelidir.

Korkmamalı; ancak Allah'tan korkmalıdır.

Çünkü Allâhü Teâlâ hazretleri, kullarının üzerinde yegâne kahr (üstün ve istediğini yaptıran)dır. Bütün işlerde o kâfidir.³⁸²

³⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/248-249.

³⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/249.

³⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/249-250.

³⁸¹ Kenzü-i-Ummâl: 38290,

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/250.

Halil (Dostluk) Makamı

Necmüddin Kübrevî (k.s.) hazretleri buyurdular: -"Dostluk makamının sonu, kişinin kendi nefsinin ve bütün kâinatın (mahlûkatın) üzerine dört tekbir ile tekbir almasıdır. Bu takdirde kendisi için, Allâhü Teâlâ hazretlerinin bütün şeylerden kendisine kâfi ve yeterli olduğu tahakkuk eder. Allâhü Teâlâ onun kendi nefsinden ve mâsivâ'dan dolayı ne güzel vekildir." ³⁸³

Mâsivâ'nın Üzerine

Hafız Şirâzî buyurdular:

- "Ben hemen o saatte,

Aşk pınarından abdest aldım.

Dört tekbir çekip aldım.

Bir uğurda, ard arda...

(Allah'tan gayri)

Her ne ki, var ise onun üzerine... ³⁸⁴

Allâh'dan Gayrisi

Hafız Şirâzî, aşk ile kıyam ettiği zaman, Allah'tan gayrinin vücûdunu ölü gördü. Câmîdât menziline gördü. Zîrâ Allâhü Teâlâ şöyle buyurdu:

"Allah'ın yanında diğer bir ilaha daha çağırma! Başka ilah yok, ancak O! O'nun vechinden başka her şey helaktedir, hüküm O'nun ve nihayet döndürülüp O'na götürüleceksiniz. ³⁸⁵

Ölü (cenaze) namazı dört tekbirledir. Başkası ile değil... Bu ise, kişinin nefsinden ve kâinattan geçmesidir. Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri tevhidin hakikatini tahakkuk ettirsin, âmin. ³⁸⁶

Dört Tekbir

Ebû Yezid Bestâmî (k.s.) hazretleri buyurdular: -"Ben on iki sene nefsim için demirci idim.

Elli sene kalbimin aynası idim. Orada kendime baktım. Bir de baktım ki, ortasında (belimde) zünnâr (Hıristiyanların kemerini) gördüm.

On iki sene de bu zünnârı kesmeye çalıştım. Sonra dönüp baktım, bir'de ne göreyim! Bâtın (iç âlemimde) zünnâr gördüm.

Beş yıl da bunu kesmeye çalıştım, nasıl keseceğim diye baktım. Bana keşf olundu. Halka baktım. Onları ölü gördüm. Onların üzerine dört tekbir aldım..." ³⁸⁷

Hikâye (kabir)

Vefatından sonra Ebû Yezid Bestâmî (k.s.) hazreterine denildi:

"Münker ve Nekir melekleriyle senin hâlin nasıldı?" Ebû Yezid Bestâmî (k.s.) hazretleri buyurdular: -"Onlar bana; Senin Rabbin kimdir?" diye sorduklarında ben onlara:

- "Siz ikiniz Rabbime sorun: Eğer Rabbim (benden dolayı) o, benim kulumdur, derse, bu (bana) kâfidir. Yok (eğer Rabbim o benim kulumdur, demezse,) eğer ben, defalarca: "Ben, onun kuluyum!" desem bile; Allâhü Teâlâ'nın kabulü olmadıkça bir şey ifâde etmez..." dedim. ³⁸⁸

Kulluğun Hakikati

Ubudiyetin (kulluğun) hakikati, Allâhü Teâlâ hazretlerinin gayrisi olan her şeyden (mâsivâ'dan) teberri etmek, uzaklaşmakla olur. Bu velev ki, onun orucu, namazı ve diğer ibâdetleri olsa bile....

Rivayet olundu.'

Ebû Yezid Bestâmî (k.s.) Hazretleri, Ömrünün sonlarında mihraba geçti. Ve şöyle dedi:

- "İlâhî (Ey Allah'ım!), ben orucumu, namazımı ve de ikisinin dışında olan ibâdetlerimi düşünmüyorum. Belki

³⁸² İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/250-251.

³⁸³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/251.

³⁸⁴ Hafız Divanî, s. 13.

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/251.

³⁸⁵ el-Kasas: 28/88.

³⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/251-252.

³⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/252.

³⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/252-253.

diyorum ki:

-"Ben ömrümü dalâlette geçirdim! Şu an zunnarımı kestim. Müslüman olarak senin kapma geldim. Senin kapın da İslâm dinidir..."³⁸⁹

Bu ise hakikî olarak kişinin nefsinden insaf etmesidir. Şeyh Sa'dî Şirâzî, kendi şeyhi es-Sehrûrdî, hakkında buyurdular: (2/128)

Daimî gece.

Ve cehennem buharından korkmadı.

Kulağına bir ses geldi Gaibten;

Ne oldu ki cehennem benimle doldu.

Meğer diğerleri görünen yol oldu.

Akıllı kişiye düşen vazife, nefsini asla tezkiye etmemesidir. Nefsini Allâhü Teâlâ hazretlerinin kerametlerine mahal (ehil yer) görmemelidir. Belki tevazu etmelidir. Salih amellerine nisbetle kötü amellerini çok görmelidir.

Nefsinde ancak, sırf yokluk görmelidir.³⁹⁰

Şiâr-ı İslam

Bil ki: Allâhü Teâlâ hazretlerinin yolunda cihâd etmek (İslâm dininin yayılması için gayret sarfetmek) Müslümanların şiân ve mü'minlerin âdetlerindendir. Bu yolda, mü'minler, kınayanların kınamalarından korkmazlar.

Görmüyor musun hâli böyle bir kavmi, Allâhü Teâlâ hazretleri nasıl medhetti:

Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri, hulûs, yakîn ve temkîne ulaştırsın. Âmin.

-"Ey o bütün imân edenleri İçinizden kim dininden dönerse duysun: Allah onun yerine öyle bir kavim getirecek ki, Allah onları sever, onlar Allah'ı severler. Mü'minlere karşı boyunları aşağıda, kâfirlere karşı başları yukarıda... Allah yolunda mücâhede ederler, dil uzatanın levminden korkmazlar. İşte o, Allah'ın fazlıdır. Onu dilediğine verir ve Allah vâsıdır, alim'dir.

Kim Allâhü Teâlâ hazretleriyle beraber olursa, Allâhü Teâlâ hazretleri onu korur ve düşmanlara karşı ona yardım eder; hususiyetle nefs-i emmâre düşmanına karşı ona yardım eder.

Ne güzel buyurmuşlar:

İstikâmet olan kişiyi bilirim.

O melâmet dağının başındadır.

Tabiatın vasıflarından temiz bir halde öldü.

Hevâ-ü hevesine talak vererek canını verdi.

Gölge gitti. Güneş kaldı.

Bütün dolaştıklarını eteğinden döktü...

Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri, hulûs, yakîn ve temkîne ulaştırsın. Âmin.³⁹¹

KAFİRLERİN ÇALIŞMASI SENİ ÜZMESİN

Yüce Meali:

Sana da, o küfürde yarışanlar hüznün vermesin. Çünkü onlar, Allah'a bir zarar edebilecek değiller. Allah onlara âhirette bir hazz vermemek istiyor; onlara azîm bir azap var.¹⁷⁶

Şüphesiz, imân bedeline küfrü satın alanlar, Allah'a zerrece zarar verecek değiller ve onlar için elîm bir azap var.¹⁷⁷

Bir de, o küfredenler, kendilerini bırakışımızı, zinhar kendileri için bir hayır sanmasınlar. Biz onları, sırf günahlarını artırınsınlar diye bırakıyoruz. Hem, onlara zillet verici bir azap var.³⁹²

Küfre Hizmet Edenler

"Sana da küfürde yarışanlar hüznün vermesin."

Kâfirlerin, küfre olan gayet hırsları ve kendisine şiddetli rağbetlerinden dolayı seri bir şekilde ona düşmeleri, seni üzmesin. Onlar, (Efendimiz s.a.v. hazretleriyle beraber savaşa katılmayıp) geride kalan münafıklardır. Münafıklar, içlerinde gizlemiş oldukları (küfre) sür'âtle koşmakta, kâfirlere yardım etmekte ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin nurunu söndürmek-için çalışmaktadırlar.

"Çünkü onlar, Allah'a bir zarar edebilecek değiller."

Kâfirler, bu hareketleriyle, elbette ki, Allah'ın dostlarına ve dinine zarardan hiçbir zarar veremezler.

³⁸⁹ el-Mâide: 5/54,

³⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/253.

³⁹¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/254-255.

³⁹² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/255.

"Allan onlara ahrette bir hazz vermemek istiyor;"

Allâhü Teâlâ hazretleri, bununla âhirette onlara sevâbtan herhangi bir nasîb yapmamayı murad etmektedir. Bundan dolayı onları tuğyan ve azgınlıklarının içinde terk etti. Küfür üzere helak oluncaya kadar orada oyalanmaya devam ettiler.

İrâde'nin .zikrinde, onların küfürlerinin nihayet derecesine ulaştığını ve hatta erhamurrahimîn (rahmet edenlerin en merhametlisi olan Allâhü Teâlâ) onlar için âhirette onlara rahmetinden hiçbir nasîbin olmamasını murad etti. Çünkü onların küfürde koşmaları (ve küfür için çalışmaları) olmamış olsaydı, mücerred küfürlerinden dolayı; Allâhü Teâlâ hazretleri, âhirette onların bir nasîblerinin olmamasını murad etmezdi.

"Ve onlar için vardır."

Bu küllî mahrumiyetle beraber sevabın yerine onlar için vardır. (Ne vardır?)

"Azîm bir azap var."

Miktarı Ölçülmeyecek kadar büyük...³⁹³

İman ile Küfrü Satın Alanlar

"Şüphesiz, iymân bedeline küfrü satın alanlar."

İmanın yerine küfrü alanlar, demektir. Aldıkları küfre rağbet edenler ve terk ettikleri imandan yüz çevirenler.

"Allah'a zerrece zarar verecek değiller ve onlar için elîm bir azap var."

Cereyan eden âdetlere göre, müşterinin aldığı şeyi çok beğenmesi, gıpta etmesi, onu satın aldığı için keyifli olması ve o aldığı şey kâr ettiği zamanda çok sevinmesidir. Yine müşteri, satın aldığı şey, kendisine zarar ve hüsrân getirdiğinde çok üzülür. Onların, imanın yerine küfrü almaları kendilerini büyük zarara uğrattığına işaretler, elim azabla vasıflandılar...³⁹⁴

İstidrâc

"Bir de, o küfredenler, zinhar sanmasınlar."

ismi mevsûl sılası ile beraber, fiilinin failidir.

"Muhakkak o şey ki,"³⁹⁵

İlmî Bir Tetkîk

Yerinde oiduğu şey, mefûiün yerine geçerlidir. Çünkü kendisiyle maksat tamam olmaktadır. Mübtedâ ile haberin arasına nisbetie kalbi fiile taalluk etmektedir, l* Masdariyet içindir. Veya mevsûidur. Aidi hafz olundu.

Bunun hakkı (U ûf şeklinde) ayrı ayrı yazılmış olmasıdır. Hat ilmi ve kaideleri bunu gerektirir. Lâkin, hazret-i Osman (r.a.)'m mushâfında muttasıl (dfdiye bitişik) vâki olup yazıldı.

Ona (hazret-i Osman r.a. 'm mushâfına) muhalefet edilmez. Mushâfların yazılmasında "/mam "m (Hazret-i Osman r.a.'m yazmış olduğu Kur'ân-ı kerimin) sünnetine tâbi oluruz....

(Kâfirleri neyi sanmasınlar?)

"Kendilerini bırakışımızı, mühlet vermek ve ömrü uzatmak, demektir.

İmla etmek (ömür vermek) zaman üzerine kasredilmiştir. Zamanın geçmesinde kullanılır. Birbirlerini takibettikleri için, gece ve gündüze; "Gece ve gündüzün birbirini takibetmesi" denilir.

Yani, bizim kendilerine mühlet vermemiz veya kendileine vermiş olduğumuz uzun müddet, demektir.

(Kendilerine verilen mühleti ne sanmasınlar?)

"Kendileri için bir hayır."

Kendilerini irâdelerinden menetmeler burada tafdfilin manâsı onların düşünce ve inançlarına göredir.

"Ancak o sırf," Hepsi onu bitişik gerçekleştirdiler. ("Günahlarını artırınsınlar diye bırakıyoruz."

Hayır ve şerrin faili ve ikisinin müridinin Allâhü Teâlâ hazretleri olduğuna kâll olan Ehl-i Sünnet ve 'cemaate göre oJıSjJ kavl-ı şerifinin başındaki lâm, irâde lamıdır.

Çünkü, ouy (imlâ ve mühlet) ömrü uzatmaktır. Hiç şüphesiz bu, Allâhü Teâlâ hazretlerinin fiillerindendir. Ve bu kâfirler için hayırlı değildir. Çünkü ömürlerinin uzamasıyla onlar, günahın ziyâde olmasına tevessül edecek, tuğyan ve azgınlıkları daha da artacaktır. (2/129)

Allâhü Teâlâ hazretleri, onlara mühlet verdiğinde ve iradesiyle onların ömürlerini uzattığında, onlar, bu ömürle küfürden, tuğyan ve azgınlıktan günahlar işlediler. Allâhü Teâlâ hazretleri günahların da yaratıcısıdır. Günahlar, Allâhü Teâlâ'nın iradesiyle yaratılmaktadır. Onu murad edendir. Nasıl ki, kul. kendisini günaha iten ve günaha götüren sebepleri murat ettiği gibi... Yani kul isteyen Allah da yaratandır.

kavl-i şerifinin başındaki lâm, illet ve sebebiyet lamı değildir. Zîrâ Allâhü Teâlâ hazretlerinin efâli (işleri) garazlarla muallel (ve illetlere bağlı) değildir.

³⁹³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/256.

³⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/257.

³⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/257.

Mutezile mezhebine göre, kavl-i şerifinin başındaki lâm, âkibe lâm'ıdır.
Hem, onlara zillet verici bir azap var." Onunla âhirette horlanıp aşağılanırlar. ³⁹⁶

Hayırlı İnsan, Şerli İnsan?

-"En hayırlı insan, ömrü uzun ve ameli güzel olanıdır. En şerli (ve kötü) insan, ömrü uzun ve ameli kötü olanıdır. ³⁹⁷

Zenginlik

Bu âyet-i kerime, delâlet eder ki, kâfir ve fâsıkların ömürlerinin uzun olması, dünyada onların murad (arzu ve isteklerine) kavuşmaları (ve zenginlikleri), onlar için hayırlı değildir. Bunlar belki suret ve görünüşte nimettirler, ama hakikatte nikmettir (azaptır).

Görmez misin? Muhakkak ki insana, zehirli bir tatlı yediren ve ikram eden kişi, hakikatte tatlı değil, zehir ikram etmiştir. Çünkü sonuçta o yediği zehirli tatlı onu helake götürecektir.

Kâfirlerin uzun ömür ve küfürleri de onları azaba götürecektir. ³⁹⁸

Çokluk

Kula yakışan şey, asla mağrur olmamasıdır;

1- Uzun ömürle,

2- Yardımla ve destekle (hayatta aldığı başarılarla)

3- Malın çokluğu ile,

4- Ve evlâdının çokluğuna, aldanıp şımarmamalıdır.

Ne güzel buyurmuşlar:

Mağrur olma!

Cihanı aziz edene karşı.

O ki cihanı hemen eğri edip yıkabilir.

Bu dünya yılandır.

Dünyayı dolaş... Yılan tut.

Yılandan tut... Yılan getirirsin.

O yılan seni helak eder... ³⁹⁹

Nimetler

Allâhü Teâlâ hazreteri, hazretlerine şöyle buyurdu:

Mirâc gecesi, Efendimiz (s.a.v.)

-"Muhakkak ki nimetlerimdir: benim, ümmetinin üzerine olan

1- Ümmetinin ömrünü kısa yaptım ki, günahları çok olmasın.

2- Onların mallarını azalttım ki, kıyamet günü hesaplan şiddetli olmasın,

3- Zamanlarını geciktirdim ki, kabirlerinde hapisleri uzun sürmesin ... ⁴⁰⁰

Nefis İlgili

Yine Allâhü Teâlâ (Mi'rac gecesi Efendimiz s.a.v. hazretlerine) buyurdu:

-"EyAhmed!

Yumuşak elbise ile süslenme! Güzel yemek ve yumuşak yatak (vatı) ile ziynetlenme!

Muhakkak ki nefis, bütün kötülüklerin barınağı, yuvası ve bütün kötülüğün arkadaşıdır.

Sen nefsi, kötülüğe çektikçe, o seni ma'siyete çeker.

Nefis, taat konusunda sana muhalefet eder.

³⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/257-259.

³⁹⁷ Müsned-i Ahmed: 10599, şu lafızlarla geçmektedir:

DeKra an rivayet olundu: Adamın biri sordu:

-"Ya Rasûlallah! İnsanların en hayırlısı kimdir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Ömrü uzun ve ameli güzel olanıdır." Yine sordu:

-"İnsanların en şerlisi (ve kötüsü) kimdir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"ömrü uzun ve ameli kötü olanıdır."

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/259.

³⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/259-260.

³⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/260.

⁴⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/260-261.

Ma'siyette sana itaat eder.
Sen, nefsi, doyurduğun zaman, nefsin azar (tuğyana düşer.)
Müstağni (ihtiyaçsız) olduğu zaman, kibirlenir!
Hatırlandığı zaman unuttur!
Güvenildiğinde, gaflet eder.
Ve nefis şeytânın yakınıdır!"
Denildi ki:
Nefsin misâli, deve kuşunun misâli gibidir. Deve kuşu çok yer. Ona yüklendiğinde uçamaz. Kendisine;
-"Sen kuşsun!" denildiği zaman, o:
-"Ben deveyim! İşte ayaklarım!" der.
Kendisine bir şey yüklediğin zaman da,
-"Ben kuşum, işte bunlar da benim kanatlarım!" der. ⁴⁰¹

Nefsi Azıtan Şeyler

Çok mal ve kemâl derecesinde tam bir istiğna {muhtaç olmama) nefsi azıtıp şımartır. Allâhü Teâlâ buyurdu:
"Çünkü insan muhakkak tuğyan eder; kendini müstağni görmekle!"⁴⁰²
Ne güzel buyurmuşlar:
Şehvetperest olma!
Nefse taat etme!
Çünkü o, her saat bir başkasının kiblesidir.
Sa'dî Şirâzî (r.h.) buyurdular:
İşittim ki;
Koyunun başı bıçağın altında iken,
Kasaba şöyle dedi.
Son cezan beni yemen ve görmendir.
Pehlevî adam semiz ve yağlıyım,
Ve ye ve göreceksin. ⁴⁰³

Dünya Yakışmaz

Hazret-i Âişe (r.a.)'dan rivayet olundu. Buyurdular:
-"Ben (Efendimiz s.a.v. hazretlerine), ya resûlellâh (s.a.v.)! Allah'tan yemek (bol rızık) istesen de, Allah, sana yedirse (ve bol nzik) verse!", dedim.
Hazret-i Âişe (r.a.) buyurdular:
-"Bunun üzerine ben ağlamaya başladım; Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden görmüş olduğum açlığa ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şiddetli açlıktan dolayı karnına taş bağlamasından dolayı (üzülüp ağladım)."
Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:
-"Ey Âişe! Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, eğer ben Rabbinden dünyanın bütün dağlarını altın yapmasını isteseydim; elbette Allâhü Teâlâ onları benimle icra ederdi. Yeryüzünde nereye gitsem, o altınları benimle beraber gezdirirdi. Lâkin ben;
Dünyanın açlığını, tokluğunun üzerine tercih ettim; Dünyanın fakirliğini, zenginliğinin üzerine; Dünyanın hüznünü, sevincinin üzerine tercih ettim. Ey Âişe! Muhakkak ki dünya, Muhammed (s.a.v.)'e gerekmez; Muhammed (s.a.v.)'in ehline de yakışmaz!" buyurdu. ⁴⁰⁴

Dünya ve Âhiret

Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:
-"Dünya ve âhiret iki kumadırlar. Kim ikisini bir araya toplamak isterse, aldatılmıştır. Birleştğini iddia eden ise mağrurdur, aldanmıştır."
Kim, nefsin hevâ-ü hevesine râm olup tâbi olmakla beraber, yüksek derecelere ulaştığını zannederse, gaflet deryasında boğulmuştur.
Allâhü Teâlâ hazretleri, dünya üzerine hırs ile nefse tuğyanı beraber mühlet verir. Hatta nefis dünyaya olan hırsından, ihtiyacının ötesine gider. Dünyevî maksatlar kapısı kendisine açılır. Müstağni olur. Ve istiğnasının miktarı kendisini ziyadesiyle tuğyana götürüp azgın bir hale getirir.
Ne güzel buyurmuşlar:

⁴⁰¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/261-262.

⁴⁰² Ek-Alak: 96/6.7

⁴⁰³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/262.

⁴⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/262-263.

Gönlü dünya nimeti için yalvarmaya verme.
Çünkü gönlün, çok zor bir işi var⁴⁰⁵

İbret Al

Ey ihvan! (Kardeşlerimi) Bizden önce yaşayan kavimler (ve diğer peygamberlerin ümmetleri) uzun ömür yaşadılar ve çok mal topladılar.
Onların ölümlerini tezekkür et! Hatırla! (2/230)
Ve toprak altında onların hallerini düşün!
Düşünün! Onların parçalarının nasıl bölündüğünü tefekkür edin!
Kadınlarını dul bıraktılar! Evlâtlarını nasıl yetim bıraktılar! Mallarını zayi ettiler!
Kendilerinden sonra küçükleri ve büyükleri (çocukları ve yaşlıları) helak oldu!
Eserleri kesildi!
Memleketleri harab oldu!
Kim Allâhü Teâlâ hazretlerinin nimetlerine karşı küfür (ve nankörlük) ederse, onun döneceği yer elbette Allah'ın azabı ve hüsrandır.
Ancak cehennemin derekelerine düşmüşlerdir. Kimin gafleti, onların gafleti gibi olursa, kâfirlerin vardığı yere varır. Ve eğer uzun bir ömür yaşasa bile...
Allâhü Teâlâ hazretleri mühlet verir; ama asla ihmâl etmez! Zîrâ Allâhü Teâlâ hazretleri şöyle buyurdu:
"Kim de küfrederse artık onun küfrü seni üzmesin! Onlar dönüp bize gelecekler, o vakit biz onlara bütün yaptıklarını haber vereceğiz. Her halde Allah bütün sînelerin künhünü bilir.
Biz onlara biraz zevk ettiririz de sonra kendilerini galiz bir azaba muhtarr kılarız.⁴⁰⁶
Dünya hayatı ve ondan faydalanmak (zevklenmek) gerçekten çok azdır.
Dünya bir saattir; onu da taat kıl ki, belki sen; kabul ve vusul ehli olan cemaate katılmış olursun!⁴⁰⁷

Namaz

Bütün taat ve ibâdetler, kurtuluşun sebepleridir; hususiyetle de namaz...
Namaz ibâdetlerin en faziletlisidir. Namaz ibâdetlerin en a'lâsı ve yücesidir. Namaz ibâdetlerin en şerefliisidir.
Namaz ibâdetlerin en yücesidir.⁴⁰⁸

Oruç

Oruç göklerin melekûtüne girmenin sebeplerindendir.
Oruç, dar ve sıkıcı cismânî rahimden çıkmanın ve kendisine ikinci neş'e diye tabir edilen manevî alemlere yükselmenin vasıta-larındandır.
İsa Aleyhisselâm'ın sözüyle kendisine isâret edildiği qibi:
"İki kerre doğmayan kişi, semâvât ve yeryüzünün melekûtüne giremez yüksek derecelere eremez.⁴⁰⁹
Belki orucun mücâhedesı, bir rabıta'dır. Allah'a mülâkî olmanın müşâhedesıdır.
Hadis-i kudsi ona işaret etmektedir.
-"Allah azze ve celle buyuruyor:
-"Oruç, benim içindir. Ve onun mükâfatını verecek olan da benim!⁴¹⁰
Yani onun mükâfatı benim! Bundan dolayı noksan sıfatlardan münezze olan Allah Sübhânehû ve Teâlâ hazretleri, cemâlini görme saadetine nail olma şerefini açlığa bağladı. İsa Aleyhisselâm ile olan muhâtab da aç kalmaya teşvik etti ve buyurdu:)
-"Çok aç kal ki, beni göresin!"
Yarı Arabî ve yarı Fârisî ne güzel buyurmuşlar:
Her dem Hak Teâlâ hazretlerinden nida gelir.
Aç ol, beni görürsün!
Dünyadan tecrid et, vâsıl olursun.
Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri rızıklandırınsın!⁴¹¹

⁴⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/263-264.

⁴⁰⁶ Lokman: 31/23-24.

⁴⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/264-265.

⁴⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/265.

⁴⁰⁹ Ruhu'l-Meânî: c. 1. s. 362

⁴¹⁰ Sahih-i Buhârî: 6938.

⁴¹¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/265-266.

Meali:

Allah, müminleri bulunduğunuz hal üzere bırakacak değildir. Nihayet, murdarı temizden ayıracak... Allah, sizleri gayb'a muttali' kılacak da değil... Ve lâkin Allah, ona resullerinden dilediğini seçer. Onun için, Allah'a ve resullerine iymân edin. Ve eğer iymân eder ve korunursanız, size de azîm bir ecir var. 179 ⁴¹²

Tefsîr-i Şerifi:

"Allah değildir," murâd ediyor, (Neyi)

"Bırakmayı" Terk etmeyi (Kimi terk etmeyi?)

"Mü'minleri," hâlis ve muhlis mü'minleri, (ne üzere , terk etmeyi?)

Bulunduğunuz hal üzere Hitâb,

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin asrında bulunan ihlaslı mü'minlere ve münafıklardır.

"Nihayet, murdarı temizden ayıracak..."

"Şeyi ayırt etmekle ayırtıftan gelmektedir. Onu azletti ve ifraz etti, demektir.

Manâ şöyledir: Allâhü Teâlâ hazretleri, sizi böyle olduğunuz hâl üzere bırakmaz. Bâzınızı bazınıza karışmış halde bırakmaz. Hepsini tasdik üzere oldukları için; elbette Allâhü Teâlâ hazretleri içinizde muhlis olan kullarıyla münafıkları birbirinden ayırt edecektir.

Allâhü Teâlâ hazretleri, vahyetmek suretiyle sizin halinizi Peygamberine bildirip veya cihâd ile ya da hicretle münafık ile muhlisi birbirinden temyiz eder.

"Allah, sizleri gayb'a muttali' kılacak da değil..."

Allâhü Teâlâ hazretleri, sizden hiçbirine gayb ilmini vermez. Sizleri, kalblerde bulunan küfür ve imana muttali kılmaz.

"Ve lâkin Allah, seçer." İstifa eder. "Resullerinden dilediğini..."

Rasûlüne vahyeder ve bâzı gaybleri ona haber verir. Veya ona delâlet eden şeyleri nasbeder.

"Onun için, Allah'a ve resullerine iymân edin."

Ihlâs sıfatı ile iman edin. Veya sâdece Allâhü Teâlâ'nın gaybe muttali olduğunu bilerek iman edin. Veya Allâhü Teâlâ hazretlerinin seçkin kullarının (peygamberlerinin) vahiy yoluyla gaybe muttali olduklarını bilerek iman edin. Onlar da ancak kendilerine vahiy edilenleri bilirler.

"Ve eğer iymân eder." Hakikî iman ile iman ederseniz.

"Ve korunursanız," Nifaktan. dır?)

"Sizin için vardır." Bu iman ve takvanın mukabilinde sizin için vardır. (Ne var-

"Azîm bir ecir var.

Kühüne balığ olunmayacak kadar büyük ecir var. Bu ecir takvalarının büyüklüğü kadardır. Çünkü yüce maksatlara yürümek ve seçilmişlerin menzillerine erişmek, vâsıl olmak ancak, takva ayaklarıyla olur.

Ne güzel buyurmuşlar:

Tarikat1 a gir!

Tarikata kadem basmalısın.

Hemen şimdi.

Çünkü aslında zaman kademsiz olamaz. ⁴¹³

Hikâye (Haram lokma)

İbrahim Edhem (k.s.) hazretleri buyurdular:

"Bir gece beyt-i makdîsteki sahranın (kayanın) altında ibâdetle meşgul idim. Gecenin bazısı geçtiğinde, iki melek indi. O iki melekten biri diğer arkadaşına:

"Burada olan kimdir?" diye sordu. O da:

"İbrahim Edhem'dir!" dedi. Diğer melek:

(-Hangi İbrahim Edhem?)

"Hani...! Allâhü Teâlâ hazretlerinin derecesini düşürdüğü şu İbrahim Edhem..." Diğer sordu:

"Allâhü Teâlâ hazretleri niçin derecesini indirdi?" O:

"İbrahim Edhem, Basradan hurma satın aldı. Hurma satın alırken bakkal'm hurmalarından bir hurma, onun hurmalarının içine karıştı!" dedi.

İbrahim Edhem (k.s.) hazretleri buyurdular:

"Basraya gittim! O adamdan hurma satın aldım. Satın aldığım hurmalardan bir hurmayı onun hurmalarının içine koydum. Ve yine beyt-i makdise döndüm. Yine sahranın (kayanın) altında geceledim. Gecenin bir kısmı geçtiğinde, bir de baktım iki melek beraberim. O iki melek gökten indiler. İkisinden biri diğerine;

⁴¹² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/267.

⁴¹³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/267-269.

- "Burada kim var?" dedi. İkisinden biri;

- "Bu Hurmayı yerine reddeden ve bu amelinden dolayı derecesi yükselen İbrahim Edhem'dir!" dedi. (2/131)
işte hakikî takva budur. ⁴¹⁴

Te vessül (Resûlullah'a)

Takva, lâıyk bir şekilde, hukuka riâyet etmektir.

Bu da ancak Cenâb-i Resûlullah (s.a.v.) hazretlerine tevessül etmekle mümkün olur. Muhakkak ki hakikatların gaybî, (manevî) haller, Resûlullah (s.a.v.) hazretlerinin vasıtası olmadan inkişâf etmez. Şu kavî-i şerîf ile bu gerçeğe işaret edildi:

"Allah, sizleri gayb'a muttali' kılacak da değil... Ve lâkin Allah, ona resullerinden dilediğini seçer. Onun için, Allah'a ve resullerine iymân edin. Ve eğer iymân eder ve korunursanız, size de azîm bir ecir var."

Takvanın hakikatına nasıl terakkî edilir? Halbuki âlem kendi görüşü ve seçiminin takyîdinden itlâk edilip kurtulmuştur. Allâhü Teâlâ buyurdu:

"Ey o bütün iymân edenler! Allah'tan korkun ve O'na yaklaşmaya vesîle arayın ve onun yolunda mücâhede edin ki, felaha erebilesiniz. ⁴¹⁵

Tabi Olmak

Elbette Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine tâbi olmak gerekir. Ne güzel buyurmuşlar (Fârisî beyit tercümesi):
"Muhakkak ki Resullerin efendisine tâbi olmadan. Hiç kimse maksûd olan mertebeye ulaşamaz.

Hiçbir yerden hiçbir yere gitmeye,

kimse sana yol gösteremez.

Onun kapısının eşîğini gönül gözüyle gör..."

Allah'a ve Resulüne iman, kalbî tasdik etmek; irâdeyle şeriata sarılmaktır. Kurtuluş buradadır. Başkasında değil.... ⁴¹⁶

Cehennem Denizi

Rivayet olundu.

Mü'min kişi

"Hem içinizden hiç biri yoktur ki, mutlak ona varacak olmasın ve bu rabbinin uhdesine vâcib kıldığı bir kazıyye-mahkeme olmuştur. ⁴¹⁷ Âyet-i kerimesinin gereğince cehennem ateşine vardığında, (Allâhü Teâlâ rahmetiyle ona muamele eder de);

Allâhü Teâlâ, tevhîd'in sevabını gemi,

Kur'ân-ı kerimi, o geminin ipi (halatları),

Namazı o geminin yelkeni,

Mustafa (s.a.v.) hazretleri, o geminin kaptanı,

Mü'minler, o geminin üzerine oturan (yolcu)lan, yapar.

Mü'minler, tekbir getirirler.

O gemi, cehennem ateşi denizinin üzerinde güzel bir koku ile akar; mü'minler, selim bir şekilde cehennemi geçerler. ⁴¹⁸

Nasihat

Ey kardeşim!

Günlerini zayı etme! Çünkü senin günlerin sermâyendir. Sen sermâyeni kabzedip elde tuttuğun müddetçe kârlı iş yapmaya kâdir olursun.

Daha çok sermâye tahsil etmek için çalış. (Sermâyeyi arttırmanın yolları:)

1-Taat'a sarıl,

2- İbâdetlere koyul,

3- Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sünnetini ihya et,

4- Ölmeden ve fevt olmadan önce Efendimiz (s.av.) hazretlerine salât ü selâm getir, ⁴¹⁹

⁴¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/269-270.

⁴¹⁵ El-Mâide: S/35,

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/270.

⁴¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/270-271.

⁴¹⁷ Meryem: 19/71,

⁴¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/271.

⁴¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/271-272.

Mezar'dakilerin İsteği

Muhakkak ki ölümler, iki rek'at namaz kılmak için kendilerine izin verilmesini temenni ederler.

Veya bir kere olsun: "lâ ilahe illallah- Allah'tan başka ma'bûd yoktur!" demeyi.

Ya da, bir kere Allâhü Teâlâ hazretlerini teşbih etmek için i-zin isterler.

Kendilerine izin verilmez.

Bunun üzerine mezardaki ölümler, hayattakilerin günlerini gafletle nasıl geçirdiklerine bakıp taaccüb eder, şaşarlar!

Ölü Konuşabilseydi? (Fârisî beyt tercümesi)

Eğer miskin ölünün, dili olsa,

Feryâd ü figân ile yalvarır.

Ey hayatta olan kişi!

Senin imkânın var, der.

Dudaklarından zikri eksiltme.

Korkma kendisiyle öldü.

Bize gaflet oldu.

Senin zamanın var.

Sen bari bu zamanı fırsat bil!

Efendimiz {s.a.v.} hazretleri buyurdular:

-İnsanlar, uykudadır; öldükleri zaman uyanırlar.⁴²⁰

Müminle Münâfıkın farkı

(Âhirette) münâfıkın mü'minden temyîz edilmesi, dünyada, sözler, fiiller ve bu ikisinden başka şeylerle olduğu gibi; âhirette de, mü'minlerin yüzlerinin beyaz, münafıkların yüzlerinin siyah olması ile olur...

Allâhü Teâlâ buyurduğu gibi:

"O birtakım yüzlerin ağaracağı ve birtakım yüzlerin kararacağı gün, o vakit, o yüzleri kara çıkanlara şöyle denecek: "Yâ... îmânınızdan sonra küfrettiniz ha? O halde tadın azabı, ettiğiniz nankörlüğün cezası..." Amma yüzleri ak olanlar, hep Allah'ın rahmeti içindeler, onlar onun içinde ebed-nişînler.⁴²¹

Akıllı kişiye gereken odur ki, taat ve ibâdetlerin zorluklarına tahammül etmek, tekliflere katlanmak ve ilâhî imtihanlara tahammül etmektir ki, belki, meramına kavuşur. Yüz çevirenlerin ziyan ettiği, münafıkların hüsrana uğradıkları bir günde, günahkâr olan nefse karşı zafer kazanır,

Ne güzel buyurmuşlar:

İçeridekini tecrübe etmek için mihenk taşı güzel oldu.

Kara yüzlü olsun, yalancı olan herkes...

Bâzı büyükler buyurdular:

-"İmtihan anında adam ya ikram olunur veya horlanır." Allâhü Teâlâ, hazretleri bizleri ve sizleri, ona muhalefet etmekten korusun! Amin.⁴²²

Cimrilik ve Zekat

Yüce Meali:

Allah'ın, fazlından, kendilerine bahsettiği şeye bahiliik e-denler, sakın onu kendilerine hayırlı sanmasınlar. Hayır! O, onlar için bir serdir. Yarın kıyamet günü, o kıskandıkları mal, boyunlarına tomruk edilecek. Kaldı ki, göklerin ve yerin mîrâsı hep Allah'ın... Ve Allah, her ne yaparsanız haberdârdır.¹⁸⁰

Elbette Allah, onların:

-o "her halde Allah fakirdir, bizler zenginiz" diyenlerin-lâkırdılarını işitti; o dediklerini peygamberleri nahak yere öldürdükleriyle beraber yazacağız da, diyeceğiz:

-"Tadın bakalım! o yangın azabını..."¹⁸¹

Bu, sizin ellerinizin takdim ettiği ve Allah'ın zulümkâr olmaması yüzündendir o kullara...¹⁸²

Onlar ki,

-"Allah, bize şöyle and verdi: Bize ateşin yiyeceği bir kurban getirinceye kadar hiçbir resule iymân etmeyeceğiz." dediler. De ki:

-"Size benden evvel birtakım resuller beyyineierie gelmiş ve o dediğinizi de getirmiş idi. Ya onları niçin

⁴²⁰ Keşfü'l-Hafâ: 2795,

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/272.

⁴²¹ Âl-ilmrân: 3/106-107,

⁴²² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/273.

katlettiniz; doğru iseniz?183

Şimdi seni tekzîb ettilerse, senden evvel de birçok resuller tekzîb olundu... Ki, o beyyineler ve o hikmetli sahifeler ve o nurlu kitâb ile gelmişlerdi.⁴²³

Cimrilik

"Allah'ın,

fazlından, kendilerine bahşettiği şeye bahiliik edenler, sakın onu sanmasınlar."

Birinci mefûlû mahzuftur. onun üzerine delâlet etmektedir. Yani, cimriler, cimriliklerini sanmasınlar, demektir.

"0" zamîr-i fasldır. t'râb'dan mahalli yoktur.

(Cimriler, cimriliklerini ne sanmasınlar?) "Kendilerine hayırlı"

İnfâkından daha hayırlı sanmasınlar. Mezkûr flitin ikinci mefûlûdür.

"Hayır! (belki) o," cimrilik,

"Onlar için bir serdir."

Çünkü cimrilik kendilerine azabı celbettiği serdir.

"Yarın kıyamet günü, o kıskandıkları mal, boyunlarına tomruk edilecek."

"Onlar için bir serdir." Kavl-i şerifinin beyânıdır.

Yaptıkları cimriliğin vebalini çekeceklerdir. Cimrilikleri (tasma gibi) bir halka olup boyunlarına dolanacaktır. Tasmanın olmadığı cihetten burası, istiâre-i temsiliyye olur. Cimriliğin vebalinin lüzumu ve onlara olan günahı, tasmanın takılmasına ve boyunlarına dolandırılmasının ilzamına benzetildi. Meselâ boynunda tasma olan güvercin gibi. Bunların herbirinin, sahibinden zevale ermesinin olmamasıdır.

Burada kendi/erine oian vebal boyuna dolandarüma (tasma) üe tabir edüdi. fiili de ondan müştaktır. Meselâ:

"Falancanın minnet (ve ihsanı) falancanın boynunda bir tasma'dırl" denildiği gibi... (21 \ 32)

Denildi ki: "Yarın kıyamet günü, o kıskandıkları mal, boyunlarına tomruk edilecek." Âyet-i kerimesinde ki, "boyunlarına tomruk edilecek (tasma gibi boyunlarına dolandırılacak) tâbiri, istiare manâsında değil de, hakikî manâsında kullanılmıştır.

Muhakkak ki, cimrilikleri bir yılan olup boyunlarına dolandıracaktır.

Veya ateşten bir tasma olup, (kendilerini yakacaktır.) İleride gelecek olan hadîs-i şerifin deliliyle...

"Ve Allah'ındır."

Tek onundur, yalnız veya ortak olarak başkasının değildir. "Göklerin ve yerin mirası,"

Göklerin ve yerlerin ehlinin varis oldukları, maldan ve gayrisi şeylerden, göklerin ve yerin ehlinin varis oldukları risâletlerdir. Onlara ne oluyor ki, Allah'ın mülkünde, ona karşı cimrilik ediyorlar? Varis oldukları mallan, Allah yolunda infak etmiyorlar.

Veya onların helaki ve vefatından sonra malı başkası tarafından miras olunur. Elleri geçen malı Allah'ın yoluna infak etmezler. 0 zaman da kendilerine hasret ve pişmanlık kalır.

"Ve Allah, her ne yaparsanız."

Verdikleri ve menettikleri (cimrilikle vermediklerinden, i "Haberdârdır."

Bunun üzerine size ceza (veya mükâfat) verir.⁴²⁴

Cimrilik Nedir?

Cimrilik, vacip (ve farz) olanı vermekten imtina etmektir. Nafîle olan mâlî ibâdetleri yapmamak cimrilik değildir. Bundan dolayı, vaîd (cehennemle korkutma, inzâr) ve zem (kötülemek) ona yakın olarak zikredildi.⁴²⁵

Mâlî İbâdetler

Vacip olan mâlî ibâdetler çoktur.

1- Nefsi üzerine infâk etmek,

2- Geçimi üzerine lâzım olan akrabalara infak etmek,

3- Zaruret (açlıktan ölmek üzere) olanlara infak etmek,

4- Mal ile takviyeye İhtiyâç duyulduğu zaman, savaş zamanında, (Zekat, Öşür, Fıtır sadakası, Mâlî cihât gibi) mâlî ibâdetlerdir.

Sonra bu âyet-i kerime şu gerçeğe işaret etmektedir: Muhakkak ki cimrilik, şekâvetin iksiridir; cömertlik, saadetin iksiri olduğu gibi...

Bu şundandır: Çünkü Allâhü Teâlâ hazretleri, mala, "Fazlından..." diye isimlendirdi. Fazilet, saadet ehli içindir. Cimrilik iksiriyle fazl, kahr olur ve saadet de şekavet olur.

Allâhü Teâlâ buyurduğu gibi:

⁴²³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/274-275.

⁴²⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/275-277.

⁴²⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/277.

"Kendileri için hayırlı (sanmasınlar?) Hayır! O, onlar için bir serdir."

Yani cimriler, cimrilik iksiriyle, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerine vermiş olduğu hayrı ve fazlı şer kılmaktadırlar. Eğer onlar sahip oldukları fazl ve malın üzerine cömertlik iksiri saçmış olsalardı, onu kendileri için hayır yapmış olurlardı. Ve o takdirde (şakâvetleri) saadet kılmış olurlardı. Cömertlikle cennet ehli olmuş olurlardı. Zîrâ cimri olan kişi cennete giremez.⁴²⁶

Dünya Sevgisi

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, Yarın kıyamet günü, o kıskandıkları mal, boyunlarına tomruk edilecek! Buyurarak; dünya ve mal sevgisi âfetinin yerine "tasma" ve tomruk tabiri kullanıldı.

Çünkü dünya ve mal sevgisi, kalbi ihata etmekte çepeçevre kuşatmaktadır. Büyük ve kötü sıfatlar, bundan doğmaktadır.

1 - Cimrilik,

2- Hırs,

3- Hased,

4- Kin,

5- Düşmanlık,

6- Kibir,

7- Gadab ve bunlardan başka (nefs-i emmânenin sıfatları hep) bunlardan doğmaktadır.

Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Dünya sevgisi bütün hataların başı (ve ana kaynağıdır).⁴²⁷

Zekâtı menetmek ve vermemekle nûrânî, ulvî ve şerîf olan ruh, zulmânî süflî ve hasis (düşük ve âdî) sıfatlarla çevrelenmiş olup, kıyamet gününde onun âfetleri, perdeleri ve azaplarıyla tomruklanmış ve tasmalanmış olurlar.

Ayrılıktan sonra; ölenin, gerçekten kıyameti kopmuştur.

Ne güzel buyurdular: (Fârisî beyit tercümesi) Mala sahip olan iyi kişi en iyi kişi demek değildir. Merkebe atlastan çul örtülse, yine merkebtir. Hüner ve fazilet şudur: Din, takva ve kemâlâttır. Çünkü mal ve makam bazen gelir, Bazen de gider...

Helal maldan yiyen ve bağışta bulunan kişinin görüşü beğenildi.

Cihan kendisinin ardından dönmektedir...⁴²⁸

Zekâtı Verilmeyen

Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayet olundu. Buyurdular: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Kim, Allâhü Teâlâ hazretleri kendisine mal verir de o, malın zekâtını vermezse, o malı kıyamet günü, kendisi için; gözleri önünde iki işaret olan çingiraklı bir yılan suretine dönüşür. O yılan, onun boynuna dolandırılır. Sonra yılan onun çenesinin iki tarafından yakalar. Çenesinin iki tarafını ısırır ve sonra:

-"Ben senin malınım! Ben senin hazinenim!" der.

Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

"Allah'ın, fazlından, kendilerine bahsettiği şeye bahillik edenler, sakın onu kendilerine hayırlı sanmasınlar. Hayır! O, onlar için bir serdir. Yarın kıyamet günü, o kıskandıkları mal, boyunlarına tomruk edilecek. Kaldı ki, göklerin ve yerin mîrâsı hep Allah'ın... Ve Allah, her ne yaparsanız haberdârdır.⁴²⁹ âyet-i kerimesini okudu.⁴³⁰

Başka bir rivayette ise şöyle buyurulmaktadır:

-"Zekâtı verilmekte cimrilik yapılan mal, yılan kılınır ve sahibinin boynuna dolandırılır. O yılan başından ayağına kadar onu ısırır. Ve onun başına vurarak;

-"Ben senin malınım!" der."⁴³¹

Zekâtı Verilmeyen Hayvanlar

Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Herhangi bir adam ki, devesi, ineği (sığır), koyun (ve keçisi) olur da, onların hakkını edâ etmez (zekâtlarını vermezse) muhakkak ki bu hayvanlar, kıyamet günü (dünyada) olduğundan daha büyük ve daha semiz bir halde kendisine getirilir. O mallar, tırnaklarıyla onun üzerine çıkar ve boynuzlarıyla onu toslarlar. Bu durum sıra ile devam eder. Arkadaki hayvan bitince öndeki atirilir. Ve böyle devam eder. Tâ ki, insanlar arasında hüküm verilinceye kadar...⁴³²

⁴²⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/277-278.

⁴²⁷ Beyhaki: 10501,

⁴²⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/278-279.

⁴²⁹ Al-ilmrân: 3/180

⁴³⁰ Buhâri: 1315,

⁴³¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/279-280.

⁴³² Buhâri: 1367.

Zekâtı Vermeyenler

Ebû Hamîd (r.h.)⁴³³ buyurdular:

Devenin zekâtını vermeyen kişi, sırtının üzerine, bağırان ve dağlar kadar ağır bir deveyi sırtlar (olduğu halde mahşere gelir),

Sığırın zekâtını vermeyenler, sırtına öküzleri (sığırları) yüklenir. Sığırlar böğürmektedirler. O, sığırların ağırlığı dağlara denk gelir.

Koyunların zekâtını vermeyenler, melemekte olan bir koyunu sırtına alır (ve öylece mahşere gelir.) O, koyunun ağırlığı dağlar kadardır.

Devenin bağırması, sığırın böğürmesi ve koyunun melemesi, gök gürlemesi ve şimşek çakması gibidirler.

Ziraatın zekâtını (öşür) vermeyenler, öşrünü vermediği malların cinsinden ister buğday, ister arpa (daha diğer ziraî şeylerden) hazırlanmış olan mallar, olduğundan daha ağır bir şekilde, doldurulmuş olan dağlar gibi çuvalların altına girer. (Bu feci halde mahşere gelirken şöyle bağırır:)

-"Vay bana! Ölüm (neredesin)?"

Malının zekâtını vermeyen, zekâtı verilmemiş mal; gözleri önünde iki işaret olan (temsili) çingiraklı bir yılanı yüklenmiş (bir halde mahşere gelir). (2/133) Yılan kuyruğunu (zehrini) onun beyninden bırakır. Bütün hızıyla onun çevresinde döner. Onun üzerine sanki yeryüzünde bulunan bütün değirmen taşları (bir tasma gibi) boynuna takılmış bir haldedir.

Zekâtını vermeyenlerden her biri şöyle bağırırlardır:

-"Nedir bu? (Nedir bu başımıza gelenler?)"

Melekler, onlara şöyle cevap verirler:

-"Bunlar, sizin dünyada (zekâtını vermeyip) kendisiyle cimrilik ettiğiniz mallardır! Sizin kendisine rağbet ettiğiniz ve kendisinde cimrilik ettiğiniz mallardır!" derler...⁴³⁴

Zekât Bir Kaledir

Zekât vermemek, Ukbâda azab görmeye sebeptir; zekâtı vermek âhirette sevaba vesile olduğu gibi... Zekat dünyada malı koruyan bir kaledir.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Malınızı zekâtla koruyun! Hastalarınızı sadakalarla tedavi edin! Belâları dualarla uzaklaştırın." ⁴³⁵

Zekât Vermeyenin Namazı

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Zekat vermeyenin namazı yoktur."

Rivayet olundu.

Mûsâ Aleyhisselâm, bir adama uğradı. O adam huzu ve huşu' ile namaz kılıyordu. Mûsâ Aleyhisselâm:

-"Ya Rabbi! Bu ne güzel namaz kılıyor!?" dedi. Allâhü Teâlâ hazretleri:

-"(Ey Mûsâ!) Eğer o, her gün ve gece de;

Bin rekat namaz kılsa,

Bin köle âzât etse,

Bin cenaze üzerine namaz kılsa,

Bin hac yapsa ve bin savaşa katılıp savaşa bile; zekâtını hakkıyla vermediği müddetçe, bunların hiçbirisi, ona hiçbir menfaat vermez!" buyurdu.

Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Her sene zekâtı verilmeyen mal melundur. Her kırk gecede bir belâ'ya uğramayan beden melundur. Ayak sürçmesi, musîbet, hastalık, tırmıklanmak, göz seyirmesi ve bunların üzerinde olan her şey belâdır.⁴³⁶

Sen bu haberleri (hadis-i şerifleri) işittiğin zaman, günahlara isrâr edenlerin vebaline vâkıf olduğun ve gönül hoşluğu ve saf bir kalb ile malının zekâtını vermeyenler, hallerinin ve mallarının genişliği ve zenginliğinden sonra, fakir bir ölüye dönmeden önce mutlaka mallarının zekâtını vermelidirler.⁴³⁷

En Büyük Hazine

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/280-281.

⁴³³ Ebû Hamîd İmam Gazâlî hazretlerinin künyesidir.

⁴³⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/281-282.

⁴³⁵ Kenzü'l-Ummâl: 43305,

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/282.

⁴³⁶ Müsned-i Firdevsî: 6395.

⁴³⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/282-283.

Ne güzel buyurmuşlar: Bu gün perişan et! Sadaka ver dağıt! Hazine nedir?
Çünkü yarın anahtar senin elinde olmayacaktır.
Sen kendin ile götür kendi yiyeceğini.
Çünkü oğul ve eşinden sana şefkat gelmez.
Zengin cimrinin, altın ve gümüş,
Üzerinde tılsım olan bir hazinedir.
Nice yıllarda, altını kalmaktadır.
Böylece altına, başına varmaktan tılsım titremektedir.
Ecel taşı ile ansızın kırıldılar.
Rahatlıkla hazineyi paylaştılar.
Hayatta iken ailene ver.
Eğer senden canını isteseler bile sen onlardan inleme!
Rahatsızlık duyma!
Sen gafil olup, malın faydasının endişesini taşıyorsun.
Halbuki beri tarafta;
Ömür sermâyesi gitti elden...
Pây-i mâl oldu. Ayaklar altına alındı.
Gaflet sermâyesini temiz gözden yap.
Zîrâ yarın senin sermâyen gözüne toprakların dolması olacaktır...⁴³⁸

Yahudilerin Küstahlığı

Elbette Allah, onların "her halde Allah fakirdir, bizler zenginiz" diyenlerin- lâkırdılarını işitti; Elbette işitti;" (kim?) "Allah" (neyi?)
"Onların lâkırdılarını," (Onlar ki?) "Dediler." (Ne dediler?) "Muhakkak Allah" (Allah nedir, dediler?)
"Fakirdir "Halbu ki bizi" (biz neyiz?) Zenginleriz!"
Yahudiler, Allâhü Teâlânın:
"Hani kim var, Allah'a bir karz-ı hasen arzedecek ki, Allah ona birçok katlarını katlayıversin. Allah hem sıkar, hem açar; hep de döndürölüp O'na götürüleceksiniz."⁴³⁹
Âyet-i kerimesini işittikleri zaman;
"Her halde Allah fakirdir, bizler zenginiz" dediler.⁴⁴⁰

Sebeb-i Nüzul

Rivayet olundu: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Hazret-i Ebû Bekir (r.a.) ile birlikte, Benî Kaynukâ Yahûdflerine yazdı. Onları;
İslâm'a, Namaz kılmaya, Zekât vermeye,
Allah'a bir karz-ı hasen arzetmeye davet etti.
Ve Hazret-i Ebû Bekir (r.a.), onların medreselerinin evlerine girdi. Yahudilerden birçok insanın, bir kişinin etrafında toplandığını gördü. O'na Finhâs bin Azurâ deniliyordu. Yahûdîlerin âlimlerindendi. Onun berâberindekine "Eşi" deniliyordu. Hazret-i Ebû Bekir (r.a.), Finhâs'a:
-"Allah'tan kork! Müslüman ol! Vallahi! Muhammed (s.a.v.)'ın hak peygamber olduğunu çok iyi bilmektesin! Onun, Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında hak ile size geldiğini pek alâ bilmektesin. Onu yanınızdaki Tevrâtta yazılmış olarak görüyorsunuz. İmân et! Tasdik et! Allah'a karz-ı hasen (fakirlere sakadalar vererek; Allah'a güzel borç) ver ki; seni cennete koysun! Sevabını kat kat versin!" dedi.
Bunun üzerine Finhâs:
-"Ey Ebu Bekir! Sen Rabbimizin bizden malımızı borç istediğini mi iddia ediyorsun? Ancak fakir, zenginden borç ister! Eğer senin söylediklerin hak ise, muhakkak ki Allah, bu takdirde fakir; bizler de zenginiz! Allah, faizi size yasaklıyor; ve kendisi bize veriyor! Eğer Allah, zengin olmuş olsaydı, bize faiz vermezdi!" dedi.
Finhâs'ın bu küstahlığı üzerine Hazret-i Ebû Bekir (r.a.) gadablandı. (Bildigi halde Allâhü Teâlâ hakkında yakışıksız konuşan Yahûdî) Finhâs'ın yüzüne vurdu. Hem de çok şiddetli bir tokat çarptı. Ve ona:
-"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, eğer bizimle sizin aranızda ahid olmamış olsaydı, elbette şimdi senin boynunu vururdum! Ey Allah'ın düşmanı!" dedi.
Bu hâdise üzerine Finhâs, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine gitti. Hazret-i Ebû Bekir (r.a.)'ı şikâyet etti. Söylediklerini de inkâr etti. Bunun üzerine Allâhü Teâlâ hazretleri, bu âyet-i kerimeyi indirdi. Finhâs'ı reddetti. (Yahudinin yalancı olduğunu beyan etti.) Ve Hazret-i Ebû Bekir (r.a.)'ı tasdik etti (doğruladı.)
Burada sözü söyleyen, bir kişi olduğu halde, cemi olarak gelmesi ve "Her halde Allah fakirdir, bizler zenginiz"

⁴³⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/283-284.

⁴³⁹ Bakara: 2/245

⁴⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/284-285.

dediler." Buyurulması ise, diğer Yahudilerin de Finhâs'ın sözüne razı olup beğenmelerindendir. (Hükmen onlar da söylemiş gibidirler.) (2/134)

Manâ şöyledir: Onların söyledikleri, Allâhü Teâlâ hazretlerine gizli değildir. Bunu söylediklerinden dolayı, Allâhü Teâlâ hazretleri, onlara yeterli azabı hazırladı. "Elbette Allah işitti!" diye ondan iştirinin tâbir edilmesi, bunun şenaat, iğrenç ve çirkinlikler olup; bu sözü söyleyen kişinin hiçbir iştirinin bunu iştirine razı olmadığını bildirmek ve ilân etmek içindir.

"O dediklerini yazacağız."

Onların söyledikleri alçaklıkları bütün hatlarıyla hafaza meleklerinin sahifelerinde (amel defterlerine) yazacağız. Veya muhafaza edeceğiz. Onu ilmimizde tesbit edeceğiz. Onu unutmayız ve onu ihmâl etmeyiz. Mektup (vesikalar) tesbit edilip korunduğu gibi kavli-i şerifinin başındaki sin harfi, te'kîd içindir. Yani onların çirkinlikle ortaya attıkları lakırdıları asla kaçırmaz (fevt etmez) ve mutlaka tesbit ederiz. Çünkü bu sözleri, gayet büyük günah ve fecidirler.

Nasıl yazmasın ki?.. O sözler, Allah'ı inkâr, Kur'ân-ı Azîmü's-Şan ve Resûl-i Kerim olan Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini istihza edip alaya almaktır.

"Ve onların peygamberleri öldürmeleri"

Onun (söylediklerini yaz) üzerine atıftır.

Bu ikisinin de, büyüklükte, kardeş olduklarını duyurmak ve Yahudilerin Allah'ı inkâr, Kur'ân-ı kerim ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini alaya alan kötü sözleri sarfetmeleri; onların irtikab ettikleri ilk suçlarının olmadığını tenbih ve uyarı içindir. Belki Yahudilerin bu konuda bir çok affedilmez kabahat ve suçları geçti. Zîrâ peygamberleri öldürmeye cür'et eden bir topluluğun bu tür büyük günahları işlemeleri uzak değildir.

"Ve onların peygamberleri öldürmeleri" kavli-i şerifinden murad, onların seleflerinin yaptıklarına razı olmalarıdır. (Efendimiz hazretlerinin çağındaki Yahudiler, atalarının ve geçmişlerinin peygamberleri öldürmelerinden memnundular...)

(Ne oldukları halde. Peygamberleri öldürdüler?)

"Haksız"

Bir mahzûfa taalluk etmektedir. "onları öldürmeleri" kavli-i şerifinden hal vâki oldu.

Haksız yere olduğu halde, peygamberleri öldürdüler, demektir. Peygamberleri öldürmeleri, kendi itikatlarına göre de, suçtu. İşin hakikati böyle olduğu gibi...

"Ve biz söyleriz"

Ölüm anında söyleriz.

Mahşer anında söyleriz.

Veya kitapları (amel defterleri) okunurken deriz. (Ne deriz?)

Tadın bakalım, o yangın azabını!..."

Onların söyledikleri ve yaptıklarını yazdıktan sonra da onlardan intikam alırsınız. Onlara;

Yakıcı azabı tadın bakalım! Siz daha önce peygamberlere keder tattırdığınız gibi diyerek onlardan intikam alırsınız.

"Bu" Zikredilen azaba işarettir. (Bu nedendir?)

"Sizin ellerinizin takdim ettiği sebebiyledir."

Peygamberleri öldürmek, bunlar gibi büyük günahların ve çirkinliklerin işlenilmesi ve bunların dışındaki isyanların işlenilmesi sebebiyledir.

Kişinin yerine, "eller" tabirinin kullanılması, amellerin çoğunun ellerle yapılmasındandır. Tağlîb yoluyla bütün ameller, sanki el ile işlenilmiş gibi tâbir edildi.

"Ve Allah, zulüm-kâr değildir, o kullara.."

Mahzûf mübtedânm haberi olduğu için mahallen merfû 'dur. itiraz (parantez) cümlesidir. Ek olup, kendisinden önceki, cümlelerin manâsını takrir edip zihinlere yerleştirmektedir.⁴⁴¹

Günahsız Kula Azab

Yani işin hakikati, kullar tarafından işlenilmiş bir günah olmadıkça, Allâhü Teâlâ hazretleri, kullarına asla azab etmez.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullarına günahsız olarak azabı zulüm olmamakla beraber; bundan zulmün nefiy edilmesi tâbir edildi. Ehl-i sünnet ve'l-cemaat'ın (akâid) kaidelerine göre, (Allâhü Teâlâ'nın günahsız olarak kullarına azab etmesi) zulüm değildir.

(Bu ifâde) fazlasıyla Allâhü Teâlâ'nın kullarına zulüm etmekten; kemâliyle münezzehe olduğunu belîğ bir şekilde beyân etmektedir. Noksan sıfatlardan münezzehe olan Allah sübhânehû ve

Teâlâ hazretleri, zulmün kendisinden sâdır olmasının muhal olduğunu bu suretle tasvîr etmektedir.

Ameller, sevâblan mucip olmamakla beraber; amellere sevâb verilmesinin terkedilmesi zayi edilmeleriyle tâbir edildiği gibi... Ameller, sevapları mücib değil ki, amele sevab verilmediği zaman, onların zayi edilmeleri diye tabir edilmesi lâzım gelsin. kelimesinin" mübalağa sığası ile gelmesi; zikredilen günahsız olarak azab etmeyi,

⁴⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/285-288.

zulümden mübalağa suretinde ibraz etmek manâsını, te'kîd içindir. ⁴⁴²

İşâri Manâlar

Bu iki ayeti kerimenin tahkikinde, şunlara işaret edilmektedir:

Muhakkak ki, kulun üzerine kötü sıfatlar galib olduğu, hevâ ü heves ve şeytan kendisini istilâ ettiği zaman, kalbi ölür ve böylece nefsinin emmârelik sıfatı kemâle erer. Böyle olunca o kişi ancak hevâ ü hevesinden konuşur. Onun konuştukları, ancak şeytanın kendisine fısıldadığı (telkînat, vesvese ve kötülüklerden) başka bir şey değildir. Allâhü Teâlâ'nın kavî-i şerifinde olduğu gibi:

"Bununla beraber şeytanlar, kendi yaranına sizinle mücadele etmeleri için mutlaka telkinâtta bulunacaklardır. Eğer onlara itaat ederseniz, şüphesiz siz de müşriksinizdir. ⁴⁴³

Nefis, hevâ ü heveste kemâle erdiğinde, Rubûbiyyeti iddia eder. Firavun, Rab olduğunu iddia ettiği gibi. Firavun:

"Benim en yüksek rabbiniz! dedi. ⁴⁴⁴

Bu kuruntulara kapılan nefsin, sözleri ve konuşması, Rubûbiyet sıfatlarına göre olur.

Rubûbiyyetin sıfatlarındandır, şu kavî-i şerîf:

"Allah ganî, fakara sizsiniz." ⁴⁴⁵

Kötülükle emreden "nefs-i emmâre"nin fesâd hâli tamam olup, külliyyen bozulduktan sonra, kendi için Rububiyeti isbât ve Rabbi için de ubudiyet sıfatlarını yakıştırtı. Şu kavî-i şeriflerde olduğu gibi:

"Elbette Allah, onların: "her halde Allah fakirdir, bizler zenginiz" diyenlerin- lâkırdılarını işitti;"

Böylece kendi nefisleri için Rubûbiyet sıfatını isbât ettiler. O'da zenginliktir. Allâhü Teâlâ hazretleri için de ubudiyet (kulluk) sıfatını isbât ve iddia ettiler. O da, fakirliktir.

"O dediklerini yazacağız."

Onların kalbleri, sözleri diye isimlendirildi. Bu onların kalblerini kötü amel ve fiilleri sebebiyle öldürmesi gibidir.

"Ve" O'da; "Peygamberleri haksız yere öldürdükleri..."

Bununla, Allâhü Teâlâ hakkında bu sözlerin cezası, bu fiillerin peygamberler (a.s.) hakkındaki cezalan gibi olduğuna İşaret edilmektedir.

"Ve biz deriz ki: "Tadın bakalım! Azabını Ölü kalbin;

"O yangın (ve yakıcı)"

Kahr ve katiyet ateşiyle...

"Bu, sizin ellerinizin takdim ettiğiniz şeyler yüzündendir."

Bu azab, sizin, nefsin hevâ ü hevese muvafık ve tabîî arzularına uyarak, şeriatın hilâfına (aksine) olan kavî ve fiillî muamelelerinizin uğursuzluğundandır.

"Ve Allah, zulüm-kâr değildir, o kullara..."

Bir şeyi, yerinin gayrisine koymakla kullara zulmetmez. Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, kullarından muslih ve sâlih olanı kahr sıfatına mazhar kılmaz. (2/135) Ve onlardan müfsid olan (bozgunculuk yapanı) da lütuf sıfatına mazhar etmez. Allâhü Tâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

"Allah, risâletini nereye tevdi edeceğini daha iyi bilir..." ⁴⁴⁶

Bu şöyle denildiği gibidir:

Akıllı kişi, aydınlık bir fikir vermedi.

O tehlikeli iş emir buyurdu.

Her ne dokudu ve ne yaptıysa hepsini riyakarlık için yaptı. Onu ipek dokuyan yere götürmesinler! ⁴⁴⁷

İstidâd

Kulun güzel istidadı olduğu zaman, elinden geldiği kadar çalışmak, mücâhede etmek, takatini sarfetmek şartıyla; onun hakkındaki kahr, lütuf a dönüşür.

Nice mü'minler vardır; neticede (son demlerinde) kâfir olurlar. Niceleri de bunun aksi olur. (Nice kâfir, imana gelip, mü'min olarak, canı cânâna teslim ederler.)

Saadet hâli geldiği zaman, hâli hemen inkilâb edip değişir.

Şekavet de böyledir... ⁴⁴⁸

⁴⁴² İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/288-289.

⁴⁴³ el-En'âm: 6/121.

⁴⁴⁴ en-Nazîat: 79/24,

⁴⁴⁵ Muhammed: 47/38.

⁴⁴⁶ el- EîVâm: 6/124.

⁴⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/289-291.

⁴⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/291.

Ömürlerine Göre Kullar

Bâzı meşâyih (k.s.) hazerât buyurdular: Ömürlerine göre kullar iki kısım üzeredirler.

1- Uzun ömürlü ve ameli az,

2- Kısa ömürlü ve ameli çok.

Nice kişiler vardır ki, ömürleri, geniş ve çok uzun, imdadı, (ve güzel ameli) çok azdır. İsrail oğullarının amelleri gibi. (Mûsâ Aleyhisselâm'ın zamanındaki) İsrail oğullarının içinden birileri bin sene ve benzeri (çok uzun ömür) yaşadağı halde; bu ümmete hâsıl olan şeyler onlara hasıl olmadı. Bu ümmetin ömürleri kısa olmakla beraber...

Nice az ve kısa ömürlü insanlar vardır. Ömrü kısa ama imdadı (güzel amelleri) çoktur.

Bu ümmetten kendisine (manevî kapılar) açılan kişilerin, bir ânda (göz açıp kırpayıncaya kadar) Allâhü Teâlâ hazretlerine vâsıl olmaları gibi...⁴⁴⁹

Sıdk ü Samimiyet

Ahmed bin Ebi el-Havârî (k.s.) hazretleri,⁴⁵⁰ buyurdular.

-"Ben Ebû Süleyman Dârânî hazretlerine; "İsrail oğullarına gıpta ediyorum!" dedim. O:

-"Hangi şeyden dolayı onlara gıpta ediyorsun?" dedi. Ben:

-"Sekiz yüz sene yaşayıp, eskimiş kırbalar ve kirşerler gibi olup belleri bükülünceye kadar, Allâhü Teâlâ hazretlerine ibâdet etmeleri sebebiyle onlara gıpta ediyorum!" dedim. O da:

-"Ben senin bir şey söyleyeceğini zannetmişim! Vallahi! Allâhü Teâlâ hazretleri, bizden derilerimizin kemiklerimizin üzerinde kurumasını (yemek ve içmekten kesilip bir deri ve bir kemik kalmamızı) istemiyor! O bizden niyetlerde sıdk ü samimiyet istiyor. Bu ümmet (ten herhangi bir fert) on gün sıdk ü samimiyet ve ihlasla çalışıp ibâdet ederse, İsrail oğullarının (sekiz yıl ve bin yıl gibi) uzun ömürlerinde elde edemedikleri yüce makamlara erişirler!" dedi.

Bu takdirde, ömrü kendisine mübarek olan bir kişi, bu az ömründe Allâhü Teâlâ hazretlerinin ibarelerin altına girmeyen (kimsenin yazamadığı kadar) bir çok minnet ve lütuflarına mazhar olur. Onun elde ettiği makamların çokluğu, büyüklüğü, inceliği ve yüksekliğinden dolayı hiçbir şey ona işaret edemez.⁴⁵¹

Ömrü Az Olanların Okuyacakları Dua

Şeyh Şazeli (k.s.) hazretleri, "Tâcü'l-Arûs" isimli kitabında buyurdular:

-"Ömrü kısa olan (az yaşayacağını tahmin eden) kişi, (çok manâyı ve sevabı içinde) toplayan duaları okusun. Meselâ:

"Sübhânellâhi adede halkihî- mahlûkunun adedince Allâhü Teâlâyı teşbih ederim! Allah noksan sıfatlardan münezzehtir!" desin. Ve buna benzer dualar, zikir ve evrat okusunlar. Yani kısa ömürlerinde uzun ömürlü kişilerin yapmış olduklarını yapmış olurlar.⁴⁵²

Allah'a Yönetememek

⁴⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/291-292.

⁴⁵⁰ Ahmed bin Ebi el-Havârî (k.s.) Hazretleri, evliyanın büyüklerindendir. İsmi. Ebû Hasan Ahmed bin Ebi'l-Havaridir. Şam'da doğdu. Doğum tarihi bilinmemektedir. Süleyman Darânî. Muhammed bin Semmâk (k.s.) hazretleri gibi büyük velilerden irfan aldı. Hadis-i şerifler rivayet etmiştir. Ahmed ibni Ebi'l-Havârî hazretlerinin hocası. Muhammed bin Semmâk (k.s.) hazretleri bir ara hastalanmıştı. Ahmed ibni Ebi'l-Havârî hazretleri hocasının idrarını bir şişeye koymuş ve tahlil için nasrânî bir doktora götürüyordu.

Yolda güzel yüzlü, hoş kokulu, iyi giyimli bir pîr-i fâniye rastladılar. 0 yaşlı adam onlara sordu:

-Nereye gidiyorsunuz?

-Tabibe...

-Neden?

-Hocamızın Hastalığını öğrenip Tabipten gerekli ilaçları almak için..

-Hocanıza dönün! Elini ağrıyan yere koyup: Oy

"Ve bil-Hakkı enzelâhu ve bil-Hakkı nezel" âyeti kerimesini okusun. İnşallâh hiçbir şeyi kalmaz, iyileşir. Eskisinden bile daha iyi olur. Ahmed ibni Ebi'l-Havârî hazretleri. Hadiseyi Hocası ibni Semmâk Hazretlerine anlatır. İbni Semmâk Hazretleri kendisine verilen manevî ilacı tatbik eder. Muhammed İbni Semmâk Hazretleri bu manevî ilacı kendilerine veren zatın kim olduğunu sordular. Buyurdu:

-Sizinle görüşen o zat Hızır Aleyhisselâm'dı.

Yine rivayet edilir. Ahmed bin Ebi'l-Havârî hazretleri, Hocası Ebû Süleyman Dârânî hazretlerine asla muhalefet etmeyeceğine söz vermişti. Bir gün Şeyh hazretleri, talebe, murid ve muhibbâna ders anlatırken, Ahmed bin Ebi'l-Havârî içeriye girdi, hocasına: "Fırın iyice ısındı ne pşirelim?" diye sordu. Şeyh hazretleri cevap vermedi. Ahmed bin Ebi'l-Havârî hazretleri yine sordu. Bu soruyu üç defa sordu. Ders anlatmakla meşgul olan hocası sorunun tekrarına üzüldü ve ona: "Git içinde otur!" dedi. Bunun üzerine Ahmed bin Ebi'l-Havârî hazretleri gidip kızgın fırının içine oturdu. Dersten sonra Şeyh hazretleri onu sordu. Yok dediler. Şeyh hazretleri gidin fırına bakın, buyurdu. Talebeler gidip fırına baktılar. Ahmed bin Ebi'l-Havârî hazretlerini kızgın fırının içinde oturur buldular. Hocasına itaat etmek ve sözünü dinleme kerametinden dolayı kendisine hiçbir şey olmamıştı.

⁴⁵¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/292-293.

⁴⁵² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/293.

Onun, minnettar ve benzerlerin savaşında, korkutucu hastalıklardan, ürkütücü yüz çevirmelerden onun dönüşünün Allah'a olmasını Allah bildirdi.

İş zikredildiği şey üzere olursa, hüsrân ve mağlûbiyet, bütün mağlûbiyetler, Senin bütün meşguliyetlerinden boşalman, sonra da sıdk ve samimi bir niyetle sana, hiçbir himmetin kendisine ulaşamadığı kadar manevî kapılar açılıncaya kadar senin, Allâhü Teâlâ hazretlerine yönelememendir.

Sen, engelleri ve geçitleri söylüyorsun; ama oradan nefsinin âlemlerinden göç edip gitmiyorsun!

Sen gününle ünsiyet et! Sana iki haslet geldi ki, insanların çoğu o iki haslet konusunda aldanmışlardır. O iki haslet:

1-Sıhhat,

2- Boş vakit.⁴⁵³

Manâsı şudur. Allâhü Teâlâ hazretleri, sağlıklı kişilerin iki şeyle meşgul olmalarını bildirdi.

1- Din (işleri),

2- Dünya (işleri)...

Yoksa o kişi, sıhhat, afiyet, sağlık ve boş vakitleri konusunda aldanmıştır. Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri,

1 - Aldanmak,

2- Terk edilmek,

3- Mağlûbiyet

4- Hüsrân,

5- Ve zarardan korusun. Amin⁴⁵⁴

Ömür Beyhude Gidiyor

Hafız buyurdu:

Sallanma!

Ömrün beyhude gitti ey Hafız!

Çalış!

Aziz ömrün hâsılatını anla ve idrâk et!⁴⁵⁵

Denildi ki:

-"Dünya akıllıların ganîmet (yeri), câhillerin de gafletgâhıdır."

"Onlar ki" o kişiler ki:

"Dediler!"

Onlar, Ka'b bin Eşref, Malik bin es-Sayf, Hayy bin Ahtab, Finhâs bin Âzurâ ve Veheb bin Yehûdâ (gibi Yahudilerin ileri gelenleri)dirler. (Ne dediler?)

"Muhakkak ki Allah, bize ahid verdi:" Tevrâtta bize emretti, bize vasiyette bulundu. (Neyi?)

"Bize ateşin yiyeceği bir kurban getirinceye kadar hiçbir resule iymân etmeyeceğiz."

Bu kurban o peygamberin doğruluğuna delil olur.⁴⁵⁶

Kurban Nedir?

"Kurbân", kulan kendisi sebebiyle Allâhü Teâlâ hazretlerine yaklaştığı her şeydir. Kurban;

1 - (Şer-i şerife muvafık olarak bir) hayvanı kesmek,

2- Sadaka vermek.

3- Salih amel,

4- Ve benzeri, kulu Allah'a yaklaştıran ibâdetlerdir.

"Kurbân" kelimesi, (yakınhk)tan veznidir.⁴⁵⁷

Kurbanın Kabul Yolu

Atâ (r.h.) buyurdular:

İsrail oğullan. Allâhü Teâlâ için tür kurban kestiklerinde, yağlarını ve güzel etlerini alırlar. Onu, tavanı açık bir evin ortasına koyarlar. O devrin peygaberi (a.s.) gelir, o evin içinde dua ederdi. Rabbine münacâtta bulunur, israil oğulları o evin dışında vakfe halinde dururlar. Gökten beyaz bir ateş iner. Dumanı olmayan ve hışırtsı olan

⁴⁵³ Efendimiz (s.a.v.) hazretleri hadis-i şeriflerinde buyurdular:

"İki nimet vardır ki, insanların çoğu o iki nimet konusunda aldanmışlardır. Onlar: Sıhhat ve boş vakittir." Sahih-i Buhâri: 5933.

-"Muhakkak ki sıhhat, afiyet ve boş vakit, Allâhü Teâlâ hazretlerinin nimetlerinden iki nimettir. İnsanların çoğu o iki nimetten aldanmışlardır." Müsned-i Ahmed: 2224.

⁴⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/293-294.

⁴⁵⁵ Divân-ı Hafız s. 10.

⁴⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/294-295.

⁴⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/295-296.

bir ateş... Gökten inerken uğuldar. Yani yakarak o kurban etlerini, tabiatına çevirir.

Bu hâdis, o kurbanların kabul olunduğu alâmet olmuş olur. Eğer o kurbanlar kabul olunmazsa, oldukları hâl üzere kalırlardı.⁴⁵⁸

Yahudilerin İftiraları

"Allah Bize Bu Yahudilerin; şöyle and verdi: Bize ateşin yiyeceği bir kurban getirinceye kadar hiçbir resule iymân etmeyeceğiz!" demeleri tamamen) Yahudilerin iftiralarından ve onların bâtlı inançlarından...
Zîrâ, ateşin kurbanı yemesi imanı gerektirmez. (2/136) Ancak mucize olmakta bu ve diğer mucizeler birbirlerine müsavidirler.

Yahudilerin bâtlı olan sözlerinin mahsûlü onların, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, böyle bir mucizeyi getirmediği kendisine iman etmeyeceklerine; ve eğer böyle bir şey tahakkuk ederse onların gerçekten iman edeceklerini söylemeleridir.

Allâhü Teâlâ hazretleri Yahudileri şu kavlı-şerîf ile reddetti:

"De ki:" (Habibim!) Yahudileri susturmak ve yalanlarını ortaya çıkarmak için de ki:

"Tahkik size geldi."

Seleflerinize, baba ve ecdadınıza (ve dolayısıyla size) geldi, (kim geldi?)

"Bir takım peygamberler."

Adetleri çok ve miktarları büyük; (Ne zaman? Ve neyle geldiler?)

"Benden evvel; beyyinelerle!"

Yani apaçık mucizelerle geldiler. (Daha neyle geldiler?) "Ve o dediğinizi de getirmiş idi."

Ateşin yediği kurbanın aynısını mucize olarak size getirdiler. Ama siz o peygamberleri öldürdünüz.

"Ya onları niçin katlettiniz; doğru iseniz?"

Eğer siz, istediğiniz kurban mucizesini getiren peygambere iman etme sözünde doğru ve sadık iseniz, size bu başka mucizeleri getiren Zekerîyya Aleyhisselâm⁴⁵⁹ Yahya Aleyhisselâm ve (Şa'ya Aleyhisselâm gibi) diğer peygamberleri niçin öldürdünüz?

Size ne oluyor da iman etmiyorsunuz?

Hatta o peygamberleri öldürmeye cür'et ediyorsunuz?

"Şimdi seni tekzîb ettilerse.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini teselli etmeye başlangıçtır "Senden evvel de birçok resuller tekzîb olundu..."

Şartın cevâbının ta'fflidir.

Yani teselli ol! Rahat et! Sabret! Senden evvel de birçok resuller tekzîb olundu... (Öyle peygamber ki?)

"O beyyinelerle geldiler." Açık mucizelerle geldiler, demektir. Bu cümle, kelimesinin sıfatıdır. (Daha neyle geldi?)

"Ve o hikmetli sahifeler!"⁴⁶⁰

Zübür kelimesi

kelimesi, kelimesinin cemiidir. Bu da hikmetler içeren kitab, demektir. Bir şey güzel yapıldığı zaman "onu güzel ve hikmetli yaptım" sözünden gelmektedir.

Veya kelimesi, vaazlar ve (ve kötülüklerden) menetmelerdir. Bu takdirde de; birini kötülükten alıkoymak manasında olan "onu alıkoydum" sözünden gelmektedir.⁴⁶¹

Kitab

"Ve o nurlu kitâb ile (gelmişlerdi.)"

Tevrat, İncil ve Zebur, demektir.

"Kitab": Örfte kitab, Kur'ân-ı kerimdir. Kur'ân-ı kerim. şeriatları ve ilâhî ahkâmı içermektedir.

Kitab ve hikmet, bütün vaki olduğu yerlerde art arda atf olunarak geldiler.

"Münîr" ziya verip aydınlatıcı, emir ve nehiyleri beyân eden/demektir.⁴⁶²

İş'ârî Manâlar

⁴⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/296.

⁴⁵⁹ Yahudilerin çok acıklı bir şekilde, öldürdükleri, Zekerîyya Aleyhisselâm. Hazret-i

Yahya ve Şa'ya Aleyhisselâm gibi peygamberlerin haksız yere şehid edilişlerini okumak ve ders almak için "Yahûdî Mezâlimi" isimli nâçiz eserimi inceleyin!

⁴⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/296-298.

⁴⁶¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/298.

⁴⁶² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/298.

Bu âyet-i kerimede işaret edilen manâlar:

Allâhü Teâlâ hazretleri, bâzı ümmetlerin, peygamberlerine iman etmeden önce veya iman ettikten sonra, peygamberlerine galib olmaya ve bâzı peygamberleri öldürmeye kadir olmalarını tekdir ettiği gibi; böylece bâzı nefsânî sıfatların da. Rabbânî ilhamlara ve Rahmânî varidatlara galib olmalarını tekdir etti.

Bu nefsânî sıfatlar. Rabbânî ilham ve Rahmânî varidatları mahvederler.

Allâhü Teâlâ buyurduğu gibi.

"Allah dilediğini mahv ü isbat da eder ve ümmül-kitâb O'nun nezdindedir."⁴⁶³

Denildi ki: Rabbânî ilhamların ve Rahmânî varidatın nefsânî sıfatlara boyun eğmesi veya ona boyun eğmesinden sonra olanlar hep; "Allah mukadder bir emri yerine getirmek için o yapılmış idi."⁴⁶⁴ ilâhî hikmetin gereğidir.⁴⁶⁵

Müfsidlerle Sohbet Etme

Hulâsa-i kelâm: Muhakkak ki ruh. nefsânî sıfatlara mücavir (komşu ve yakın) olur. Alçaklıkta nefis gibi olur. Kötü sıfatlar. ruhun üzerine galebe çalarlar. İlhamlara galib olduğu gibi. Salıklere gereken, müfsidlerle sohbet etmekten kaçınması ve nefsin sıfatlarına yakın olmaktan sakınması ve kaçması gerekir.

Ne güzel buyurdular:

Her nefeste huy ve ahlakını tut.

Habis ile karşılaşmaktan kendini koru!

Çünkü şeytan fezanın üzerinde kötü oldu.

Habisin hevâ ü hevesinden kötü koku aldılar.

Ne mutlu! Nefsini rezil inat ve isrâr sıfatlarından temizleyen kişiye ne mutlu!

Ne mutlu! Hakkı hak gördü, Ne mutlu! Bâtılı bâtil gördü. Ne mutlu! Dünyaya meyletmekten kesilene!

Ne mutlu! Nefsinin hevâ-ü hevesinden kesilene! Ne mutlu! Allah'ın gayrisine muvafakat etmekten uzaklaşan kimseye.⁴⁶⁶

Hikâye (Dünya Sevgisi)

Rivayet olundu:

İsa Aleyhisselâm, bir kasabaya Uğradı. O kasaba ehlinin, çevrede, yollarda ve çarşılarında hep öldüklerini gördüler. İsa Aleyhisselâm havarilere:

"Ey Havarileri Muhakkak ki bunlar, Allâhü Teâlâ'nın gazabından dolayı öldüler. Eğer bunlar, başka bir şey üzerine ölmüş olsalardı, (hepsi birden ölmez) bazıları diğerlerini defnederlerdi!" dedi. Havariler:

"Ey Ruhullâh! Bunların neden öldükleri hakkındaki haberi öğrenmek istiyoruz!" dediler.

İsa Aleyhisselâm, Rabbine dua edip sordu. Allâhü Teâlâ vahyetti:

"Gece olduğu zaman onlara seslen! Sana cevâb verirler!" buyurdu.

Gece olduğu zaman, İsa Aleyhisselâm, ölülerin yanına gitti. Sonra onlara nida edip seslendi:

"Ey kasaba ehli!" Onlar, hemen İsa Aleyhisselâm'ın sesine karşılık verdiler. Ve:

"Buyur! Ey Ruhullâh!" dediler.

İsa Aleyhisselâm sordu:

"Sizin haliniz nedir? Kıssanız nedir?" Onlar:

"Afîyet içinde geceledik; cehennem içinde sabahladık!" dediler. İsa Aleyhisselâm yine sordu:

"Bu nasıl oldu?" Onlar:

"Dünyaya olan sevgimiz ve isyan ehline itaat etmemizden dolayı!" dediler.

İsa Aleyhisselâm sordu:

"Sizin dünya sevginiz nasıldı?" Onlar:

"Çocuğun annesini sevmesi gibiydi! Dünya bize yöneldiği zaman (elimize dünyalık geçtiğinde) seviniyorduk! Dünya bizden yüz çevirdiğinde (elimizden maddî şeyler çıktığında), hüzne kapılıyor ve üzülyorduk!"

O, konuşan kişiye İsa Aleyhisselâm sordu:

"Arkadaşlarının hâli nedir? Onlar neden bana cevâb vermiyor? Ve neden konuşamıyorlar?" Cevâb verdi:

"Çünkü onlar, ağızlarına ateşten gemler vurulmuş bir halde, şiddetli ve sert meleklerin ellerindedirler."

İsa Aleyhisselâm yine sordu:

"Onların içinden sen nasıl bana cevâp verebiliyorsun?" Adam:

"Çünkü ben onların içindeyim ama; onlardan değilim! Onlara azab geldiğinde bana da isabet etti. Be şu an cehennemın çukurunun kenarına asılı bulunmaktayım! Bilmiyorum kurtulacak mıyım? Yoksa cehenneme mi düşeceğim!" dedi.⁴⁶⁷

⁴⁶³ Er-Ra'd: 13/39

⁴⁶⁴ el-Enfâl: 8/42 ve 44.

⁴⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/298-299.

⁴⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/299-300.

⁴⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/300-301.

Tekzîb ve İnkârın Kaynağı

Bil ki. inkâr ve tekzîb (hakı yalanlamak) dünya sevgisinden ve dünyaya meyletmekten ileri gelir.

Peygamberler ve evliya insanları cennete, Mevlâ Teâlâ hazretlerine davet ederler. (2/137)

Cennet, nefsin istemediği (ikrah ettiği) şeylerle kuşatılmıştır. İnsan ikrah ettiği şeyleri gördüğünde, ondan nefret edip kaçır. Ondan ikrah eder. İnkâr etmeye başlar. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

"Savaş üzerinize yazıldı, gerçi o size hoş gelmez, fakat olur ki, siz bir şeyi hoşlanmazsınız, halbuki hakkınızda o bir hayırdır ve

olur ki bir şeyi seversiniz, halbuki hakkınızda o bir serdir. Siz bilmezken, Allah bilir."

Hükemâ-i ilâhiye (ilâhî hikmetlere sahip olan mürşid-i kâmiller), muridlerine, inkâr ehliyle oturmamalarını vasiyet ettiler.⁴⁶⁸

Hatta onlara iltifat etmemelerini emrettiler. Çünkü mücâveret (komşuluk ve yakınlıkta) büyük bir tesir vardır.

Ne güzel buyurmuşlar:

Ahmağın, aşiret ve topluluğun içine sirayet etmesi çok sür'atlidir.

Ateş közü, külün içine konur ve daimî kalır ...

Ne güzel buyurdular:

Aleyhisselâm'm eşi, Kötülerle dost oldu. Lut Aleyhisselâm'ın hanedanından, ehl-i beytinden olamadı. Kaybet oldu...

Ashâb-ı Kehf'in köpeği birkaç gün, (Allah) adamlarının içine katıldı. Adamlardan oldu.

Mevlânâ Celâleddin (k.s.) bu manâda buyurdular: Eğer sen taş, kaya ve mermer gibi sert olsan, Gönül sahibine eriştiğin zaman cevher olursun.

Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri, evliyanın tarikatına ve sevdiklerinin meclislerine katılma zevkini içirsin! Amin⁴⁶⁹

HER NEFİS ÖLÜMÜ TADACAKTIR

Yüce Meali:

Her nefis ölümü tadacak. Ecirleriniz ancak kıyamet günü tamamlanacak. 0 vakit, kim ateşten uzaklaştırılır da cennete konulursa, işte o, murada erdi. Yoksa, dünya hayat, aldatıcı bir metâdan başka bir şey değil.¹⁸³

Lâbüdd, mallarınızda ve canlarınızda imtihan olunacaksınız. Ve her halde, gerek sizden evvel kitap verilenlerden ve gerek müşriklerden birçok incitecek sözler işiteceksiniz. Eğer sabreder ve takva yoluna gider, korunursanız; işte bu, azm olunacak umurdandır.¹⁸⁶ ⁴⁷⁰

Tefsiri Şerifi:

"Her nefis ölümü tadacak.

Ruh çıkar ve ölümden en düşük bir şeyle bedenden ayrılır. Killetten (azlıktan), zevk (tatmak) kinaye edildi.

Bu bir vaad ve vâidtir, tasdik edici ve yalanlayıcı için. Kinaye olması cihetinden, bu dünyadan başka bir dâr (yani âhiret) var. Orada Muhsin (iyilik yapan kişi,) kötülük yapan kişiden temyîz edilir, ayrılır, insanlardan her biri, amelinin lâîk olduğu ceza (ve mükâfatı) tam olarak görür.⁴⁷¹

Defin

Hadis-i şerîfte şöyle buyuruldu:

"Allâhü Teâlâ hazretleri, Âdem Aleyhisselâm'ı yarattığında, yeryüzü, kendisinden toprak alındığında Rabbine şikâyetle bulundu. Allâhü Teâlâ hazretleri, kendisinden alınanların kendisine iade edileceğini vaat etti. Her bir insan, kendisinden yaratıldığı toprağa defnedilir.⁴⁷²

"Ecirleriniz ancak tamamlanacak."

İster hayır ve ister şer olsun amellerinin karşılıkları size tam ve yerli yerince verilecektir. (Ne zaman verilecektir?)

"Kıyamet günü" Sizin kabirlerinizden kalktığınız günde, demektir.⁴⁷³

⁴⁶⁸ Bakara: 2/216.

⁴⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/301-302.

⁴⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/303.

⁴⁷¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/303-304.

⁴⁷² BagavîTefsiri: c. 1, s. 300.

⁴⁷³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/304.

Kabir'de Nimet ve Azab

Burada, lafzının kullanılması yani

"Tamamlanacak" fiilinin geçmesi, insanların bâzı ecirlerinin kıyametten önce (kabirlerinde de) kendilerine ulaşacağına işareti Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şu kavlı-i şerifi ondan haber vermektedir:

"Kabir, cennet bahçelerinden bir bahçedir veya cehennem ateşinin çukurlarından bir çukudur."⁴⁷⁴

"O vakit, kim ateşten uzaklaştırılır."

O gün kim cehennem ateşinden uzaklaştırılır ve ondan kur-tulursa...

kelimesi aslında, (yerinden uzaklaşmak) kelimesinin tekrarıdır. Bu da, acele ile çekmek, demektir.

"Cennete konulursa, İşte o, murada erdi." O kişi, kurtuluş ve muradına nail olmakla fevz ü necat bulmuştur.

Fevz, azgınlığın üzerine zafer kazanmak demektir.⁴⁷⁵

Cehennem ve Cennet

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Kim cehennem ateşinden uzaklaşmak ve cennete girmeyi severse, ölümü onu (şu hallerde erişip) yakalasın;

1- Allah'a iman eder olduğu halde,

2- Ahiret gününe iman eder olduğu halde,

3- Kendisine yapılmasını (ve gelmesini) sevdiği şeyleri insanlara yapar."⁴⁷⁶

Dünya Hayatı

Yoksa, dünya hayat değildir."

Dünyanın zevk ve süsleri değildir. "Aldatıcı bir metâ'dır."

Dünya hayatı, aldatıcı basit bir mala benzetildi. Öyle mal ki, insanlara satmak için kusuru gizlenir, nihayet onu alan insanlar, aldanırlar. Bu durum (dünyanın aldatan bir meta olması) dünyayı âhiret üzerine tercih edenler içindir.

Âhireti, dünya üzerine tercih edenler için dünya, âhireti teb-lîğ eden bir meta ve eşyadır.

Âhireti tebliğ eder. Âhireti hatırlatır.

Dünya, kişiyi, âhirete ulaştırır.

Bundan dolayı, Allâhü Teâlâ hazretleri, dünya'yı hayır diye i-simlendirdi ve buyurdu:

"Ve o sevdiği için serveti katıdır, çetindir ona!"⁴⁷⁷

Akıllı kişi dünyaya aldanmaz. Dünyayı sevmek ve ona dokunmak tatlıdır. Dünyanın zehiri öldürücüdür.

Dünyanın zahiri neşe; batını ise fenalık ve şer bineğidir...

Ne güzel buyurmuşlar: (Fârisî beyt tercümesi)

Sana bütün dünya gece ve gündüz söyledi.

Bazan benim sohbetimden

Perhiz et.

Kendini verme!

Renk ve kokuma kendini verip aldanma!

Zîrâ bana gülen kişi, ağlayacaktır."⁴⁷⁸

Cennet

Ebû Hüreyre Çr.a.) hazretlerinden rivayet olundu.

Buyurdular:

-"Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Allâhü Teâlâ buyuruyor ki:

-"Salih kullanma hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın i-şitmediği ve hiçbir insanın hatırına (aklına) gelmeyen bir yer hazırladım!

Eğer siz dilerseniz, şu âyet-i kerimeyi okuyun:

"Şimdi kimse bilmez onlar için gizlenmiş olan gözler sürûru-nu, yaptıkları amellere mükâfat için"⁴⁷⁹

Cennette bir ağaç vardır. Atlı bir kişi gölgesinde yüz yıl gider yine de bitiremez.

⁴⁷⁴ Tirmizî: 2384,

⁴⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/304-305.

⁴⁷⁶ Müsned-i Ahmed: 6503,

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/305.

⁴⁷⁷ el-Âdiyât: 100/8,

⁴⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/306.

⁴⁷⁹ es-Secde: 32/17

Dilerseniz şu âyet-i kerimeyi okuyun: "Ve uzanmış gölge!"⁴⁸⁰

Cennette bir kırbaç boyu kadar yer, dünya ve dünyadakiler-den daha hayırlıdır.

Eğer dilerseniz Allah'ın şu âyet-i kerimesini okuyun:

"O vakit, kim ateşten uzaklaştırılır da cennete konulursa, işte o, murada erdi. Yoksa, dünya hayat, aldatıcı bir metâ'dan başka bir şey değil."⁴⁸¹Buyurdular. ⁴⁸² (2/138)

Ne güzel buyurmuşlar:

Dünyanın naz ve nimetine gönül vermek

Sonra ondan gönlü temizlemek çok müşkil bir iştir. ⁴⁸³

İbâdet

Kim, taat ve ibâdetleri yapar, kötülüklerden kaçınıp sakınır, dünyadan ve dünyanın lezzetlerinden yüz çevirirse, cennet ve cennetin dereceleriyle fevz ü necat bulup kurtulur.

Kim ki, işi bunun aksi olursa (ibâdetlere sarılmaz, dünya ve dünya lezzetlerinin peşine takılırsa) o kişi, cehennem derecelerinde, (ilâhî rahmet ve cennetten) mahrum olmakla azab olunur. ⁴⁸⁴

CEHENNEM

Ömer bin Hattab (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular:

-"Cebrail Aleyhisselâm (her zaman olduğundan daha farklı ve) rengi değişmiş bir halde Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine geldi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri Cebrail Aleyhisselâm'a renginin değişmesini sordu ve buyurdu:

-"Ey Cebrail! Bana ne oluyor senin rengini değişmiş görüyorum?" Cebrail Aleyhisselâm, buyurdular:

-"Ben sana gelirken, Allâhü Teâlâ hazretleri, cehennem ateşinin (açılmasını ve) üflenmesini emretti."

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Ey Cebrail! Bana cehennem ateşini anlat?" Cebrail Aleyhisselâm buyurdular:

-"Allâhü Teâlâ hazretleri cehennemi yarattığında onu tutuşturup yaktı.

(Cehennem, bin sene yandı; ancak beyaz oldu ⁴⁸⁵)

Sonra cehennem bin sene daha tutuşturuldu. Cehennem bin sene yandıktan sonra ancak kırmızı oldu.

Sonra cehennem bin sene daha tutuşturuldu. Cehennem bin sene yandıktan sonra ancak sarı oldu. ⁴⁸⁶

Sonra cehennem bin sene daha tutuşturuldu. Cehennem bin sene yandıktan sonra ancak siyah oldu.

Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin olsun ki, eğer cehennem ateşinden koz parçası dünyaya düşecek olsa dünya ehlini elbette yakardı.

(Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin olsun ki, eğer cehennem ateşinden bir iğne ucu kadar açılacak olsa; yeryüzünde bulunan bütün canlılar elbette onun sıcaklığından ölürlerdi.) ⁴⁸⁷

Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin olsun ki, cehennem ateşinde yanmakta olan kâfirlerin elbiselerinden bir elbise eğer yerle gök arasında asılmış olsaydı, yeryüzünde bulunan bütün varlıklar onun sıcaklığından oluverirlerdi,

(Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin olsun ki, eğer cehennem ateşinin hazenelerinden (bekçilerinden) biri eğer yeryüzüne görünürseydi; ve (insanlar ve diğer) varlıklar da onun yüzüne baksalardı elbette hepsi onun yüzünün çirkinliği (korkunçluğu) ve kokusunun kötülüğünden hemen oluverirlerdi.

Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin olsun ki, eğer cehennem ateşinin halkalarından bir halka, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kitabında beyan ettiği zincirlerin halkalarından biri eğer yeryüzünün dağlarından birinin üzerine düşecek olsaydı elbette o dağı yerin tam altına kadar eritip delerdi. Yerin en alçak yerine varmadan durmazdı....)

Cehennemin yedi kapısı vardır. Bâzıları bazılarının daha düşüktür.

(Cehennemin kapılarının isimleri, yukarıdan aşağı sıralamasına göre:

1-Nâr,

2- Saîr,

3- Hutame,

4- Lezzâ,

5- Sakar,

⁴⁸⁰ el-Vâkıa:

⁴⁸¹ Al-ilmrân: 3/185,

⁴⁸² Tirmizî:3214,

⁴⁸³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/307-308.

⁴⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/308.

⁴⁸⁵ Cehennemin bin sene yanıp beyaz olma cümlesi. Ruhu'l-beyan'da yoktur. Ama

Ruhu'l-Beyanın bu hadisi şerifi aldığı. ed-Dürrülmensûr ve Kenzül-Ummal'da bulunduğu için burada parantez içinde aldım.

⁴⁸⁶ Cehennemin sarı olduğu cümlesi Ruhu'l-Beyanda bulunmasına rağmen kaynaklarında yoktur.

⁴⁸⁷ Burada parantez içinde vermiş olduğum uzun cümleler Ruhu'l-Beyanın metninde bulunmamasına rağmen, kaynaklarında (Kenzül-Ummal'da) bulunduğu için ve cehennemi beyan etmelerinden dolayı fayda umulur düşüncesiyle buraya aldım.

6- Cahîm,

7- Hâviye.)

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri sordular:

-"Cehennemin bu yedi kapısının sakinleri kimlerdir?" Cebrail Aleyhisselâm buyurdu:

Birinci kapı: (Cehennemin en alt kapsıdır.) Orada münafıklar kalır. Hâviyedir.

ikinci kapı: Kendisinde müşrikler kalırlar. Adı Cehîm'dir.

Üçüncü kapı: Kendisinde Sâbiûn (yıldızlara tapanlar) kalırlar. Adı da, Sakar'dır.

Dördüncü kapı: Şeytan ve ona tâbi olanlar kalırlar. Adı,

Lezzâ'dır.

Beşinci kapı: Kendisinde Yahudiler kalırlar. Adı, Hutame'dir.

Altıncı kapı: Kendisinde Hıristiyanlar kalırlar. Adı, Saîrdir.

Yedinci kapı: Muvahhidlerin âsîlerinin kaldığı yerdir. Adı, nâr (ateş)tir⁴⁸⁸ Üç gün oraya girerler.

Selmân-i Fârisî (r.a.) hazretleri (gidip), Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin hallerini Fâtıma (r.a.)'a haber verdi.

Hazret-i Fâtıma (r.a.) (geldi.) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine sordu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri (de Cebrail Aleyhisselâm'ın anlattıklarını) ona haber verdi. Bunun üzerine Hazret-i Fâtıma (r.a.) sordular:

-"Cehennem ateşine nasıl (sürüklenip) girerler?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Erkekler, sakallarından tutulup cehenneme atılır: kadınlar da saç örüklerinden tutulup cehenneme atılırlar!"

Sonra tevhid ehli olan mü'minler, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şefaati ile cehennem ateşinden çıkarılırlar. Zîrâ,

"O vakit, kim ateşten uzaklaştırılır da cennete konulursa, işte o, murada erdi.⁴⁸⁹

Âyet-i kerimesi bu gerçeği beyan eder."⁴⁹⁰

Cehennem Pahalı Cennet Ucuzdur

Allâhü Teâlâ hazretleri, bâzı peygamberlerine indirdi ve buyurdu:

-"Ey Âdem oğlu! Sen cehennemi çok pahalı para ile satın alıyorsun! Cenneti ise ucuz bir para ile satın almıyorsun?" Bu manâda buyuruldu:

-"Fâsik bir kişi, yüz veya iki yüz dirhem ile bir ziyafet çeker (fâsik dostlarına) ve böylece cehennem ateşini satın alır.

Ama eğer fakir- fukaraya (Allah için) bir veya iki dirheme de olsa bir ziyafet vermiş olsaydı, cenneti satın almış olurdu.

Ne güzel buyurmuşlar: (Fârisî beyit tercümesi)

Gam ve sevinç kalmadı.

Lâkin, amelin cezası ve güzel ismi kaldı.

Önünde kerem ve cömertlik sahibiydi.

Biz vermedik...

Tahtı ver.

Eğer sen ondan kalırsan, şanslısın

Sen mülke, makam ve sert mevkiye yaslanma

Çünkü onlar senden önce de vardı,

Senden sonrada var olacaklar...⁴⁹¹

⁴⁸⁸ 324 Bu sıralama, cehennemin yedi katlı bir bina olarak düşündüğümüz zaman, en alt kattan üste doğru yedinci kata doğru çıkarak yapılan sıralamadır. Münafıkların kaldığı yer. cehennemin üstten birinci kat değil en alttan birinci katıdır.... Daha geniş bilgi için İmam Birgivi hazretlerinin Vasiyetnamesine bakınız.

⁴⁸⁹ Âli- İmrân: 3/185.

⁴⁹⁰ Kenzül-Ummâl: 39784, Eddürrül-Mensûr: c. 1. s. 300. {Değişik lafızlarla}

Bu hadis-i şerifin sonunda mevcut olup, İsmail Hakkı Bursevî hazretlerinin Ruhû'l-Beyân'a almadığı şu cümleler vardır:

-"(Cebrail Aleyhisselâm cehennem ateşi hakkında Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine gereken bilgiyi verdikten sonra.)

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Cebrail Aleyhisselâm'ın yüzüne baktı, ağlıyordu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri sordular:

-"Sen ağlıyor musun? Ey Cebrail! Sen Allâhü Teâlâ hazretleri, katında yüksek derecelere sahip iken ağlıyor musun?" dedi. Cebrail Aleyhisselâm buyurdular:

-"Bana ne oluyor ki ben ağlamıyayım! Ağlamaya en müstehak olan kişi benim! (Bilmiyorum!) Belki ben. Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin ilminde şu anda olduğum halden başka bir hal üzereyim?

Bilmiyorum, belki Allâh'ü Teâlâ hazretleri, İblisi mübtelâ kıldırdığı şeylere beni de mübtelâ kılar. İblis meleklerin içindeydi!

Bilmiyorum, belki Allâh'ü Teâlâ hazretleri beni. Harut ile Mârutu mübtelâ kıldırdığı gibi mübtelâ kılar.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ağlamaya başladı. Cebrail Aleyhisselâm. ağlamaya başladı. İkisi beraberce ağladılar, ağlamaya devam ettiler, tâ ki bir nida geldi:

Ey Cebrail! Ey Muhammed (s.a.v.)! Allâh'ü Teâlâ hazretleri, ikinizide kendisine asî olmaktan korudu, emin kıldı. (Sızın ismet sıfatınız var!)!

buyurdu. Kenzül-Ummâl: 39784, Eddürrül-Mensûr: c.1, s. 300,

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/308-312.

⁴⁹¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/313-314.

Kalbin Makamı

Bil ki kulun, cehennem ateşinden uzaklaşıp, cennete girmesi, isyan ve günahlardan kaçması, taat ve ibâdetlere koşması sebebiyledir.⁴⁹²

Bu da ancak nefsin makamından kaçmak ve kalbin makamına girmekle mümkündür. Zîrâ kalbin sıcaklığına giren kişi emniyette olur. Çünkü Allâhü Teâlâ buyurdu:

"Ve ona dehalet eden emân bulur."⁴⁹³

Kalbin bu haremine vâsıl olan kişi, elem ve acıların her çeşidinden emin ve gerçekten kurtulmuş olur. O, dünyanın cennetidir.

Bâzıları buyurdular:

-"Ariflerin dünyada cennetleri vardır; o da marifet cennetidir."⁴⁹⁴

Cennete Girmeye Sebep

Sonra (bil ki) cennete girmenin en büyük sebebi, ihlâs kelimesi ve kelime-i tevhid'tir.⁴⁹⁵

Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri ona muvaffak kılsın.⁴⁹⁶

Ruhların Kısımları

Sonra bil ki, ruhlar üç kısımdır.

1 - Ölür, beka için haşr olmaz.

2- Ölür ve âhirette haşr olur,

3- Ölür, dünya ve âhirette haşr olur.

Bunlardan bir kısmı, ölür ve daimî kalmak için haşr olunmaz. Ve sair hayvanlar gibi⁴⁹⁷..

Bunlardan bir kısmı, dünyada ölür ve âhirette haşr olunurlar. Bunlar da:

1 - İnsan ruhları,

2- Melekler,

3- Cinler,

4-Ve şeytanlar gibi...

Bir kısım da, dünyada ölür. Dünya ve âhiretin her ikisinde de haşr olunurlar. Bunlar, insanların havaslarının ruhları gibi... Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Mü'min, her iki darda (dünya ve âhirette) diridir." Dünyada manevî bir ölümle ölü olduğu halde... Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bu hadis-i şerîfle manevî ölümü işaret ettikleri gibi: "Ölmeden önce ölünüz!"

Bu ise;

1-Fenâfillâh,

2- Beka billâh

3- Ve lillâh makamıdır...

Bu makamların dünyada manevî hayatları vardır. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

"Hem, bir adam ölü iken. biz onu diriltmişiz ve kendisine bir nûr vermişiz. İnsanlar içinde onunla yürüyor. Hiç o, bi't-temsîl, zulmetler içinde kalmış ve ondan bir türlü çıkamayacak bir halde bulunan kimse gibi olur mu!? Fakat kâfirlere amelleri öyle yaldızlı gösterilmektedir."⁴⁹⁸

Bu Allâhü Teâlâ hazretlerinin nuruyla bakî kalmaktır.⁴⁹⁹

⁴⁹² Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Cennetin anahtarı namazdır. Namazın da anahtarı temizliktir." Müsned-i Ahmed: 14136, Başka hadis-i şerifte ise:

-"Cennetin nahtarı, namazdır. Namazın da anahtarı abdesttir." Tirmizî: 4. Yine E-fendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Dua rahmetin anahtarıdır. Abdest namazın anahtarıdır; namaz da cennetin anahtarıdır." Câmius-sağîr: 4257,

⁴⁹³ Al-i İmrân: 3/97.

⁴⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/314-315.

⁴⁹⁵ 329 Bu konuda bir çok hadisi şerifler vardır:

-"Kimin son sözü, Lâilâhe illallah (Allâhtan başka ma'bûd yoktur, olursa o kişi cennette girer." Ebû Davud: 2709.

-"Kimin son sözü, Lâilâhe illallah {Allâhtan başka ma'bûd yoktur," olursa ona cennet vacib olur." Müsned-i Ahmed: 21024,

-"Vehb bin Münebbih (r.h.) hazretlerine soruldu:

"Lâilâhe illallah {Allâhtan başka ma'bûd yoktur," cümlesi, cennetin anahtarı değil mi? Buyurdular:

-"Evet cennetin anahtarıdır. Lakin her anahtarın mutlaka dişleri vardır. Sen. dişleri olan anahtar ile kapıya gidersen o kapıyı açarsın, dişleri olmayan düz bir kilit, kapı açmaz!" buyurdu. Bu anahtarın dişleri ise: Allah'ın emirlerine sarılmak ve yasaklarından kaçmaktır. Fethül-Bâri.

⁴⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/315.

⁴⁹⁷ Hayvanlar, haşr olunmazlar, demek değil... Hayvanlar, haklarını almak için haşr olunurlar, ama bu haşrın beka için değildir. Sonra toprak olurlar.

⁴⁹⁸ El-En'âm: 6/122.

⁴⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/315-317.

Tasavvufî Manalar

Ama, Allâhü Teâlâ hazretlerinin;

"Her nefis ölümü tadacak." (2/139)

Âyet-i kerimesinde ise, her nefsin, "Fena fîlâh'ta fena bulmaya hazır olduğuna işaret etmektedir. Elbette nefsin (ruhun) ölmesi gerekir. Ölümü sebeplerle o-lan bir kişinin hayat da sebeplerle olur.

Kimin fenası "fillâh" (Allah'ta) olursa, onun bekası da "biüâh" (Allah ile) olur.

"Ecirleriniz ancak kıyamet günü tamamlanacak."

Takvanız ve fücurunuz kadar, amellerinizin karşılığını tam a-lırsınız.

"O vakit, kim ateşten uzaklaştırılır."

Kesilmek ve kopukluk ateşinden kurtulur, şeriat ve tarikatın kademi üzere tabiat cahîmine girerse;

"Cennete konulursa," Hakikî cennete girerse,

"İşte o, murada erdi."

Hem de, "büyük bir fevz-ü necat ile" muradına erdi.

"Yoksa, dünya hayat," ve dünyanın nimetleri,

"Ancak aldatıcı bir metâ'dan başka bir şey değil."

Dünya bir metâ'dır. Basit bir ticâret malıdır. Mağrur ve onu bilmeyenler, onda aldanmışlardır. ⁵⁰⁰

İmtihan Dünyası

"Elbette İmtihan olunacaksınız."

Mübtelâ kılmanın aslı, haber vermektir, işin kendisine tarizi sebebiyle o denen şeyin hâlinden haber talep etmektir, imtihan ve deneme çoğu kere meşakkatli ve zordur, imtihan edilen şey;

1- Kendisine bitişik olur,

2-Ayrı da olabilir.

Bu tür imtihan ve denemeler, ancak, sonucuna vâkıf olunmayan (akıbeti bilinmeyen) işlerde olur.

Ama âlîm (her şeyi hakkı ile bilen ve habîr' (her şeyden hakkı ile haberdâr) olan Allâhü Teâlâ hazretlerinin cihetinde imtihan ise ancak mecazdır...

1- Allâhü Teâlâ hazretlerinin kulumu iki emirden (iki işten) birini seçip yapma imkânı vermesinden mecazdır.

2- Veya üzerine bir şey terettüb etmeden önce olan bir takım emirler (ve işlerdir). O da normal başlangıçlardır.

Cümle mahzûf kasemin cevâbıdır.

Allâhü Teâlâ hazretleri, sizi imtihan eden kişinin tutacağı muameleye tâbi tutar ki, sizin hak üzere olan sebatınız ve sâlih amelleriniz ortaya çıksın diye...

(imtihan nerede?) "Mallarınızda,"

Mallarınızda vâkı olan ve helake götüren âfetleriyle sizi imtihan eder.

"Ve canlarınızda,"

1-Kati, (Vefat),

2- Esir olunmak,

3- Yaralanmak,

4- Başına gelen belâ çeşitleri (Musibetler,)

5- Korkular,

6- Şiddetler,

Ve benzeri şeylerle imtihan eder.

"Ve her halde, gerek sizden evvel kitap verilenlerden işiteceksiniz."

Kur'ân-ı kerim, size verilmeden kendilerine kitap verilenler, Yahûdî ve Hıristiyanlardır.

"Ve gerek müşriklerden,"

Arablardan... Ebû Cehil, Velid, Ebû Süfyân ve diğerleri gibi...

"Birçok incitecek sözler," ⁵⁰¹

Eziyetler

(Yahûdî, Hıristiyan ve müşriklerden görülen bâzı eziyetler:)

Hanîf din mensuplarından ta'n (ve tenkid görmek), Şer-i şerîfîn hükümlerine saldırmak, iman etmek isteyenlere engel olmak, İman edenleri hataya (ve şüpheye) düşürmek, Ka'b bin Eşref ve ashabının mü'minlere hücum etmeleri, Müşrikleri, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ve ashabına sıkıntı vermeye teşvik etmeleri,

Ve İslâmın Aleyhinde yapılan diğer hareketlerdir. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin aleyhinde yapılan çalışmalar, Ve benzeri kendisinde hayır olmayan, İslâm'ı yıkmak, Müslümanları karalamak ve insanları Müslüman

⁵⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/317.

⁵⁰¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/317-319.

olmalarına engel olmak için her türlü çalışmalardır.

Vuku bulmadan (meydana gelmeden) önce, Allâhü Teâlâ hazretleri, bunu mü'minlere haber verdi ki, mü'minler, kötülüklerle karşı sabretmeye ve tahammül etmeye alışsınlar ve bunlarla karşılaşmaya hazırlansınlar diyedir.

Çünkü korkuların hücum etmesi, adamlara ayaklan kaydıran şeylerdendir. Bundan dolayı, durumları hafifleştiren şeylerle, ü-züntülere hazırlanması gerekir.

"Eğer sabreder,"

Bu şiddetler üzerine ve geldikleri zaman belâlara karşı, onları güzel bir karşılama ile karşılar...

"Ve takva yoluna gider,"

Külliyyen Allâhü Teâlâ hazretlerine yönelirseniz...

Allâhü Teâlâ hazretlerinin gayrisinden (mâ sivâ'dan) yüz çevirirseniz... Şu cihetle ki, size göre mahbûb'a vâsıl olmakla ve mekruh şeylerle karşılaşmak sizin için müsâvîolur...⁵⁰²

Sabır ve Takva

"Muhakkak ki işte bu," Yani sabır ve takva,

"Azın olunacak işlerdendir"

Sabır ve takva her yarışmacının elde etmeye çalıştığı azimetlerdendir. Her kişinin kendisine azmetmesi vacib olan şeylerdendir. Çünkü sabır ve takvada meziyetlerin kemâli ve şereflerin en üstünü vardır.

Veya Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisine azmettiği ve kendisine balığ olmayı emrettiği şeydir. Yani bu, Allâhü Teâlâ hazretlerinin azimetlerinden bir azimettir. Elbette sizin sabretmeniz ve takvâlı olmanız gerekir.⁵⁰³

Kötülüğe Kötülük

Bil ki kötülüğe karşı kötülükle cevâb vermek, kötülüğün artmasını gerektirir.

Sabır ile emretmek, dünya zararlarını azaltır.

Takva ile emretmek ise, âhiret zararlarını azaltır.

Bundan dolayı bu âyet-i kerime, dünya ve âhiretin bütün âdabını içinde toplamaktadır.⁵⁰⁴

Kötülüğe İyilik

Akıllı kişiye gereken, peygamberlerin ve evliyanın ahlâkı ile ardaklanmaktır. Onların edebleriyle edeblenmektir. Zîrâ peygamberler ve evliya eziyetlere sabrettiler⁵⁰⁵ Peygamberler ve evliya, sefil (ve beyinsiz ve aşağılık kişilere) mukabelede bulunmazlardı. Onların yaptıklarının mislini onlara yapmazlardı. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

"Ve onlar ki yalana şahit olmazlar ve lağva rastgeldikleri vakit kerîmâne geçerler."⁵⁰⁶

Yan Arabî yarı Fârisî buyurdular:

Kötülüğe karşılık kötülük kolay bir cezadır. Eğer adam isen, sana kötülük yapana iyilik yapî⁵⁰⁷

Ahlâkın Büyüğü

Allâhü Teâlâ hazretleri, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini Kur'ân-ı kerim'de övdü ve buyurdu:

"Ve her halde sen pek büyük bir ahlâk üzerindesin! Hazret-i Aîşe (r.a.) buyurdular:⁵⁰⁸

"Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ahlâkı Kur'ân-ı kerim idi.⁵⁰⁹ Yani Kur'ân-ı kerimin edebiyile edeplenin.⁵¹⁰

⁵⁰² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/319-320.

⁵⁰³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/320.

⁵⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/320.

⁵⁰⁵ Peygamberlerin sabırları hakkında Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

İbni Mesûd (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular:

-"Ben, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine baktım. Peygamberlerden (salevatüllahi ve salâmühû aleyhim) birini hikâye ediyordu:

-"Kavmi onu dövdü de onu hep kanatmışlardı. O peygamber (s.a.) de yüzünde akan kanlarını silerken şöyle diyordu:

"Allâhım! Kavmime mağfîret kıl! Muhakkak ki onlar bilmiyorlar! (Eğer bilmiş olsalardı bunu yapmazlardı!)" Rıyâzu's-Salihîn: 644.

⁵⁰⁶ el-Furkan: 25/72.

⁵⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/321.

⁵⁰⁸ el- Kalem: 68/4,

⁵⁰⁹ Müsned-i Ahmed: 24139, Hadis-i şerifin devamı şöyledir:

-"Sa'dü'bnü Hişâmî'bnî Âmir (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular: -"Ben Aîşe (r.a.) hazretlerine gittim. Ona:

-"Ey mü'minlerin annesi! Bana Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ahlakından haber ver?" dedim. O buyurdu: -"Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ahlâkı Kur'ân-ı kerim idi. Sen kur'ân-ı kerimi oku-muyor musun? Allah azze ve celle hazretlerinin; -

"Ve her halde sen pek büyük bir ahlâk üzerindesin" el- Kalem: 68/4, Ben, Aîşe (r.a.) hazretlerine:

-"Ben asla evlenmemek ve hep bekâr kalmak istiyorum!" dedim O, bana buyurdu:

-"Bunu yapma! Sen şu kavl-i şerif okumadın mı? (Allâh'ü Teâlâ hazretleri şöyle buyurmaktadır:

"Sânım hakkı için, muhakkak ki size Rasûlullah'ta pek güzel bir örnek vardır; Allah'a ve son güne ümit besler olup da Allah'ı çok zikreleyen kimseler için." El-Ahzâb: 33/21 Efendimiz (s.a.v.) hazretleri evlendi. Çocukları doğdu." Müsned-i Ahmed: 23460.

⁵¹⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/321-322.

Ahlakın Temeli

Üstün ve büyük ahlakın medarı (şunlardır.)

1- Marûfû saçmak (ve fazlasıyla ihsan'da bulunmak),

2- Eziyetlere tahammül etmek.

Allâhü Teâlâ hazretleri, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini, cömertlik sıfatıyla mevsûf kılarak şöyle övdü:

"Hem elini bağlayıp boynuna asma, hem de onu büsbütün açıp saçma ki pişman olur, açık kalırsın,"⁵¹¹

Eziyetlere tahammül ise ancak sabır ile mümkün olur. (2/140)

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri sabûr idi. Eziyetlere karşı sayılamayacak kadar çok tahammüllü idi.⁵¹²

Sevginin Kaynakları

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

1. "Sana uzak durana yaklaş!

2. Sana zulmedenı bağışla!

3. Ve sana kötülük edene ihsanda bulun (iyilik yap).⁵¹³

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bir şeyi ancak kendisi yaptıktan sonra (kendi ahlakı olan şeyi) ümmetine emretmekteydi. Ümmetinin de eziyetlere tahammül etmek ve diğer davranış ve hareketlerde mutlaka kendisine tâbi olması gerekir.

Onun dışındakiler, kuvvetli bir hüccet olmadan işitilmedi. Allâhü Teâlâ tarafından gelen bütün belâ ve musibetler, nefsi tasfiye (kötü huylardan arındırmak) ve onu halktan halika yöneltmek içindir.

Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Hiçbir peygamber eziyet görmedi, benim gördüğüm eziyet kadar."

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, sanki, hiçbir peygamber benim tasfiye olduğum kadar saf ve pak olmadı, buyuruyor.⁵¹⁴

Rahmet İçin Gönderildi

Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayet olundu. Buyurdular:

-"Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine;

-"Müşriklerin aleyhine beddua etsen," dediler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

-"Ben lanet okumak için gönderilmedim! Ben ancak rahmet okumak için gönderildim!" buyurdular.⁵¹⁵

Mübtelâ olmak, rahmet ve nimettir.

Mevlânâ Celâleddin (k.s.) buyurdular:

Belimin derdini Hak Teâlâ, ben uykuda iken verdi.

Benim sıçrayıp hareket etmem,

Gece yansı yatmakla beraber çevirdi.

Uyumadım,

Bütün gece, sığır ve koyunlardan...

Hak Teâî kendi lütfundan dertleri bağışladı.⁵¹⁶

Tasavvufî Manâlar

Âyet-i kerime'de şu manâya işaret var.

"Elbette mallarınızda ve canlarınızda imtihan olunacaksınız."

İmtihan iki cihâda vardır:

Küçük cihâd ile imtihan olunacak!

Cihâd-ı aşğâr ile cihâd ediyor musunuz?

Malı, Allah yolunda infak ediyor musunuz?

Ve cihâd-ı Ekber (büyük cihâd) ile imtihan olunacaksınız.

Amma mallar, sizin nefislerinizin üzerine tesir ediyor mu? VeleVKi sizin mala ihtiyacınız olsa bile! (Onları infak

⁵¹¹ el-İsrâ: 17/29,

⁵¹² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/322-323.

⁵¹³ Kenzül-Ummal: 6929, Şöyle bir rivayet vardır:

"Seninle ilişkisini keseni ziyaret et! Sana kötülük yapana iyilik yap ve Hakkı söyle velev ki senin aleyhinde olsan bile." Kenzül-Ummal: 33298,

Başka bir hadis-i şeriflerinde de buyurdular: "Sıla-i rahmi kesenler cennete giremezler." Tuhfetü'l-Ahvezi: 1910.

⁵¹⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/323-324.

⁵¹⁵ Sahih-i Müslim:4?04,

⁵¹⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/324.

edebiliyor musunuz?)

Ama nefisleriniz ile imtihan ise, hele Allah yolunda hakikî cihâd ile cihâd ediyor musunuz?

Yoksa gereğince cihâd etmiyor musunuz?

"Ve ner nâlde» gerek sizden evvel kitap verilenlerden, elbette işiteceksiniz.' Zahir ilmi ehlinde işiteceksiniz, demektir. gerek müşriklerden..."

Riya ehli olan zâhid, kurrâ, (ve sahte şeyhlerden)...

"Birçok incitecek sözler."

Gıybet, kötülümek, inkâr ve itiraz ile. Eğer sabrederseniz"

Nefsin cihâdı, malı infak ve dağıtmaya ve halkın eziyetlerine sabrederseniz.

"Ve takva yoluna giderseniz,"

Mâsivâ'dan (Allah'ın gayrisinden), Allah'a ittika ederseniz, "işte bu, azm olunacak umurdandır (işlerdendir)"

Ulû'lazm (olan peygamberlerin) işlerindendir. Allâhü Teâlâ buyurduğu gibi:

"Binaenaleyh ulû'l-azm peygamberlerin sabrettiği gibi sabret ve onlar hakkında acele etme! Sanki onlar o va'dolundukları acıyı görecekları gün, gündüzün bir saatinden başka durmamışa döneceklerdir. Kâfi bir tebliği Demek ki helak edilecek başka değil, ancak taatten çıkmış fâsıklar güruhudur.⁵¹⁷

Bu işleri muhafaza etmeyen (kendî nefsinde toplayan) bir kişi (sâdece ermişliğini) iddia edenlerdendir.

Ne güzel buyurmuşlar:

Müşkil geldi halka! Ahlakı değiştirmek... Zatı olanın huyu ne zaman zail olur. Tabiî varlığı asıldır, ahlak ise onun bir fer'idir. Furû' ise aslına elbette meyletmesi lâzım...

Ve (bütün açıklamalardan sonra) zahir oldu: Allâhü Teâlâ'nın kendisine hidâyet vermediği kişi, mekârim-i ahlak'a, güzel hasletlere ve yüce hallere hidâyet bulamaz...⁵¹⁸

ALİMLERDEN ALINAN AHİDLER

Yüce Meali:

Vaktiyle Allah, kendilerine kitâb verilen okur-yazarların şöyle mîsâkını aldı: "Celâlim hakkı için, onu nâsa anlatacaksınız, gizlemeyeceksiniz" derken, onlar onu, omuzlarının arkasına attılar da, mukaabilinde biraz para aldılar. Bakini Ne kötü alışveriş.¹⁸⁷

O, ettiklerine sevinen ve yapmadıkları işle medh olunmayı seven kimseleri de sakın azaptan kurtulacak sanma. Hem onlara, elîm bir azap var.¹⁸⁸

Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Ve Allah, herşeye kadirdir.¹⁸⁹ ⁵¹⁹

Tefsîr-i Şerifi:

"Vaktiyle Allah aldı."

Ey habibimi Allâhü Teâlâ'nın aldığı vakti zikretfi (Neyi aldığı zaman?)

"Kendilerine kitâb verilen okuryazarların mîsâkını..."

Onlar (kendilerine kitap verilenler) Yahûdî ve Hristiyan âlimleridir. Bu (mîsâkin alınması) onların peygamberlerinin dili üzere oldu.

"Celâlim hakkı için, onu anlatacaksınız,"

Kendisiyle muhâtab olundukları (mîsâkı) hikâyedir.

Zamir, kitaba râcîdir. Bu kasemin cevâbıdır. Kendisinden mîsâkı alındığı haber verilmektedir. Sanki onlara şöyle denildi: "Allah'a kasem olsun ki, elbette onu beyân edeceksiniz!"

(Kime beyân edeceksiniz?)

"Nâs'a (İnsanlara)"

Muhakkak ki onda bulunan bütün hükümleri ve haberleri izhâr edeceksiniz, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin peygamberliğinin haberleri de o haberlerin cümlesindendir. Hikâyeden asıl maksat da budur...

"Ve onu ketmetmeyeceksiniz"

Onu gizlemeyeceksiniz, demektir.

Bu kavli-i şerîf. (kasemin) cevâbı üzerine atıftır. Burada cümle menfî olduğu için nûn(ü müşeddede ile) tekîd yapılmadı. Bu senin "Vallahi Zeyd kalkmaz!" sözün gibidir.

"Onlar onu, attılar,"

Atmak ve uzaklaştırmak demektir. Kendilerinden değişik te'kidlerle alınan mevsuk olan mîsâkı attılar. Ve onu koydular. (Nereye attılar?)

"Omuzlarının arkasına..."

Ona riâyet etmediler ve asla ona iltifat etmediler, demektir. Çünkü bir şeyi omuzlarından arkaya atmak, onu

⁵¹⁷ el- Ahkâf: 46/35,

⁵¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/324-326.

⁵¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/327.

küçük görmek ve külliye (tamamen) ondan yüz çevirmek gibidir. Onu nasbedilen şeyin aynı kılmak, inayetin kemâline alâmet olduğu gibi...

"Onun mukabilinde aldılar."

Beyân etmekle emir olundukları ve gizlemekten nehiy edildikleri kitabın karşılığında aldılar.

kelimesi, gizledikleri şeyin karşılığına dünya malını bedel olarak almaları yerine müsteâr olarak kullanıldı. Yani emre-dildikleri şeyi terk ettiler ve onun yerine aldılar, demektir. . (Ne aldılar?)

"Biraz para..."

Geçici dünya malı, maksatlarından değeri çok düşük, fakir şeyler karşılığında sattılar. Bu da sefil (düşük-ayak takımından) kendilerine erişen şeylerdir. İman etmelerini kerih ve kendilerince kötü gördüklerinden dolayı ve dünyalıklar kendilerinden kesilir korkusuyla, bundan ilimlerini gizlediler ve ayak takımlarına da Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini tekzib etmelerini emrettiler.

"Bakın! Ne kötü alış-veriş!"

Kelimesi, nekre-i mensûbedir. zem fûfmin failini tefsir etmektedir. fiili ise sıfattır. (2/141) Mahsûsun bi'z-zem burada mahzûftur.

Yani: "Onların bu ücretle aldıkları şey ne kötü şeydir!" demektir.

Âyet-i kerimenin zahiri ve her ne kadar sebep-i nüzulü: hakkı gizleyip, onun karşılığında dünyadan bir malı bulmak için tevessül etmek olan, Yahûdî ve Hristiyan âlimleri hakkında ise de, ancak ikisinin hükümleri umûmidir...

(Bu âyet-i kerimenin hükmü,) Müslümanlardan Kur'ân-ı Kerimin hükümlerini gizleyenlere de şâmindir. Çünkü Kur'ân-ı kerim, kitapların en şerefliisidir. Onlar da (Müslümanlar da) kitab ehlinin en şerefliileridir.⁵²⁰

Hakkı Gizlemek

Keşşafın sahibi (imam Zemahşerî r.h.) buyurdu:

Bu âyet-i kerime âlimlerden misâk alındığına delildir. Âlimlerden;

- 1 - Hakkı beyan etmeleri,
- 2- Bildiklerini söylemeleri,
- 3- Ve ondan (hak ve ilim'den) hiçbir şeyi gizlememeleri üzerine alimlerden misâk aldığına büyük bir delildir. (Âlimleri hakkı beyan etmemeye ve gizlemeye iten sebebler:)

- 1 - Fasit bir gaye için,
 - 2- Bozuk bir niyet,
 - 3- Zâlimlerin işlerini kolaylaştırmak,
 - 4- Kendilerini halkın nezdinde hoşgöstermek,
 - 5- Sohbetlerine adam toplamak,
 - 6- Halkın iltifatını kazanmak,
 - 7- İnsanları celbetmek,
 - 8- Kendi nefsi için az bir dünya geçim ve menfaatini elde etmek,
 - 9- Delilsiz şeyler söylemek,
 - 10-ışaret edilmeyen konulan ele alıp ortalığı karıştırmak,
 - 11-İlim'de cimrilik etmek,
 - 12-Ve başkalarına nisbet etmek,
 - 13-İlim ile, başka kişilere karşı üstünlük taslamak,
- İmam Zemahşerî'nin ibaresi bitti.
- 14-Bozuk tevillerde bulunmak,
 - 15-Korkudan hakkı gizlemek,
 - 16-Zâlimleri takviye edecek şekilde davranmak,
 - 17-Makam, mevki, şan ve şöhrat gibi dünyevî niyetler⁵²¹

Hulâsa, hakkı ve bu işlerden bir şeyi gizleyen herkes, bu â-yet-i kerimenin tehdidi altına girer... imam Fahreddin Râzî (r.h.)'ın Tefsir-i kebirinde de böyledir.⁵²²

İlim Ehlinin Vebali

Kişiyi düşen vazife, izmâr (içinde saklama) ve izhâr (ortaya koyma ve yayma) halinde niyetini güzelleştirmek. iç âleminin gizliliklerini (dünyevî) maksatların kirlerinden, yalanlardan ve inkârdan (niyetini) temizlemelidir.

Ne güzel buyurdular:

Tefsir eden adam ziyan eder.

Çünkü ilim ve edep ekmekle satılmaz.

⁵²⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/327-329.

⁵²¹ Tefsir-i Kebir: 9/130

⁵²² Tefsir-i Kebir: 9/131.

Ey bunları satan kişi!.

Dini yeme!

Ne yersen ye, İsa Aleyhisselâm'ın incilini yeme!

Yani ilim ve Kur'ân-ı kerim'i, nefsinin tatmin edeceği ve elde edeceği şehvetlerden kazanacağı dünyalıklarla satma!

Hakkı izhâr etmekte (ve doğru açıklamak konusunda) halktan korkma!

Emir olunduğun şeyi kafaları çatlatırcasına söyle!

"Şimdi sen her ne ile emrolunuyorsan, kafalarına çatlat ve müşriklere aldırma."⁵²³

Hikâye (İlmi gizleme)

Haccac, Hasan Basrî r.h. hazretlerine⁵²⁴ haber gönderdi. (0-nu yanına davet etti.) Ve sordu:

"Senden bana ulaşan haberler nedir?" Hasan Basrî (r.h.) "Benden sana ulaşanların hepsini ben söylemiş değilim; ama benim dediklerimin hepsi de sana ulaşmış değil!" Haccac: -"Nifak önceleri gizliydi, uzaktı; şimdi de kılıcını kuşanarak açığa çıktı, diyen sen değil misin?" Hasan Basrî (r.h.):

"Evet! Ben dedim!" buyurdular. Haccac:

"Seni bunu söylemeye iten nedir? Halbuki biz böyle şeylerden ikrah ediyor ve istemiyoruz! (Bilmiyor musun? Böyle bir şeyi neden söyledin?)" Hasan Basrî:

"Çünkü;

"Allah, kendilerine kitâb verilen okur-yazarların (ilim ehlerinden) şöyle mîsâkını aldı: "Celâlim hakkı için, onu insanlara anlatacaksınız, ve onu gizlemeyeceksiniz" (işte doğruyu söylemeye beni sevkeden, Allâhü Teâlâ hazretlerinin, kendilerine kitab (ilim) verilenlerden, onu açıklamaları (ve bildiklerini) gizlememeleri hakkında almış olduğu mîsâkve sözdür)" buyurdular.⁵²⁵

Anlatılmayan Bir ilim

Katâde (r.h.) buyurdular:

Söylenmeyen (halka anlatılmayan) bir ilmin mîsâli, infâk e-dilmeyen bir hazine mîsâli gibidir.

Çıkmayan bir hikmetin mîsâli, yemez, içmez ve devamlı a-yakta duran bir put mîsâlidir.

Katâde (r.h.) şöyle derdi:

"Ne mutlu konuşan âlime!

Ne mutlu şuurlu (işittiğini muhafaza eden) dinleyiciye!

O (âlim kişi), ilmi öğrendi ve halka öğretti! Bu da (ilmi dinleyen kişi de) ilmi dinledi, (ilim meclislerinde bulundu). Hayırlı bir haberi işitti, işittiğini şuurlu bir şekilde dinledi ve muhafaza etti!"⁵²⁶

ilmi Gizleyenler

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kim bir ilmi, onun ehline gizlerse, ateşten gemlerle gemlenir."⁵²⁷

İlim Adamları

Fudayl (r.h.) buyurdular "ilim adamları;

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/329-330.

⁵²³ el-Hicr: 15/94.

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/330-331.

⁵²⁴ Burada geçen, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin torunu olan tımm Hasan (r.a.)

hazretleri değildir. Ruhu'l-Beyânı kaynak göstererek bu hikâyeyi alan bazı tefsir ve kitaplar burada geçen hasan kelimesini "imam Hasan r.a." diye tercüme etmişler. Doğrusu bunun Hasan-ı Basrî (r.h.) hazretleri olmasıdır. Çünkü Haccac, 75 (m. 694) yılında Hicaz ve Irak (bölge) valisi tayin edildi. İmam Hasan (r.a.) hazretleri ise, 49 {m. 669} yılında zehirlenerek şehid edilmişti. Ve hem de imam Hasan (r.a.) gibi bir zâtı hesaba çekmek, Haccacın haddine mi?

⁵²⁵ Tefsir-i Kebir: c. 9. 131,

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/331-332.

⁵²⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/332.

⁵²⁷ Kenzü'l-Ummâl: 29002. Bu hadis-i şerif, değişik lafızlarla geçmektedir:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kim, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisi sebebiyle insanların işlerine, (hususiyetle) din işlerini faydalandırdığı bir ilmi, insanlardan gizlerse; Allâhü Teâlâ hazretleri, kıyamet günü onun (ağzına) cehennem ateşinden gemlerle gem vuracaktır." İbni Mace: 261, Yine buyurdular:

"Kim, öğrendiği bir ilmi gizlerse, kıyamet günü. (ağzı) ateşten gemlerle gemlenmiş bir halde gelir."10192. Yine buyurdular:

"Kim yanındaki (bildiği) bir ilmi gizler; veya o. ilim üzerine ücret alır (onu dünya geçimine vasıta kılar) ağzına) ateşten gemler vurulmuş olduğu halde kıyamet gününde Allâhü Teâlâ hazretlerine mülâki olur." 29150,

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/332-333.

1 - Kendi nefislerine değer verseler,
2- Dinlerine düşkün olsalar,
3- Zühd ve takva ehli olsalar,
4- İlmi üstün tutsalar,
5- ilmi korusalar,
6- Allâhü Teâlâ'nın istediği yere koysalar,
7- Allâhü Teâlâ'nın ilme (ve ilim adamlarına) verdiği değeri (kendilerine ve) ilme verselerdi; elbette ki:
Ceberut olan zâlimler, ilim adamlarına boyun eğerler,
1 - İnsanlar onlara teslim olurlar,
2- İnsanlar, ilim ehline tâbi olurlar.
3- Herkes âlimlerin sözlerini dinler.
Bu durumda da, İslâm ve Müslümanlar aziz ve yüce olurlar.
Lâkin ilim adamları;
1 - Eğer kendilerini zelil kılar,
2- Kendilerini horlar,
3- Dinlerinde noksan olan ilmi araştırıp istemez ve elde etmeye çalışmazlar,
4- Kendilerine dünyalık teslim edildiği zaman ilimlerini, (sâdece) dünya'nın çocuklarına (dünya ehline öğretip) yayarlar,
5- İnsanların elindeki dünyalıkları elde etmek için ilimlerini harcarsa...
İşte o zaman;
1 - Âlimler (gerçekten) zelil olurlar.
2- İlim adamları insanların nazarında düşük olurlar.
3- İnsanlar ilim adamlarına değer vermez ve sözlerini dinlemez olurlar.
4- Bu durumda da din zayıflar Fudayl (r.h.) hazretleri yine buyurdular: Bana ulaşan habere göre, muhakkak ki;
1 - Âlimlerden fâsıklar,
2- Ve Hamele-i Kur'ân (Kur'ân-ı kerimin hafızlarından) fâsık olanlar;
Kıyamet günü, puta tapanlardan önce ateşe atılacaklardır. Onlar:
-"Ey Rabbimiz! Hâlimiz nedir?" diye sorarlar. Allâhü Teâlâ buyurur:
-"Bilen kişi, bilmeyen gibi değildir!" Dini dünya karşılığında satanlar, apaçık bir hüsrân ve zararın içine düşmüşlerdir!
Bütün bunların medarı ve ana sebebi hep dünya sevgisidir.
Allâhü Teâlâ hazretleri bizlere ve sizlere kanaat nasip etsin! Âmini⁵²⁸

Hikâye (dünyalık)

Hikâye olundu: Muhakkak ki Zülkarneyn Aleyhisselâm dünyadan el ve etek çeken bir kavme uğradı. Dünyayı terketmişlerdi. Ölülerinin mezarlarını, evlerinin kapılarının önünde kazmışlardı. Yiyecek olarak da topraktan biten yeşillikler ile kanaat ediyorlardı.

Hep taat ve ibâdetle meşguldüler. Zülkarneyn Aleyhisselâm onların meliklerini (kral ve idarecilerini) yanına davet etmek üzere haber gönderdi. Onların melikleri:

-"Benim Zülkarneyn'in sohbetine ihtiyacım yoktur," dedi. Bunun üzerine Zülkarneyn Aleyhisselâm onun yanına geldi. Zülkarneyn Aleyhisselâm onların meliklerini çok fakir bir halde görünce sordu:

-"Sizin yanınızda neden altın ve gümüş çok az bulunmaktadır?" O:

-"Bizim aramızda dünyayı isteyen hiç kimse yok. Dünya bizden hiç kimseyi doyurmaz. Biz ölümü unutmayalım diye mezarlarımızı her zaman görebileceğimiz bir yere, evlerimizin kapılarının önünde kazmaktayız," dedi. Sonra bir insan başı çıkarttı.

-"Bu vatandaşlarına zulüm eden krallardan bir kralın başıdır. Dünyanın odunlarını topluyordu. (Yani altın ve gümüşlerini topluyordu). Allah onun ruhunu kabzetti. Üzerinde kötülükleri ve günahları kaldı," dedi. Sonra melik, ayrı bir insanın başını daha çıkarttı. Yine dedi:

-"Bu âdil bir kralın başıdır. Vatandaşlarına karşı adaletli ve müşfikti. Zamanı gelince Allah onun ruhunu aldı. Onu cennetine koydu. Onun derecelerini yükseltti." Melik daha sonra elini Zülkarneyn Aleyhisselâm'ın başının üzerine koydu. Ve şöyle buyurdu: (2/142)

-"Senin başın bu iki kafa'dan hangisidir?"

Zülkarneyn Aleyhisselâm ağlamaya başladı. Ve Zülkarneyn Aleyhisselâm, krala şu teklifte bulundu:

-"Eğer benimle sohbet etmek istersen, memleketimin yarısını sana veririm. Vezirlik işlerimi sana havale ederim," dedi. Melik:

-"Heyhat, benden uzak olun," dedi. Zülkarneyn Aleyhisselâm sordu:

-"Niçin?" Melik:

⁵²⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/333-334.

- "Çünkü senin mülk, saltanat, memleket ve malından dolayı bütün insanlar sana düşmandırlar. Ama kanaatımdan dolayı hepsi bana dostturlar," dedi.⁵²⁹

Ne güzel buyurmuşlar:

Arının iğnesi insanın yarasında bal kuvveti verir.

Kanaat gencin kendisinden daha güzeldir.

Hatırına va aklına gelen her şeye bağlanmayan bir fakir,

Mutlu olmayan padişahdan daha iyidir.

Padişah ise dikmeyi görsün.

Hem gecesi uyumakla geçiyor

Ve hem de gündüz gece oluyor.

Hükümleri Değiştirenler

"Sakın sanma!"

EyHabibim!

Ve hitâb, kendisi için salah olan herkesedir.

"O, ettiklerine sevinen,"

Yaptıkları karışıklığa ve hakkı gizleme işine sevinenler "Ve yapmadıkları işle medh olunmayı seven kimseleri,"

Misâkta vefadan, hakkı izhâr ve doğruluk ile haberler vermeyi yapmamakla medh olunmayı sevenler.

"Onları sakın sanma!"

Bu kavî-i şerîf, kavî-i şerîfinin te'kididir. Onun ikinci mefûlü, şu kavî-i şeriftir:

"Azaptan âzâde,"

Ondan bir kurtuluşa sarılmakta olduklarını (sanmasınlar.) "Hem onlara, elîm bir azap var."

Küfürleri ve hakkı bâtılâ karıştırmaları sebebiyle onlar için elim bir azab vardır.⁵³⁰

Tasarruf Allah'ındır

"Allah'ındır!" hususiyetle Allah içindir. (Ne) "Göklerin ve yerin mülkü,"

Göklerde ve yerde, yegâne tasarruf sahibi, ancak O'dur. Yerde ve gökte, dilediği gibi tasarruf eder.

teâd etmek ve yok etmek,

Hayat ve ölüm,

Azab etmek, sevâb vermekte başkaları için hiçbir kimse bu yönlerin hiçbirinde dehalet ve şaibeleri yoktur.

Allah, onların emirlerine mâliktir.

Onların yaptıklarından dolayı onlara azab eder.

Allah'ın kudretinin kabzasından çıkmazlar. Onun azabından kurtulamazlar. Allah dilediği vakit ve şekilde onları (tutar ve) müâhaze eder.

"Ve Allah, herşeye kadîrdir."

Allah, onları azab etmeyi takdir eder. Allah'ın azab ettiği, onun azabından nasıl kurtulur? Mâlik Teâfâ hazretleri, her şeye kadirdir.⁵³¹

Sebeb-i Nüzul

Rivayet olundu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Tevrâtta bulunan bir şeyi Yahudilere sordu. Yahudiler, Tevrâtta bulunan şeyin tam aksini, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine haber verdiler. Böylece Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini güya tasdik ettiklerini göstermiş oluyorlardı ve bu yaptıklarıyla da ferahlanıp seviniyorlardı.

Yahûdîlerin bu yaptıkları üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu.

Denildi ki: Bunların hepsi münafıklardı.

"Ve yaptıkları işle medh olunmayı seven kimseler!" kavî-i şerîfinin zahire en münâsib olan da budur. Muhakkak ki münafıklar, küfürlerini izhâr edip, imanlarını gizleme ve kalblerinde küfürle mutmain oldukları halde, imanları sebebiyle mü'minlere karşı övünmek ve Müslümanların kendilerini Övmelerini istiyorlardı.

Onlar fillerinden dolayı bin menzil mertebesindedirler.

Onlar, mü'minlerin muhabbetini 4zhâr ediyorlardı. Halbuki kendi içlerinde de düşmanlıkta çok katî ve ileridedirler.⁵³²

Övülmek İstenmek

⁵²⁹ Zülkarneyn Aleyhisselâm'ın bu hikâyesi ve o yolculukta gördüğü diğer hadiseler için bakınız "Hızır Aleyhisselâm" isimli kitabımın s. 75'e.

⁵³⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/334-337.

⁵³¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/337.

⁵³² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/337-338.

Evlâ olan, ism-i mevsûlun umûmî manâ üzere olmasıdır. İhsan ve iyilik yapan ve onunla övünenlerin hepsine şâmil ve umûmidir. Kendilerini beğenerek (ucbe kapılarak) sevinirler...

İnsanların kendilerini övmelerini isterler. Kendileri faziletlerden yoksun ve belâ çeşitlerinden uzak oldukları halde, fazilet sahibiymiş gibi sevinirler.

Âyet-i kerimenin nüzul sebebinin husûsî olması, hükmünün umûmî olmasına mâni değildir.

Bil ki, dünya malı ile sevinmek, insanların medhetmesini sevmek; dünya hayatı ile mağrur olan nefs-i emmâre erbabının ve uhrevî saadetlerden ve manevî yakınlıklardan mahcûb (ve , örtülü) olup şeytanın süslerine aldanan kişilerin sıfatlarındandır.⁵³³

Görünmeyen Yüz

İmam Fahreddin Râzî (r.h.) tefsirinde buyurdular:

Sen insaf ettiğin zaman, bir çok mahlûk'un hallerini öğrenmiş olursun. Dünyayı kazanmak için birçok hileler yaparlar. Matlublarını bulmak (ve elde etmekle) sevinirler. Sonra kendilerinin, iffet, sıdk (zühd ve) din ehli olmakla, insanlar tarafından övülmesini isterler.

Ne güzel buyurmuşlar:

Ey birader!

Sen kendini hiç kimseden iyi tanıma

Kendini kimseden üstün görme.

Sen kendi başının bir kılını ziyâde görme.

Eğer sen kendi değerini fazla görürsen,

O zaman sen kendini tanımamışsındır...

Kendini tanı.

Kendi değerini bil.

Ve kendi haddinden dışarı çıkma.

Akıllı insana düşen vazife, tavrını aşmaması, kendisinde bulunmayan bir şeyle sevinmemesidir. Çünkü kendisinde bulunmayan şeyler, asla kendisine bir şey kazandırmaz ve ona hiçbir fayda vermez.⁵³⁴

İtiraf

Bâzı şeyhler buyurdular:

- "insanlar, sende zannettikleri hayırlardan ve sâlih kimselerden dolayı seni medhediyorlar. Sana itibâr etmeleri, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kötülükleri senden örtmesidir. Sen kendi kendi yer! Kendi nefsini zemmet! (Öz eleştiri yap!) Nefsinin kabahat ve kötülüklerini herkesten daha iyi sen bilmektesin!

Mü'min medhedildiği zaman, Allâhü Teâlâ hazretlerinden haya etmelidir. (2/143) İnsan nefsinde müşahade etmediği ve görmediği şeylerden dolayı övülmek, medh-ü sena edilmekten utanmalıdır.

insanların en câhili, kendi nefsinin sıfatı hakkında bilinen ve kendisinde şüphe edilmeyen gerçekleri terk edip; insanların (dış görünüşüne kapılarak) kendisini iyi hal sahibi bilmelerine aldanan kişidir...⁵³⁵

Bâtıl Şeylerle Övünmek

Haris el-Mühâsibî (r.h.)⁵³⁶ buyurdular:

⁵³³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/338.

⁵³⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/338-339.

⁵³⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/339.

⁵³⁶ Haris el-Muhâsibî, Künyesi Ebû Abdullah'tır. Basra'da doğdu. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Nefsini çok hesaba çektiği ve öz eleştiri yaptığı. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin "Hesaba çekilmeden önce kendi nefsinizi hesaba çekiniz!" hadisi şerifine uyarak, çok muhasebe çektiği için kendisine, "Muhâsi-bf denilmiştir. Buyururlardı ki: "Nefti hesaba çekmenin alâmetleri şunlardır:

1 - Doğru ve yalan yere yemin etmemek,

2- Yalan söylememek,

3- Verdiği sözde durmak,

4- Lanet okumamak.

5- Kimseye beddua etmemek.

6- Sabırlı olmak,

7- Tahammül etmek,

8- Haramlardan sakınmak.

9- Kendisini başkalarından üstün görmemek,

10- Kimsenin kalbini kırmamak,

11-Allâhü Teâlâ'nın emirlerine bağlanmak.

12- Nehiylerden kaçınmak.

13-Takva, zühd ve ihlâşlı olmak,

Bir çok âlimlerden hadis-i şerif, rivayet etmiştir. Kendisinden birçok âlimler rivayet etmişlerdir. Ahmed bin Hambel (r.h.) hazretleriyle sohbet ederdi. Tasavvuf, zühd, ahlak ve ihlas üzere birçok risale yazdı. Haris el-Mühâsibî, 243 (m. 897), tarihinde Bağdatta vefat etti.

- "Bâtıl medhe (ve övgüye) razı olmak; kendisiyle eğlenilen kimse gibidir. Derler ki: Senin içinden (midenden) çıkanın (dışkının) kokusu, misk kokusu gibi geliyor! (Denildiğin o ahmak ve câhil kişi de); bununla sevinir ve kendisiyle alay edilmesine razı olur...

Ne güzel buyurmuşlar: Tanıdıkların ipiyle ürperme! Hâtem-i Asam ol, kendi aybını işit. Yani, medih ile mağrur olma! Ta ki, helak kuyusuna düşmeysin! Şeyh Hâtem Esam gibi ol! Suret ve siyret bakımında...!

Çünkü halk, seni iyi zannettikleri zaman, razı olmayacağın sözleri senin hakkında konuşurlar. Sen insanların senin ayıp (ve kusurlarını) ilan eden konuşmalar işitsen bile... Bunda büyük fayda vardır. Çünkü kişi kendi ayıbını öğrendiği zaman, onu hükmünün altına almak (ayıbını gidermek) için çalışır ve güzel vasıflara bezenir.

537

Arif Kimdir?

Arif: Kalbi, medh ve zem (Övgü ve yergi) anında müsâvî olan ve değişmeyen kimsedir.

Arif olan kişi, zem ve yerilmeden dolayı kabz (sıkılma ve üzülmeye) olmaz ve övgüden dolayı da bast⁵³⁸ (ve içinin sevinçle dolması) olmaz.

Halkın kendisi hakkında söylediklerinden dolayı nasıl keyiflenip sevinir? Kendisi nefsinin hâlini daha iyi bilendir?

Eğer (halkın kendisi hakkındaki konuşmalarından dolayı) sevinirse gerçekten o mağrur olmuştur. Aldanmıştır. ⁵³⁹

Sahte Şeyh

Müddeî (evliya olmadığı halde ermişliğini iddia eden kişi), haller ve muamelelerde nefsinin sâdık görendir. Bütün hallerde kendisine, sanki dünyadan hiçbir şey asla taarruz etmiyor gibi görüntü verip öyle bir havaya kapılandır. Halbuki hali bu babda onun aleyhinde şahitlik etmektedir. Kişin mihengi;

1 - Sözleri,

2- Fiilleri,

3- Halleridir. ⁵⁴⁰

Dünya Ehlinin İbâdeti

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Dünya ehlinin hâli, suda yürüyenin hâli gibidir. Suyun içinde yürüyen kişi, ayaklarının ıslanmamasına gücü yetebilir mi?"

Bu hadis-i şeriften, bedenleriyle dünya nimetlerine dalıp, kalblerinin dünyadan temiz olduğunu ve bâtınlarının (iç dünyalarının) dünyevî alâkalardan kesik ve uzak olduğunu iddia ve zannedenlerin cehaleti bilinmekte (ve tarif edilmekte)dir.

Bu (düşünce) şeytanın hilesidir. Belki onlar, oldukları hâl'den çıkarılmış olsalar; ondan ayrılmaktan büyük acılar hissedeceklerdir.

Suda yürümek nasıl ki, ıslanmayı gerektiriyor ve en azından ayakların ıslanmasından kaçınmak muhal ve imkansız ise; dünyaya sarılmak ve yapışmak da alâka ve kalbte zulmeti gerektirir.

Kalbin dünya ile beraber alâka duyması, ibâdetin halâvetine (tadını ve zevkini almaya) mânidir. ⁵⁴¹

İbâdetin Tadı

Şeyh Ebû Abdullah Kureşî (k.s.)⁵⁴² buyurdular:

⁵³⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/339-340.

⁵³⁸ Kabz ve Bast halleri tasavvufta birer hâldir.

Bast: Keşf halinde kalblerin yayılıp açılmasından ibarettir. Mu'cemü'l-Mustalahâtü's-Süfiyye, s. 54. Kalbin, huzur, rahat, keyifli ve sevinçle dolmasıdır.

Kabz: Hicâb halinde kalblerin daralmasından ibarettir. Mu'cemü'l-Mustalahâtü's-Süfiyyeti, s. 5139, Kalbin sıkılması, rahatsız olması mahzun ve tutuklu olmasıdır.

⁵³⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/241.

⁵⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/241.

⁵⁴¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/241-242.

⁵⁴² Şeyh Ebû Abdullah el-Kureşî (k.s.) hazretlerinin ismi, Muhammed bin Ahmed bin İbrahim el-Kureşî'dir. Endülüste doğdu. Doğum tarihi kesin olarak bilinmiyor. Mısır'a yerleşti, oradan da Kudüs-ü şerife yerleşti. Şeyh Ebû Abdullah el-Kureşî (k.s.) hazretleri zühd ve takva sahibi bir zat idi. Tevekkülüyle meşhurdur. Hızır Aleyhisselâm ile görüşen keramet sahibi velilerdendir. İlim ve hikmet sahibiydi. Birçok büyük fakın ve İlim adamı kendisinden ders aldılar. Şeyh Ebû Abdullah el-Kureşî (k.s.) hazretleri, cüzzam hastalığına yakalandı. Namaz vakitleri olduğu zaman bu hastalık kendisinden tamamen yok olurdu. Namazını kıldıktan sonra bu hastalık yine ortaya çıkardı. Birgün Hızır Aleyhisselâm, kendisine çok uzak yerden meyve getirdi, şifâ için yemesini söyledi, o; halinden memnun olduğunu belirtti ve meyveyi yemedi. Sahilde yürürken bir çiçek kendisine seslendi: "Ey Ebû Abdullah ben, sendeki (cüzzam) hastalığının şifâsıyım!" dedi. Ama Şeyh Ebû Abdullah el-Kureşî (k.s.) hazretleri, Allâhı unutturmaman hastalığından haline şükredip çiçeği koparmadı. Şeyh Ebû Abdullah el-Kureşî (k.s.) hazretleri, cüzzam hastalığına yakalandığı için insanların çoğu kendisinden kaçıyor. Kızın biri ailesine Şeyh hazretleriyle evlenmek

- "Bâzı insanlar, salihlerden bir adama şikâyetle bulundular. İyilik yaptığı halde kalbinde ibâdetin halâveti ve zevkini bulamadığını beyan ettiler!" O büyük zât:
- "Senin yanında şeytanın kızı var! Senin kalbindedir! O (şeytanın kızı) dünyadır! Babanın, elbette evinde kızını ziyaret etmesi gerekir. Onun evi de senin kalbindir. Şeytanın oraya girmesi ise ancak fesat ve bozgunculuk meydana getirir!" Allâhü Teâlâ bu-vurdu:
- "Ey Dâvûd! Eğer sen beni seviyorsan, kalbinden dünya sevgisini çıkart! Çünkü benim sevgimle dünyanın sevgisi bir kalbde ebediyyen toplanmazlar!"⁵⁴³

Ölülerle Oturmak

Rivayet olundu:

İsa Alevhisselâm ashabına sövle buyurdu:

- "Ölülerle oturmayın! (Ölülerle otursanız;) kalbleriniz ölür!" Onlar sordular:

- "Ölüler kimlerdir?" İsa Alevhisselâm buyurdu:

- "Dünyaya rağbet edenler ve dünyayı sevenlerdir!"

Ne güzel buyurmuşlar:

Akıllı adama göre dünya, bayağı alçak bir şeydir.

Çünkü her bir çağ ve zamanda başkasının oluyor.

Sen dünyaya gönül verme.

Dünya senden bîgânedir.

O seninle ilgilenmiyor.

Çünkü o öyle bir sanatkâr ki her gün değişik bir evdedir...

O dilber kalbin aşkına layık değildir.

Çünkü o her sabah başkasına yâr olmaktadır.

Allâhü Teâlâ hazretleri, bizleri ve sizleri korusun! Amin!⁵⁴⁴

TEFEKKÜR

Yüce Meali:

Elbette, o göklerin ve yerin yaratılışında ve gece ile gündüzün ardarda gelişinde, şüphesiz âyetler var (vicdanları temiz) ülü'l elbâb için.¹⁹⁰

Onlar ki, gerek kıyam u kuûdda ve gerek yanları üzerinde hep Allah'ı zikrederler. Ve göklerin, yerin yaratılışında fikrederler: "Yâ rabbenâ!" Derler: "Bunu sen boşuna yaratmadın, sübhânsın. O halde bizleri o ateş azabından koru. Rabbenâ! Çünkü sen, kimi o ateşe sokarsan, onu muhakkak rüsvey ve perişan etmişindir. Zâlimlerin de yardımcıları yoktur."¹⁹²

Rabbena! Cidden bizler bir münadî işittik; imâna çağırıyor:

Rabbınıza iymân edin!' diyordu. Dinledik, iymân ettik...

Rabbena! Mağfiretinle artık günahlarımızı bizlere bağışla.

Kabahatlerimizi bizlerden keffâret buyur ve bizleri sana ermiş

kullarınla beraber yanına al!¹⁹³

Rabbena! Hem, peygamberlerine karşı bizlere va'dettiklerini ihsan buyur da, kıyamet günü yüzlerimizi kara çıkarma! Şüphe yok ki, sen va'dinde hulfetmezsin."⁵⁴⁵

Tefsîr-i Şerifi:

"Elbette, o göklerin ve yerin yaratılışında..."⁵⁴⁶

istediğini söyledi. Onunla evlendi. Şeyh hazretleri, hanımıyla baş başa kaldığında, bütün cüzzamları yok olurdu. Tertemiz ve yakışıklı bir hal alırdı. Hanımına: Seninle olduğum zaman hep böyle tertemiz olacağım, ama halk ile olduğumda da cüzzamlı olacağım, bu sırrımı ben ölünceye kadar kimseye açıklama demişti.

Şeyh Ebû Abdullah el-Kureşî (k.s.) hazretleriyle ilgili çok mühim bir not var. Müslüman kardeşlerime faydalı olur maksadıyla buraya alıyorum:

Bazı âlimler, zikrettiler ki, kim çok yemek yese ve nefsinin zarar görmesinden korkarsa, karnının üzerine mesnetsin ve:

Diye dua etsin. Bunu üç kere yapsın. O yemiş olduğu yemek kendisine zarar vermez. Bu acâib ve mücerreb bir duadır. Hayatü'l-Hayevânî'l-Kübrâ, c. 1. s.316, Şeyh Kemâleddin ed-Demîrî. Darü'l-lhyâ-u't-Türâsiyyi'l-Arabî. Beyrut.

Şeyh Ebû Abdullah el-Kureşî (k.s.) hazretleri. 599 (m. 1202) yılında Beyt-i Makdiste vefat etti. Kabri halen ziyaret edilmektedir.

⁵⁴³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/342-343.

⁵⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/343-344.

⁵⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/345-346.

⁵⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/346.

Sebeb-i Nüzul

Bu âyet-i kerimenin nüzul sebebi şudur:

Mekke ehli, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden, davasının sıhhatına delâlet eden bir âyet istediler.

Çünkü Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, sâdece (tek bir) Allah'a ibâdet etmeye davet ediyordu. Mekkelilerin bu istekleri, üzerine;

Elbette, o göklerin ve yerin yaratılışında ve gece ile gündüzün ardarda gelişinde, şüphesiz âyetler var (vicdanları temiz) ülü'l- elbâb için.

Âyet-i kerimesi nazil oldu. Gökler ve yer-, iki büyük yaratıklardır. ⁵⁴⁷

İbret

Aliâhü Teâlâ'nın güneş, ay ve yıldızlar gibi gökte yaratmış olduğu şeylerle, dağlar, denizler, ağaçlar, havyanlar ve kuşlar gibi yerde yaratmış olduğu şeylerde, akıl sahipleri için bir çok ibretler vardır.

"Ve gece ite gündüzün ardarda gelişinde,"

Gecenin gitmesi ve gündüzün gelmesinde...

Gece ve gündüzün renklerinin değişmesinde, denilir.

Gece ve gündüzlerden her birinin ziyâde olması ve diğerinin kısalmasında...

Gece ve gündüzden birinin kısalması ve diğerinin uzaması (dünyanın dönmesi sonucu) güneşin bize olan hâlinin değişmesine nisbetledir.

Zamanlar (mevsimler) hasebiyle güneşin yaklaşması ve u-zaklaşmasına göredir.

(Göklerin ve yerin yaratılması; gece ve gündüzün değişmesinde ne vardır?)

"Şüphesiz âyetler var (vicdanları temiz) ülü'l- elbâb için."

Hayâl ve evham şaibelerinden halis, akl-i selîm sahipleri için bir çok İbretler vardır. (2/144) ⁵⁴⁸

Elbâb Nedir?

kelimesi kelimesinin cemiidir. aklın hâlisi (özü, bütün şaibelerden arınmış, tertemiz olan akl-i selim)dir.

Çünkü aklın;

1 - Bir zahiri vardır;

2- Bir de lübbü (özü) vardır.

3- Evvel emirde (başlangıç ve normal durumda) akıl olur.

Kemâl ve nihayet (olgunlaşma ve sonuç durumunda) ise lübb (öz) olur. ⁵⁴⁹

⁵⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/346.

⁵⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/346-347.

⁵⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/347.